UÇUNCU YIL SAYI: 29-30 OCAK-ŞUBAT 1990 5000 TL (KDV'li)

TOPLUMSAL KURTULUŞ

AYLIK TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

BU SAYIMIZ

Ocak-Şubat sayısını birlikte çıkartmak zorunda kaldık. Çünkü Aralık sayımız okuyucularımızın eline ancak Aralığın 20'sinden sonra ulaşabildi. Her aybaşı düzenli olarak yayınımızı sizlere ulaştırabilmek için Ocak sayısını atlayıp Şubat ayında ikisini birlikte çıkarma kararı aldık. Uzun süredir genel dağıtım yapmıyorduk. Kendi imkanlarımız ve temsilciliklerimizle açığımızı kapatmaya çalışıyorduk. Bu sayımızla birlikte her ayın ilk haftası dergimizi kitapçılarda ve gazete bayilerinde bulabileceksiniz.

Dergimizin izini kaybetmiş ya da ilk defa okuyacak okuyucularımıza, elinizdeki sayıyla birlikte toplam 27 dergi çıkardığımızı bildirmek istiyoruz. 17-18, 23-24 ve elinizdeki 29-30. sayıları çift yayımlamak zorunda kaldık. 1. sayımız Temmuz 1987'de yayımlanmış. Otuz iki ayı geride bırakmış oluyoruz. 32 ayda 27 dergiyle yayınımızı sürdürüyoruz. Sizlere daha kaliteli ve doyurucu bir dergi sunmak için dergimizi 5000 lira yapıyoruz.

Bu sayımız 80 sayfa. Bu seksen sayfa içinde Alman dostumuz Ellen Hausser, Yeni Yerleşim Birimlerinin Örgütlenmesi üzerine yazıyor. Köln'den Can Kardelen yumuşak biçemiyle Romanya ve Doğu Avrupa'daki gelişmeleri konu almış. Attila Aşkıner'in Türk üniversitelerini bilim adamı titizliğiyle incelediği yazısı ve Çağlar Doğanel'in Cemal Süreya yazıları dergimizde hissettiğimiz boşlukları dolduruyor. Yazılarının devamını diliyoruz.

Dergimizde sık sık politikanın bir güç sorunu olduğu dile getiriliyor. Gücümüzün her gün arttığını hissediyoruz. Güç olmak kadar bize yakın olanlar ya da bizim yakın gördüklerimizle karşılıklı atılacak adımlarda çekincesiz olmak ve ondan da önemlisi güçleri örgütlemektir. Güç artışı ve güçlerin toplumsal kurtuluş yolunda birikmesinin Türkiye solunda birliği zorlayıcı önemli bir etken olacağını düşünüyorum. Güçler ancak birleştirici üretici yerlerde birikebilir.

Politikada ortak iş yapmada dürüstlüğü bayrak ediniyoruz. Ortak yapılarda ve ortak işlerde kollektif bilinç ve sorumlulukla hareket etmek gerekiyor. Örgüt bir insanlar bütünüdür. Bu bütüne sahip çıkılmadan yapılmak istenenlerin pek önemi yoktur.

Farketmişsinizdir. Her sayımızda birçok yeni görüş ve değerlendirme yer alıyor. Yeterince tartışılmıyor. Daha fazla tartışmamız gerektiğine inanıyoruz. Tartışmanın yeni düşüncelere ve netleşmelere götüreceğini düşünüyoruz.

Doğu Avrupa'daki gelişmeler önce devrimden ümidi kesenleri etkiliyor. Türkiye solunun önemli bir kısmı bu gelişmeden etkilenmedi. Sevindirici gelişmeler olmuyor. Çavuşeski'nin öldürülmesinin soğukkanlı düşünüldüğünde sevindirici bir yanı bulunmuyor. Hep şu soru akla geliyor; bundan sonra ne olacak? Bu soru sorulmadan verilecek yanıtlar refleks tepkilerdir ve Türkiye solu artık bunu aşmalıdır.

Dergi çıkmadan son bir hafta içinde sabırsızlık, yorgunluk ve sevinç duyuyoruz. Derginin gecikmesinden sizler kadar rahatsızlık duyuyoruz. En mutlu günlerimizden birisi dergimizin dağıtımının yapıldığı günler...

Okuyucularımız ve temsilciliklerimizin yılbaşı kartlarını aldık, dosyamıza taktık. Stuttgard temsilcimizin oğlu oldu. Adı Timur. Timur'a hoşgeldin diyoruz. Bizler iyiyiz, sizlerin de iyi olmanızı diliyoruz.

Sedat Yılmaz

TOPLUMSAL KURTULUŞ
aylık teorik-pratik sosyalist dergi

üçüncü yıl, sayı: 29-30
ocak-şubat 1990

Sahibi: Dönem Yayıncılık Adına Yalçın Küçük **Genel Yayın Yönetmeni:** Onur Erk **Yazı İşleri Müdürü**: Sedat Yılmaz **Merkez**: Cemal Nadir Sokak Hacı Fazlıoğlu İşhanı 17/88 Cağaloğlu/ İstanbul **Ankara Bürosu:** Konur Sokak, 73/9 Ankara Telefon: 1259378 **Abone Koşulları**: Yurtiçi Yıllık 50 bin TL **Posta Çeki Numarası**: 28155.7 **Yurtdışı**: Yıllık 60 DM **Dönem Yayıncılık Döviz Tevdiat Hesap Numarası**: 1380 İş Bankası Akay Şubesi **Frankfurt Temsilcisi: Mustafa S. Sılar** Schichau Str. 7–9 6 Frankfurt 1 Tel: 069/495743 **Hamburg Temsilcisi: Yüksel Er** Bilser Str. 24 a 2000 Hamburg 60 Tel: 040/5117632 **Danimarka Temsilcisi**: **Fadıl Ölmez** Bellingevej 128/B 5250 Odense SV Telefon: 65 961562 **Stuttgart Temsilcisi: A. Kanber Resuloğlu** Postfach 40 02 61 7000 Stuttgart 40 **Paris Temsilcisi: A. Yalman** Poste Restante Paris Bonne Nouvelle, 75010 Paris, France **Köln Temsilcisi: A. Araç** C/O Beratunqsstelle Mansfalder Str. 30/32 5000 Köln 51, Batı Almanya **Bonn Temsilcisi: İmam Zeynel Aslan İsviçre Temsilcisi: Baran Fırat** Postfach 87 4123 Allschwil 2

Bizim Ofset

4
Yeni Yılda Memleket Manzaraları

14
Sovyetler'de Kürt Aydınlanması
Celil Kardeşlerle Söyleşi

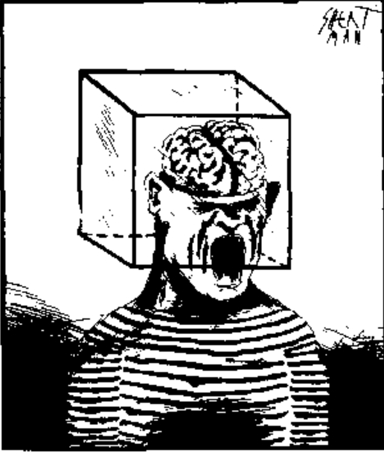
24
Salyaları Akıyor
Can Kardelen

29
Sosyalizm Üzerine Tezler
Haluk Yurtsever

33
Yeni Yerleşim Birimlerinin Örgütlenmesi
Ellen Hauser

37
Devrimden Dönüş Noktası
Çelik Bilgin

43
Kürsüyü Yalayan Alevler
Bilgesu Erenus

47
Tanımlanması Güç Kurumlar: Üniversiteler
Attila Aşkıner

49
Kürt Sorununda Tövbekar Tezler
C. Dervişoğlu

51
ABD Dünya Barışının Bekçisidir
Edvard Şvartnadze

54
Bu "Suç"u Her Zaman İşleyeceğiz

55
"Dağ Dili" Dava Oluyor

57
Parmaklıklardan Gelen Şiir
Halil Kantarcı

60
Temel Özgürlükler ve Sistematik Direniş
Suat Parlar

62
Bakû
İldeniz Kurtulan

65
Rus Devriminin Yeniden Yazımı
Michael Scammell

68
İhmalyan'ın Anıları
H.Y.

71
Geçmişten Geleceğe
İrfan Dayıoğlu

73
Ölülerimize Sahip Çıkalım
A. Veli Yıldırım

75
Cemal Süreya
Çağlar Doğanel

77
Kadının Özgürlük Koşulu
Nuray Bayındır

79
Livaneli'nin "Sis"li Düşünceleri
Hasan Akgüç

Kapak Resmi:
V.E.Makovskiy, 9 Ocak 1905
Yağlı boya

Baskı: Bizim Ofset

YENİ YILDA MEMLEKET MANZARALARI

I

CUMHURİYET PARTİSİ ARANIYOR

Devlet partilerinden sonra şimdi de "Cumuriyet" partisi arayışı dönemi başladı. Bazı muhabirleriyle TBKP çıkışını önemli gösterebilmek için ne yapacağını şaşıran Cumhuriyet gazetesi SHP'den ayrılan milletvekillerinin yeni parti kuracaklarını açıklayınca da sinirlilik işaretleri verdi.

Cumhuriyet'in İzmir Temsilcisi Hikmet Çetinkaya dün SHP içinde alkışladığı milletvekillerinin yeni parti kurma kararlarına bunların "Marksist" olamayacağı gerekçesiyle karşı çıktı.

Uğur Mumcu'nun desteklediği SHP'li milletvekillerinin yeni partisinin Cumhuriyet'i bölmesi ihtimal dahiline girdi.

Cumhuriyet, yolunu arıyor. Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerde birer birer sosyalizmin çözülüşünden duyduğu bayram sona ererken TBKP'nin kuruluşunu büyük bir sevinçle karşıladı. Ancak SHP'den ihraç edilen ve ayrılan milletvekillerinin yeni parti kuracaklarını açıklamaları üzerine büyük bir sinirlilik gösterdi ve birinci sayfadan duyurulan bir yorumuyla gazetenin İzmir Temsilcisi yeni parti projesine şiddetli hücum etti. Cumhuriyet, solda tarafsız gazeteciliği bırakıp nerde ise bir taraf oluyor ve kendi partisini arıyordu.

DEVLET NE İSTİYOR CUMHURİYET NE ARIYOR

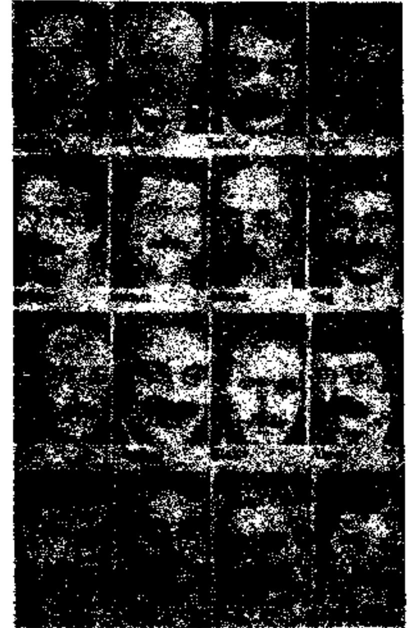
Devletin istediklerinin başında uyumlu ve resmi bir komünist partisi var. ANAP Genel Başkan Yardımcısı Metin Güldere, TBKP'nin çıkışı üzerine ANAP ile TBKP'nin demokrasi, barış ve insan hakları görüşlerinin aynı olduğunu söylüyor. Eylülist darbenin mimarı Evren, böyle bir komünist partisine razı olduğunu önceden açıklıyor. Mehmet Ali Aybar, TİP ve TKP'nin adları bile duyulmamış "önderlerinin" yapmış oldukları açıklamadan sonra bunların sosyal demokrat bile olmadıklarını söylüyor.

Bütün bunlar kesindir. Cumhuriyet'ten başka tövbekarların derme çatma parti çabalarından heyecan duyan yoktur. Cumhuriyet soruyor ve şu anda solda yer alan irili ufaklı bütün eğilimler tövbekarların çıkışından nefret duyduklarını, bunların solla hiçbir ilgisi kalmadığını söylüyorlar. Fakat yine de Cumhuriyet "Öğrencilerden TBKP'ye Destek" başlığını atıyor. Bugün üniversitede adı duyulmamış hareketlerin bile toplayacağı sayıdaki öğrencinin açıklaması Cumhuriyet'i yine heyecanlandırıyor.

DEVLET SHP'Yİ HÜKÜMET GÖRMEK İSTİYOR

Artık açık olarak görünüyor. Washington ve MIT, üst bürokratlar, yakın sayılabilecek bir zamanda bir SHP hükümetinin yararı üzerinde karar kılmış görünüyorlar. SHP bunun için de bir temizliğe giriyor. SHP, Baykal ve İnönü'nün beceriksizlikleri yüzünden üst kademelerin bu planını bozabilecek bir sağcılığa kayıyor. Cumhuriyet'in bazı yöneticileri , bu işe sıkılıyorlar ve SHP'nin eksiğini tamamlamaya başlıyorlar.

"SHP merkez partisi mi? Deniz Baykal ve arkadaşlarının SHP'yi 'merkez partisine çekmek için' bir girişimleri var mıdır, yok mudur?

Kurulma çalışmaları sürdürülen yeni sol partiye bulunan adlar arasında **Bıyıklı Sol Parti** de var.

1

Baykal'ın kafasında böyle bir plan olabilir, ama SHP'ye gönül vermiş kadrolar hiçbir zaman böyle bir gidişe izleyici kalmaz. Göreceksiniz, 27-28 Ocak'ta yapılacak Seçimli Olağanüstü Tüzük Kurultayı'nda dengeler nasıl değişecektir." Bunları bir SHP yöneticisi, bir SHP militanı söylemiyor. Aydın Güven Gürkan'ın Ankara'da yeni parti kurma kararını açıkladığı zaman İzmir'den yorum yazan Cumhuriyet'in İzmir Temsilcisi Hikmet Çetinkaya yazıyor. Çetinkaya, sanki SHP'nin içindedir ve bütün dengeleri biliyor. "Aslan SHP, kaplan SHP" diye yazıyor.

SHP'DE NE KADAR ÜÇ KAĞITÇI VARMIŞ

"Cüneyt Canver'den İlhami Binici'ye , Salih Sümer'den Mehmet Kahraman'a dek bir hayli 'Marksist' göze çarptı. Adı kooperatif yolsuzluğuna karışan, tutuklanmaktan milletvekili mazbatasını alıp kurtulan, Türk-Arap Bankası'na milyarlık kredi borcu olan şirket yönetim kurulu üyesi, köy ağaları, yeni sol partinin 'en fazla Marksist' kadrolarını oluşturacaklar." Bu dört milletvekili yolsuzluk yapıyormuş, Hikmet Çetinkaya da bunları biliyormuş; ancak şimdiye kadar yazmayarak bunlar 'Marksistler' ile bir parti kuracaklarını açıklayınca yazmaya karar veriyor. Ne büyük gazetecilik yaptığı ortaya çıkıyor.

Hikmet Çetinkaya, söylemi farklı olmakla birlikte MİT'te Daire Başkanı olması ihtimal dahilinde Oktay Ekşi ile aynı paralele düşüyor; Ekşi, SHP'yi, bunları temizlemekte geç kaldığı için sürekli eleştiriyor. Çetinkaya da bu yolsuzları, milyarlık kredi borcu olanları, tutuklanmaktan kıl payı kurtulanları, köy ağalarını SHP'nin dışında görmekten seviniyor. Bundan sonra SHP'nin tüm dengeleri bozarak "aslan" bir parti olacağını haber veriyor.

EN İYİ ÜÇ SHP'Lİ

"Bu işte dürüst davranan hiç kuşkusuz Kemal Anadol, Hüsnü Okçuoğlu ve Kamil Ateşoğulları'ydı. Onlar baştan beri "Eksik olan Marksist partidir' diyorlardı." Böylece tövbekarların kuracağı bir partinin neferi olmaya razı bu fedakar üç milletvekili Çetinkaya'dan bir "aferin" alıyordu. Bunlar "bir parti kurup kimlik aramayı doğru bulmuyorlardı. Onlar bir Marksist partiye de üye olmaya gönüllüydü. Çok güzel; bu üçlü SHP'den ayrılmakla birlikte SHP'nin karşısında bir partiye girmeyeceklerini, "Marksist" bir partide yer alacaklarını ilan ederek Cumhuriyet'in İzmir Temsilcisi'nden övgü ve örnek milletvekilleri ödülleri alıyorlar.

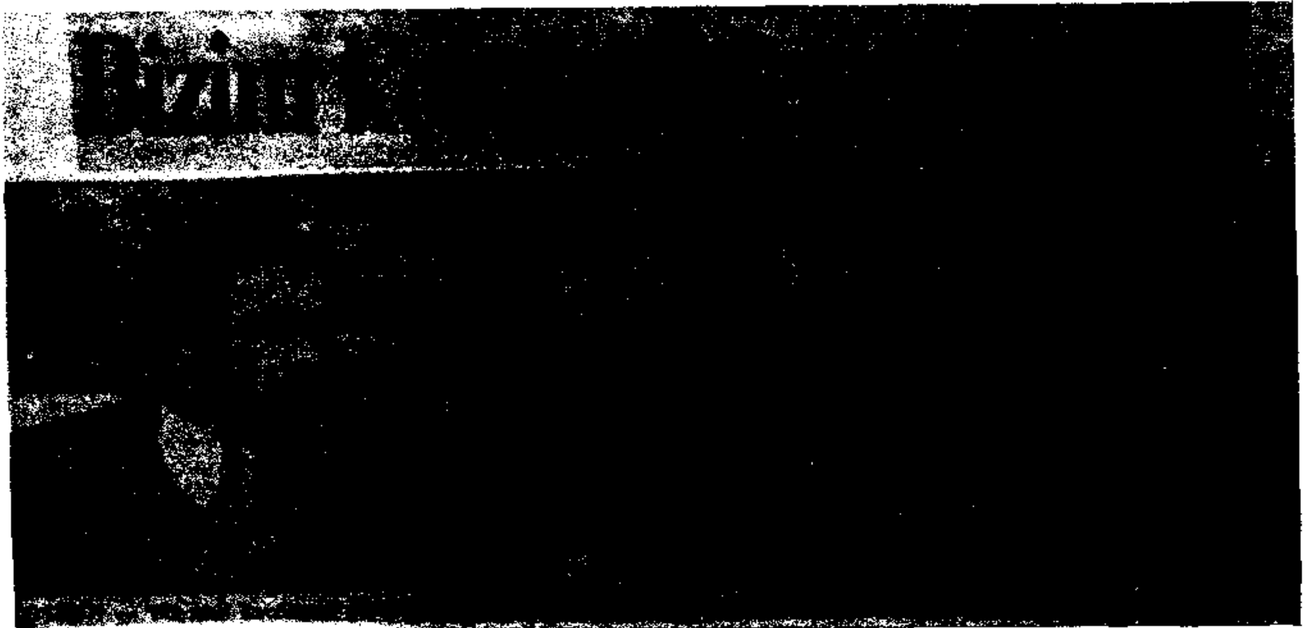
Bu nedir? Hâlâ aynı oyunlar mı oynanacak? Çetinkaya'ya tüm gazetecilik kurallarını bir kenara atarak böyle yazılar yazma yetkisini kim veriyor veya kimden alıyor? Hep CHP'nin ya da SHP'nin uydusu, Çetinkaya'nın eski yardımcısı ve şimdi Cumhuriyet'in Komünist Masası Şefi Celal Başlangıç'ın sözleriyle "hiç kaza yapmayan, hiç ceza almayan" bir "komünist" partisi tellallığı nereden çıkıyor?

CUMHURİYET'TE SAĞDUYU

Parti kurmak isteyenler parti kurarlar, sol politika yapmak isteyenler sol politika yaparlar. Sol kendisini güttürmez. Solun hiçbir toplantısına katılmadan sola akıl vermeye ya da iğdiş edilmiş hareketlere övgü dizmeye kimsenin hakkı olamaz.

Ayrıca bu Cumhuriyet için dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma sonucunu da doğurabilir. Cumhuriyet'te bazı yazarlar, iğdiş edilmiş bir "komünist" partisine destek vermeyecek kadar bilinçli ve onurludur. Artık MİT'in kontrolünde bir SHP'ye kuyrukçuluk yapmayacak kadar politikayı biliyorlar.

Sonra sorarlar; yoksa milletvekiliği sözü mü aldınız? ■

II

SÜLEYMAN İNÖNÜ DIŞ POLİTİKA KOMİSERİ OLUYOR

Erdal İnönü, hükümeti halkın elinden değil, asker-sivil üst bürokratlardan alacağına inanıyor olmalı hep kendisini onlara beğendirmeye çalışıyor.

İnönü, Suriye'de bir görevli Hatay konusunda söz eder etmez basın toplantısı yapıyor ve Suriyelilere ağızlarının payını veriyor.

Demirel, dünyada yeni dengeler peşinde koştuğu zamanda denge uzmanı yaşlı bir politikacı izlenimini vermeye çalışıyor. Hiçbir oy değeri olmayan bu izlenimi vererek devleti elinde tuttuklarına inandığı kimselere hoş görünmeye özen gösteriyor.

Bir muhalefet partisi liderinin bir komşu devletin bir sözcüsünün başka küçük bir devletteki bir basın organına verdiği bir demeci duyar duymaz, Hükümetten ve Dışişleri Bakanlığı sözcüsünden önce basın toplantısı yapmasıyla herhalde ilk karşılaşıyor. Bir muhalefet partisi liderinin Yugoslavya'ya gidip orada Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın memurlarının çözecekleri sorunlar için görüşmeler yapması da ilk kez görülüyor olmalıdır. Bu Erdal İnönü'dür.

Kıbrıs politikası Hükümetle aynı olan politikacı da Erdal İnönü'dür. Türkiye'de ve Kıbrıs'ta barışa engel ve son derece tutucu, hiçbir itibarı olmayan Rauf Denktaş'a katıksız destek sunan ilk muhalefet lideri de Erdal İnönü'dür.

"SURİYE AYIP EDİYOR"

Son zamanlarda Erdal İnönü, en başta basın toplantısını Suriye ile ilgili olarak yaptı. Belki de aşırı sağcı gazeteler hariç, hiçbir gazetenin itibar etmediği bu basın toplantısında İnönü, "Üzülüyoruz", "Ayıp oluyor", "Suriyeli dostlarımızdan rica ediyoruz" türünden sözlerle Türkiye'nin çıkarlarının en atak bekçisi olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Hükümetin ciddiye almadığı bir basın açıklamasını ciddiye alarak belki de Genel Kumay'ı yöneten yüksek rütbeli subaylara, dış politikada ince düşünen hassas ve atik bir lider olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu.

141 ve 142. maddeler konusunda ağzını açmayan ve basın toplantısı yapmayı aklına bile getirmeyen, Başbakan Akbulut'un bu yasaları değiştirecekleri yönündeki sözlerinden geri dönebilmek için bir partiler arası "mutabakat" arayışına "Bizim mecliste yasa önerimiz var" bile demekten kaçınan İnönü, Suriye'ye ağzının payını verdikten, Paris'te Kürt toplantısına katılan milletvekillerini kapı dışarı ettikten sonra Belgrad'a gidiyor ve burada da büyükelçi olmasına bile gerek duyulmayacak diplomatların çözeceği sorunlar için Yugoslav yöneticilerle heyetler halinde toplantılar yapıyordu. İnönü, iç politikada sola karşı kararlı ve Kürtlerden söz eden toplantılara karşı acımasız olduğunu sergiledikten sonra dış politika alanında da yurt çıkarlarının yılmaz bekçisi olduğunu göstermiş oldu.

DENEYİMLİ POLİTİKACI DEMİREL

Süleyman Demirel işe dünyadaki her gelişmeden Türkiye için bir "tehlike" çıkarmakla başlıyor ve Türkiye'nin Avrupa'nın dışında

kalacağından çok korktuğunu belli ediyordu. Demirel Doğu Avrupa'daki gelişmelerden sonra yaptığı ilk açıklamalarda NATO'suz bir Türkiye'ye yöneldiği izlenimini verdi. Ancak Türkiye'nin AET'ye başvurusunun ne zaman görüşüleceği konusunda bir tarih verilmemesi karşısında daha büyük bir tehlike yakalayarak Hükümeti sıkıştırmaya başladı. Demirel, Özal Hükümetinin acemi davranması sonucunda Türkiye'nin AET dışında kalması ihtimalinin doğduğunu ileri sürüyordu. AET dışında kalmak ise NATO dışında kalmak demekti. Demirel, bu Hükümetin, Türkiye'yi eninde sonunda Avrupa'nın dışına ittiğini yaymaya başlıyordu. Bunu önlemek için ise deneyimli yaşlı politikacıların direksiyona geçmesi gerekiyordu. Bu Demirel'den başkası değildir.

SÜLEYMAN İNÖNÜ DIŞ POLİTİKA KOMİSERİ

Özal'ın Çankaya'ya çıkışından sonra Süleyman Demirel ile Erdal İnönü veya daha kısacası Süleyman İnönü, dış politika konularına ağırlık vermeye başladılar. Sosyalist sistemdeki gelişmelerin dış politikayı öne çıkarmasına böyle bir öncelik değiştirmede rolü olduğu kesindir.

Ancak bundan da ötede, Özal'ın bu işleri yönetemeyeceğini ve kendilerinin ise yurt çıkarlarının bekçisi olduğunu kanıtlamak istedikleri görülüyor.

Bunun bir başka amacı ve sonucu da var. Dış politika tartışmaları, yığınları temel sorunlardan uzaklaştırmanın en etkin yollarıdır. Köy kahvelerinde cami avlularında bol bol yapılır. Üstelik bunlar, "ulusal" sorunlar haline getirilebildiği için de yığınların depolitazasyonuna ve bilinçlerini kaybetmelerine katkıda bulunur.

Bütün bunlardan ötede Süleyman İnönü'de ekonominin tepeleriyle bütünleşmiş bürokrasinin tepelerinin gücünün arttığı düşüncesi de egemen olmuştur.

Süleyman İnönü, iktidarı buralarda almayı planlıyor görünüyorlar. ■

III

ÖZAL SOVYET SİSTEMİNE BEKÇİ

Turgut Özal ile Mesut Yılmaz'ı son zamanlarda bir korku aldı. Her ikisi de Sovyet sisteminin yıkılmasından korkuyorlar. Önlemek için de ellerinden geleni yapmaya hazır olduklarını belli ediyorlar.

Özal'ın Çankaya'ya çıkması ile ANAP iktidarının sonunun yaklaştığı anlaşılıyor. Çankaya'da Özal, Başbakanlık'ta Akbulut heyetleri kabul edip yurtaşlık bilgisi hocalığı yapıyorlardır.

Deniz Baykal ise ekonomiyi Özal'a yönettirmek için kendisini feda ediyor. Özal, IMF reçetesini uyguluyor. Baykal, aynı reçeteyi kendisi uygulamak istiyor.

Geçen yılın sonbaharından itibaren gelişen dünya olayları, sosyalist ülkelerdeki gelişmeler, Turgut Özal'ın Çankaya'ya çıkarak günlük işlerle meşguliyetinin sona ermesi, Türkiye politikasına yeni bir açıklık getirmişe benziyor. Yüzeysel olarak beklenebileceklerin aksine Çankaya'da Turgut Özal ve Dışişleri Bakanlığı'nda Mesut Yılmaz, nerede ise Sovyet düzeninin bekçiliğini yapmak istiyorlar.

YILMAZ ÖZAL SOVYETLER'E BEKÇİ

Toplumsal Kurtuluş'un Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki son duruşmasında, sosyalist sistemdeki gelişmelerde önemli olanın Sovyetler Birliği'nin Washington'u karşılıksız bırakması ve Washington'un istediği gibi at oynatma özgürlüğünü elde etmesi olduğu vurgulandı. Kurtuluşçuların buna göz yummayacağı açıklandı. Parti olarak etkinliğin başlamasıyla birlikte Sovyet Ermenistanı'nda, Azerbaycan'da ve Romanya'da devrimci düşünceyi yaymaya çalışacağı ve bağlar bulunacağı dile getirildi.

Perşembe günü olan duruşma Cumartesi günü Sabah'ta haber haline geldi. Aynı gün Çankaya'ya Ankara'daki gazete temsilcilerini toplayan ve yurttaşlık derslerine devam eden Turgut Özal, Sovyetler Birliği'ne ekonomik olanın dışında yaklaşmanın tehlikelerini anlattı. Sovyet sistemi olduğu gibi kalmalıydı ve yıkılması Türkiye için iyi olmayacaktı.

Azerbaycan'a İtidal Tavsiyesi Sovyet Azerbaycanı Başbakanı Türkiye'ye geldi. Türkiye'nin en gerici iş adamlarıyla halvet olduktan sonra Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın verdiği öğle yemeğine katıldı. Yılmaz, bu yemekte, Azerbaycan Başbakanının omuzlarının üzerinden, Azerilere itidal ve sükunet tavsiye etti. Dışişleri Bakanı, Garbaçov'a hayranlıklar ifade ederek, karışıklık çıkartan Azerilere bundan vazgeçmeye ve Garbaçov'u desteklemeye çağırdı.

Cumhuriyet hariç Türkiye basını, sosyalist sistemin yıkılmasından üzülmüşe benziyordu. Dışişleri Bakanı, Bulgaristan Dışişleri Bakanı ile Kuveyt'te yaptığı görüşmeleri Meclis'te açıklarken hiçbir Dışişleri Bakanı'nın yapmayacağı bir biçimde nerdeyse istenen sonuçların elde edildiğini ilan etti. Bulgaristan'la işler iyi gidiyordu; Bakan Mesut Yılmaz, "bir tek sorun" olan Türkiye'ye göçenlerin de ortadan kalmakta olduğunu haber veriyordu. Artık bu göç sorunu da ortadan kalkınca Türkiye ile Bulgaristan

kardeş olacaktı ve oradaki muhaliflere karşı belki de bir cephe kurulacaktı.

ERMENİSTAN-AZERBAYCAN VE TİCARET

Türkiye'nin Sovyet sisteminin koruyucusu haline gelmesinde iki ülke arasında arttırılacak olan ticaret hacminin etkisi var. Ancak bu kadar değildir. Genel Kurmay ve MİT'teki siyaset plancıları, Sovyet sisteminden ayrılmış bir Ermenistan'ın Türkiye açısından yaratacağı sorunları görüyorlar. Bu sorunların, PKK yönetimindeki Kürt hareketi ile kıyaslanmayacak bir çapı olabileceğini hesaba katıyorlar. Bu nedenle Sovyet sistemi içindeki bir Ermenistan'ın Türkiye'nin çıkarlarına en uygun çözüm olduğunu anlamış görünüyorlar.

Azerbaycan'daki durum ise biraz daha farklıdır. Azerbaycan'da ırkçı Türk kökenlilerin bulunduğu bilinmektedir. Sovyet sisteminin sarsılması halinde bu ırkçı Azeriler İran'daki ve özellikle Türkiye'deki Türkdaşlarıyla işbirliği yollarını arayacaktır. Bulmakta güçlük çekmeyecekleri, Aydınlar Ocağı'nın, Albay Türkeş'in son toplantı ve konuşmalarından anlaşılıyor.

DEVRİMCİLİKTE MİSAK-I MİLLİ'NİN SONU

Gelişmeler Türkiye devrimci hareketinin bakışında Misak-ı Milli'yi sona erdiriyor. Türkiye sol hareketinde itirafçı, teslimiyetçi, bunları içine alan tövbekar eğilimler, dükkancı bakışlar, bir köşe başını tutup başka bir yeri görmek istemeyenlerin bulunduğu gerçektir. Ancak bir diğer gerçek ise bunların ayıklanmakta olduklarıdır. Bunlar yeni kuşakları etkileyememektedirler.

Çevre sosyalist ülkelerdeki gelişmeler, Türkiye devrimciliğini Misak-ı Milli sınırlarının içine hapsetmenin imkansızlığını ortaya koyuyor. Devrimci bakış, aynı zamanda Washington'a karşı kesin ve uzlaşmaz bir tutum almaktır. Devrimci bakış, Türkiye'de kurulacak bir iktidarın hem kuruluşunda hem ilk zamanlarında mutlaka Amerika ile çatışacağını hesaba katmaktır. Sovyet sisteminin hem Washington ile uzlaştığı hem de çözülmeye başladığı bir zamanda artık devrimciler kendi göbeklerini kendileri keseceklerdir. Düşüncelerini sosyalizmin çözüldüğü topraklara da götürmek durumundadırlar.

ANAP'IN PİLİ BİTİYOR

Yeni devrimci görevler ortaya çıkarken ANAP'ın pilinin bitmekte olduğu belli oluyor. Özal'ın çok istediği Çankaya'ya kavuşmasından ve dünya ölçüsünde antikomünizmin bir politika olarak bile değerini yitirmesinden sonra Özal-Akbulut ne yapacaklarını şaşırmışa benziyorlar. Her ikisi de günlerini çeşitli heyet ve dernekleri kabul ederek bunlara yurttaşlık dersleri vermekle geçiriyorlar.

Yıldırım Akbulut, yeni bir hükümet başkanını hatırlatmıyor. Sanki kırk yıldır başbakanlık yapan ve artık ne yaptığını unutan bir kimseye benziyor. Bu arada oturuyorlar. Şarap mahsenine atmış bekletiyorlar.

Erdal İnönü ile Sekreteri Deniz Baykal'ın ise tek dertleri Turgut Özal'ın ekonomiyi yönetmesidir. Bunu veya "başkanlık sistemini" Türkiye'nin en büyük toplumsal sorunu yapmaya çalışıyorlar. Başka dertleri yok veya bununla bütün dertlerin üzerini örtmek istiyorlar.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler ve bazı ülkelerde sosyalizmin çözülmesi, Özal'ın reçetelerinin Washington'daki Dünya Bankası ve IMF reçeteleri olduğunu açıklıkla ortaya çıkardı. IMF, bütün sosyalist ülkelere bunu tavsiye ediyor. Bu politika 1980 yılı başında Türkiye'de ve daha önce Şili'de denenen IMF politikasıdır. Dünyanın gericileri şu andaki huzurlarını bu politikaya bağlıyorlar.

Deniz Baykal, İMF recetelerine karşı çıkmıyor. Bunları Özal'ın uygulamasını istemiyor. Bundan büyük bir politik sonuç bekliyor. Halbuki çıkabilecek tek sonuç, eğer Washington ve MİT'in el birliği ile hükümete gelirse aynı politikayı uygulamak istediğidir. ■

"Moskova bize daha sıcak bakıyor"

SOSYALİST dünyadaki büyük değişiklikler ekonomik hayatta hangi değişimleri ve oluşumları beraberinde getiriyor. Büyük politik değişikliklerin yaşandığı bu dünyada ekonomik olarak temelde neler yaşanıyor?

Yapı Kredi Bankası'nın Moskova Temsilciliği Müdürü Ömer Kökner bu konudaki gözlemlerini, sentezlerini, görüşlerini "Dürbün"e açıkladı...

SORU: **Ne kadar zamandan beri Moskova'dasınız ve neler yapıyorsunuz?**

CEVAP: 1988 yılının Eylül ayından beri Yapı Kredi'nin Moskova temsilciliğinin başındayım. Türk bankacılığını Sovyetler'de temsil etmeye başladık. Temelde yapmaya çalıştığımız Türkiye'nin bankacılarının da Avrupa bankacıları kadar bilgili olduğunu, işyapma kapasiteleri olduğunu

olarak tuz buz olur. Şu anda en büyük sorun kaliteli tüketim malı üretimi ile tarımdaki verim düşüklüğü... Bunları düzelteyim derken sağlam olan sektörleri niçin bozsun?

SORU: **Tarımın dışında hizmet sektöründe ne tip sorunlar var?**

CEVAP: Tren yolları, havayolları, oteller gibi hizmet sektöründe problemler var. Hizmet eksikliği, hizmet vermede yavaşlıklar bulunuyor. Bunları düzeltmek için ortak yatırıma ya da özel kişilere imkân tanıyan küçük işletmelere gitmek istiyorlar. Böylece belli bir rekabet ortamı yaratarak iyi örnek olan işletmeler oluşturmak istiyorlar.

SORU: **Batılı anlamda bir özel sektör yaratmak istiyorlar mı?**

CEVAP: Çok doğrudan bizim anladığımız anlamda Batılı müteşebbis yaratma niyetleri yok. Ancak insanların ellerinde bi-

IV

DEVRİMCİLERİN BİRLİĞİNE DOĞRU

Çeşitli kanallardan akan olaylar, devrimcilerin birliğinin imkan dahiline girdiğini gösteriyor.

Sol harekette ayrışma hızlanıyor. Ayrışma, birliği çabuklaştırıyor.

"Kuruçeşme" süreci, açık tartışmalarla kendisini tamamlıyor. Süreç, yapılabileceklerle yapılmayacakları göstermesi açısından yararlı oldu.

Artık devrimci parti gündemin ortasındadır. Bundan önce ortak eylemleri ve birlikte büyük yayınları hızla gerçekleştirmek gerekiyor.

Politik tarihi paradokslar ve umulmadık gelişmelerle dolu Türkiye'de devrimcilerin siyasal birliği alanında güçlü eğilimler önplana çıkıyor. Devrimci birlik eğilimleri, ayak süren hareketleri ortasından bölerken, devrimcilikten tövbe edenleri bir kenara atıyor ve geriye kalanların ortak bir potada erimesi için ortak işleri ve yayınları önplana çıkarıyor.

Ertuğrul Kürkçü, Nail Satlıgan ve Profesör Gencay Gürsoy'un ilk çağrısıyla başlayan birlik tartışma süreci, Ocak ayı başında İstanbul Beşiktaş'ta yapılan iki günlük açık tartışmalarla sonuna yaklaşmış oluyor. Tartışmaların tutanaklarının da kitapçıklar halinde yayımlanması, bundan sonraki adımları tartışmaya getiriyor.

"LENİN OKULU'NUN MEZUNLARI"

"Kuruçeşme Süreci" olarak adlandırılan önce Mülkiyeliler Birliği'nde yapılan birlik tartışmaları sürecinin Beşiktaş'ta devam eden iki günlük toplantısında belli başlı tez ve görüşler tartışıldı. İlk gün pek çok kişi adına Gülnur Savran "tezleri" okudu. Bunu Ertuğrul Kürkçü'nün katıldığı ve katılmadığı görüşlerini ifade eden konuşması izledi.

Savran'ın okuduğu görüşler, Lenin'in teorik ve politik bakış açısını özetliyordu. Sosyalizm ile demokrasi arasındaki karşıtlığa parmağını basmakla birlikte her iki mücadeleyi de birbirinden koparmadan vermeyi öneriyordu. Ertuğrul Kürkçü'nün daha heyecanlı konuşması sosyalist mücadele üzerinde yoğunlaşıyordu. Kürkçü, her zaman ortakçı ve sosyalist bir düzeni en öne koymak gerektiğini vurguluyordu. Ayrıca Lenin Okulu'nun önemli bulgularından olan asgari-azami program ayrımının önemini yitirdiğini söyleyerek, yaratıcı Leninist çizgiye bir örnek vermiş oluyordu.

TOPLANTIDA "ANNEANNEM" DE KONUŞTU

Nurullah Ankut'un "Lenin Usta" üzerine yaptığı konuşmadan sonra TBKP sözcüsü Zülfü Dicleli söz aldı. Sosyalizmin bittiğini, devrimlerin olmayacağını, değişmek gerektiğini, kendilerinin değiştiğini, burada konuşanların bir bölümünün on dokuzuncu yüzyıl konuşmalarını hatırlattığını ve benzer Yuri Krasin "savlarını" cansız ve ezberden okudu. Bütün cansızlığı içinde tek istediği herkesin kendileri türünden devrim ve sosyalizm mücadelesinden vazgeçmesiydi. Bunun için adeta yalvarıyordu.

Öğleden sonra Toplumsal Kurtuluş adına söz alan Yalçın Küçük, tövbekar sözcülerinin burada konuşanların bir bölümünü on dokuzuncu yüzyıl konuşmacılarına benzettiklerini, kendilerinin de "anneannem" gibi konuştuğunu söyledi. Yalçın Küçük, şimdiye kadar katıldığı en cansız toplantının bu olduğunu, böylesine ruhsuz konuşmaların devrime ve sosyalizme layık olmadığını ifade etti. Sakin sakin dinlemenin de her zaman meziyet olmadığını, burada konuşanların bazılarına salondan domates atılması gerektiğini dile getirdi. Daha sonra Yeni Öncü'den Ahmet Ural, Yalçın Küçük'ün bu şekilde TBKP'lileri kastettiğini, bunun doğru olmadığını ve kendilerinin TBKP'li arkadaşlarıyla birlikte yürüyeceklerini anlattı.

BU BALAYI KISADIR

Demokrasinin her zaman sınıflılığı anlattığına dikkati çeken Yalçın Küçük, "1917 yılında olsam bu sözcüğü kullanmazdım" dedi. Sovyet Marksizminin her pratiğinin teori haline getirilmesini

isteyerek,"Cephe politik ve paratiktir" düşüncesini ileri sürerek, eğer işçi sınıfı tek başına devrim yapacak olursa cephe ihtiyacının bulunmayacağını dile getirdi. Konuşanların hepsinin Lenin Okulu'nun iyi ve çalışkan öğrencileri olduğunu ancak artık yaratıcı katkı zamanının geldiğini ifade etti.

"Biz sol harekette bir kutubuz, eğer bu sürecin başından itibaren içinde olsaydık, tartışma hep bizim üzerimizde döner ve bu kadar da olumlu noktalara gelmezdi" diyen Yalçın Küçük, Ankara Tabip Odası'nın Ankara'da düzenlediği Kamil Ateşoğulları, Melih Pekdemir, Oral Çalışlar, Ertuğrul Kürkçü ile kendisinin katıldığı ilk oturumdaki sözlerini tekrarlayarak bugün yaşanan balayının geçici olduğunu, Lenin'in ülkesinde Leninistlerin yeraltına geçmek zorunda kaldıkları bir dönemin yaşandığını ve bunlarla elele tutuşmak gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamladı.

HERKESİN OKULU

Toplantının daha sonraki oturumlarında konuşmacıların çoğu kendi okullarını açıklamaya çalıştılar. Sokak dergisinde yazıldığı gibi Trotskist eğilimler birbirleriyle sözcük ayrımına önem verdiler.

Diğer gelişmelerle birlikte Kuruçeşme süreci şu açıklıkları ortaya çıkardı.

1- TİP-TKP, artık Mehmet Ali Aybar'ın bile birlikte olmayı reddedecekleri ölçüde sosyalizmin ve solun dışındadır. Yeni Öncü içinde bir eğilim hariç bunlarla beraber olmayı isteyenler, Görüş, Emek Dünyası ve Gelenek çevresine inmiştir.

2- Bazı dergiler, büyük görevlerden vebadan korkarcasına kaçmaktadırlar. Bazı çevrelerde köşebaşında bir "dükkan" tutma eğilimi güçlüdür. Bunların perspektifi yoktur ve bir büyük işin içinde kaybolmaktan korkmaktadırlar. Bunlar arada bir birlik toplantılarında konuşmayı temel perspektifleri haline getiriyorlar.

3- TBKP, yalnızlığını ve tüm prestijini yitirmiş olmayı, Kuruçeşme'den bazı katılımlarla kapatmak istemektedir. Türkiye'de Umur Çoşkun ve Avrupa'da Veysi Sarısözen bu eğilimi temsil etmektedir.

4- Görüş, Gelenek, Emek Dünyası hemen bir parti kurulmasını savunmaktadır. Gerekçeler çeşitli olmakla birlikte bu üç dergi çevresi, TBKP'siz bir mücadele düşünemedikleri için partinin bütün ömrünü TBKP'yi kazanma tartışma ve görüşlerine ayıracağı anlaşılıyor.

ASIL BİRLİĞE DOĞRU

TİP ve TKP tek sözcükle TKP çizgisi kendisini reddetmiştir. Ancak TKP, eksiği fazlasıyla yetmiş yıldır Türkiye'de bir söylem olmuştur. Bugün TKP adına konuşanlar solun ve devrimci hareketin dışındadır. Ancak TKP çizgisi vardır. Diğer yanda THKP, çok kısa bir zamanda bir eylem çoşkusunu yaratmış ve çekilmiştir. Bu çizgi de vardır. Devrimciler bu iki çizgiyi yok sayamazlar.

Ayrıca 1968 yılları Türkiye devrimcilerini "anti-Sovyet" ve "Sovyet yanlısı" olarak ayırmıştır. Sovyet yanlısı olmak, Ekim Devriminin kazanımlarına sahip çıkmaktır. Bu sayımızda Haluk Yurtsever Arkadaşımızın yazıdığı gibi Ekim Devrimi sözünü söylemiştir ve bu söz söylenmemiş kabul edilemez. "Anti-Sovyet" eğilimler içinde daha iyi bir sosyalizm arayışının rolü olduğu kabul edilebilir. Böylece Ekim Devriminin söylediği söze sahip çıkarak, daha iyi ve daha ileri bir sosyalizm gündemdedir. Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler daha ileri bir sosyalizmi, sosyalizmin olmazsa olmaz koşulu haline getirmiştir.

Türkiye devrimi, büyük olacaktır. Bunun için büyük birliklere ihtiyaç vardır. Bunun için de önce ortak işlerde ve mümkün olan ortak ve büyük yayınlarda biraraya gelmek zorunludur. ■

HÜRRİYET: DEHŞET VERİCİ GAZETECİLİK

TOPLUMSAL KURTULUŞ, Oktay Ekşi'nin MİT'te Daire Başkanı olup olmadığını sordu? Ekşi'nin görevi gazetecilik mi yoksa SHP'den ayrılan milletvekilleri bir bildiri yayımlayınca, birinci sayfadan "Nihayet Açığa Çıktılar" diye duyuru yapmak mı?

Hürriyet "Dehşet Verici Bildiri" dedi. Ertuğrul Özkök, "Her Yönden Vahim" diye kampanyaya katıldı. Bunlar kimler, gazeteci mi, savcı mı, yoksa başka mı?

Baştürk ve bazı arkadaşlarının SHP'den ayrılarak ihraç edilen diğer SHP'li milletvekillerini yalnız bırakmamaları, üst düzeyde yapılan planlamaları bozdu mu? Öyle görülüyor, Baştürk ve arkadaşları MİT'in bir planını bozdular. Çünkü SHP Küçük Kurultayı nedeniyle SHP'den ihraç edilen ve ayrılan milletvekillerinin yayımladıkları bir açıklamaya Toplumsal Kurtuluş'un MİT'te Daire Başkanı olup olmadığını sorduğu Hürriyet'in Başyazarı Oktay Ekşi bir yaylım ateşiyle cevap verdi. Ankara Temsilcisi Ertuğrul Özkök, gazetecilikle hiç bağdaşmayacak şekilde bu yaylım ateşine gönülden katıldı.

Abdullah Baştürk, Fehmi Işıklar, Ahmet Türk ve diğer eski SHP'li milletvekilleri 9 Aralık 1989 tarihinde SHP'nin Küçük Kurultay'ının yapıldığı gün bir açıklama yapıyorlar ve bu açıklamada Kürt sorununa "Çözüm mutlaka ülke bütünlüğü ve demokrasi içinde bulun-

Washington, Panama diktatörünü devirmek için saldırıya geçti

Amerika, dünya kabadayısı

George Bush Yönetimi, Panama'ya saldırdı

Zorba ABD

malıdır" diyorlar. Bu yetmiyor "Misak-ı Milli sınırları içindeki Türkiye Cumhuriyeti hiçbir etnik unsura mal edilemez ve edilmemelidir" diyorlar. Bunları söylemelerine rağmen Ertuğrul Özkök bu açıklamayı "Kürt Bildirgesi" olarak niteliyor. "Dehşet verici bir bildiri" diyor. Özkök, bu satırları beğeniyor. Ancak, " Bu satırların aralarına doldurulan biraz çimento ve harç malzemesi o kadar mide bulandırıyor ki" diyor ve satır araları okuduğunu sanarak " her yönden vahim" bir yazı yazıyor.

GAZETECİ Mİ SAVCI MI?

Özkök, kendinden geçmiş bir şekilde yazıyor. Satır aralarına doldurulanlardan midesi bulandığını yazıyor ancak iki paragraf ötede şunları kaleme alıyor: "Dört sayfalık bildirinin hiçbir satırında PKK veya öteki Kürt kökenli terör örgütleri kınanmıyor. Daha da kötüsü isim vermeden dahi bir eleştiri getirilmiyor." Bunları yazan üniversitede doçent olmuş bir gazetecidir. Gazeteciliği savcılıkla karıştırıyor. PKK veya diğer Kürt örgütlerini ikide bir eleştirmek, her vesile ile hücum etmek gazetecilerin işi değil savcıların görevidir.

"NİHAYET AÇIĞA ÇIKTILAR"

Basın Konseyi Başkanlığı yapan MİT'te Daire Başkanı olması ihtimal dahilinde başyazar, başyazının başlığını bir bağnaz polisi imrendirecek bir şekilde atıyor ve "Nihayet açığa çıktılar" diyor. Bu bildiri ile açığa çıkanlar SHP'den ayrılan milletvekilleridir. Bunların içinde DİSK davasından yıllarca hapis yatanlar var. Başyazarın kafası belki de Baştürk veya Işıklar'ın hapisten çıkmasına da razı değildir.

"Misak-ı Milli sınırları içindeki Türkiye Cumhuriyeti tek başına hiçbir etnik unsura (Türklere) mal edilemez ve edilmemelidir". Başyazar açıklamadan bunları alıyor. Açıklamada parantez içindeki (Türklere) sözcüğü yok; Basın Konseyi Başkanı ve MİT'te Daire Başkanı olması muhtemel Ekşi bunu kendisi ekliyor. SHP milletvekillerinin böyle düşündüklerini kabul ediyor ve veryansın yapıyor.

MİT KÜRT PARTİSİ İSTİYOR

Kızgınlık MİT'in oyununun bozulmasından kaynaklanıyor. Washington-MİT uzak olmayan bir zamanda bir SHP Hükümeti ve bir de Kürt partisi istiyor. Baştürk ve arkadaşları istifa etmeseler, her ikisi de daha kolay olacaktı. Baştürk ve arkadaşları, Kürt kökenli milletvekillerini yalnız bırakmadılar ve SHP'yi hükümet yapma projesini zorlaştırdılar. Şimdi MİT, buna kızıyor ve kalemlerini buraya salıyor. ■

İLSEVER'İN KONFERANSI OLAYLI GEÇTİ

17 Aralık 1989 Pazar günü Paris'te Sosyalist Parti Genel Başkanı Ferit İlsever'in konferansında bir SP militanı konferansı protesto eden bir grup solcuya kızıp tabancasını çekerek havaya ateş etti .

Paris'in Türkiyeli solcu sakinlerinin pek rağbet etmediği konferansın yapıldığı salonun giriş kapısında meydana gelen olay, dinleyiciler arasında tepki doğurdu. Olaydan hemen sonra bir kısım dinleyici, olayın müsebbibi bulunmadan konferansı daha fazla izleyemeyeceklerini söyleyerek salonu terkettiler. Dışarıya çıkmak isteyen dinleyici grubunu polis salondan çıkarmayarak bir süre alıkoydu. Daha sonra bütün dinleyiciler polis tarafından üstleri aranarak serbest kaldılar.

"BARIŞ RÜZGARLARI" SAVAŞ ESTİRDİ

İlsever konuşmasına alışılmış olduğu üzere dünyayı tahlil ederek başladı. İki süper güçten biri olan Sovyetler Birliği'ndeki devlet kapitalizminin nasıl çökmeye başladığını, ABD kapitalizminin nasıl etkisizleştiğini, yeni süper güçler olarak tanımladığı Japon ve Batı kapitalizminin nasıl geliştiğini bir bir anlattı.

Tam Doğu Avrupa ülkelerindeki işçi sınıfı ve halk hareketinin devlet kapitalizmine kazma vurarak Türkiye işçi sınıfına, halkına ve Sosyalist Parti'ye sıcak kardeşlik ve barış rüzgarları estirdiğini söylediği anda, kapıda patlayan tabancanın sesi her şeyi berbat etti.

İlsever'in Doğu Avrupa'dan estirmeye çalıştığı 'sıcak kardeşlik' rüzgarları bir anda salonda yerini buz gibi bir havaya terketti.

Doğu Avrupa işçi sınıfı ve halkları ve hatta Polonya'nın Walesa'sı bile salonun havasını yeniden ısıtmaya yetmedi.

Olan, salonu terkederek yağmurlu ve rüzgarlı havada bahçede, polis tarafından saatlerce bekletilen dinleyicilere oldu.

MİLİTANLIK-"COWBOY"LUK

Bundan bir süre önce İsviçre'nin Neuchatel kentinde TKP-ML hareketi taraftarı olduğu belirtilen Mehmet Türk'ün SP taraftarı olduğu iddia edilen biri tarafından öldürülmesi üzerine gerginleşen hava, SP genel başkanının Paris'teki konferansında da devam etti. Konferansı protesto eden bir grup solcu salona girmeyerek dışarıda slogan attı. SP'li görevlilerle protestocular arasında çıkan sille tokat biraz da yumruklu kavgadan sonra, salonun önüne gelen polis olaya müdahale etti.

Polis protestocuları uzaklaştırırken kafası kızan SP'li militan, polisin ve olayı izleyen bir grup dinleyicinin gözleri önünde tabancasını çekip havaya bir el ateş etti .

"LÜTFEN DAĞILMAYALIM ARKADAŞLAR"

Olaydan sonra, SP'lilerin "Lütfen dağılmayalım arkadaşlar" çağrısına rağmen yüz kadar dinleyicinin büyük bir bölümü salonu terketti. Bu sırada açıklama yapan SP'li bir yetkili olayı kendi arkadaşlarından birinin yaptığını kabullenerek "Ama biz tasvip etmiyoruz", dedi.

BU YÖNTEMLER ESKİDİR

Yöntem eskidir; biliniyor: Bacaklarını kırdıktan sonra koltuk değneği vermek Aydınlık-TİKP çizgisinin bilinen yöntemi oluyor. Eylül darbesinden önce kendi dışında kalan solu yasadışı ilan ederek, gazetelerinde ifşaatlarda bulunan bu çevre yüzünden başına olmadık işler açılan devrimcilerin varlığı ve SP'nin Aydınlık-TİKP geleneğinden geldiği de biliniyor. Bugün geçmişin muhasebesini yaparken, belleklerini yitirmişler gibi görünenlerin, "Geçmişimiz tertemiz ama bazı hatalarımız oldu" demeleri, bacakları kırdıktan sonra koltuk değneği vermeyi çağrıştırıyor.

Şimdi ise SP'li bir "cowboy"un provakasyon girişiminden sonra "Tasvip etmiyoruz"u, ileri sürmek, koltuk değneği vermek demek oluyor.

Eski alışkanlıklar nüksediyor, tepki doğuruyor. ■

DÜZELTME

Dergimizin Kasım 1989 tarihli 27. sayısında yayımlanan "Avrupa'da Solcular Toplanarak Eğlenmeye Başladılar" adlı yazı ile ilgili Mustafa Düzgün bir açıklama gönderdi.

Düzgün, sözkonusu toplantıya çağrılı olmadığını ve katılmadığını, düşüncelerini içeren herhangi bir mesaj da göndermediğini belirtiyor.

Ayrıca Temel Demirer de Aralık 1989 tarihli 28. sayımızda "Birlik İçin Tartışmadan Tartışmak İçin Birliğe" adıyla yayımlanan yazı için bir düzeltme gönderdi.

Demirer, "birliğin ya da eylemin değil, tartışmaların öne çıkarılmasının doğru olduğunu" savunan görüşlere katılmadığını ve Kuruçeşme'deki ilk toplantıya sundukları beş imzalı tebliğde de "tartışmak için tartışmaya çok açık bir biçimde karşı çıktıklarını" hatırlatıyor. Demirer "eylemin, değil, tartışmanın öne çıkartılmasının doğru olduğunu" ileri süren görüşleri desteklemesinin sözkonusu olmadığını belirtiyor.

Yanlışlıkları düzeltiyor, Mustafa Düzgün ve Temel Demirer'den özür diliyoruz.

PERİNÇEK: "ÇEVİR KAZI YANMASIN"

Bir hafta öncesine kadar Doğu Avrupa'da olanları sosyalizm tanrısının uyanışı olarak alkışlayan Doğu Perinçek, Romanya'dan sonra tam bir dönüş yaptı.

Perinçek, Leh Walesa'yı sosyalizm tanrısı ilan etmenin çıkmazını nihayet gördü ve Romanya'da olanlardan sonra eski "Ne Amerika ne Rusya" sloganını hatırlarcasına "Ne Bush ne Gorbaçov" demeye başladı.

Yanlış hesap Bağdat'tan dönüyor. Doğu Perinçek'in dünya sosyalist sistemindeki gelişmelere en gerici yayın organlarıyla paralel bakış açısının sona erdiği anlaşılıyor. Polonya, Macaristan, ve Çekoslovakya'daki anti-sosyalist hareketleri alkışladıktan sonra Romanya'da aklı başına geldi.

"SOSYALİZMİN TANRILARI"

Doğu Perinçek, bir hafta önce Nokta dergisine verdiği demeçte, sosyalist ülkelerdeki gelişmeleri sosyalizmin tanrısının uyanışı ve Mao'nun kehanetinin doğruluğu olarak nitelendirdi. Sosyalizmi reddeden, işçi sınıfının öncülüğünü kabul etmeyen, Amerikan hayranlığını en yüksek düzeye çıkaran aydın ve gençliğin gösterilerini sosyalizm olarak alkışlayan Perinçek, Romanya'da durdu.

Perinçek, tiyatro yazarı Havel'in cumhurbaşkanı olmasını sosyalizm tanrısının lütfuna bağlarken Çavuşeski ve eşinin kurşuna dizilmesine neden üzüldü anlamak kolay görünmüyor. 2000'e Doğru dergisine yazdığı başyazıya bakılacak olursa eski korkularının depreştiği düşünülebilir. Perinçek şunları yazıyor: "Romanya'nın bayrağında açılan deliğe iyi bakınız. O delikten gelen Balkanlaşma Türkiye halkı için de büyük tehdittir. Hatta Türkiye'nin aklı başında yöneticileri için de. Balkanlardaki ve Kafkaslardaki milli boğazlaşmalar Anadolu topraklarına düşürür kara serpintilerini. Dahası, yığar felaketlerini Kavimler Köprüsü'ne . 'Bir Göçmen Kuştu O' diye romanlar yazılır, acıları süzülür". Romanya'da olanlardan Türkiye'nin aklı başında yöneticileri için de üzülüyor. Onların da başına gelmesinden korkuyor. Belki bunun için üzülüyordur.

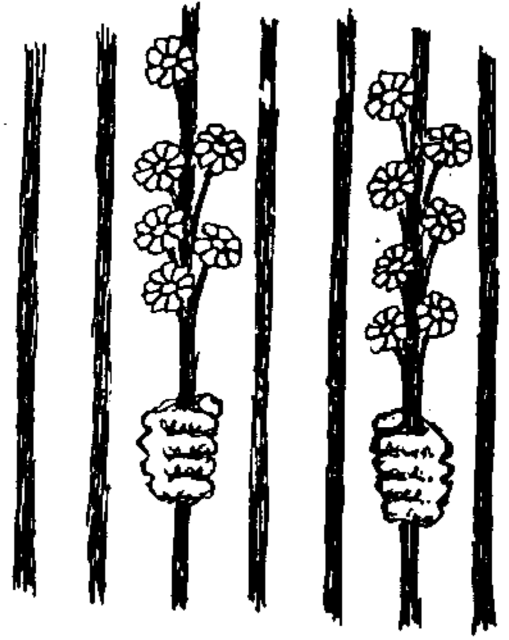
"NE BUSH NE GARBAÇOV"

Doğu Perinçek, 1970 yıllarında "Ne Amerika Ne Rusya" diyordu. Bu politika iflas etti. Şimdi Çavuşeskilerin idamının Malta'da kararlaştırılmış olabileceği noktasından hareketle "Ne Bush Ne Gorbaçov" diyor. Belki de Romanya'da olanlardan iflas eden eski çizgisini bir ölçüde de olsa savunma imkanı buluyor.

Bütün bunlar mümkündür. Fakat muhtemelen en doğrusu, tekel basınına uyarak Doğu Avrupa'da sosyalizmin birer birer düşüşünden duyduğu sevinçten dönme yolunu görmesidir. Yıllardır sol içinde olan Perinçek'in Avrupa'nın doğusundaki sosyalizm karşıtı hareketleri alkışlayarak bir yere gidilemeyeceğini anlamış olması da ihtimal dahilindedir. Yine de bu ihtimali tercih etmek gerekiyor. ■

Yeni Yıla Okuyucularımızla Birlikte Giriyoruz

Yurtiçi, Yurtdışı ve cezaevlerinden Tolga Ersoy, **Hüseyin Albeyli**, Nizamettin Kurt, **Hıdır Kırmızıçiçek**, Y. Odabaşı, **Selçuk Yıldırım**, Nihat Behram, **Hasan Şensoy**, Hüseyin Alpan, **Temel Demirer**, Nusret Sefalı, **A. Yalman**, Nihat Şeker, **Hakan Özdoğan**, Murat Akdemir, **Aydemir Çimen**, Yaşar Othan, **Ayfer Akdal**, Agah Tuncay, **Selim Çürükkaya**, Tahsin Alpşar, **Selman Altınöz**, Mithat Gönenç, **Zehra Çelenk**, Recep Nur Cengiz, **Enver Şimşeksoy**, Faysal Dağlı, **F.Boran**, Ahmet Yüksel, **Muzaffer Ayata**, Mehmet Çoban, **Necmettin Salaz**, Fatih Kanat, **Naci Sunel**, Mehmet Oktay, **Şükrü Göktaş**, Celal Salgut ve **Niyazi Baysan**'ın dergimize gönderdklerii yeni yıl kartlarını aldık.

Yılbaşı kartlarında, 1990 yılının; "Kurtuluş'a katkılı", "daha ileri mevzilerde zafer kazanacağımız günlerin yakın olacağı inincıyla", 'onur kavgasında", "başı dik", "sömürüsüz-yasaksız özgür bir Türkiye"; "devrimci birlik ve dayanışma içinde" bir yıl olmasını diliyorlar.

Toplumsal Kurtuluş çalışanları ve okuyucuları adına tüm okuyucularımıza aynı dileklerle selamlarımızı yazıyoruz.

3.1.1990 / AYDIN

TOPLUMSAL KURTULUŞ'a!

Onca tarihsizlik, güçlük ve acıların, dram, trajedi ve kayıplara karşın, yaşamış olmaktan yine de zerrece pişmanlık duymadığımız bir yılı, '89 yılını geride bırakıp, bilinmezlikler, derinli sorun ve acılarla yüklü yeni bir yıla, '90'a girdiğimiz şu günlerde, tarihin devinimin tersine götürülüyor olsa da Türkiye, biz, yine de umut, özgüç ve güven, azim, çaba ve sevgiyle bakmaya-yüklenmeye devam edeceğiz; yeni yıl ve yıllara...

Çünkü, '90'a ve 2000'lere, halkların özgürlük, eşitlik ve kardeşlik özlemi ve kavgasının yön ve biçim vereceğini biliyor, inanıyoruz.

Yine bu yılların, özellikle Ortadoğu halklarının özkimliklerini bulma kavgasına daha yoğun yönelecekleri, özgürlük, onurlu bir barış, eşitlik ve saygıya dayalı kardeşliğe daha yakıcı biçimde özlem duyup, yaratıcı çabalarını hasredecekleri, bu anlamda Emperyalizme ve gericiliğe ecel ...terleri döktürecekleri yıllar olarak yaşayacağımıza da kuvvetle inanıyor, bekliyoruz.

Yeni yılda daha çok özgürleşmek ve özgürleştirmek dileğiyle; Toplumsal Kurtuluş'un çok değerli çalışanları ve okuyucularına sıcak dostluk ve selamlarımızı yollar, onur ve yaşamı yüceleştirme kavgamızda, mütevazi dayanışma-desteklerini bundan böyle de daha güçlü bir şekilde sunacaklarına inancımızın tam olduğunu belirtmek isteriz.

Tarihsel-Toplumsal gerçekleri değer ve güzelliklerin sesi-güçlendiricisi çabalarınızda başarılar dileyerek... Sevgilerle...

Not: Derginizin son (Aralık '89) sayısını aldım; beğeniyle okuduk!.. Teşekkürler...

7. Koğuştaki arkadaşlar
adına: Celal Salgut

Değerli Dostlara,

Yürümek ne güzel; yeni bir yıla, daha, umutla dolu dolu. Hele dostlarımızı başlarımızı hep yanıbaşında duyumsayarak yürümek.

Sevdamız uğruna kurulacak yüceliğine sonsuz yürüyoruz. O güzel geleceğe, bu geleceğin insanına, yaşamına, arzu ve umutlarına, kelle koltukta, yürek avuçta, toprağa sıkı basan sağlam adımlarla ve korkusuzca, heyecanla ilerleyebilmek; mücadeleyi kitleselleştirerek sonuçlandırarak, geleceği kurmak; dostça, ortaklaşa paylaşmak ve yaşamak.

Kavganın kutsallığına da bu yakışır gerek.

Yeni yılınızın eskisinden daha mesut olması dilekleriyle Tüm çalışanlarınızı dostça kucaklar, başarılar dilerim.

Aralık sayısıyla yine aramızda, bizimlesiniz. Bundan kıvanç duyuyor, tebrik ediyor, nice birlikteliklere diyoruz.

Sevgi ve Dostlukla!

Recep Nur Cengiz

Adalet Güven

48/110 Marmaris – Türkiye

Yeni Yılın bütün insanlığa yeni umutlar, yeni sevinçler getirmesi dileğiyle yeni yılınızı kutluyor mücadelenizde başarılar diliyoruz.

Mustafa Çınar

Mehmet Yılmaz

Ferhat Aksoy

Erdal Yıldırım

Özcan Doğan

Yalçın Küçük, Denhak'ta Leningrad Üniversitesi Kürt Akademisi Başkanı Prof. Ordîxan Celîl, Erivan Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı Celîlê Celil ve Erivan Radyosu Kürtçe Yayınlar müzik bölümü yöneticisi Cemîle Celil ile Kürt kültürü üzerine konuştu. Lahey'de konser vermek amacıyla bulunan Bilgesu Erenus ve Haluk Yurtsever'in de katıldığı söyleşiyi Toplumsal Kurtuluş'un Hollanda Temsilciliği Türkçeye çevirdi.

SOVYETLER'DE KÜRT AYDINLANMASI

Yalçın Küçük: Celîl kardeşlerle tanışmak bizim için büyük sürpriz oldu. Türkiye koşullarında demokratik–devrimci, sosyalist mücadele, öyle bir noktaya geldi ki, bizleri hiç beklemediğimiz ve ummadığımız alanlarla ilgilenmeye ve o alanlarda uzman olmaya zorluyor. Kürt sorunu uzmanlık alanımız oldu. Başka nedenler ayrı poliste, mahkemede kendimizi savunmamız için Kürtleri ve sorunlarını çok iyi bilmemiz gerekiyor. Buraya geldiğimizde büyük bir sürprizle karşılaştım. Celîl kardeşlerle tanışmış oldum. Özür dileyerek söylüyorum; Dr. Celîlè Celîl'i tanıyordum. 19. yüzyılda Kürt tarihi ve mücadelesi ile ilgili kitabını okumuştum. Burada Ordîxan Hoca ve Cemîle Hanım'la tanışmaktan sevindik. İki açıdan seviniyoruz: Bir defa Sovyetler Birliği bizim için çok önemli bir yerdir. Sovyet halkını kardeş sayıyoruz. Bir de Kürt kardeşlerimiz var. Celîl ailesi bizim açımızdan iki katlı kardeştir. Hem Sovyetler Birliği'nden geliyorlar, hem de Kürttürler. Kürt aydınları ile burada tanışmak ve konuşmak fırsatını buldum. Çok kısa olarak Türkiye'yi tanıtmak istiyoruz. Bizim Toplumsal Kurtuluş dergimiz var. Belki tirajı az, ama Türkiye'de şu

anda en çok tanınmış dergi. Kürdistan'da en çok okunan dergilerden birisi. Şiltelerin altından çıkıyor.

Celîl kardeşleri, bu güzide kardeşleri okurlarımıza tanıtmak istiyoruz. Ne yaptıklarını öğrenmek istiyoruz. Sohbetimizin amacı bu. Ailenin en büyüğü olan Ordîxan Hoca'dan başlayalım. Ordîxan Celîl bildiğim kadarıyla Leningrad Üniversitesi'nde Kürt Akademisi'nin başkanıdır. Ondan sonra Celîl Hoca ve Cemile Hanım kendilerini tanıtsın. Şu anda ne yaptıklarını, bulundukları bölümlerde hangi görevlerde bulunduklarını öğrenelim. Sohbetimize ve sorularımıza sonradan devam ederiz.

Ordîxan Celîl: Her şeyden önce duymuş olduğum memnuyeti belirteyim. Burada Türkiye'den gelen ilerici arkadaşlarımız Dr. Yalçın Küçük, Arkadaşımız Haluk ve Sanatçı Bacımız Bilgesu ile karşılaştığımız için çok sevinçliyiz. Bu buluşma bizim açımızdan çok önemlidir. Kürt kültürü ve halkımızın tarihi ile ilgili sorular sorulduğundan dolayı ben de cevaplandırmak istiyorum.

Ben, Leningrad Doğu Bilimler Akademisi'nde Kürdoloji bölümünde çalışıyorum. Kürdoloji bölümü 28 Şubat 1950 yılında kuruldu. Kürt dili ve edebiyatı üzerine çalışıyorum. Bu duruma nasıl geldim? Bu konuda ailem hakkında birkaç şey söylemek istiyorum: Bu yolu bana ailem açtı. Bu yalnız benim için değil, kardeşim Celîl ve bacılarım Cemîle ile Zîné için de geçerlidir. Aile fertlerimizin yazdıkları böylelikle anlaşılacaktır. Onların istedikleri bizim Kürt dili üzerine yaptıklarımızdır.

Bizim yazdıklarımız, bütün halkımızın, Kürt halkının ortak yazgısıdır. Özellikle 1915-1918 yılları arasında halkımız yoğun baskılara maruz kaldı ve katliamlara uğradı. Bu katliamlardan ailem de etkilendi. Annem ve Babam Casımé Celîl, Kars'ın Digor ilçesinin Hisarönü (Quzılqule) köyündendirler. Bütün aile bireyleri bu dönemde Türk askerleri tarafından öldürüldü. Annem ve babam dışında bu katliamdan kurtulan olmadı. Onlar da 1918 yılında yerlerinden, yurtlarından kaçarak Ermenistan taraflarına gelirler.

Onlar annesiz ve babasız büyüdüler. Babam 1930'da 22 yaşındayken, Ermenistan'ın Kafkasya bölgesinde Kürt dili eğitimcisiydi. Orada Kürt okulları için kitap hazırlıyorlardı. Annem de yetimhaneden çıktıktan sonra dilin teknik eğitimini öğreniyor. Annem ve babam burada tanışarak evleniyorlar. Babam Casıme Celîl, 1932 yılında Kürt Dili Redaksiyon Başkanlığına seçiliyor. Ermenistan'da birçok Kürtçe eser yayımlıyorlar. Kürtçe kitapların basımı 1936-37 yıllarına, Stalin dönemindeki Kürt dili ve edebiyatı üzerindeki çalışmaların durdurulmasına kadar sürer. Bu yalnız Kürtler için alınan bir karar değil, Sovyetler'deki diğer küçük azınlıklara karşı da uygulandı. Daha sonra yine babam bu dönemde Ermenistan'daki Kürtler içinde çalışmalarını yürüttü.

Babam, daha küçükken Kürt köylerine götürürdü beni. Oralarda, baskı ve zulümle yurtlarından kaçmak zorunda bırakılan insanların mal ve mülk sahibi olduklarını görüyordum. Çok küçük yaşta halkımın kültürüyle yoğruldum ve o kültüre olan sevgim gönlümde yer edindi. Beni bugünlere getirdi.

Yalçın Küçük : Casım Bey, Kürt dili çalışmalarına Kiril yoksa Latin alfabesiyle mi başladı?

Ordîxan Celil : 1923 yılında Ermenistan Komünist Partisi'nin önderliğinde ve aydınların desteği ile oluşturulan Latin harfleri ile yazdı. Benim babam da Maragula ve arkadaşlarımızla Latin harfleri ile yazdı. 1940 yılında Latin harfleri Kiril harflerine dönüştürüldü. Kiril harfleri yalnız Kürtler için değil, Sovyetler'de yaşayan birçok halkın alfabesi oldu. Örneğin; Ermenilerin ve Gürcülerin harfleri olduğu gibi kaldı. Azerbaycan ve alfabesi olmayan diğer halkların alfabesi Kirilce alfabesi oldu. Sorun bu değil, babam bu yıllarda şiir yazıyordu. Rus edebiyatındaki kitapları tercüme ediyordu. Babam Kürt edebiyatının redaksiyon başkanıydı. Ermenice ve Rusça birçok kitap yayımladı.

1 Ocak 1955 yılında Erivan'da Kürt radyosunun çalışmaları ve yayını başladı. Kürtçe yayının redaksiyon başkanı Babam Casımé Celîl'di. Babam Kürt radyosunun temellerini attı. Ben o yıllarda radyonun direktörü olarak çalışıyordum, hem yazıyor hem de konuşuyordum. O zamana kadar babam Kürt radyosu için 900'e yakın Kürtçe türkü ve müzik parçalarını derledi. Böylelikle Kürt müziğinin de temelini attı. "Stran ü Avaz" 1930-37'ye kadar 1940 yıllarından sonra günümüze kadar onun Kürt çocukları için yazdıkları kitaplardır. Bu konuda daha uzun konuşabilirim. Kendisini halkının hizmetine adayan kültürlü bir Kürt ailesinden geliyorum. Böyle bir aile içinde büyüdüm. Ailem beni ulusal kültür ortamı içinde büyüttü.

Yalçın Küçük : Ordîxan Bey, üniversiteyi nerede okudunuz?

Ordîxan Celîl : 1951 yılında Erivan'da okulu bitirdikten sonra, yine Erivan'da üniversiteye başladım. Filoloji bölümüne girdim. 1956 yılında Filoloji Fakültesi'ni bitirdim. 1956 yılında Ermenistan Akademisi'ne Kürt dilbilimcisi olarak alındım. 1957 yılında Ermenistan Akademisi beni eğitim için Leningrad'a gönderdi. Doktora eğitimimi Yosif Argbeviç Orbele'nin yanında, Leningrad Doğu Bilimler Enstitüsü Orbele Akademisi'nde yaptım. 1961 yılında doktoramı aldım. Bu doktoramı Kürt destanı "Xane Çengzerin" (Dım-Dım) ile tamamladım.

Bu düzeye bir anda değil, yavaş yavaş gelebildim. Küçük yaşlarda babam beni köylere götürdüğünde Kürt folklor ürünlerini (söylence, hikaye, türkü, vs) yazdırıyordu. Leningrad Doğu Bilimler Akademisi'ne gitmeden önce birçok derleme yapmıştım. Oldukça zengin bir arşivim vardı. O dönem "Diloke Cemata Kurda" isminde Kürtçe bir kitap da yazmıştım.

Kürt dili üzerine çalışmalarım başlangıçta babamın yol göstericiliğinde oluyordu. Sonraları kardeşim Celîl

ile yapmaya başladık bu çalışmaları. Bacım Cemîle de aramıza katıldı. Zîné de Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'nü bitirmişti. Çalışmalarımızı dörtlü olarak yürütmeye başladık.

Yalçın Küçük : Öyle görünüyor ki Sovyetler Birliği'nde Kürdoloji çalışmaları ailenizin çalışmalarıyla sınırlı kalıyor?

Ordîxan Celîl : Hayır, öyle değil. Biz bu çalışmaların bir parçasıyız sadece. Sovyetler'de Kürdoloji çalışması yapanların bir parçası durumundayız. Bunu kendi adıma söylüyorum. Bu şekliyle Kürt dili çalışmaları içinde yer aldım. Ben bugüne kadar Kürt dili faaliyetlerini yürütüyorum. Bunun için de çok mutluyum. Çünkü hizmetim halkım içindir. Bu hizmetim az veya çok farketmez. Ne kadar yapabiliyorsam o kadarını yapıyorum.

Bizim yazdıklarımız, bütün halkımızın, Kürt halkının ortak yazgısıdır. Özellikle 1915-1918 yılları arasında halkımız yoğun baskılara maruz kaldı ve katliamlara uğradı

Yalçın Küçük : Ordîxan Bey başında bulunduğunuz kurumun Sovyet bilimsel araştırmalar ya da yüksek kurumları içindeki yeri nedir? Nereye oturuyor? Sovyetler Birliği'nde sadece Leningrad Üniversitesi'nde mi var, yoksa akademinin bir parçası mı; bu konuda bir bilgi verebilir misiniz?

Ordîxan Celîl : Ben üniversitede değil, Leningrad Doğu Bilimler Akademisi Kürdoloji bölümünde çalışıyorum. Akademinin Kürdoloji bölümünde doktora çalışması yapıyorum. Ayrıca Sovyetler Birliği Yazarlar ve Gazeteciler Birliği'nin de üyesiyim.

Yalçın Küçük : Şimdi Dr. Celîl'e geçebilir miyiz? Acaba kendi ilgi alanınızı anlatabilir misiniz? Asıl anlamak istediğim Kürt tarihi ve dili ile ilgili çalışmalarınız; 19. yüzyılla mı sınırlı yoksa 20. yüzyıla da geliyor mu?

Celîlê Celîl : Ben tarihçiyim. Kürt tarihi üzerine çalışıyorum. Erivan Üniversitesi Tarih bölümünü bitirdim.

Yalçın Küçük : Askeri tarih mi? Erivan Üniversitesi Tarih Fakültesi değil mi?

Celîlê Celîl : 1950 yılında bitirdim fakülteyi. Üniversiteyi okuduğum yıllarda ben, Kürt tarihi üzerine çalışmalar yapıyordum. Yanımızda Bilimler Enstitüsü vardı, biz her yıl hazırladığımız raporları onlara okuyorduk. Ben de Kürt tarihi üzerine yazdığım raporları okuyordum. Daha sonra 19. yüzyıla ait Kürt tarihi üzerine üniversite diploması aldım. Üniversiteyi bitirdiğim zaman, 19. yüzyılda Kürt tarihi kitabı bana kılavuz olarak kaldı.

Ben tarih üzerine de kültürümü aldım. Neden 19. yüzyıl kitabı üniversite diplomasını almama neden oldu? Çünkü Ermeni edebiyatı ve günlük gazeteleri 19 ve 20. yüzyılın başlarında Kürtlere yer verdiği için bu konuda çok zengindir. Ben her zaman gazeteleri okuyordum. Kürtlerle ilgili birçok şey yazıyorlardı. Doktoramı 1850-1880 yıllarındaki bağımsızlıkçı Kürt hareketleri üzerine yaptım. 1963 yılında Moskova'da doktoramı tamamladım ve doktor oldum.

Leningrad Üniversitesi'ne bağlı Orbele Enstitüsü'nde tarihçi olarak görev yaptım. Doktora tezim için 3-4 yıl orada çalıştım ve tezimi bitirdikten sonra Moskova'dan doktoramı aldım.

Yalçın Küçük : Hasretyan'ın bir kitabını ayrıca Lazaryef'i ve Dr. Celîl'i okudum. Şunu söylemek istiyorum: Kürt tarihi doğal olarak bir yanı ile Osmanlı tarihi oluyor, çok önemli ölçüde bir de Türk tarihi oluyor. Ve çok ilginç geldi bana; çünkü bizim şimdiye kadar bildiğimiz, yazdığımız yakın Osmanlı ve Türk tarihine göre Kürt tarafı yazılınca çok daha mücadeleci, çok daha kavgacı bir resim ortaya çıkıyor. Hatta geçen günkü konuşmamda da söyledim: Türkiye'nin Osmanlı Türkiye'sinin feodal mı olup olmadığı konusunda uzun tartışmalar yapıldı. Sovyet tarihçilerinin de katıldığı tartışmalar var ve Kürt tablosu bilinmediği zaman bu eksik oluyor. Kürt tablosu bilindiğinde ise feodaliteye çok yakın bir durum ortaya çıkıyor.

Benim sormak istediğim şu; sadece Dr. Celîl'in değil Lazaryef'in, Hasretyan'ın ve diğer Kürt uzmanlarının Sovyetler Birliği'nde yapmış olduğu çalışmalar diğerlerinden çok mu ayrı, diğerlerini hiç mi etkilemiyor? Yani diğer tarihçilerle Kürt uzmanları arasında bir tartışma var mı? Birbirlerini okuyorlar mı? Bunlar öbürlerini de etkiliyor mu?

Celîlé Celîl : Yalçın Arkadaşın sorusu çok önemli. Ancak başka bir sorunun cevabını vermem gerekiyor, konunun daha iyi anlaşılması için. Kürtlerin tarihini ele alan kitaplar 1960 yıllarında yayımlanmaya başlandı. Çünkü o yıllarda Sovyetler'de Kürtler artık biliniyordu. Hem Moskova hem de Leningrad'da Kürt dili ve edebiyatı üzerine çalışmalar yapan arkadaşlar vardı. Dil, kültür ve edebiyat üzerine yazıyorlardı. Fakat Kürt tarihi üzerine yalnız Sovyetler'de değil, dünyanın diğer ülkelerinde de kayda değer bir çalışma yoktu. Ancak bazı dergi, gazete ve kitaplarda bilimsel olmayan baştan savma kısa bilgilere rastlanabiliyordu.

Yalçın Küçük : Sohbet ilerledikçe bizim de sorularımız ortaya çıkıyor. Şunu söylemek istiyorum: Bizler Türkiye'deki ilerici araştırmacılar, farklı konularda kitaplar yazıyor, incelemeler yapıyoruz . 1917 Ekim Devrimini tarihin tanık olduğu en büyük devrim sayıyoruz. Ancak Türkiye'de bilimin, yönetimin bir parçası olması nedeniyle yolumuzu ararken Sovyet-

ler'de yazılmış birçok araştırma ile karşı karşıya geliyoruz. Bunları bir ölçüde çürütmek istiyoruz. Çok ilginç bir örnek vermek istiyorum. Türkiye'de ilk kez Şeyh Said'in İngilizlerle, Şeyh Said başkaldırısının İngiliz gizli servisleriyle organik bir bağı olmadığını ileri sürdüm. Profesyonel tarihçi değilim, iktisatçıyım. Koşullar beni buna zorladı. Türkiye'deki resmi Kemalist tarih Şeyh Said'i, "İngilizlerin adamı", Şeyh Said başkaldırısını da "İngiliz kışkırtması" olarak niteliyor. Bu iddianın kaynaklarını merak ettim. Nerden çıkıyor bunlar? Bir de bakıyorum ki bu iddia Sovyetler'den çıkıyor. Özellikle 1920 yılında söylüyor Komintern. Komintern'in bu konudaki tutumu çok gariptir. Kemalizme karşı Kürtlerin ayaklanmasını İngiliz kışkırtması olarak gösteriyor ve karşı tutum alıyor. Kürtlerin Süleymaniye'deki ayaklanmasını ise Sovyetler destekliyor. Dolayısıyla bir açmaza giriliyor ve bizim Türkiye'de, Sovyetler Birliği'nden çok daha önce düzelttiğimiz bir nokta yani Şeyh Said ile İngilizler arasında bir bağ olmadığını, öyle sanıyorum ki Sovyet Kürdologları yeni yeni düzeltmeye çalışıyorlar. O bakımdan soruyorum. Nedir bütün bunlar? Karşılıklı bir etkileşim, tartışma...

Celîlê Celîl : Bundan önceki sorunun cevabını tamamlayamadım, eğer söylediklerimi tamamlamış olsaydım, belki de bu sorunun cevabı verilmiş olurdu. 1960 yıllarında Irak Kürdistanı'nda Kürt hareketinin varlığına değinmiştim.

Artık dünyada Kürtler üzerine birçok yazılar yazılmaya, araştırmalar yapılmaya başlandı. Sovyetler'de bilim adamları ve yazarlar Kürt halkının tarihini bilmiyorlardı. Kürtleri tanıma uzun zaman daha çok tarihçiler ve Kürt tarihçilerin işiydi. Tarihçiler ister Rus asıllı ister Kürt asıllı olsun farketmez. Bunlar 19 ile 20. yüzyıllardaki Kürt tarihini araştırmaya başladılar. Çünkü bu yakın bir merhaleydi. Irak Kürt halk hareketinin gelişiminin ve direnişlerinin bilinmesi bu merhaleleri de yakından bilmeyi gerektiriyordu. Bu hareketin gelişimi ve temelleri nereye dayanıyor? Bu hareket nedir, nereden geliyor? Bu nedenledir ki, Lazaryef, Halfin, Hasretyan ve ben Kürt tarihi araştırmasını üzerimize aldık.

Yalçın Küçük : Lazaryef Rus, Halfin ve Hasretyan Ermeni asıllı...'

Celîlê Celîl : Hasretyan Ermenidir. Lazaryef ve Halfin ise Rus asıllıdırlar. Yeni araştırmalar yapıldığında henüz netleşmemiş birçok sorun olduğu görülüyor. Yalnız netleşmemiş sorunlar değil birçok şey de yanlış söylenmiş, yanlış yazılmıştır. Bu yanlış değerlendirmelerden bir tanesi de Şeyh Said isyanıdır. Hasretyan bu hareket üzerinde ağırlıklı olarak durdu. Dünyada varolan literatürü, arşivleri araştırdı. Hasretyan, yaptığı bilimsel araştırmalar sonucunda Şeyh Said isyanının ulusal bir hareket olduğunu gösterdi. Bütün ulusal hareketlerde olduğu gibi, bazı devletler bu tür hareketlere el atmaya çalışırlar. Bu subjektif bir olaydır. Objektif olan bu hareketin ekonomik ve sosyal yanı, bunun bir Kürt ulusal hareketi olmasıdır. Kürtlerin başkaldırısı olmasıdır. Objektif olan da budur. Kürt halkının içinde yaşamış olduğu sosyal ve ekonomik yaşamdır. Bu hareket, bilimsel olarak Kürt tarihi içindeki yerine oturtulmuştur.

Kürt tarihinden birçok önemli kesitin henüz araştırılıp açıklığa kavuşturulmadığı biliniyor. Özellikle bilimsel açıdan açıklığa kavuşturulmamış sorunlarda çarpıtmalara daha çok rastlanıyor. Bizler, bu aydınlatılmamış olay ve olguların bilimsel temelleri üzerine bazı soruları ortaya koyarak, akademide analizini yapıyoruz. Bu konularda makaleler yazıp kitaplar yayımlıyoruz. Hangi tezin yanlış, hangisinin doğru olduğunu araştırıyoruz. Bu bilimsel bir yöntemdir. Gerek benim yazdıklarımda gerekse öbür arkadaşların yazdıklarında düzeltilecek yanlar olduğuna inanıyorum. Bu da diyalektik bir olaydır.

Yalçın Küçük : Biz, biraz da Cemîle Hanıma soru sormak istiyoruz.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürt tarihi ve genel olarak Kürdoloji çalışmalarında Casımê Celîl'in çocuklarının, sizlerin, önemli katkısı olmakla birlikte Kürtlerin hem coğrafya olarak Sovyet Ermenistanı'nda yerleşmiş olmalarından hem de bu çalışmaların önemli ölçüde Erivan Üniversitesi'nde yapılmasından kaynaklandığı anlaşılıyor. Dolayısıyla Ermeni bilim adamlarının, Ermeni kökenli Sovyet bilim adamlarının önemli rolleri sözkonusu. Ben, bilimsel yaklaşımda Ermenilerin tutumunu merak ediyorum. Bu soruyu Dr. Celîl'den daha çok Cemîle Hanım'a sormak istiyorum. Çünkü Cemîle Celîl bildiğim kadarıyla Erivan radyosunun Kürtçe

yayınlar bölümünde çalışıyor. Erivan radyosunda ne kadar özgürce hareket edebiliyorsunuz? Kürtçe yayınlara ne kadar süre tanınıyor? Ermeni yöneticiler bu soruna ne kadar hoşgörü ve özgürlük içinde bakıyorlar? Samimi bakıyorlar mı yoksa 19. yüzyılda Abdulhamit döneminden kalma Ermeni-Kürt kavgalarının tortuları Ermenilerin Kürtlere ve Kürt çalışmalarına yaklaşımında iz bırakıyor mu? Öğrenmek istiyorum.

Cemîle Celîl : Ben, 23 yıldır müzisyen olarak Erivan radyosu Kürtçe yayınlar bölümünde çalışıyorum. Eğitimimi Ermenistan'da yaptım. Erivan'da Spandariya Müzisyen Okulu'nu bitirdim. Daha sonraları Mylikyan ve Komintar Konservatoryumu'nu okudum.

Benim dönemimde Kürtçe birçok türkü ve diğer müzik parçaları derlendi. Ermeni müzisyen arkadaşlarımla sıcak ve olumlu ilişkiler içindeyiz. Kürt halk türkülerini derlediğim zaman, büyük emektar Margarit Birotçyan da yardımcı oldu. İlk kitabım 1964 yılında yayımlandı. Kitabımın redaktörlüğünü Astastisyan yaptı. Kürtlerin ve Ermenilerin dostluğu çok sıcaktır. Müzik kitabım 1965 yılında yayımlandı. Dünyaca tanınan müzisyen ve kompozütör Aram Haçaturyan kitabıma en büyük değeri verdi. Aram Haçaturyan 1965 yılında Kürt müziğini tanıdı. Kürt halk ezgilerini Gayat baletinde kullandı. Radyoda Kürtçe bilen Ermeni müzisyenlere epey yer veriyoruz. Özellikle Aram Tigran, Méremxan gibi sanatçılar Kürt makamlarını saz ve orkestra ile çalmışlardır. Çok büyük değer verdiğimiz sanatçı Huvarer Badalyan Kürtçe türküler söylemiştir. Ermeni ses sanatçıları ve müzisyenleri her dönem Kürt müziği ve türküleri için büyük çaha sarfetmişlerdir. Yine bizim yanımızda Kürt halk türkülerini söyleyen Aram Mylikyan Tigran Ermeni asıllıdır. Kürt halk türkülerini Suriye'de öğrenmiştir. Biz Aram'a büyük bir değer veriyor ve onu altın tasta saklıyoruz.

Yalçın Küçük : Cemîle'nin çaldığı piyano stilize edilmiş Kürt folkloru muydu?

Cemîle Celîl : Evet çalmış olduğum piyano Kürt folkloruydu.

Celîle Celîl : Kürtlerin içindeki Ermeniler, Suriye'den Erivan'a gelmişlerdir. Bunlar Kürt halk türkülerini iyi biliyorlardı. Erivan radyosunda Kürtçe söylüyorlar. Aram Mylikyan Tigran da Suriye'den gelmedir.

Yalçın Küçük : Peki, günde veya haftada kaç saat müzik yayını vardır?

Cemîle Celîl : Ermenistan'da Kürtçe radyo yayını bir buçuk saattir. Bir buçuk saat içinde her gün 40-45 dakika müziğe ayrılıyor.

Yalçın Küçük : Radyo nasıl? Bu radyonun Azerbaycan'a kadar yayın yapıp dinlenebilme gücü var mıdır?

Cemîle Celîl : Radyo yalnızca Ermenistan'da yaşayan Kürtler içindir.

Yalçın Küçük : Sovyet Ermenistanı'nda ne kadar Kürt var?

Celîlê Celîl : Seksen bine kadar Kürt vardır.

Yalçın Küçük : Sovyetler'e ilişkin soru soracağım. Ama ilk soruyu Ordîxan Celîl'e sormak istiyorum. Sovyet Ermenistanı'nda Kürtçe eğitim yapan okul var mı?

"Bir ulusu ezen başka bir ulus, özgür olamaz". Türk halkı da Kürt halkının özgürlük mücadelesine omuz vermediği sürece özgür olamaz. Kürt halkı özgürleştiğinde Türk halkı da özgürlüğüne kavuşmuş olur

Ordîxan Celîl : Kürtlere ait özel okullar yoktur. Çünkü Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki okullarda Kürtçe eğitim yapılıyor. Bu eğitimin sayesinde Kürt çocukları anadillerini unutmuyorlar. Okumak ve dilbilgisi için kitaplar vardır. Çocuklar kendi anadillerini öğreniyorlar ve unutmuyorlar. Evde, köyde ve okullarda kendi anadilleriyle konuşuyorlar. Onun yanında Ermenice ve Rusça da konuşuyorlar. Çünkü, biz büyük bir cumhuriyette yaşıyoruz. Ermenice üniversite vardır. Kürt çocukları sekiz yaşına kadar okulda her gün bir veya iki saat Kürtçe ders alıyorlar. Diğer dersler Ermenicedir. Erivan'da Kürt çocukları için yeni bir okul açmışlar. Her cumartesi günü çocuklar kendi anadil derslerini alıyorlar. Okullarda bir tek ders Kürt dili ve edebiyatı olarak veriliyor. Fizik, coğrafya, matematik ve geometri dersleri Ermenicedir.

Bilgesu Erenus : Çocuk Kürt kökenli ama okula gitmek istemiyor. Zorunlu mu, değil mi? Onu sormak istiyorum.

Celîlê Celîl : Sovyetler'de okuma zorunluluğu vardır. Bu da hiç kimsenin eğitimsiz kalmaması içindir. Çünkü, Ermenistan'da Kürtler çok az ve dağınıktırlar. Öyle köyler var ki 5 hanedir. 10 ya da 20 haneden oluşuyor bazı köyler. Tamamiyle Kürt olan köyler de vardır. Oralarda da okullar var, ancak eğitim Ermenicedir. Neden Kürt köylerindeki okullar tamamiyle Kürtçe eğitim yapmıyor? Çünkü çocuklar sadece Kürtçeyle ders aldıklarında üniversite ve enstitü sınavlarında zorluk çekerler. Ermenice ve Rusça okuyan çocuklardan bilgileri az olur. Kaldı ki sekiz yaşına kadar anadillerini iyi öğreniyorlar.

Ordîxan Celîl : Sovyetler'deki tüm Kürt çocukları

Kürtçeyi güzel konuşuyorlar. Bizim ülkemizde hiçbir dil yasak değildir. Kürtler evlerinde ve ilişkilerinde Kürtçe konuşuyorlar. Dil serbesttir. Onun için de Kürt dilinin bizim yanımızda öğrenilmesi kolaydır. Biz de tamamen Kürtçeyle eğitim yapan okul okumadık. Ne ben, ne Celîl, ne de Cemîle..

Yalçın Küçük : Konuştuğunuz Kürtçeye kulağımıza geldiği şekliyle okumuş insanın Kürtçesi diye bilir miyiz? Rusça aksanıyor ayrıca konuştuğunuz Kürtçeyle köylerdeki Kürtçe nasıl, okumuşların Kürtçesiyle okumamışların Kürtçesi arasında bir fark var mı?

Ordîxan Celîl : Ben fark göremiyorum. Orası Türkiye'dir...

Ermenistan'da Kürtlere ait özel okullar yoktur. Çünkü Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki okullarda Kürtçe eğitim yapılıyor

Celîlê Celîl : Yaşamımda ilk kez bir Türk arkadaşla birlikte oturup konuşuyorum. Bu duruma çok sevindim. Arkadaşlar aslen Türk oldukları halde Kürtlerin mücadelesini tamamiyle kabul ediyorlar. Bunda da, benimsedikleri devrimci düşüncelerin önemli etkisi var.

Bizim bilgilerimize göre Türk Devleti şimdiye kadar Kürt halkının varlığını inkar edip temel hak ve özgürlükerini tanımak istemiyordu. Resmi ideolojiye göre Kürtler "Doğu Türkleri", "Dağ Türkleri" olarak nitelendiriliyordu. Bugün de ilerici ve devrimci diye nitelenen bazı kesimlerin ne yazık ki egemen ideolojinin bu etkilerinden kurtulamadığını ve Kürt halkına karşı şovenist tutumunu değiştirmediğini görüyoruz. Eskiden devrimciler Kürtlerin temel haklarını tanımak ve bu uğurda mücadele etmek bir yana programlarında soruna hemen hemen hiç yer vermiyorlardı. Bugün geçmişe göre daha olumlu bir sürece girildiğini görüyoruz. Bu, oldukça sevindirici bir durumdur. Şunu söylemek istiyorum; "Bir ulusu ezen başka bir ulus, özgür olamaz". Türk halkı da Kürt halkının özgürlük mücadelesine omuz vermediği sürece özgür olamaz. Kürt halkı özgürleştiğinde Türk halkı da özgürlüğüne kavuşmuş olur. Çünkü Kürt halkı ezildikçe Türk halkı da eziliyor. O da devlet baskısı altındadır. Kürt sorunu ancak Türk ve Kürt devrimcilerinin dayanışması ile çözüme kavuşabilir. Benim istediğim bu. Türk halkı bunu böyle bilsin. Türk halkının özgürlüğünün Kürt halkının özgürlüğüne bağlı olduğuna ve bu uğurda mücadele edeceğine inanıyorum.

Yalçın Küçük : Kürt mücadelesi, Kürt kardeşlerimizin mücadelesidir. Biz elimizden geldiği kadar destek oluyoruz. Kürt aydınlanma hareketine katkımız olabileceğini düşünüyorum. Bu söyleşiyi Türkiye'de yayımladığımız zaman çok önemli yankılar yaratacağına ve Türkiye'deki Kürt aydınlanma hareketine büyük katkılarda bulunacağına gerçekten inanıyor ve çok teşekkür ediyorum.

Ordîxan Celîl : Söyleşi yayımlandığında bize birer nüshasını gönderirseniz seviniriz.

Bilgesu Erenus : Söylediklerim beni bağlıyor. Arkadaşlarımı bağlayıcı birşey değil. Bunu bir sanatçı dileği olarak aktarmak istiyorum. Benim yapabileceğim yalnızca budur. Kürt ve Türk halklarının dışında bir mesaj gereksinimi duyuyorum Sovyet halklarına. Sovyetler'deki gelişmeleri büyük bir dikkatle izliyorum. Son değişiklikler bana biraz ters geliyor. Bağlanan bir yığın umut var, onlar boşa çıkmamalı diye düşünüyorum.

Yalçın Küçük : Peki, yanlız bunu çevirmeye başlamadan önce, Haluk ve benim bunun Kürtçeye çevrilmesine karşı olduğumuzu söyleyelim. Çünkü konuklarımızın böyle bir politik kimlikleri bulunmuyor.

Kürt dili üzerinde çalışırken , dilin içindeki, Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırma yönünde bir çaba var mı?

Ordîxan Celîl : Kürtçe Hint-Avrupa dil grubuna giriyor. Farsça, Afganca vb birçok dil de bu grupta yer alıyor. Dolayısıyla bir kelimenin Kürtçe mi, Farsça mı ya da Afganca mı olduğunu rahatlıkla söyleyemiyoruz. Şu kelime Tacikçedir, bu da Kürtçe diyemiyoruz. Aslında bu dillerde yer alan birçok kelime Hint-Avrupai'dir.

Kürt, Türk ve Arap halkları uzun süre biarada yaşamışlardır. Bu halkların kültürleri birbirini etkilemiştir. Her dilin farklı sesleri, telaffüz biçimleri vardır. Bu özellikler bir dilden diğerine geçebiliyor. Arapça, Farsça, Ermenice vb dillerde Kürtçe kelimeler olduğu gibi, Kürtçeye de bu dillerden geçmiş kelimeler vardır. Dil hareketli birşeydir. Dile sınır koyulamaz. Dilde esas olanı bulmak gerekir. Ortaya çıkardığın şey dilin mayasıdır. Kürtçenin sadeleştirilmesi için bugünden konuşmak erkendir. Bence Kürt dilinin diğer dillerden arındırılması ancak bir devletin oluşmasıyla ve özerkliği olan, geniş imkanlara sahip bir enstitünün yapacağı çalışmalar ile mümkündür. Bilinçli kadroların bu iş üzerinde çalışmaları gerekir. Her dilbilimci doğal olarak dili sadeleştirmeye uğraşır. Dil sade ve anlaşılır olmalı, çünkü halk için yazıyorsun. Fakat öylesi kelimeler var ki, değiştirmek mümkün değil. Özellikle teknik kelimeler olduğu gibi başka dillerden geçebiliyor. Türk edebiyatında köylülerle okuyan kesim arasında bir farklılık olduğunu söylediniz. Bu, Kürtçe için de geçerlidir. Bilim adamları ve dilbilimciler, okuyucular için aydınlatıcı olabilmek için bunu kendi bilimsel yöntemlerine göre yapmalıdır.

Celîlê Celîl : Biz Türk dili ile Kürt dilini aynı biçimde karşılaştıramayız. Çünkü Kürt dili ile Türk di-

linin tarihi gelişimi farklıdır. Söylemek istediğim köylülerin edebiyat dili temizdir. Çünkü Türkiye'de reform yapıldı. 1920 yıllarında dil reformu veya yeniliği. Halk eski dili konuşuyor. Edebiyat reform sonrası yeni bir yolla yapıldı. Kürtlerin dili ise bugün için edebiyatın gelişimine bağlıdır. Biz edebiyatımızı bir anda değil, yavaş yavaş geliştirmek istiyoruz, yani edebiyatımızı ve kendimizi aniden halktan kopartmak istemiyoruz. Bizim edebiyatımızın halkla sıkı bağları vardır. Biz dilimizi halktan alıyor ve yazıyoruz. Edebiyatımızı halktan kopartmak istemiyoruz.

1915'te Ermenilerin katliamını biliyoruz. O dönemdeki politikalarıyla Ermeni halkını soykırımdan geçirdi. Ermeni ve Kürt halkları dışarıdaki yabancı ve müdahaleci siyasetlere alet olmadan adilce yaşamışlardır. Kürtlerin Ermenilerden kirveleri ve dostları vardır. Ermenilerin de Kürtlerden dostları ve kirveleri vardır. Jön Türkler, Ermeni katliamında Kürt aşiretlerini bu katliama katmak ve ortak etmek istemişlerdir. Bu tarihin kendisinde de vardır. Ermenistan'da yeni Sovyet yasaları yapıldığında, sosyalist yaşamda ne baskı ve zulüm, ne din, ne ulusal, ne şovenistçe ne de sınıfsal

Dr. Yalçın bir soru sormuştu, o soruyu tam cevaplandırmadık. Önemli bir soruydu, cevabının eksik olduğunu düşünüyorum, tamamlanması gerekiyor. Soru Ermeni ve Kürt ilişkileri üzerineydi. Kürt sorunu ve komşu halkların durumu bugün çok önemlidir. Biz, halkların nasıl yaşadığını, tarihin onlar için neler yapabileceğini bilmeliyiz. Bilindiği gibi Kürtler ve Ermeniler aynı topraklar üzerinde yaşamışlardır. 19. yüzyıldaki feodal döneme baktığımızda her iki halkın da feodalizmin etkisinde olduğu görülür. Abdulhamit bir kanemiciydi. O, hem Türk hem Kürt hem de ezilen diğer halkların düşmanıydı. Sultan Hamit sürekli ezilen halklar arasına nifak sokulmasından yanaydı. Birçok Kürt aşiretini Kürt halkına karşı kullanmıştır. Aşiretleri birbirine karşı kışkırtıyordu. Birçok kez suçsuz ve günahsız halkın kanını akıtmıştır. Bu katliamlarını 1854-1896 yıllarında yaptığını biliyoruz.

baskılar olmuş, bunlar tamamiyle ortadan kaldırılmıştır. Ermeni halkı tarihsel olarak Kürt halkı ile iyi ve kardeşçe ilişkiler içinde olmuş ve eskiden varolan dostluk temelinde gelişen ortak yaşam ve ilişkileri sosyalizmin yeni yasaları ile günümüzde Kürt halkına karşı resmi olarak da kendisini göstermiştir. 19. yüzyılda, 1856-1860 yıllarında Ermeniler Kürtçe alfabeyi yazmıştır. Amaç Kürt ve Ermeni çocuklarının Kürtçe konuşabilmelerini sağlamaktır. Kitabın adı da "Çirayê Ronî"dir. Ermeni kompizatorü Komitar Kürt türkülerini nota üzerine yazıyordu. Sylvastiyan denilen Ermeni aydın da Kürt folkloru üzerine yazıyordu. Ermeni gazeteleri Kürt halkının özgürlüğüne kavuşması için sürekli yazılar yazıyorlardı. Gazeteler Kürtlerin karanlıktan çıkarak, aydınlanmalarının okuma ve eğitim yolu ile mümkün olacağını yazıyorlardı. Sovyetler'de sosyalist yaşama geçildiğinde, Kürtlerin

kadroları yoktu. İlk yıllarda babam ve arkadaşları çalışmalarına başladıklarında, Kürtçe bilen Ermeni arkadaşlarının kendilerine epey yardımları oldu. Onlar da Kürtlerle birlikte kitapları Kürtçeye çeviriyorlardı. Bu da gösteriyor ki Ermeni halkının Kürtlere karşı düşmanlıkları kalmamıştır. Çünkü Ermeni arkadaşlar "Riya Teze" (Yeni Yol) gazetesinde de çalışıyorlardı. Ermeniler de durumu çok iyi anladılar ve bu siyasetin Abdulhamit ve Jön Türklerin siyaseti olduğunu, amacının da iki halkı birbirine karşı kışkırtmak olduğunu gördüler. Yüzlerce yıl ezilen halklara ve Kürt halkına karşı bunlar uygulanmıştır ve bugün de devam ediyor.

Yalçın Küçük: Son sorularıma geliyorum. 19. yüzyılda o zamanki büyük emperyalist ülke Büyük Britanya (İngiltere)'nin çok net bir Kürt politikası olduğu ortaya çıkıyor. Buna karşılık 19. yüzyılda bu bölgeye çok yakın olan Rusya'nın, bir Kürt politikası varsa, o politikanın Kürt sorunuyla ilgilenmemek şeklinde olduğu anlaşılıyor. Rusya, Osmanlı'daki ve İran'daki Kürt başkaldırılarına karşı çok uzak davranıyor. Hatta her başkaldırıda Kürt aşîlerinin ve emirlerinin Rusya ile birlik olma önerilerini reddediyor.

Bugün dünyanın en büyük emperyalist ülkesi ABD'dir. ABD'nin bir Kürt politikası vardır. Acaba Sovyetler Birliği'nin Kürt sorununa ilgisiz olduğunu söyleyebilir miyiz? Detaylarını bilmiyoruz, ama ABD'nin kesin bir Kürt politikası vardır. Bu Kürt politikası öyle bir noktaya gelmiş ki TC Dişişleri Bakanlığı'nı rahatsız ediyor. Ben buraya gelmeden önce TC Dışişleri Bakanı ABD'yi uyardı. Acaba Sovyetler'in bir Kürt politikası yok mu? Bu soru ile bağlantılı olarak şunu sormak istiyorum: Sovyetler dünyadaki oluşumlar karşısında "kardeş partilerin" yaklaşımını onaylıyor. SBKP'nin Türkiye'deki kardeş partisi de Kemalist, bunu kanıtladık. Kemalist ideolojisi var. Bugün de aynı çizgide. Acaba Sovyetler'in Kürt sorununa, Kürt hareketliliğine ilgisizliği ile Türkiye'deki "kardeş parti" arasında bir bağlantı kurulabilir mi? Şeyh Said isyanında TKP; haindir, casustur, Kemalizmi yıkıyor diye, hep karşı çıktı. Bu, resmi tavırdan ayrılmıyor. Bu soruyu isterseniz hiç cevaplandırmayabilirsiniz.

Celîlê Celîl : İki saattir oturuyoruz. Birbirimizle tanıştık, tarih, edebiyat ve kültür üzerine konuşuyorduk. Halkların dostluğu üzerine konuşuyorduk. Ben de bundan çok hoşlanıyordum. Yalçın Arkadaş şimdi farklı bir soru sordu. Bunlar politik sorulardır ve daha çok politikacıları ilgilendiriyor. Bu da bizim yanımızda profesyonelce bir iktisat-eğitim olayıdır. Yani politik yaşamla uğraşanları ilgilendirir. Ben bu sorunun cevabını veremem, fakat benim bildiğim birşey var; Sovyetler'in devlet sistemi ve ideolojisi Marksizm-Leninizmdir. Sovyetler sosyalist bir devlettir ve ezilen tüm halkların davasını desteklemektedir. Bu stratejik bir olaydır. Fakat, Lenin de birşey söylemiştir: "Tüm hareketler, ezilen halkların mücadelelerinin ekonomik ve toplumsal koşullarının bir ürünü olarak gelişip ortaya çıkıyorlar". Burada ifade edilmek istenen şey şudur; dışarıdan bu gelişmelere müdahale etmek iyi birşey değildir. Bana göre Kürtlerin kendileri bu gelişmelerin yollarını açmalıdırlar. Kürtlerin ulusal sorununun çözümlenmesi başka devletlerin siyaseti değildir. Sovyetler Birliği yerine benim konuşmam çok zordur. Çünkü bizim bildiklerimizi arkadaşlar bizden daha iyi biliyorlar. Onlar da Sovyet dostları olarak okuyor ve Sovyetler hakkında bilgi sahibidirler. Kendinizin bildiği şeylere benim fazladan ekleyeceğim birşeyin olduğuna inanmıyorum.

Yalçın Küçük : Kürt İşçileri Derneği'nin düzenlemiş olduğu bu toplantıya geldiğinizi Sovyet Hükümeti biliyor mu?

Celîlê Celîl : Evet biliyorlar.

Kürtçenin sadeleştirilmesi için bugünden konuşmak erkendir. Bu ancak bir devletin oluşmasıyla mümkündür

Yalçın Küçük: Sovyetler Birliği'ne döndüğünüz zaman Sovyet halkına, oradaki Kürtlere ve Ermenilere en samimi sevgilerimizi, selamlarımızı ve dostluklarımızı iletiniz. Sizin bir mesajınız var mı?

Ordîxan Celîl : Şimdiye kadarki konuşmalarımızda hep siz sordunuz, biz cevapladık. Şimdi ben bir soru sormak istiyorum: Türkiye'de ezilen Kürt halkının durumu ne zamana kadar devam edecek? Ne zamana kadar bu halk katledilip öldürülecek?

Yalçın Küçük : Ne zamana kadar süreceğini tahmin etmek zor. Bugün Türkiye'deki Kürtlerin silahlı mücadelesi TC Devletinin en önemli sorunlarından bir tanesidir. TC Hükümeti bu sorunu küçültmek istiyor. Kısa sürede çözülebileceğini düşünüyor. Nitekim son günlerde Hayri Kozakçıoğlu 2000 yılı diye bir tarih verdi. Ama bizim görebildiğimiz bu işi çok olağan ve küçük bir hareket olarak göstermek istiyorlar. Daha doğrusu sınırlarını çizmek istiyorlar. Yine tahmin edebildiğimiz silahlı mücadeleyi yapanlarla Kürt halkının gerçek dostlarına karşı sindirme politikasını sonuna kadar götüreceğe benziyorlar. Türkiye bu işi 1988'de bitiririz dedi. O sıralarda bizi de tutukladılar, buna bağlı olarak bu iş sürecek görünüyor. Vali de 1988-89'da bitiririz derken işi 2000 yılına kadar uzattı. Bizim görebildiğimiz TC ayrı bir Kürt devleti kurmak isteyenlere ve onun için silahlı mücadele verenlere çok sert karşı koymaya, bunları bastırmak için en sert şekilde devam edecektir. TC, Kürt halkının gerçek dostlarına da bu sertliği uygulayacaktır. Bunun ötesinde TC Devleti sınırları içinde Kürt sorununu çözmeye çalışanlara özendirici davranacaktır. Bunları verecek , öyle görünüyor.

İsveç'te yayımlanan Kürtçe aylık dergi Armanc, "Kürt ve Ermeni halklarının sanatçısı" Aram Mylikyan Tigran ile görüştü. Röportajı Türkçeyle yayımlıyoruz.

'KÜRT MÜZİĞİ ÇALIŞMALARI BENİM İÇİN ÖNEMLİ BİR GÖREVDİR'

Sayın Dikran, Kürtler arasında yaygın bir ününüz var. Özellikle Kuzey Kürtleri çağdaş Kürt ozanlarından bestelediğiniz parçaların sözlerini beğenerek dinliyorlar. Ancak birtakım zorluklardan dolayı size ulaşmaları mümkün olmadı. Onun için bize kendinizi tanıtır mısınız?

1934 yılında Kamışlı'da dünyaya geldim. Annemle babam 1925 yılında Türkiye'den Suriye'ye geçerek Kamışlı'ya yerleşirler. Babam Sason, Annem Silvan yöresindendir. Orada Kürtlerle komşuyduk. Babam Kürtçeyi iyi bilirdi, o bana öğretti. 20 yaşında babamın katkılarıyla saz çalmaya başladım.

Bir ara Ermenice söyledim. Babam türkü sözlerini yazar, ben bestelerdim. Ermeniceyi anadili olarak evde konuşurduk. Suriye'de bir Ermeni okuluna giderek Arapçayı da öğrendim. Söylediğim gibi Kürtçeyi de ailemden öğrenmiştim. 1965'e kadar Suriye'de kaldık, daha sonra Hayestan (Ermenistan)'ın yolu açıldı, Ermenistan'a gittik.

Kürt müziği ile ilişkiniz nasıl başladı?

Biraz önce söylediğim gibi Kürt müziği ile ilişkim, babamın yardım ve teşvikiyle oldu. Ayrıca Ermenistan'a gidince işten sonra Ermenilerin ve Kürtlerin düğünlerine giderdim, her iki dili de iyi bildiğim için. Sonradan Erivan radyosunun Kürtçe bölümüne girdim ve orda çalışmaya başladım. Gene bestelerimin sözlerini babam yazardı. Erivan radyosuna girdikten sonra Kürt ve Ermeni bestecilerinin ve yazarlarının yardımıyla Kürtçe repertuarım gelişti. Celîlê Celîl, Cigerxwîn, Heciyê Cindî vb.

Bugüne kadar kaç tane Kürtçe müzik kasetiniz çıktı?

Bugüne kadar Kürtçe iki kasetim çıktı. Birinci kasetim 1975 yılında Hayestan (Ermenistan)'da çıktı. İkinci kasetim ise geçen sene Almanya'ya gelişim sırasında oradaki Kürt kültür dernekleri tarafından çoğaltıldı.

Kamışlı'da kaldığınız sürece diğer sanatçılarla ilişkileriniz nasıldı?

İlişkilerimiz gayet iyiydi. Kürt müziği üstüne tartışır birbirimizin deneyimlerinden yararlanırdık. Özellikle Mıhemed Şexo'yla.

Çalışmalarınız özellikle hangi dilde ve hangi müzik üstünde devam etti?

Bu biraz zor bir soru. Ama gene de cevaplamaya çalışacağım. Ermeni olduğum için çalışmalarım genellikle Ermenice ve Ermeniler üstünedir. Ancak Kürtlerle komşu olarak büyüdüğüm ve Kürtçeyi iyi bildiğim için Kürtlerle ilişkilerim iyiydi. Kürtler dostum olduğu için Kürtçe sanat ve müzik çalışmaları benim için çok önemli bir görevdir. Bundan dolayı bugün her iki çalışmayı birarada sürdürüyorum.

Son zamanlarda Batı Avrupa'da düzenlenen birkaç Kürt gecesine katıldınız. Merak ediliyor şimdi, acaba neden eskiden bu gecelere katılmıyordunuz?

Aram ve Şıvan

Her şeyden önce iki yıl öncesine kadar o ülkelerden pek davet alamıyorduk. Doğrusu bize ulaşanlara da olumlu yanıt veremiyorduk. Fakat iki yıldır SBKP ve AKP'nin katkıları ve diğer Kürt kuruluşlarının davetleriyle Batı Avrupa'daki Kürt gecelerine katılabilyorum. (Federal Almanya, Fransa ve İsveç gibi) Bunun için sevinçliyim ve düzenleyenlere teşekkür ediyorum.

Bundan sonra yapılacak davetleri kabul eder misiniz? Davetleri kabul etmemenizde özel nedenler var mı?

Ben bütün davetleri kabul ediyorum. Fakat davet sahiplerinin Sovyetler Birliği'nin düşmanlığını yapmaması, Sovyet yandaşı olması ve yurtdışına çıkmam için idari işlemleri halletmesi gereklidir. Başka özel bir nedeni yok.

SALYALARI AKIYOR

Can Kardelen

Her insanın özel bir dünyası vardır ve olmalıdır. Çocukluğumda, dünyalar yalnızca okullarımızın marangoz atelyelerine benzeyen coğrafya dersliklerinde bulunurdu ve bu dersliklerin nadide süsleriydiler. Ders aralarında, dersliğimizin soğuğundan hareketsiz kalmış dünyamızı ısıtmak için "En hızlı kim döndürecek" oyunu oynardık. Dünyamıza sırayla ve ellerimizle hareket verir, hiçbirimizde saat olmadığı için de içimizde en güvenilir olana sayı saydırırdık. Oyunumuzun en vazgeçilmez ve dünyamızın en hareketli anında ünvanından çok marangozluğa daha yakın olan öğretmenimiz içeriye girer, bizleri yerlerimize oturtur, fakat çocuk yüreklerimizin sevgisiyle hareket verdiğimiz dünyamızı durduramazdı. Gözlerimizi, ders boyunca durmadan dönen dünyamızdan ayıramaz, üzerindeki tılsımlı ülkelere kaçamak geziler yapardık. Öğretmenimize de, içimizden yüzüne karşı "Siz ne derseniz deyin, dünyamız dönüyor" derdik. Büyüdük, dünyamız ısındı. Şimdi, merkezlerinde birer ampul yanan dünyalar büyük kitapçıların vitrinlerini süslüyor. Işıl ışıl dünyalar "Al beni" diyor. Her insanın özel bir dünyası olmalıdır, birisini alıyorum. Eve getirip masamın üzerine koyuyorum. Büyüdüm, bu kez oyunum farklı, "Hangi Ülke En Aydınlık" oyunu. Bu yüzden merkezindeki ampülü yakmıyorum. Gece, odamın ışığını söndürüyorum, sandalyeme oturuyor, elimle hareket veriyorum, dünyam dönmeye başlıyor. İki aylık birikmiş Milliyet'lerin "rehberliği"nde izlemeye başlıyorum.

Ülkemizde insanlar, TV'nin tek kanallı döneminde Dallas'la uyuyup, Dallas'la uyanıyorlardı. Bugün, iki kanallı TV'nin keyfini aralarında yapay "kanal kavgaları" yaratarak çıkartıyorlar. Avrupa'da insanlar TV kanallarının sayısını bilemiyorlar. Kanal sayısını bilemedikleri TV'lerin başlarında hiçbir programı sonuna kadar seyredemiyor, ellerindeki uzaktan kumanda aletleriyle "uzaktan kumanda" oluyorlar ve "kanal değiştirmece" oynuyorlar. Canları sıkıldıkça kumanda aletinin bir başka düğmesine basıyor ve kanaldan kanala atlıyorlar. Bu haliyle çok can sıkıcı olan oyun "demir perde"nin "tül perde"ye dönüşmesiyle bir renklilik kazanıveriyor. Oyun, "Hangi kanalda tül perde haberi var" oyunu oluyor.

Berlin Duvarı'nda birbiri ardına törenlerle "özgürlük kapıları" açılıyor. Doğu ve Batı Berlin belediye başkanları kuçaklaşıyorlar. Doğu'lu Almanlar akın akın "özgür" Batı'ya geçiyor ve muz, çikulata ve yüz mark için Batı'nın önünde hizaya geçiyorlar. "Özgürlük kapıları" yetmiyor, Batılı gençler, ellerine çekiçlerini alarak "utançlarının duvarı"nı parçalamaya başlıyorlar. Bizim "demokrasi aşığı" aydınlarımız geri kalmıyorlar. Zeynep Oral yerinde duramıyor ve soluğu Berlin'de alıyor, özgürük yazıları yazıyor. Demokrat Zeynep'e bu yetmiyor, ülkesine "duvar"dan koparılan bir parçayla dönmek istiyor. Demokrat Zeynep, duvarın parçalanışına inanamıyor, gelip gözleriyle görüyor. Bu yetmeyince, korkulu anlarında kendisini rahatlatabilmek için parçaların bir parçasını da yanına almak istiyor. "Duvar"ı parçalamaya azmetmiş Batılı gençlerden birisine kendisine bir "duvar" parçası vermesi için yalvarıyor. Nasılsa, Batılı genç Zey-

Berlin'den sevgilerle...

10 Aralık 89 Milliyet

Zeynep ORAL

MÜTHİŞ! Olağanüstü! Harika bir heyecan, coşku ve duygu kasırgası!

Ne denli anlatsalar, ne denli söyleseler, televizyonda bin kez izlesem, her gün gazetelerin tümünde yeniden yeniden okusam, hayır bu kadarını beklemiyordum!

Yüreğim ve beynim hiç bir şeyi kaçırmasın, tüm olan biteni ve hiç mi hiç bitmeyeni, en küçük ayrıntısına dek kavrayabilsin diye doğrusu büyük bir çaba harcamama gerek biliyor. Her şey gözlerimin önünde, parmaklarımın ucunda, kokusu genzimi yakıyor, soğukluğu içime işliyor, sıcaklığı içimi kavuruyor.

Berlin'den söz ediyorum. Batı Berlin'den, Doğu Berlin'den, duvardan, duvarın iki yanından...

Sevgili okur; biliyorum, şu sıralarda, daha doğrusu 9 Kasım'dan beri Berlin duvarı, iki Almanya, sonra NATO ve Varşova Paktı, sonra Avrupa'nın geleceği, sonra sosyalizmin kapitalizmin, komünizmin geleceği, sonra dünyanın geleceği... Tüm gelecekler (bu arada az gelişmiş, gelişmekte olan, gelişmemiş ülkelerinki) sanki bir anda çözüme ulaştırılıyor ya da ulaştırılacak. Sanki...

Dünyaya sanki sihirli bir değnek değdi de, daha çabuk dönüyor. Aslında sihirli değnek, sokaktaki adam. Düşüncelerini, eleştirilerini, yıllar yılı süren suskunluğu yırtmak istercesine, bağırarak, haykırarak dile getiren halk kalabalıkları... Gerçek değişimi onlar sağlıyor, onlar gerçekleştiriyor. Suskun halk kitleleri, sonuna değin suskun kalamayacaklarını gösteriyorlar. Ve konuşurken, bağırırken, dileklerini dile getirirken, sustukları dönemde de her şeyi bildiklerini duyuruyorlar. Özellikle de, kulaklarını, gözlerini ve ağızlarını kapayanlara!!

Berlin'de, duvarın bu yanında olun, ya da öbür yanında, "Dünya mı değişiyor, yoksa ben mi?" sorusunu soramazsınız. Çünkü dünyanın değiştiğini, yalnız Berlin duvarının yıkılışı dolayısıyla değil, kafalardaki yasalardaki nice duvarların yıkılışıyla görüyorsunuz. Berlin'de olmak, bu anlamda, bu değişimin tanığı olmak. Yıkılan Berlin duvarı, olsa olsa bir sembol. Ama insanlık nice atılımı bir sembolle gerçekleştirmemiş midir?

Berlin'den sevgilerle... dedim. Sanırım, Berlin'den umutlarla... demem daha doğru olacak.

no'ya "parça" veremiyor. Demokrat Zeyno çok üzülüyor, ama çok da akıllı. Batılı gençten kendisine, "duvar"dan kopardığı en güzel parçayı postalama sözü alıyor ve yüzü gülüyor. Bu "güleç" yüzlü ve Batılı gençle fotoğrafa çıkıyor.

"Özgürlük kapıları"ndan Batı'ya geçen Doğulu almanların çoğu, muz ve çikulatalarını yedikten sonra evlerine dönüyorlar. Muz ve çikulatayla yetinmeyen bazı meraklılar ise soruyorlar; "Başka neyiniz var?" Batı gülüyor, "Bizde olmayan yalnızca 'yok'tur. Açlığınız mı geldi, alın size patates. Susuzluğunuz mu geldi, alın size bira. Uykunuz mu geldi, alın size yatak, cinsel ihtiyacınız mı geldi, ondan kolay ne var, alın size geneleve bedava giriş fişi."

'Beni Halk Parlamentosu yargılayabilir"

Noel günü kurşuna dizilerek öldürülen Çavuşesku ve eşinin yargılanması Romen TV'sinden 40 dakika gösterildi. Yıldırım mahkeme iddiaları reddederken gülen Çavuşesku ve eşine, "İkiniz de tımarhaneliksizin" dedi

MİLLİYET EKİBİ, BÜKREŞ

NOEL günü kurşuna dizilerek idam edilen Çavuşesku'ların, yeri gizli tutulan bir askeri üste yıldırım hızıyla sonuçlandırılan yargılanmaları, önceki gece yarısı Romanya televizyonunda 40 dakikalık bir film olarak gösterildi. Ancak pek net olmayan görüntülerden, yıldırım mahkemenin, belki de zalim diktatör karşısında heyecanını yenemeyen amatör bir kameraman tarafından, titreyen bir elle çekilmiş olduğu anlaşılıyordu.

Nikolai Çavuşesku'nun sade bir odada bir masa başında eşiyle iskemleye oturmuş halde süren yargılamaları arasında, askeri savcıyla aralarında şu konuşmalar geçti:

"—Bu mahkemeyi tanımıyorum. Anayasa'yı okuyun.

—Anayasa'yı okuduk, sizden iyi biliyoruz.

—Tek bir sorunuza cevap vermeyeceğim. Sorunuza cevapmış gibi olmayın.

—Toplum için ne yaptınız?

—Hastaneler inşa ettim.

—Ülkede gıda sıkıntısı vardı.

—Halkın 200 kilo buğdayı var. Ben sadece işçi sınıfının sorularını yanıtlayacağım."

Sık sık tavana bakan Çavuşesku konuşmasını şöyle sürdürdü:

"—Halk, ülkeyi yabancı güçlerin yardımıyla yıkmak isteyen ve darbe yapan bu çeteyi imha etmelidir.

—Köylüler ekmek almaya Bükreş'e geliyorlardı.

—Bu bir yalandır, iyi düşünün.

—Siz Romen halkını ve ekonomisini mahvettiniz. Böyle bir şey medeni dünyada duyulmamıştır. Çavuşesku ailesinin yaptıkları için, her ikinizi ölüme mahkûm ediyoruz. Mallarınıza haciz koyuyoruz."

Çavuşesku'ların tepkisi bu anda ekrana gelmedi.

Konuşmalar şöyle sürdü:

"—Sizin için bir avukat tutmaya çalıştık. Geçen hafta Ayatullah'a, İran'a giderek herhalde vedalaştınız. Siz halka nasıl hesap verebilirsiniz? (Bu sözler üzerine Elena Çavuşesku'nun güldüğü görüldü.)

—Bu gülüş sizi belirliyor zaten. İkiniz de tımarhaneliksiniz. Temeşvar'da döktüğünüz kanı nasıl açıklayacaksınız?"

Elena cevap verdi:

—Neden söz ediyorsunuz?

Nikolai Çavuşesku ayağa kalktı.

—Ben sadece Halk Parlamentosu tarafından yargılanabilirim. Siz darbecisiniz, Romanya'nın bağımsızlığını yok ettiniz. Ben fabrikaları ziyaret ettiğimde [illegible]...

Bir ara Çavuşesku'nun sözlerini kestiği için diktatörün ne dediği duyulmadı. Bir ara Elena Çavuşesku, kocasına şunları söyledi:

"[illegible] Nasıl bir [illegible] böyle [illegible]?"

Çavuşesku ayağa kalkmak istediğinde:

"[illegible]" dedi Elena. "[illegible]"

Elena, İsviçre bankalarındaki hesaplarının sorulması üzerine:

—[illegible] Bu bir [illegible] değil.

Çavuşesku'ların birlikte ve aynı anda kurşuna dizilme [illegible] Romanya televizyonunda bir subay, infaz için çok sayıda askerin gönüllü olması üzerine [illegible] "kura" çekildiğini söyledi. Daha sonra Çavuşesku'ların kan içindeki cesetlerinin görüntüleri ekrana getirildi.

TELEVISION ROUMAINE Direct

[illegible] Romen televizyonunun ekrana getirdiği yıldırım mahkeme ile ilgili görüntülerde, 24 yıl halkını demir yumruğu ile susturan Çavuşesku ve eşi Elena'nın son derece yıkılmış olduğu görülüyor. Çavuşesku, kendisini yargılayanlara isyan edercesine elini kaldırarak suçlamaları reddederken, Elena eşinin belki de bu son çıkışını umutsuzca dinliyor.

Eski solculara ekmek veren reklam şirketlerimiz, buldukları her boşluğa bir reklam panosu kondurmayı Batılı abilerinden öğreniyorlar. Batı'nın reklam panolarını Sovyetler Birliği'ne "dost eli" uzatan reklamlar süslüyor. Alımlı bir Alman kızı, asık suratlı ve parmağında filtresiz Rus sigarası yanan bir Sovyet generaline alımlı ve filtreli West sigarası ikram ediyor. Şapkasında Sovyet kokartı da eksik olmayan general çok düşünceli, alıp almamakta kararsız, ama az sonra alacağı da her halinden belli. Genç Alman kızının çekiciliğine dayanamayacak.

Batı, Hitler'inin yaptığı katliamları kabul ediyor, etmiyor değil. Ama allah için biraz insaflı olun, "Ya Stalin'in katliamları?" Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin "demokrat" özünü keşfeden her kaşif, işe Stalin'e küfretmekle başlıyor ve Batı TV'lerinde Hitler'lerinin katliamcıkları ve Stalin'in "katliamları" ardarda ekranlara geliyor. Batılı insanlar TV'lerinin ekranlarında Hitler'in kurbanlarının yürüyen kemiklerini, israfı sevmeyen Hitler'in yürüyen kemikleri sabuna dönüştürdüğü makinaları, ısı enerjisine dönüştürdüğü fırınları görüyorlar. Sonra sıra Stalin'in "katliamlarına" geliyor ve bu pek kısa sürüyor. Fonda birtakım insanlar kazma ve küreklerle toprağı kazıyorlar ve birtakım kemikler çıkartıyorlar. Çekim ekibi tam da kazı sırasında orada bulunuyor. Yakın çekimden etli butlu bir Rus kemiklerin atalarına ait olduğunu söylüyor ve Stalin'e küfrediyor. Program bitiyor, çok inandırıcı oluyor ve Stalin'in kameralara karşı Hitler'den daha acımasız olduğu ortaya çıkıyor. Muhabir söylemeye gerek görmüyor, çünkü program baştan sona kanıtlarla dolu.

"Demir perde" "tül perde"ye dönüşüveriyor ve Batılı TV ekipleri tülü kaldırıp Doğu'ya geçiyorlar. Stalin'in yattığı topraklar üzerinde etli butlu Ruslara Stalin'e küfrettiriyorlar. Türk TV'sinin "yüzakı" Mehmet Ali Birand, Azerbaycan'a giderek ırkçı hareketin liderleriyle görüşüyor. Liderlerin en lideri, duvarları "Atatürk'ün posterleriyle süslü evinde Mehmet Ali'ye Sosyalist Cumhuriyetler topraklarında Ataları'nın cumhuriyetini örnek alarak hareket ettiklerini söylüyor. Mehmet Ali, "Apo röportajı" ile yaptığı yaramazlığı telafi etmenin sevinciyle kendi cumhuriyetine dönüyor.

Büyük Ekim Devriminin 72. yıldönümünde Gorbaçov Kızıl Meydanda Kızıl Ordu'yu selamlarken, birkaç sokak ötede "demokrasi" isteyen Sovyet yurttaşları gösteri yapıyor. "Demokrasi" isteyen Sovyet yurttaşları Kızıl Ordu'ya karşı gösteri yaparken, "demokrasi"yi Batı'da bulan Doğulu Almanlar, ellerinde "sosyal devlet"in geneleve giriş fişleri, "Hangisine girsem" diye düşünüyorlar. Gorbaçov "Acaba mütecaviz olmayan bir emperyalizm olur mu" diye soruyor.

"Olur" diyorlar ve Polonya, DDR Macaristan ve Çekoslovakya'da resmi partilerin isimlerinden "komünist" ve "halk" sözcükleri resmen çıkartılıyor. Honecker ve Jivkov hakkında soruşturmalar açılıyor. "Gözler" Romanya'ya çevriliyor. Romanya'da on beş yaşında Romanya Genç Komünistler Birliği üyesi Çavuşesku sert çıkıyor ve ülkesinin diğer Doğu Bloku ülkelerini izlemeyeceğini açıklıyor. Bu açıklamayı yapan Çavuşesku parti kongresinde oybirliğiyle yeniden Devlet ve Parti Başkanlığı'na seçiliyor. Oybirliğinde olan meclis üyeleri Çavuşesku'yu ayakta alkışlıyor ve görüntüleri Romanya TV'si tarafından dünya TV'lerine geçiliyor. Çavuşesku, yaşlı vücudunu parıldayan gözleriyle meclisi ayakta selamlıyor. Romanya TV'si on beş gün

kadar sonra, dünya TV'lerine Çavuşesku'nun bir başka görüntüsünü geçiyor. Çavuşesku, eşi Elena ile birlikte bir Karşı Devrim Mahkemesi'nde yargılanıyorlar. Mahkemenin sesi var, kendisi yok. Karşı Devrim Mahkemesi'nin sesi on beş yaşında komünist Çavuşesku'ya bağırıyor. Çavuşesku sinirlenip ayağa kalkıyor. Bükreş'te bulunan Milliyet ekibi bu görüntüde geçen konuşmaları Türkçeye çeviriyor ya da Milliyet çeviriyi yeteri kadar "Türkçe" bulmayıp, daha bir Türkçeleştiriyor. Milliyet "Çavuşesku ayağa kalkmak istediğinde: Kalkmayalım sevgilim, dedi Elena, çok yaşlıyız" diye yazıyorlar. Milliyet böylece Elena'nın rahatına çok düşkün olduğunu ortaya çıkarıyor.

Karşı Devrim Mahkemesi işi uzatmayıp kararını kesiyor ve nazik bir doktor Çavuşesku'yu sağlık kontrolünden geçiriyor. Az sonra Çavuşesku, kafasında bir kurşunla gözleri açık, bir duvar dibinde yatıyor. Kamera yakın çekim yapıp, Çavuşesku'nun ölü yüzünü gösteriyor ve gizli kaçış yolunu ortaya çıkartmak üzere Devlet Başkanlığı binasının sığınaklarında dolaşmaya başlıyor. Sokaklarda Rumenler, Batılı TV kameramanlarının önünde "demokrasi" için savaşanlara katılmadıkları için kendilerini affetmeyeceklerini söylüyorlar. Temeşvar kentinde ayaklanmayı başlattığı söylenen Papaz "Ben yalnzca ışığı yaktım" diyor. Yeni ve genç Başbakan, Batılı kameralara sorular yanıtlayan yeni Devlet Başkanı'nın sözünü keserek kulağına birşeyler fısıldıyor. Milliyet, "İşte demokrasi! Eski Başbakan, Çavuşesku'nun kulağına böyle fısıldamaya kalksaydı dili kesilirdi" demeyi akıl etmiyor. Finale geçiş için Çavuşeskuların kızı mücevherleriyle kaçarken yakalanıyor. Batılı kadınlar bilinç dışı kendi mücevherlerini okşuyorlar. Ve muhteşem final geliyor. İsviçre'de sürgünde yaşayan bir Romen avukat, Çavuşeskuların İsviçre bankalarında bir buçuk milyar dolarlık gizli hesapları olduğunu açıklayıveriyor. Artık bu işe her türden solcunun "Iyi oldu namussuza" demesi için her şey hazır oluyor. Batılı kameralar, işlerinin yoğunluğundan bu sözleri duymuyorlar. Bu sözler ganimetin büyüklüğü yanında "devede kulak" kalıyor. Batının sokakları tekellerin salyalarından geçilmiyor. Romenler Noel Baba'yı karşılamak üzere çam ağaçlarını ışıklandırıyorlar. Noel Babaları gecikmiyor, Batı, Romanya'ya yardım yığıyor, Romanya "hesap" açıyor. Dünya dönmeye devam ediyor. Dünya TV'lerine geçilen görüntülerde Çavuşesku'nun vurulmadan önce ne yaptığı, ne söylediği yok. Kafamda, Çavuşesku'nun vurulmadan önce "Yaşasın Sosyalizm" diye bağırdığını canlandırıyor ve Karşı Devrim Mahkemesi ile duvar dibi görüntülerinin arasına yerleştiriyorum. Romanya'dan bu eksiği tamamlanmış görüntülerle ayrılmak istiyorum, ama mümkün olmuyor, çünkü Milliyet Romanya'dan ayrılmıyor. Milliyet Romanya'da "Elena"nın yatak odasına giriyor. Kusmamak için yazmak zorunda kalıyorum: "Sarayın büyük bir odasına geçtik. Çok güzel dekore edilmiş bir oda. Büyük pencerenin biraz ötesinde yatak bulunuyor. Yatak takımı açık pembe... Üstünde renk renk yastıklar. Burası Elena'nın yatak odası. Elena kocasından ayrı yatakta uyumayı tercih edermiş." "Pembe sözcüğünden sonra üç noktayı ben koymuyorum. Bunu Milliyet yapıyor. Milliyet bir tek Elena yerine "Emmanuella" yazmıyor.

Yalçın Küçük, 14 Kasım 1989 Çarşamba günü Mülkiyeliler Birliği'nde "Ekim Devrimi ve Sovyetler Birliği" konulu bir konferans veriyor, sözleri Toplumsal Kurtuluş'un Aralık 1989 sayısında yazılıyor. Yalçın Küçük, çalışmasını yaparken Sovyet yayınlarını yoğunlukla incelediğini, gördüğü kapitalizm övgüsü karşısında çok üzüldüğünü ve içinin yandığını belirttikten sonra "Bush ısrarla, Moskova'dan Afganistan konusunda Brejniyef Doktrinine dönülmeyeceği konu-

ИЗВЕСТИЯ Rus gözüyle komünizmde son durum

"Doğu Avrupa, Sovyetler'i aştı"

18 Aralık 1989 Milliyet

İzvestia yazarı Milliyet'te

Andrei OSTALSKY

Sosyalist Blok'ta gelişmeleri Milliyet için değerlendiren yazısında Andrei Ostalsky "Çekoslovakya, Sovyetler Birliği'nin dört yılda katettiği yolu üç haftada geçti" dedi

Ostalsky, Çekoslovak basınının da kendilerinden daha özgür olduğunu söyledi

Ostalsky

HABERİ 10 SAYFADA

Çavuşesku'nun sarayında Türk eşyaları

● Romanya'nın idam edilen Başkanı Nikolai ve eşi Elena'nın, çeşitli bloklardan oluşan malikânesinde lüks bir yaşam vardı. Yatak odasından piyanosuna, yerdeki halısından antika eşyalarına kadar her yerde Türk motifleri görülüyordu

● Milliyet muhabirleri, Çavuşesku'nun sarayını adım adım gezdi, altın musluklu tuvaletleri, lavaboları, desenli ipek halıları, İznik çinilerini fotoğrafladı

● Bir müze görünümündeki sarayda bulunan eşyaların şimdi ne olacağı ise bilinmiyor

• Ali H. YURTSEVER • Bülent AYAN
• BÜKREŞ

ROMANYA'nın idam edilen başkanı Nikolai Çavuşesku'nun eşi Elena'yla yıllarını geçirdiği ünlü sarayına girdik. Görkemli binayı baştan başa gezdik. Çavuşesku'nun ellerini yıkadığı pembe lavaboyu, Elena'nın gecelerini geçirdiği süslü yatağı, duvarları süsleyen değer biçilemeyen tabloları gördük. Bunların arasında en çok dikkatimizi çeken Türk halıları oldu. Sarayın birçok yerinde Hereke halıları vardı. Çeşitli desen ve büyüklükteki halıların bazıları büyük salonlara yerleştirilmişti.

Çavuşesku ve eşi Elena'nın silah sesleri karşısında son ana kadar direndikleri sarayın girişinden üst kattaki küçük odasına kadar her yer pahalı ama karmakarışık bir üslupta döşenmiş. Musluklar altın... Lavaboların çoğu renkli...

• ELENA'NIN YATAK ODASI

Sarayın büyük bir odasına geçtik. Çok güzel dekore edilmiş bir oda. Büyük penceresin biraz önünde yatak bulunuyor. Yatak takımı açık pembe... Üzerinde renk renk yastıklar. Burası Elena'nın yatak odası. Elena kocasından ayrı yatakta uyumayı tercih edermiş. Duvarlarda tablolar... Döşeme kalın bir halıyla kaplı. Koyu renkli kapının tokmağının üzeri işlemeli ve parıl parıl...

Bir gece yarısı bu yatağı terk etmiş Elena.. Sonra bir daha dönmemiş...

Sarayı dolaşırken bazı bölümlerinde dağınıklık görülüyor. Koltuklar, iskemleler rastgele sıralanmış. Duvardaki tabloların çoğu indirilmiş. Tablolar üst üste yerde duruyor. Hereke halılarının bazıları da kenara çekilmiş. Bu dağınıklık içinde bir de kutu gördük. Üzerinde "Vakko" yazıyordu. İçi boş. Elena'ya bir armağan olsa gerek. Bir köşede de İznik çinileri.

Yılların hediyeleri ve alışverişlerinin abur cubur doldurduğu saray müze gibi... Ama bu "[illegible]"den artık "[illegible]" geçti. Değerli eşyaların orada nasıl korunacağı ya da kimin, kimlerin elinde kalacağı ise meçhul.

sunda teminat istedi ve bastırdı. Iyusif Visaranoviç Juguşvami Stalin ile aynı ulusun çocuğu olan Şvartnadze, Bush'un bastırmasına seyirci kalamadı ve Sovyetler Birliği'nde yaptığı bir konuşmayla Afganistan'a Sovyet müdahalesinin "hata" olduğunu ilan etti" diyor. Bu sözlerin söylenmesinden beş hafta ve Temeşvar'da Papaz'ın karşı devrim ışığını yakmasından iki gün sonra Gorbaçov'un "Acaba mütecaviz olamayanı mümkün mü" diye sorduğu emperyalizm Panama'yı işgal ediyor. Sovyetler Birliği bu durum karşısında çok "sert" bir çıkış yapıyor, işgali kınıyor. Işgal kuvvetleri başbakanına artık dalga düşmek kalıyor. Bush, Sovyetler Birliği'nin Romanya'ya yapacağı bir müdahaleyi destekleyeceklerini açıklıyor.

Yalçın Küçük, Sovyet yayınlarında gördüğü kapitalizm övgüsü karşısında çok üzüldüğünü ve içinin yandığını söyledikten bir ay sonra, Milliyet'in "İzvestia yazarı" olarak tanıttığı Andrei Ostalsky, fotoğrafının altına "Çekoslovakya basınının bugün bizimkinden daha özgür olduğunu düşünüyorum" diye yazıyor. Bunu Milliyet de yazabilir, ama Ostolsky'nin de yazmaması için hiçbir neden yok. Yalçın Küçük'ü çok üzen Sovyet yayınlarındaki kapitalizm övgüsü Ostolsky için özgürlük oluyor ve bunu Milliyet'e yazıyor. Haklı çıkan Ostolsky oluyor. Iki gün sonra, Sovyetler Birliği ABD'nin Panama'yı işgalini "kınıyor".

Bir film yapmak istiyorum. Avrupa'da su ve hava yok, içmek ve solumak için tekellerin salyaları var. Ben Avrupa'nın güzelliklerini çekmek istiyorum. Avrupa'dan güzellik çıkartmak için benim için yeni olan bir bakış açısı ve yeni bir yöntem gerekiyor, buluyorum. Avrupa'yı tek başına filme çektiğimde çok çirkin oluyor. Ben Avrupa'yı ülkemle birlikte filme çekiyorum. Bu yöntemle Avrupa güzelleşiyor ve ülkem daha bir güzelleşiyor.

Bir film yapmak istiyorum. Dönmekte olan dünyamı parmağımı küçük bir Alman kasabasının üzerine koyarak durduruyorum ve kameramla bir çocuk parkına giriyorum. Parkta küçük bir havuz var, suyu berrak, dibi görünüyor. Suyun içinde küçük balıklar yüzüyor ve başında iki yaşında bir çocuk duruyor: Ekim. Çekimden önce "Sen minicik bir bebeksin" diyorum, "Hayırr, ben abiyim" diyor, "Kimin abisi?", "Küçük Kara Balık'ın". Küçük Ekim'in arkadaşı yok, ama bu onun arkadaş canlısı olmamasından değil, henüz -duymasın- minicik bir bebek olduğundan. Zaten o Küçük Kara Balık'ın hem abisi hem arkadaşı, Küçük Ekim için oyun oynanmayacak bir an ve bir mekan da yok. Boş bir odaya bıraksanız, duvara tırmanma oyunu oynuyor. Bir merdiven başına bıraksanız, önce merdiveni düz çıkıp iniyor. Sonra arka arkaya çıkıp arka arkaya iniyor, sonra emekleyerek çıkıp emekleyerek iniyor, sonra sürünerek ve uflayıp puflayarak çıkıyor ve yuvarlanarak iniyor. Bunların her biri onun için birer oyun oluyor ve çeşitleri hiç bitmiyor. Küçük Ekim'in yaramazlığının sınırı da yok. Onu tanımlarken arkalarından "var" denilebilecek yalnızca, gülen gözleri, küçücük gözlükleri, yumurta yanakları ve minik göbeği var. Yaramazlığın tadını kaçırdığında annesi bağırıyor, "Yeter artık". Başını öne eğip küçücük gözlüklerinin üzerinden annesine bakıyor: "Oyun yeterli olur mu?" Kendimi tutamayıp gülüyorum, yine gözlüklerinin üzerinden bana dönüyor. "Sana yaramazlık profesörü desem olur mu?" diye soruyorum, kabul ediyor. Bu ünvanı hakkettiğinden o da emin. Bütün engelleri aşıp, babasının çalışma odasına girmeyi başardığında, kitaplıktan öyle bir kitap çekiyor ki, bütün kitaplar yere iniyor. Küçük Ekim'le Küçük Kara Balık bir masalda tanışıyorlar. Masalı Küçük Ekim'e babası okuyor.

Küçük Kara Balık ailesiyle birlikte bir gölde yaşıyor. O da çok yaramaz, Ekim'den kalır yanı yok. Anne ve babası onu her sabah "Sakın her gördüğün yemi hemen yemeye kalkma, olta yemi olup olmadığını iyice bir kontrol et" diye uyarıyorlar, ama aldıran kim? Ve bir gün tam "Aman ne güzel yem" dediği anda kendisini karada buluveriyor. Anne ve babasının verdiği öğütler Küçük Kara Balık'ınkine olmuyor, ama kendisini karada bulması Küçük Kara Balık'ın kulağına küpe oluyor. Artık, aslında oyundan kaybedip uykuya harcayacak zamanı olmayan Ekim'in, Küçük Kara Balık'ın uykusu geldiği haber verildiğinde esnemekten çeneleri ağrıyor, Küçük Ekim, Küçük Kara Balık'la birlikte uyumaya başlıyor. Ve bir gece Küçük Kara Balık, Ekim'in rüyasına geliyor. Rüyası masalın devamı oluyor. Küçük Kara Balık'ı oltayla avlayan adam bakıyor ki avı dişinin kovuğunu bile doldurmayacak, onu bir çocuk parkındaki havuza atıyor, Ekim sıçrayarak uyanıyor. Babasını da uyandırıp, parka gitmek istiyor. Babası "Oğlum, gece yarısı park mı olurmuş"? diyor. Ekim'in sabahı beklemeye sabrı yok, uçarcasına parka gidiyorlar. Küçük Kara Balık, havuzda, Küçük Ekim'i bekliyor. Küçük Ekim ile sırılsıklam, kucaklaşıyorlar, Küçük Ekim.

günlerce ateşler içinde yanıyor, Alman çocuklarının Küçük Kara Balık'ı oltayla yakalamaya çalıştıkları kabuslar görüyor, çabuk iyileşiyor. Küçük Kara Balık'a çikulata ve yorulmaması için bir oyuncak araba getirdiği sırada ben kameramla parka giriyorum. Alımlı Alman kızı asık suratlı Sovyet generaline West sigarası ikram eder ve Küçük Kara Balık'a çikulata ve araba atan Küçük Ekim'e bakarken de ayrılıyorum. On dakika "ara" verip filmimin ikinci bölümünü arıyorum.

PKK'nın Batı Almanya'da yapılan 11. kuruluş yıldönümü kutlama gecesindeyim. Bir coşku seliyle dolu, hesabıma göre altı bin kişilik bir spor salonu. Nineler, kundakta bebeler, oyun çağında çocukar, askerlik çağında gençler, babaları, anneleri, konukları Türklerle birlikte sevinçli bir heyecan içinde gecenin başlamasını bekliyorlar. Hazırlıklar bitmek üzere. Gösterilecek video filminin denemesi yapıldığında perdede Başkan görünüyor. Salonda bir alkış kopuyor, sloganlar patlıyor, yaşlı kıta okyanusun üzerinde titremeye başlıyor. Gece saygı duruşuyla açılıyor. Yumrukları havada olmayanlar yalnızca kundaktaki bebekler oluyor. Gençlerle konuşuyorum, "Kaç yaşındasın?", "On altı", "Askere gidecek misin? "Gidecem ya", "Hangi orduya?", "Elbet kendi ordumuza". Her geçen dakikasında, sevincin ve öfkenin doruğa çıktığı gece sekiz saat sürüyor. Hayır abartmıyorum ve yanlış yazmıyorum, evet gece tam sekiz saat sürüyor. Sevince boğuluyorum. Bir büyükelçi gurbetçilerin yeni yılını "Vatandaşlarımızın birlik-beraberlik içinde oluşları sevindiricidir" mesajıyla kutluyor. Bu sefer gülmekten boğulabilirim. Yalanın bu kadarına da pes doğrusu!

Kameramı durduruyorum. 31 Aralık 1989. Dünyama hareket veriyorum, dönmeye başlıyor. Yeni yıla hangi ülke en aydınlık girecek, görmek istiyorum. Yeni yılın ilk dakikasında Avrupa havai fişeklerle aydınlanıyor. Bir dakika içinde, yalnızca F. Almanya'da "aydınlanmak" için yüz milyon marklık fişek harcanıyor. Küçük Ekim, Küçük Kara Balık'la birlikte büyüyor.

Ülkemiz yeni yıla kurtuluş ateşinin aydınlağıyla giriyor. En aydınlık giriyor.

ÇAVUŞESKU ONURLA ÖLDÜ

Y.K.

Nikolay Çavuşesku ve eşi Elena onurla öldüler. Kurşunlanma yolunda sergiledikleri inanç gücü ile sosyalizmi kurarken karşılaştıkları eksiklikleri tamamladılar. Saygı ile anıyorum.

Çevuşesku ve eşi Amerikan zorbalığına karşı bir ruh ve sosyalizme büyük bir inançla yaşamlarını yitirdiler. Çavuşeskuları kurşunlayanlar ise yabancı güçlerin oyuncağı ve sosyalizme inançsızdırlar.

Ölenlerle öldürenler arasında tercihimin ve yerimin ölenlerden yana olduğunu açıklamak istiyorum.

MALTA'DA KARAR

Bilgiler, Çavuşesku'nun ölümüne Malta'da karar verilmiş olduğu yönündedir. Fransa Devlet Başkanı Mitterand'ın Çavuşesku sağlam bir biçimde görevinin başında iken günlerinin sayılı olduğunu açıklaması, Malta dönüşü Bush'un getirdiği bilgilere bağlanmalıdır. Romanya'da iktidarın ortada olduğu bir zamanda Fransa ve Amerikan Dışişleri Bakanlarının Sovyetler Birliği'ni silahlı müdahaleye çağırmaları, Garbaçov'un, Çavuşesku'nun düşüşünden yana olduğu konusunda, Paris ve Washington'un güvenini göstermektedir. Bu ise Çavuşesku'nun kanında Garbaçov'un elinin bulunduğu izlenimi vermektedir.

İlk bilgilerin kesinlik kazanması halinde, Sovyetler Birliği'nin değerlendirmesinde yeni bir dönem başlamış olacaktır. Devrimcilerin ve sosyalistlerin böyle bir ihtimale cephe alacaklarından kuşku duymuyorum.

AMERİKA'YA KARŞI

Fakat Sovyetler Birliği'nin dünyayı, Amerikan hoyratlığına terkettiği kesin görünmektedir. Bu ise, bizim için ve dünyanın devrimcileri açısından, yeni sorumluluklar demektir.

Türkiye'de devrimci sosyalistlerin, Sovyetler Birliği'nin sorumluluklarını teker teker atması karşısında ağlayacakları sanılmamalıdır. Sorumluluk, sahiplerini bulur.

Böyle bir durumda dünyayı Amerikan hoyratlığına bırakmamak için, bizlerin, bakış açımızı ve dünya görüşümüzü, Sovyet Ermenistanı, Sovyet Azerbaycanı ve Romanya türünden bölgelerde etkili kılmaya çalışmamız doğaldır.

Eksik yaptılar, kuruluşun ilk yolcuları oldular. Bozuklukları önleyemediler. Fakat sosyalizme ve işçi sınıfına bağlılıklarını ölüm mangasının önünde de reddetmediler. Saygı ile anıyorum.

Artık işçi sınıfı ideolojisini egemen kılma sorumluluğumuzun genişlediğini, ülkemizin sınırlarını aştığını, Sovyetler Birliği içinde kalan pek çok bölgelere kadar yayıldığını tekrarlamak istiyorum.

1990 BAŞINDA SOSYALİZM ÜZERİNE TEZLER

Haluk Yurtsever

1989'un son aylarındaki gelişmelerle birlikte dünya, 1990 yılına sosyalist ülkelerdeki ağırlaşmış sorunlar ve dünyanın geleceği ile ilgili sorularla giriyor.

Avrupa'nın doğusundaki son gelişmelerden sonra, sokaktaki insandan siyaset bilimcisine kadar, sosyalizmle şu ya da bu ölçüde ilgili birçok insan, sosyalizmin sonunun gelip gelmediğini tartışma konusu yapıyor.

Tekellerin modern falcıları, iletişim araçlarının muazzam gücünü kullanarak, sosyalizmin çöktüğünü, artık insanlığa hiçbir gelecek vaadetmediğini söylüyorlar. Sosyalist ve kapitalist ülkelerdeki, gönlü, yüreği ve aklı sosyalizmden yana olan milyonlarca ilerici, işçi ve emekçi ise bu propagandayla birlikte, ama esas olarak gerçek durumun etkisiyle şaşkınlık, umut ve hayal kırıklığı yaşıyorlar.

Son gelişmelerin en olumsuz yanı, sosyalizme duyulan güven ve umudu sarsmasıdır.

Gelişmeler de sarsıcıdır: Sosyalizmin yeni bir dönemecine işaret ediyor. Ancak, sarsıcı ve önemli de olsa dönemeçlerden biridir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci, içinde pek çok dönemeç bulunan, uzun bir süreçtir. Uzun yolun tümüne bakmadan son gelişmelerde sosyalizmin sonunu görenler aceleci ve miyopturlar. Yakın zamanlara kadar Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki düzenleri mükemmel, dokunulmaz ve her türlü eleştirinin üstünde gören ve sosyalist ülkelerin sağladıkları olanaklara tapanlarla şimdi her şeyin bittiğini söyleyenlerin aynı kişiler olmaları ise komünist hareketteki hastalıklı yapıyı, ibret verici bir biçimde ortaya koyuyor. Bu türden olanların, Moskova'da yağmur yağınca Türkiye'de şemsiye açmaları ileri görüşlülüklerinin değil, egemen sese uyum "yeteneklerinin" bir kanıtı oluyor.

1990 başında, sosyalist ülkelerde kendini gürültülü bir biçimde dışa vuran köklü sorunları anlamak ve çözümleyebilmek için, son gelişmelerin ve dönekliklerin ayrıntısına girmeden, tarihsel ve nesnel temel nedenler; sosyalizmin gelişme çizgisinin genel özellikleri üstünde durmak, bunları tezler biçiminde yazmak istiyorum.

BİR : Tarih içinde söylenmiş hiçbir gerçek söz, söylenmemiş sayılamaz. Ekim Devrimi sosyalizm adına söylenmiş bir sözdür ve yirminci yüzyılın en önemli olayıdır. Ekim Devrimi ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu ilerici insanlığın, sonuçları dünya çapında olan ileri bir atılımı, tarihsel bir kazanımıdır. Ekim Devrimi ve Sovyet sosyalizmini olmamış saymak ve etkilerini kazımak hiç kimsenin ve hiçbir yerin iradesi içinde değildir. Ekim Devriminden önceki ve sonraki dünya iki apayrı dünyadır. İnsanlık sosyalizmi tanımış, üstünlük ve güzelliklerini içermiştir. Bunlar toplumun aklından ve insanların bilincinden kazınamaz.

İKİ : Ekim Devrimi ve Sovyet, sosyalizmin bir ilk sözüdür. Her ilk gibi eksikli ve rahminden çıktığı eski toplumun lekelerini taşıyan bir başlangıçtır. Dünya, bir bütün olarak kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin başlarındadır. Tarihsel determinizm düz bir çizgi değildir ve sosyalizm, gerçek ve egemen bir dünya sistemi olana dek daha çok iniş çıkışlar, ilerleme ve geriye dönüşler yaşayacaktır.

Feodalizmden kapitalizme geçiş süreci koca bir tarihi, 600-700 yılı aldı. 1789 büyük Fransız Devriminden yarım yüzyıl kadar sonra feodal krallığın ihyası türünden geriye dönüşler oldu. Kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci de geriye dönüşsüz değil, ve sosyalizmin ilk 70 yılı dünya tarihi açısından kısa bir dönemdir. Kısa dönem zik-zakları ne olursa olsun, uzun erimde tarihin ilerleyiş yönü hep ileriye doğrudur.

ÜÇ: Ekim Devriminin dünya devrimine büyüyememesi, görece azgelişmiş tek ülkede kalınması, sonuçları ve etkileri dünya çapında olan bu devrimi, dünyadaki somut güç ilişkileri açısından dünya işçi sınıfının sınırlı ve kesimsel bir kazanımı olmakla sınırlanmıştır.

DÖRT: Teorik model ile pratik arasında özdeşlik yoktur. Tarih , kendine özgü cilveli yollardan ilerliyor ve pratik süreçlerin özdinamiği her zaman teorik modelleri zorluyor.

Ekim Devrimi, gerçekleştiği ülkenin kapitalist gelişmişlik düzeyi ve dayandığı sınıf güçleri açısından teorik modelden bir sapmadır. Teorik modelden farklı ve modeli de değiştiren bir gelişme göstermiştir. Bu bir yanıyla teorik ve pratik katkıdır. Öteki yanıyla , geri ve geriye dönüş ögelerini içinde taşıyan bir sosya-

lizm denemesi olmuştur.

Lenin, Rus Devriminin ülkenin gelişmemişliğinden ve işçi sınıfının gücünün sınırlılığından gelen iki temel zayıflığını görmüştür. İki temel zayıflığa karşı bulunan iki temel dayanak, Leninist devrim teori ve pratiğinin özüdür. İki temel dayanaktan birincisi, Rusya iktidarı almayı ve korumayı olanaklı duruma getiren işçi-köylü bağlaşıklığı; ikincisi, Ekim Devrimini tamamlayacak ve ileri çekecek olan Avrupa devrimleridir.

Lenin'in devrim öncesinde ve Orta Avrupa devrimlerinin yenilgisinin kesinleştiği 1920 sonlarına dek, tek ülkede sosyalizmi teorik olarak formüle ettiği ve savunduğu doğru değildir.

İki dayanaktan biri, işçi-köylü bağlaşıklığı, siyaset bilimine bir katkıydı ve sosyalist Sovyet iktidarının toplumsal desteği oldu.

Avrupa devrimi ise gerçekleşmedi.

Avrupa devrimleriyle ileri çekilemeyen Ekim Devrimi, köylülüğe daha çok dayanmak zorunda kaldı ve köylü ağırlığı Ekim Devrimini geri çekici bir rol oynadı.

BEŞ: Ekim Devrimi iktidarı 1921'de, uluslararası alanda İngiliz-Sovyet ticaret anlaşması ve Birleşik Cephe taktiği ile içte NEP'le geri çekilmek zorunda kaldı.

ALTI: "Tek ülkede sosyalizm" bu koşullarda tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya çıktı ve 1921'den sonraki bütün gelişmelere damgasını vurdu. Kendisinden kat kat güçlü emperyalist güçlerle kuşatılmış olan azgelişmiş bir ülkede sosyalizmi kurma politikası, Lenin'in partisinin ve giderek Komintern'in temel stratejisi oldu.

Tarihsel olarak haklı nedenlere dayanan tek ülkede sosyalizmi yaşatma program ve pratikleri, dünya devrim hareketinde işlev kaymalarına, teori ve siyaset alanında ilkelerden ayrılmaya yol açtı. Sovyetler Birliği'nin kendi iç sorun ve gereksinimleri Sovyet Devletinin ve partisinin dış siyasetini, Sovyetler'in dış siyaseti ise dünya komünist hareketinin program ve pratiklerini belirledi. Sovyet sisteminin ve dünya devriminin bugün geldiği kritik noktada bu zincirleme reaksiyonun önemli payı olduğu kesindir.

YEDİ: Tek ülkede sosyalizmi kurma ve yaşatma siyasetlerinin en önemli ve olumsuz sonucu ideolojik alanda oldu ve siyasal gereksinmeler teoriyi bozucu ve güdücü bir rol oynamaya başladı. Sosyalizmle emperyalizmin uzun süre barış içinde yanyana yaşaması, kapitalist olmayan yol, burjuvazinin şu ya da bu koluyla bağlaşıklık fikrine dayanan aşamalı programlar türünden iki sistem ve iki temel sınıf arasındaki karşıtlığı yumuşatan görüşler devrimci teoriyi sulandırdı.

SEKİZ: İki sistemin barış içinde ve uzun süre yanyana yaşamasını esas alan strateji, iki dünya pazarının varlığına ve sosyalist ülkelerin kendi ekonomik gelişme ve bütünleşmeleri yoluyla emperyalizmi geçecekleri düşüncesine dayanan bir stratejidir. Oysa dünyada tek dünya pazarı vardır ve emperyalizmle varolan sosyalizm arasındaki ilişki, pazar sorununu aşan temelli bir çelişkidir. İki antagonist gücün uzun süre barış içinde ve yanyana yaşayabilmeleri mümkün değildir.

DOKUZ: Üretim araçları üzerinde ortak mülkiyet ve ekonominin merkezi planlaması sosyalist kuruluşun gerekli ancak yeterli olmayan koşullarıdır. Sosyalizm, yeni türden bir toplum örgütlenmesi, yığınların aktif katılımına dayanan gerçek bir demokrasi, giderek özel mülkiyet düzenlerinin insan tiplerinden uzaklaşan bir yeni insan, bir yeni ahlak yaratabildiği ölçüde gerçek bir sosyalizmdir.

Sovyet sosyalizmi, azgelişmiş, sanayileşmesi geri bir ülkede, sosyalizmin üstünde yükseleceği temel endüstrileri kurarak, üretim araçları üstünde kollektif mülkiyeti gerçekleştirmiş, kapitalist ilişkileri sona erdirmiş, ancak toplumun yeni türden örgütlenmesinde, yığın katılımında, yeni sosyalist insanı yaratmada geri kalmıştır. Birinciler ikincilerin geri kalması pahasına başarılmıştır.

ON: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Doğu Avrupa ülkelerindeki rejim değişikliklerinin hiçbiri o ülkelerin gerçek güçlerine dayanan gerçek devrimler değildir. Bu ülkelerin sosyalizm yoluna girmeleriyle de sosyalizm bir dünya sistemi durumuna gelmemiştir. Eğer, sistemden anlaşılan, sosyalizmin dünya çapında bir güç ve alternatif olmasıysa bu Ekim Devriminin sağladığı bir sonuçtur. Doğu Avrupa'daki rejim değişiklikleriyle birlikte Sovyetler Birliği önderliğinde bir blok oluşmuştur; ancak buna bir dünya sistemi denmesi doğru değildir.

ON BİR: Bu ülkelerin her birinin ne kadar sosyalist oldukları ayrıca tartışılabilir ve tartışılmalıdır. Bu bir yana, Doğu Avrupa'daki rejimlerin bu ülkelere yerleşmesinde ve sürmesinde yapaylıklar, zorlamalar vardır. Ne iktidar değişiklikleri o ülke insanlarının özdinamikleriyle gerçekleşmiştir, ne de "reel sosyalizm" o toprakların özmalı olmuştur.

ON İKİ: Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki bugünkü gelişmeleri, birer sihirli formül kolaycılığıyla Stalin'e ya da Stalin'in ölümünden sonra "modern revizyonistlerin" iktidarı ele geçirmesine, ya da bugün Gorbaçov'un "hainliğine" bağlayan yaklaşımlar gerçeğin kenarında dolaşıyorlar.

Yukardaki tezlerde gösterildiği gibi, bugünkü durumun tarihsel ve nesnel, aynı zamanda teorinin siyasete kurban edilmesinden kaynaklanan öznel nedenleri vardır.

Tekrar ve özet olarak, tek ülkede sosyalizmin tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı, tek ülkede sosyalizmi koruma teori ve pratiklerinin ise hem varolan sosyalizm hem de dünya komünist hareketi üzerinde

olumsuz ve saptırıcı bir rol oynadığı söylenebilir. Sapma, dünya sosyalizminin yeni devrimlerle beslenmezse ilerleyemeyeceği fikrindendir. Bunun yerine ikame edilen "Her şey Sovyetler Birliği için!" anlayışı hem dünya hareketine, hem de bizzat Sovyetler Birliği'ne zarar vermiştir.

ON ÜÇ: Süreç içinde dünya komünist hareketi Hindistan'ın kast sistemi türünden bir hiyerarşik taşlaşma ve bürokratik bozulmaya uğramış, resmi tarih ve resmi parti anlayışları komünist partilerini dünyanın çeşitli yerlerindeki devrimci durumları değerlendiremez bir duruma sokmuştur.

ON DÖRT: Hruşov'un ileri sürdüğü, 1980'lerde Sovyetler Birliği'nde komünizmin kurulacağı sloganı ve bunun SBKP parti programına girmesi ya da daha sonra Sovyetler Birliği'nin "gelişmiş" "olgun", "ileri" sosyalizm aşamasına ve "tüm halkın devleti"ne ulaştığı tezleri doğru değildir, doğru çıkmamıştır.

Sovyetler Birliği'nin sosyalizmde ileri bir noktaya ulaşmasının iki temel ve vazgeçilmez koşulu olan, emek üretkenliğinde önemli ve kapitalist ülkeleri aşan bir artış ile sosyalist yığın demokrasisinde ileri bir aşamadır.

Bunların ikisi de gerçekleşmemiştir.

ON BEŞ: Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler, bir yandan kendilerinden daha güçlü emperyalist ülkelerle silahlanma yarışı yapmak, bir yandan da tekelci egemenlik sisteminin yarattığı tüketim modellerinin arkasından sürüklenen, tekelci tüketim fetişlerinin etkisindeki kendi insanının istemlerine yanıt vermek gibi paradoksal bir durumla karşı karşıyadırlar.

Temel çözücü kanalları açamayan, emek üretkenliğinde artış ve gelişkin bir demokrasi kuramayan sosyalizm, varlığını sürdürmenin güvencesi olarak silahlanmaya önemli fonlar ayırmak zorunda kalmış, Doğu Avrupa'daki rejimleri ayakta tutmanın yolu olarak oralarda önemli askeri güçler bulundurmak durumunda kalmıştır. Bu da, bu ülkelerde ve Sovyetler Birliği'nde parti ve orduya dayanan muazzam bir bürokrasi, Doğu Avrupa ülkelerinde halkın gönlünü kazanamamış, Sovyet askerlerinin korunmasıyla ayakta duran topluma daha da yabancı bir bürokrasi yaratmıştır. Doğu Avrupa ülkelerindeki son gelişmelerle yıkılan bu bürokratik yönetimlerdir.

ON ALTI: Kendisi temel bir sınıf olmayan ve temel sınıflardan birinin hizmetinde olması gereken bürokrasi, sosyalist ülkelerde esaslı bir kastlaşmaya uğrayarak ayrıcalıklı bir katman durumuna gelmiştir.

Sistemdeki bir tıkanma noktasına kadar, bürokrat da olsa, sosyalizmin bürokratı olan bu katman, varlığını borçlu olduğu sosyalizme bağlı kalmış, tıkanmanın gündeme gelmesiyle birlikte kendi içinden ayrışmıştır. Bürokrasisinin bu kesimi geleceğini artık sosyalizmde değil, kapitalizmde arama eğilimi gösteriyor, kapitalist restorasyonun itici gücünü oluşturuyor.

ON YEDİ: Gorbaçov, kritik bir dönemde, tıkanma noktasına gelen sorunlara çözüm bulma misyonuyla geldi. Siyasetinin ana yönleri bugün açıklık kazanmıştır.

Perestroyka, kapitalist yöntemleri daha çok kullanarak, emek-değer yasasının ve piyasa mekanizmalarının ağırlığını arttırarak Sovyet ekonomisini yeniden örgütleme siyasetidir. Kendi hedefleri açısından da başarılı görünmüyor. Ama sosyalizmi sulandırıyor.

Glasnost siyaseti, toplumdaki çelişkilerin bir bölümünün açığa çıkmasına, daha çok da sosyalizm karşıtı güçlerin örgütlenip güçlenmesine yol açmıştır. Stalin'i kötüleme kampanyası ise sosyalizmin tarihsel haklılığından vazgeçmesi ve başarılarını yok sayması anlamına geliyor ve kapitalizme hoşgörünme güdüsü taşıyor.

Sovyet dış politikasının merkezinde duran yumuşama siyaseti, dünyadaki devrimci ateşlerin söndürülmesini öngörüyor; bu siyasete inandırıcılık kazandırma kaygıları bir kapitalizm övgüsüne dönüşüyor.

ON SEKİZ: Sosyalizmin bu denli kötülenmesi ve kapitalizmin bu denli çok övülmesi, yumuşama siyasetini ideolojik cephede tam bir teslimiyete dönüştürmüştür.

Sosyalizmi karalayan ve bir umut olmaktan çıkaran siyasetler Gorbaçov'un ve onu izleyenleri büyük bir çözümsüzlüğün eşiğine getirmiştir.

ON DOKUZ: Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki restorasyon süreçlerinin, kapitalizm övgüsü ve bürokratik yönetimlerdeki yolsuzluk ve suistimallerin en önemli ve olumsuz sonucu yeryüzündeki milyonlarca insanın sosyalizme olan güven ve inancını kırmasıdır.

Kapitalist ülkelerde yaşayan milyonlarca insanı, bu düzenin kötülüğüne inandırmak o kadar zor değildir. Ama son olaylardan sonra, sosyalizmin bir toplumsal kurtuluş yolu olduğuna inandırmak eskisine oranla daha da zorlaşmıştır.

YİRMİ: Sovyetler Birliği ve öteki ülkelerdeki son gelişmeler dünya ilerici sosyalist hareketindeki zaten güçlü temelleri olan reformculuğu ve sınıf uzlaşmacılığını daha da güçlendiriyor.

YİRMİ BİR: Malta'da Gorbaçov-Bush görüşmesinde yeniden gündeme gelen, dünyadaki "sıcak" noktaları söndürme siyasetleri günümüzde büyük bir devrimci dinamik taşımaya devam eden ulusal bağımsızlık hareketlerini uluslararası alanda zor ve desteksiz bırakıyor ve emperyalizm içi çözüm yollarını güçlendiriyor.

YİRMİ İKİ: Kısa erimdeki olumsuz etkilerine rağmen, son gelişmelerin uzun erimde olumlu sonuçları da olacaktır.

•

Dünya sosyalizmi, yapaylıklardan, taşlaşma ve kastlaşmalardan arınıyor. Bu koşullarda sosyalizmin kazanımları daha gerçek ve özgür bir ortamda, dünya çapında etkilerini gösterecektir. Eksikliklerinden arınması için de daha elverişli koşullar doğmuş olacaktır. Yapay duvarların ortadan kalkmasıyla sosyalizmin üstünlükleri hem sosyalist ülkelerde hem de kapitalist ülkelerde daha iyi algılanacaktır.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türk asıllılardan seksen bininin Bulgaristan'a dönmesi, Demokratik Almanya'dan Federal Almanya'ya göçün durması ve göç edenlerden hoşnutsuzluk belirtileri başlaması ilk ama çarpıcı göstergelerdir.

YİRMİ ÜÇ: Dünya devrimci hareketi vesayetten kurtuluyor. Komintern dönemi boyunca bürokratik ve darbeci bir biçimde yönetilen, Komintern'in dağıtılmasından sonra ise masalara bağlanarak Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı'nın alt üniteleri gibi çalıştırılan "kardeş" partiler dönemi sona eriyor.

Bu, dünyanın çeşitli yerlerindeki devrim güçlerini ve dinamiklerini özgürleştirici bir etki yapacak, resmi ve bürokratik komünistliğin yapay yaşam kanallarını tıkayacaktır.

YİRMİ DÖRT: Varşova Paktı fiilen bitmiştir.

Varşova Paktı'nın resmen de ortadan kalkması ve Avrupa'daki Sovyet askerlerinin geri çekilmesiyle birlikte, tekelci kapitalist-emperyalist dünya güçlerinin kendi aralarındaki çelişki ve çatışmaların keskinleşmesi de beklenmelidir.

Tekelci iletişim araçlarının büyük ve etkili kampanyasının arkasında sistemin giderilemeyen uzlaşmaz çelişkileri insan ve ilerleme düşmanlığı var. Kapitalizm hayranı bazı eski solcuların söylediği gibi, kapitalizm sorunlarını çözmüş, üretici güçleri ayak bağlarından kurtarmış değildir. Bizzat kapitalist dünyadaki gelişmeler, sosyalizmin, dünya çapında giderek daha gerçek bir gereksinim olduğunu gösteriyor.

Gelecek sosyalizmdir!

Yalçın Küçük'ün Nokta dergisinden Sefa Kaplan'ın sorularına verdiği cevaplar

MARKSİZM-LENİNİZMDE HİLAFET TÜRKİYE'YE GELİYOR

Doğu Avrupa'da olanlar Leninizmin sonu mu?

Sovyetler Birliği dahil bütün sosyalist ülkelerdeki gelişmeleri Leninizmin sonu olarak almak bana son derece yanlış görünüyor. Süreç, bir sondan daha çok, Marksist-Leninist mektepte hilafetin yer değiştirmesini anlatıyor ve sancılarını su yüzüne çıkarıyor.Lenin ve Leninizm, Marx'a ve Marksizme soldan daha büyük bir müdahale olmuştur. Bu müdahaleyi düşünmeden Marksizmin yaşadığını söylemek mümkün olamaz.

1917 yılına gelindiğinde Marksizmi savunan kütlesel hareketler, kendilerini reddettiler; Bernstein ve İkinci Enternasyonal, Marksizmin reddidir. Marx, 1917 öncesi kitaplarda bir küçük paragrafa indi. Lenin ise hiç tanınmayan ve önemsiz bir dipnottu

Lenin, Marx'ı yaşattı ve Marksizmi canlandırdı

Ancak dünya katkısına dar geldi.

Bernstein'ın, İkinci Enternasyonal'in, sağ bir Marx yazımına başlaması türünden, bugün sosyalist ülkelerde, son derece sağcı bir Lenin çıkarımına çalışılıyor. Sorun budur. Bu son değildir.

1848 yılına kadar İngiltere'de, 1871 yılına kadar Fransa'da, 1914 yılına kadar Almanya'da olan devrimci sosyalist hareketin bayrağını, bugün sosyalist ülkeler reddediyorlar.

Bugün Leninizmin sonunu değil, Marksizm-Leninizmde hilafetin Türkiye'ye geçişini görüyorum. Bu halifeliğin çok yaratıcı olacağına inanıyorum.

Bu gelişmeler Türk solunu nasıl etkiler?

Önce kötü etkiler ancak bu çok iyidir.

Türk ve Kürt solunun çok büyük bölümünün gelişmeleri anlayabileceğini sanmıyorum. Dili ve kavramları, anlamalarına imkan vermiyor. Hepsi, Sovyetler'i tutanlar da, karşı olanlar da, başta Maocular, hep Sovyet Marksizminin kavram ve sözcüklerini kullanıyorlardı. Şimdi bu sözcük ve kavramlar yaratıcıları tarafından reddediliyor. Türk solu bu nedenle kavramsız ve dilsiz kalmak üzeredir. Aslında Türkiye soluna en büyük darbenin Evren-Özal tarafından değil Garbaçov eliyle getirildiğine inanmak gerekir.Doğu Perinçek ve arkadaşları, burjuva değerlendirmelere yürekten katılarak, Leh Walesa ve arkadaşlarını demokrasi ya da sosyalizm şampiyonu ilan ettiler. Sosyalizmi anlamadıklarını bir daha gösterdiler. TİP ve TKP için ise böyle bir sorun yoktur. Dün Stalin, arkasından Hruşov, arkasından Brejniyef doğruydu. Şimdi Hruşov hariç, Stalin ve Brejniyef'e yapılan bütün küfürlerin haklı olduğunu bir imam tavrıyla tekrarlıyorlar. Bunlar için aslında anlamak değil tekrarlamak önemlidir.

Bütün bu gelişmeleri olumlu buluyorum. Türkiye'nin Marksizm-Leninizmde halife görevine tam sahip olabilmesi için, bu tür çürümeler gereklidir.

Marksizmin sonu mu?

Neden sonu olsun? Marksizm, kapitalizm sonrası düzen ile işçi sınıfı arasında birebir bağ kurma okuludur. Bu hâlâ doğru ve geçerlidir. Determinizm ve emek süreçlerinin öncülüğü hâlâ geçerlidir. Eğer geçerli olmasa, sosyalizmi ve devrimi geriletme, böylesine Batı dünyasının gündemi olur muydu?

1900 yıllarında da unutulmuştu. Unutulduğu zaman da umulmadık bir yerden patladı.Bir yerden patlayacaktır. Patlayınca yeniden canlanacaktır.

YENİ YERLEŞİM BİRİMLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ

Ellen Hauser

Avrupa'da büyük ailelerin aile bağlarının kaldırılması, bir grup olarak birlikte yaşama ve büyük aile birliğinin sonu oldu. Bireylerin ailedeki işbölümü ve ekonomik bağımsızlığı, her şeyden önce ihtiyarların ve kadınların, 100 yıldan beri Avrupa'da öncelikle şehirlerde ama kırsal bölgelerde de küçük ailelerin gelişmesine yol açtı. Bu, aynı zamanda bugünkü mimariyi, yapılaşma stilini ve şehir planlamasını birlikte getirdi. Bireyler arasında iletişimsizliğe ve yalnızlığın gelişmesine yol açtı.

Geçen ay açıklanan bir istatistiki veriye göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana büyük şehirlerde oturulan evlerin % 40'ı, yalnız oturulan evler. Verilen veriler Alman okuyucuları bile hayrete düşürdü.

Birinci Dünya'nın şehirlerinde buna paralel olarak, kitlesel kötü alışkanlıkların, psikolojik hastalık belirtilerinin çocuklarda dahi kendini göstermesi küçük ailenin sonu ve onun bugünkü toplumsal yapılanmanın beraberinde getirdiği sorunların üstesinden gelememesi, insanlar arasındaki yalnızlaşmanın dayanılmaz ölçülere varması. (Zamanı geldiğinde bu konu üzerine özel bir yazı yazmak istiyorum.)

Politik kategoride yalnızlaşma: Yetersiz dayanışma, örgütlülüğe karşı isteksizlik, acizlik (iktidarsızlık çev.), toplumsal bağlantıda düşünmemek, hissetmemek ve bunun yol açtığı hareketsizlik.

Yalnız yaşayan veya küçük aile içinde herhangi bir dayanışmadan ve kendi bireysel çevresinde dayanışma duygusundan yoksun.

Bu eğilim tutucu ve gerici politikalara denk düşüyor ve aynı zamanda onlar tarafından destekleniyor. Sosyal hizmetlerin devlet makamları tarafından yerine getirilmemesi, örneğin çocuk bahçelerine ayrılan ödeneklerin kısıtlanması, okulların kapatılması, sosyal konutların vurguncular satılması birçok insanı yaşamsal önemde hedeflemektedir. Ama yalnızca az bir kesim buna karşı çıkmaktadır ve bunlardan çok azı birleşip, beraber finanse edip yaşıyor.

Son on yılda Avrupa'da araştırmaya değer yeni yaşam biçiminin birkaç güzel örneği vardır. Nisan 1989'da Hamburg'da yapılan bir kongrede bu modeller tartışılmıştır. Bunlardan bir kısmı devlet tarafından destelenen "Alternatif Yerleşim Biçimi" diye adlandırılan, en başta Berlin, Frankfurt, Hamburg, Viyana ve İtalya'da bulunan yeni yerleşim modelleridir.

Bu yeni yerleşim birimlerinde birbirleriyle akraba olmayan birçok insanın birlikte yaşadığı, bunlar arasında çiftler, çocuklar, ihtiyarlar ve sakatların birlikte oturup, yaşamı birlikte örgütledikleri projeler sözkonusudur. Bu projelerin bir kısmı beraber politika yapabilme istemiyle bağlantılı. Fakat diğer birçok projede böyle bir istem yoktur. Her şeyden önceki şart, beraberce insan onuruna yakışır evlerin yapılıp ve beraberce finanse edilip yaşanması, eğer imkanı varsa birlikte çalışılması. Çocukların eğitimi birlikte organize ediliyor. Bunun için eğitimciler görevlendiriliyor, birlikte alışveriş yapılıyor, boş zamanların değerlendirilmesi birlikte planlanıyor, atölyelerde ve topluca çalışılabilen yerlerde yeteneği geliştirecek çalışmalar yapılıyor.

Yasal örgütlenme biçimi, genel olarak dernek veya küçük kooperatif şeklindedir. Kooperatifleşme fikri 19. yüzyılda eski sosyal demokratlar tarafından bir özyönetim biçimi olarak ortaya atıldı. Bu kooperatifleşme özellikle yerleşim, tüketim, işyerlerinin bulunmasında (örnek olarak limanlarda) etkisini gösterdi. Ancak bu yöntemle kartellerin koydukları fiyatlar düşürülebildi. Şehirlerde, oturulabilir, ucuz evler ve varolan işyerlerinin adaletli bir şekilde dağıtılması ve birçok işçinin, küçük esnafın yönetimde söz sahibi olması mümkün oldu.

Kooperatifleşme fikri, kooperatiflerde yoğunlaşan sermaye ile birlikte, ki kooperatifleşme belirli bir sermaye yoğunlaşmasına karşı kurulmuştu, amacından saptırıldı. Birçok eski kooperatif bugün sermaye kuruluşları durumundadır. Diğer taraftan, eski kooperatifleşme fikri nasyonal sosyalistler tarafından amacından saptırıldı. Özyönetim nasyonal sosyalistler tarafından anlamsızlaştırılarak "Halk Kuruluşu" diye adlandırıldı. Demokratik karar verme yetkileri ellerinden alındı ve sonunda yanlızca ekonomik kârları kooperatif üyelerine iletildi. Tüketim ve yapı kooperatiflerinin hukuki şekillenmesinde iyi bir yön, kooperatif mallarının özelliştirilmesine Alman yasalarına göre müsaade edilmemesi ve bunların yalnızca belirli bir topluluğun malı olabilmesidir. Bu, üyelerin güveni ve birlikte sorumluluk hissetmeleri için vazgeçilmez olandır.

Avrupa şehirlerinde ilerici bir hareket eski kooperatifleştirme fikrinin özüne uygun olarak ve emekçilerin özyönetimi yeniden canlandırma, özyönetimin yeniden örgütlendirilmesinde demokratik taban hareketinin, girişim gruplarının ve yeşillerin deneyimlerinden yararlanarak, hiyerarşik olmayan, herkesin oyuyla birlikte karar verebileceği bir çaba içerisindedir.

Kooperatifleşme hareketi, tarihi bir analizle, dev-

rimci hareketin her yenilgisinden sonra, daha güçlü olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1870'ten itibaren, yani 1848 Devriminden sonra ve 1871 Alman-Fransız Savaşı'ndan sonra tekrar canlandırılmıştır. Güçlü gelişmesi 1918 Alman Kasım Devriminin yenilgisinden sonra olmuştur ve bizim yüzyılımızın 80'li yıllarında öğrenci ve "Yeni Sol" hareketlerinin yenilgisi ve buna paralel olarak neo-konservatif hareketin gelişmesi sonrasındadır.

Şehirlerdeki yalnızlaşmaya karşı yeni yaşam biçiminin, dayanışmanın ve topluma karşı sorumlu davranmanın şansları görmemezlikten gelinemez. Bunları, her şeyden önce "politik" olmayan insanlar kendi bedenlerinde hissediyorlar. Herkes sorumluluk duygusunu öğrenebilir ve ondan herhangi politik bir örgütlenme beklenilmeksizin, ona göre davranabilir. Demokratik taban hareketin karar verme biçimi ayrıca herkese tahsil durumundan bağımsız olarak, kendi bireysel ihtiyaçları, günlük yaşam, kendi yakın çevresi ve nihayet politik sorunlar üzerine düşünmesini, karar vermesini, kendi imkanlarının bilincine varmasını öğretir.

Son yazımda endüstri toplumunda bağımsız karar verme yeteneğinin nasıl köreldiğini, yani basın-yayın organlarının, kitlesel tüketimin, insanların kendilerini nasıl birer obje olarak hissetmelerine neden olduklarını ve varolan imkanları dahilinde dahi özgür karar veremediklerini yazmıştım.

Bu bağlantıda size, Türkiye'de bir örneği, Fatsa modelini hatırlatmak istiyorum. Başarılı ve selamlamaya değer bir deneyimdi. Başarıları nedeniyle faşistlerin baskısına uğramıştı. Demokratik özyönetim modeli ile bütün vatandaşlar, tutucu ve dinci kesimler de dahil olmak üzere, temel demokratik düşüncelere, adalet ve insanlar arasındaki eşitlik ilkesine, insanlar arasındaki pratik dayanışmaya yönlendirildiler. İnsanlar bu iyi yönetimi kendi bedenlerinde hissetikleri için faşistler tarafından kandırılamadılar. Fatsa örneği tüm devrimciler tarafından , önemli bir düşünce olarak yükseklerde tutulmalıdır. Bu modelin düşüncesi ve cesareti, devrimci pratik işte yeni yaşam biçiminin tasarlanmasının ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bundan başka, yeni yaşam biçiminin şekillendirilmesinde çocukları ve gençleri düşünmeliyiz. İnsanlar için kendi deneyimlerinden ve yaşadığı örneklerden daha iyi, daha hızlı öğretici birşey olamaz. 9 yıldır Türkiye'de faşizm hüküm sürüyor, 9 yıldır askeri diktatörlük, 9 yıldır anti-demokratik propaganda okullarda ve yaşamın tüm alanlarında hüküm sürüyor. 1980 öncesi yıllarda solcular ve sağcılar arasındaki kanlı çatışmalar, Türkiye'nin resmi görüşüne göre solculara yüklendi ve insanların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi ilkesine ve direniş hakkına karşı anti-propaganda yapıldı.

Özyönetimin örgütlenmesi ile birlikte otomatik olarak insanların çoğunda demokratik bilinç gelişecektir. Bu noktada da hâlen tek tek insanların politik partilerde ve devrimci eylemlilikler içinde yer almasından halen uzağız. Ama önemli olan devrimcilerin de içinde çalışabileceği geniş demokratik bir yapı oluşturulması ve bunun geliştirilmesidir. Bu gelişme bize devrim öncesinde gereklidir. Ama aynı zamanda devrimin zaferinden sonra, sosyalizmden komünizme geçmek için de gereklidir. Bunu ihmal etmemeliyiz. Ayrıca sosyalist diye adlandırılan ülkelerin pratiğinden dersler çıkarmalıyız

Avrupa'daki alternatif yerleşim biçimleri sayıları ve kuruluşları bakımından birbirinden farklıdırlar. Ama temel prensipleri aynıdır. Türkiye için geçerli olabilecek özyönetim biçimleri şehirlerde ve kırsal alanlarda birbirlerinin aynı olamazlar. Türkiye'nin büyük şehirlerinde Avrupa tipi alternatif yerleşim birimleri mümkün olabilir. Kırsal kesimlerde aile kurumu, ahlaki davranış kuralları gözönünde bulundurulmak zorundadır.

Türkiye'de şehir modellerinde kişinin kendi özgücüyle yaptığı evler modernleştirilebilir. Büyük aileler halinde veya değişik gruplar içinde yaşamak mümkündür ya da değişik yaşlarda ailesiz insanların biraradayaşayacakları gruplar. Çocuklar birlikte eğitilebilir. Avrupa'daki yerleşim projelerinde aileli çocuklar da dahil olmak üzere, bütün çocuklar birlikte gruplar şeklinde eğitiliyor. Eğitimcilerin maaşları gruplar tarafından ödendiği için herhangi bir devlet kontrolü sözkonusu değil. Çocuk eğitiminin ilerici, aynı zamanda grup düşüncesine uygun dayanışmacı bir yönü var. Çocuklar oldukça erken ve birlikte konuşup, karar

vermeyi öğreniyorlar. Devletin ana okullarından daha çok eğitimci çalıştırıyorlar. Bu yerleşim biçimi aynı zamanda kadının kurtuluşunu teşvik etmek için de oldukça önemlidir. Ortak hizmetlerle birlikte, ev işlerinin ve alış-verişin bir kısmı hallediliyor. Böylece çok para tasarruf ediliyor.

Bu projelerde, örneğin ağaç ve metal işleri için atölyeler, o ana kadar kendisine kitap edinemeyen insanlar için kütüphane ve toplantı odaları olması mümkündür. Böyle bir projenin ayrıca her zaman örnek bir karakteri ve bu yüzden "politik olmayan" insanlar için de çekiciliği vardır. Bu durum Berlin'de ve Hamburg'da oldukça belirgindir. Böyle bir projenin oluşumunu çok zaman ve işgücüne mal olmasına rağmen, pek çok insan bu projelerin içinde yer almaktan yanadır. Önce böyle komple bir binanın ya satın alınması ya da ortaklaşa kiralanması şarttır. Ama mevcut kira ilişkileri içinde ve komşular arasında da dayanışmacı yaşam biçimleri geliştiriliyor.

İstanbul gecekondularından verilen haberlere göre, oradaki kadınlar birleşerek diğer kadınlar işe gidebilsinler diye sırayla bütün çocuklara bakıyorlar. Bu bir başlangıç noktasıdır ve geliştirilmek zorundadır. Türkiye koşulları için örneğin işyerleri yakınında katlanılabilir ölçülerde meskenlerin sağlanması önemlidir. Avrupa'da işyeri ile ev arasındaki ulaşım, zaman ve para açısından pek problemli değildir. Bir yerleşim modelinde bizzat iş sağlamak (örneğin, kadınlar ve yaşlılar için) ve böylece projeyi kısmen finanse etmek olanıklıdır da. Birinci Dünya'da yerleşim ile çalışmanın ayrılması tarihsel olarak yavaş gelişti. Büyüyen bir ülke olarak Türkiye'de bu gelişme, sanayi merkezlerinde müthiş hızlı oldu ve oralardaki her yerleşim alanına zarar verdi. Özyönetim de evle iş arasındaki toplu taşımacılık ve kâr amaçlı diğer hizmetler de yapılabilir. Önemli olan, bireylerin güç gösterisi yapabilecekleri kurumların yaratılabilmesidir. Bunu, Almanya'da Girişim Grupları'ndaki taban demokrasili gelişmeler çok açık gösteriyor. Yerleşim projelerinde her 14 günde bir belirli sürelerde, adına plenum denilen ve buralarda mutabakat prensibine göre kararların tamamının herkes tarafından verildiği genel toplantılar vardır. Görev dağılımı yapılabiliyor. Uzun erimli görevler kısmen tek kişiye de verilebiliniyor. Ama Dernek ve Kooperatifleşme Yasasına göre güç merkezi olan kurumların yönetim ve denetim kurulları sürekli değişime uğruyorlar. Bu nedenle herkes görev alabiliyor. Benim tanıdığım örneklerde, bu görevler her iki yılda bir değiştirilmek zorundadır. Böylece bütün önemli kararların zaten plenumca verilmesiyle, kurumlar bir baskı ve korku aracı olmaktan çıkıyorlar ve şimdiye kadar herhangi bir toplumsal sorumluluk üstlenmemiş ve kendisine güvenmeyen kadın-erkek bireyler toplumsal sorumluluk taşımayı, parayı yönetmesini, resmi kuruluşlarla teması, kararların hazırlanmasını, bir grupta veya kamuoyu içinde konuşmasını öğreniyorlar.

Federal Almanya'da bunun için verilecek örneklerden biri de, özyönetim yerleşim birimlerinde diğer gruplarla politik dayanışmanın ve gerici yerleşim politikasına karşı eylemlerin gelişmesidir. Somut olarak, Federal Alman şehirlerinde, eski şehir merkezlerinde oturan işçiler ve yabancılar, "lüks restorasyon" programları çerçevesinde şehir kenarlarına taşınmaya zorlanıyorlar ve bu eski şehir merkezleri lüks oteller, lüks evler, tiyatrolar ve restorantlar için kullanılıyorlar. Bu durum, New York ve Londra'da çoktan tamamlandı. İstanbul ve Latin Amerika'nın dev şehirlerinde kitlesel yoksulluk ve çeşitli nedenlerle kırsal kesimlerden göç dolayısıyla durum farklı değildir. Sonuç, dünyanın bütün şehirlerindeki insanların yaşam kaliteleri açısından dehşet vericidir.

Bu spekülasyonculuğa karşı Federal Alman şehirlerinde yerleşim projelerinin yanı sıra, boş duran evleri yasal olmayan biçimde yerleşime açan ev işgalcileri olayı meydana çıktı. Bu akım sürekli olarak yasadışı olmaya zorlanıyor. Avrupa'daki en ünlü işgal edilen yerleşim blokları Hamburg'da -Hafenstraße-Liman Caddesi'nde- bulunuyor. Şu anda varolan yasal kira sözleşmelerine rağmen sürekli olarak, polis terörüyle evlerden atılmakla tehdit ediliyorlar.

Bu arada Hafenstraße-Liman Caddesi sınırlı olanakların bir sembolü olduğu için, evlerin boşaltılmasını önlemek için sendikacıların ve burjuva demokratlarının dayanışması gelişti. Almanya'da kişinin yerleşimini kendi iradesiyle belirlemesi, varlığını ev işgalcileri akımının direnişinde bulan bir şanstır. Yıllardan beri Hafenstraße-Liman Caddesi yasadışılığa zorlanıyor. İddiaların hiçbiri de elle tutulur bir biçimde kanıtlanmamasına rağmen, sıradan hırsızlık olaylarından RAF "teröristleri"ne varıncaya kadar bağlantı kurulmaya çalışılıyor. Hafenstraße örneği Federal Alman "demokrasisi" için tehlikelidir. Orada, yıllardan beri gerici yasaların gücüne ve sosyal demokratların, gerici şehir-semt politikalarıyla birlikte, ihanetlerine karşı direniş geliştiriliyor. Ev işgalcileri akımının bundan dolayı küçük bir gücü var; ama kamuoyunu aydınlatmada kazanımları da, böylece daha Weimar Cumhuriyeti'nde kooperatifleşme hareketiyle yaratılmış olan işçi mahalleleri ve dayanışmacı yerleşim yapılarını dağıtmayı kesinlikle hedeflemiş olan Alman faşistlerinin büyük şehirlerdeki eski göç ettirme planlarını gün ışığına çıkardılar ve işlemez hale getirdiler. Hitler faşizminde yeni yapıların kısmen de olsa gerçekleştirilmesi bütün sınıfların içiçeleştirilmesi, yoğun olmayan yerleşim, gizli yapıların ihbar edilmesine ve yok edilmesine yol açtı.

Hafenstraße'nin en radikal yerleşim birimi olması, aynı ölçülerde de baskı görmesine yol açıyor; diğer yerleşim modelleri kabulleniliyor, hatta destekleniyorlar. Ama yine de hepsi muhalefetin asıl ocakları olarak görülüyorlar.

Devletin ve politik karşıtlarının özyönetimsel yerleşim modellerine verdiği değerden onların ne kadar önemli olduklarını ölçebiliriz. Bu, sosyalist bir toplumu kurmaya belki de başkalarından daha yakın olan bir ülkede çok daha fazla önemlidir.

HELSİNKİ GÖZETİM'DEN AKBULUT'A MEKTUP

4 Ocak 1990

Başbakan Yıldırım Akbulut
Başbakanlık
Ankara, Türkiye

Sayın Başbakan Akbulut,

Bir insan hakları denetim örgütü olan Helsinki Gözetim, Profesör Yalçın Küçük'ün durumundan dolayı ciddi olarak kaygı duymaktadır. Bildiğiniz gibi, Yalçın Küçük sürekli olarak yazılarından dolayı polis tarafından gözaltına alınmaktadır ve şimdi de Abdullah Öcalan ile yaptığı röportaj ile ilgili olarak 15 yıla kadar hapsi istenmektedir.

Profesör Küçük ile ilgili tüm iddianamelerden vazgeçilmesini, gözaltına alınmalarına ve Toplumsal Kurtuluş'ta yazdığı ya da yayımlanan yazılarından dolayı mahkemeye verilmesine son verilmesini ısrarla talep ederiz.

Saygılarımızla
Lois Whitman
Türkiye Danışmanı

HELSINKI WATCH HW

485 FIFTH AVENUE NEW YORK, NY 10017 TEL (212) 972-8400 FAX (212) 972-0905
1522 K STREET, NW, SUITE 910 WASHINGTON DC 20005 TEL (202) 371-6592 FAX (202) 371-012

January 4, 1990

Prime Minister Yildirim Akbulut
Office of the Prime Minister
Basbakanlik
Ankara
TURKEY

Dear Prime Minister Akbulut:

Helsinki Watch, a human rights monitoring organization, is deeply concerned about the situation of Professor Yalcin Kucuk. As you know, Professor Kucuk has been continually detained by police for his writings, and now faces a possible 15-year sentence for publishing an interview with Abdullah Ocalan.

We urge you to drop all charges against Professor Kucuk and to refrain from detaining him and charging him for articles that he has written or published in Toplumsal Kurtulus.

Sincerely,
Lois Whitman
Lois Whitman
Consultant on Turkey

Helsinki Watch is an affiliate of Human Rights Watch
Robert L. Bernstein, Chairman · Adrian W. DeWind, Vice Chairman
Aryeh Neier, Executive Director · Kenneth Roth, Deputy Director · Holly J. Burkhalter, Washington Director

Helsinki Watch is a member of the International Helsinki Federation for Human Rights

DEVRİMDEN DÖNÜŞ NOKTASI

Çelik Bilgin

Aslında saptamalarımın dördüncüsünün başlığını "Dönüşümden Dönüş Noktası" olarak koymam gerekiyor. Çünkü, doğrusu ve Türkçesi "devrim" değil dönüşümdür. "Revolution" sözcüğünün tam karşılığı "devrim" değil "dönüşüm" oluyor; "revolüsyon" sözcüğü ilk kez, siyasette değil astronomide ve gökcisimlerin dönüşünü anlatmak için kullanılıyor. Bilimde büyük devrimin başlatıcısı Copernicus'un kitabının başlığında, Latince olarak bu sözcük yer alıyor; dünyanın döndüğünü anlatmak için kullanılıyor.

Marksizmin tarihi devrimler tarihi midir, yoksa devrimden dönüşler katalogu mudur? Marksist tarihte daha çok olan devrimden dönüşler yerine daha az olan devrimler üzerinde tek yanlı olarak düşünmek doğru mudur?

Dönüşüm (*), devrim demektir ve "devrim" sözcüğünden daha büyük bir anlam taşıyor. Uzun yıllar sadece astronomide kullanıldıktan sonra on yedinci yüzyılın sonundan itibaren politika ve tarihte de telaffuz edilmeye başlıyor; anlamını arttırıyor. Ancak yine de çıkışına uygun bir ve tek anlamı var: "İyilikler" dünyasına doğru ani ve kalıcı dönüşümdür.

Devrim ya da daha doğru Türkçe ile dönüşüm, ansız olma özelliğini taşıyor ve tümüyle iyiliklerden çelenk bir dünyaya kalıcı geçişi anlatıyor. İyilikler dünyasına ebedi, ancak ansızın denecek kadar hızlı bir geçişi düşlemeyen ve bunun için çalışmayana devrimci ya da dönüşümcü denmiyor; başka bir tanım yoktur.

Copernicus yalnızca bir habercidir; dönüşü haber veriyor. Kepler, dönüşün yasalarını çıkarıyor. Çağdaşı ve mektup arkadaşı Galilei Galilo dönüşüm nedenlerini ve aynı anlama gelmek üzere mekanizması üzerinde çalışıyor; yol açan yasalar çıkarıyor. Fakat asıl açıklamayı yapmak Newton'un omuzlarına kalıyor; Marx'ın burjuvazinin çocukluk dönemi olarak nitelediği bir yüzyıllar demetinin sonlarına doğru, fizik dünyada dönüşümü bir bilim haline getiriyor.

Marx'ın kuşağında hâlâ bir Newton hayranlığı vardır; herkes, kendi alanının Newton'u olmak istiyor. Marx bir olgu olarak devrim ya da dönüşümü veri olarak kabul ediyor; dün olmuştur ve yarın da olacaktır, diye düşünüyor. Marx'ta, kendi dışında bir devrimler olgusunun dinamiğini ya da mekanizmasını ortaya koyma eğilimi var. Bir "dönüşüm teorisi" var. Bu teoride, bireyler bir yana sınıfların bile iradesinin pek rolü görülmüyor; iradeleri, bir zorunluluğa uyma özgürlüğü olarak ortaya çıkıyor.

Marx, dönüşümü, politika alanından bilim planına kaydırıyor. Kendisi, yoldaşı Engels ile birlikte politika alanında var; bunu yadsımıyorum. Ancak Marx'ın kalıcı etkisi daha çok bilimselliğe katkısındadır ve ikincisi, artık politika platformundaki yerinin tartışılması da gerekebiliyor. Burada yapmak durumunda değilim; şimdilik 1848 Dönüşümlerinin sosyalist özünü küçük görmüş olduğunu ve Paris Komünü ile sonuçlanan kalkışmaya başında karşı çıktığını kaydetmekle yetiniyorum.

Bir soruyla bir saptama yapmak istiyorum: Marksizmin tarihi devrimler tarihi midir, yoksa devrimden dönüşler katalogu mudur? Marksist tarihte daha çok olan devrimden dönüşler yerine daha az olan devrimler üzerinde tek yanlı olarak düşünmek doğru mudur? Artık bir devrim teorisi için dönüşümden dönüşleri de veri saymak gerekmiyor mu?

Yalçın Küçük, yıllardır, hem Aydın Üzerine Tezler hem de Türkiye Üzerine Tezler dizilerinde, şimdiye kadar hep revolüsyonun üzerinde durulduğunu ancak aynı ölçüde restorasyonun çözümlemesinin yapılması gerektiğini yazıp duruyordu. Marx ve Engels'in çeşitli çalışmalarında geçerken yaptıkları kısa dillendirmeler dışında "restorasyon süreci" üzerinde düşünme, şimdiye kadar, dünyanın her yerinde ihmal edildi. Ancak son zamanlarda en çok başvurulan kategori özelliğini

(*) Türkiye'de devrimci gençliğin politikada şiddetle karışlaşması, buna alışıp kullanmaya başlamasında "Dönüşüm" dergisinin ayrı bir yeri var. 1960 yılları ortasında çıkartılan bu dergi Kızılay Meydanında elden satılırken ilk kez polisin desteğinde gericiliğin hücumuyla karşılaştılar. 1960 sonrasında devrimci gençlik kavgaya "dönüşüm" ile başladı.

kazanmaya başlıyor. Buna karşın, Yalçın Küçük'ün böylesi yaygın bir başvurunun bu kadar kısa zamanda ortaya çıkışını öngörmüş olduğunu sanmıyorum.

"Restorasyon süreci" kadar ihmal edilen bir alan da dönüşümden dönüş noktasıdır. Marksistler, dönüşüm objektivitesinin elle tutulur olduğu pek çok durumda, devrimden uzaklaşıyorlar ve daha da ilginci yaptıklarını da Marksizme uygun sayıyorlar. Marksizmin düsturu bugün "Marksist" dönüşümden dönüş açıklamalarıyla doludur.

Yönetenlerin yönetemez hale gelmeleri, yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istememeleri ve artan kütle eylemlilikleri, birer dönüşüm teorisi ögesi değil, sadece hareket zamanının geldiğini haber veren çanlardır

Çözümlemeyi sürdürebilmek için hemen bir hipotez kaydetmek durumundayım; Marx'ın dönüşüm teorisi, dönüşümden dönüş noktasını da içeriyor. Şöyle de söylenebilir; Marx'ın dönüşüm teorisi veri alınınca, devrimden kaçanların ortaya koydukları dönüş mekanizmalarının Marksizmin dışına çıktığı tümüyle kanıtlanamıyor ya da bunlar kendilerini Marksizmin içinde sayabiliyorlar. Almanya'da Bernstein'ın ve Rusya'da menşeviklerin durumu budur. Hangisi daha Marksisttir; menşevikler mi, bolşevikler mi? Çözümlemeyi ilerletebilmek için böyle bir paradoksu ortaya koymanın yararlı olacağını düşünüyorum.

Şimdi sıra Marx'ın dönüşüm teorisini yeniden yazmadadır; bunu yapmak istiyorum.

Bozmadan, ancak mümkün olan basitlikte yazıldığında, "teori" şöyle görünüyor: Bir yanda bir üretim biçimi var. Marx kendisinden önce de varolan bu anlayışı geliştirerek sistemleştiriyor; üretim biçimi, bir ilişkiler ağı toplamı oluyor. Bunun sınırları iyice belli değil, ancak içi aynı ölçüde tanımlanmamış bir düzlem olarak algılamak mümkündür. Teorinin üstünde bir düzlem var.

Bir de üretici güçler bulunuyor. En önemlisi ilkidir; emekçiler ve sermayeye içerilmiş teknolojik bilgidir. Marx'ın çözümlemesi içinde teknoloji maddi sermayeden ayrılmıyor; ancak önemli olan teknolojik gelişmedir.

Teori, buradan yürüyor; emeçilerin her nitel ve nicel gelişme aşamasında ve teknolojinin her gelişme derecesine uygun bir üretim biçimi ortaya çıkıyor. Üretim biçimlerini sonsuz sayıda düşünmemek gerek; dönüşüm teorisi için birisi egemen diğeri doğmakta olan iki düzlem sözkonusu olabiliyor.

Egemen üretim biçimi, düzlemdir ve emekçiler ile teknolojik gelişmeyi iki ayrı vektör ya da daha günlük sözcükle ok olarak algılamakta sakınca görünmüyor. Tarihle birlikte iki vektör ya da ok harekete geçiyor; hareketin önünde bir düzlem var. Bu düzlemle çatışıyor.

Buraya kadar Marx'ın dönüşüm teorisinin önemli ögelerini ortaya çıkarmış oluyorum; yapmış olduğum çıkarımın, büyük bir soyutlama olmakla birlikte Marx'ın çözümlemesini tümüyle yansıttığına inanıyorum. Bir düzlem ve buna dayanan iki vektör ya da ok, mekanizmayı ortaya koyuyor.

Ancak bu, bir devrim, aynı anlama gelmek üzere dönüşüm için yeterli görünmüyor; buradan ani bir geçişin çıkması için bazı varsayımlara ihtiyaç görünüyor. Bunlardan birincisi, düzlemin, aynı anlama gelmek üzere üretim biçiminin, kolaylıkla değişmeyecek ve uyum göstermeyecek bir katılıkta olan zorunluluğudur. Ani geçişin olabilmesi için düzlemin esnek olmaması zorunludur. Bu yetmez; ayrıca alttan gelen vektörlerin açacağı deliklerden tümüyle dengesini kaybedecek bir yapıda olması ve bir diğer anlatımla, düzlemin karşılaştığı darbeleri lokalize etme yeteneğinden yoksun bulunması şarttır.

Düzlemin esnek olmaması ve karşılaştığı darbeleri lokalize etme yeteneğinden yoksun bulunması, Marx'ın dönüşüm terosinin iki önemli koşuludur. Bunların açıkça yazılıp yazılmaması o kadar önemli görünmüyor; çünkü, eğer çizilen mekanizma gerçekçi bir anlatımsa, bu mekanizmadan bir dönüşüm teorisine ilerleyebilmek için bu iki koşul kesinlikle gerekiyor. Sine qua non, olmazsa olmaz, koşullar olarak ortaya çıkıyorlar.

Öyle sanıyorum, böyle bir dönüşüm teorisi, her zaman dönüşümden dönüş noktasını da içeriyor. Bu teorinin taraftarları istedikleri zaman, yine bu teoriye sığınarak devrimden kaçabilirler; kaçtılar ve kaçtıkları zaman da hep "Marksist" olduklarını iddia edebildiler.

Şimdi buradan devam ediyorum. Ancak, "teori" üzerinde bir nebze daha durmak ihtiyacını duyuyorum.

Ekonomi politikten çıkarılan yasaların hepsini sosyalist devrim sürecine ya da sosyalizme uygulamak yanıltıcı oluyor

Marksizmin dönüşüm teorisi budur. Lenin'in ünlü katkısı, teori değildir; bilimsel açıdan bir ölçü, ve politik alanda ise bir işaret sayılmalıdır. Lenin'in dönüşüm objektivitesi ile ilgili olarak getirdiği üçlü saptama, yalnızca bir ölçü olarak ele alınmalıdır; teorik bir içeriği olduğunu sanmıyorum. Yönetenlerin yönetemez hale gelmeleri, yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istememeleri ve artan kütle eylemlilikleri, birer dönüşüm teorisi ögesi değil, sadece hareket zamanının geldiğini haber veren çanlardır. Çanları, teori ya da kalıcı saymak büyük yanılgı olur; tarihin gelişmesiyle birlikte başka haberciler önplana çıkabiliyor.

"Teori" ile "ölçü" arasındaki ayrımdan sonra "teori"

ile "pratik" arasındaki ayrıma da işaret etmek istiyorum. Burada önümüzdeki yıllarda ekonomi politiğin devrimcileştirilmesi ve sosyalizmin, bilimin yeniden kurulması, bu ikisi birbirinden ayrıdır (*), süreçlerinde son derece önemli gördüğüm bir saptamayı bir tez olarak kaydetmek istiyorum.

Tezi şöyle formüle ediyorum: Ekonomi politikten çıkarılan yasaların hepsini sosyalist devrim sürecine ya da sosyalizme uygulamak yanıltıcı oluyor.

Şimdi Marx'ın dönüşüm teorisini bir kenara bırakarak Marx'ın tüm yazılarından çıkartılan burjuva devrim pratiğini özetlemek istiyorum. Pratik üç kanaldan geçiyor. Birincisi ekonomiktir; feodalitenin ekonomik gücü, ticari kapital olarak ve ayrıca sonradan da adı "küçük sanayi" olan, çıktığında sadece "sanayi" ve daha doğrusu "manüfaktür" denilen kesime ve kentlilere geçiyor. Bir geçiştir. İkincisi ideolojik cephe oluyor; çok gezen uluslararası limanlara uğrayan tüccar ile zanaatkar esnaf, birdenbire en bilgili insan durumuna geliyor. Fars dilinde "bezirgan" sözcüğünün "sahip" ya da "efendi" anlamını taşıması, daha sonra "üç kağıtçı" anlamına geliyor ve Arapçada "herif" sözcüğünün, "marifetli" sözcüğü ile aynı kök ve anlama sahip olması, bilgi ve saygınlığın da işaretleridir. Tüccar klüpleri ve esnaf locaları yepyeni bir ideolojinin üretildiği, yayıldığı odaklar oluyorlar; feodaliteden ve bunlarla aynı konuma sahip kiliseden idolojik üstünlüğü almaya başlıyorlar. İdeolojik alanda bir mücadele yaşanıyor.

Üçüncüsü siyaset cephesindeki mücadeledir; siyaset, güç oluşturma ve gücü taşıma sanatıdır. Güç oluşturmanın, çoğaltmanın, taşımanın olduğu her yerde siyaset vardır; tersinden söylendiğinde, güç hareketinin olmadığı hiçbir yerde siyaset yoktur. Bu nedenle, bugünün kullanılan dilinde, "siyaset" ve "seyis" sözcüklerinin aynı kökten gelmeleri ve birbirlerine yakın anlamlar taşımaları son derece öğretici oluyor. Seyis, atları çekerek bir yere götürüyor ve "idare" ediyor; siyasetçi ise önce güç oluşturuyor ve daha sonra bu gücü "hakim" ya da "egemen" yapıyor.

Aslında güç olmadan egemen olmak mümkün değil; güç olabilmek için ise önce "konuşmak" gerekiyor. "Parlamento" sözcüğünün de Batı dillerinde "parler" fiilinden, "konuşmak" sözcüğünden türetilmiş olması da rastlantı sayılmamalıdır; parlamentolar, şu veya bu şekilde burjuvazinin güçlenmesinden önce de var. Burjuvazinin siyasal mücadelesi, parlamentoları "almak" yönünde gelişiyor.

(*) Yanlış anlaşılmamak için bilerek yanlış yazıyorum. "Sosyalizmin bilimi"", Bab-ı Ali kapısı türünden bir yanlışlıktır. Sosyalizm, bazen buna "komünizm" de deniyor, ancak ben "sosyalizmin" sözcüğünü yeterli görüyorum ve böyle bir ikilemeyi önemsiz buluyorum, kendisi bilimdir. Daha açıkçası "ekonomi politik" bir bilimdir, "sosyalizm" ayrı bir bilimdir. Böyle olmakla birlikte, özellikle Sovyet Marksizminin bir deformasyonu olarak çıkan ekonomi politiği sosyalizmde de yaşatma anlayışı ve "bilimsel sosyalizm" vurgusundan kaynaklanan "sosyalizm bilimi" yanlışlıkları karşısında bir süre için bile bile yanlış yapıyorum.

Bu üçlü, Marx'ın önündeki ve Marx'tan önceki devrim ya da siyaset sürecinin pratik kanallarıdır. Her üçünün aynı yönde etkili olduklarını ve etkili oldukları ölçüde burjuvazi öncesi iktidarın zayıfladığını söylemek durumundayım. Pratikte "devrim" özellikle bu sonuncu alanın, eninde sonunda, burjuvaziye verilmemesinden çıkıyor. Burjuvazi öncesi düzen esnek davranamıyor.

Marx'ın dönüşüm teorisindeki dönüş noktasını açıklamaya buradan devam edebilirim; ancak daha önce formüle ettiğim tezle ilgili bir parantez açmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Burjuvazi sonrası devrimci mücadeleye, burjuvazinin iktidar pratiğinden çıkan bu üçlü şemanın aktarılmasının yararzarar hesabını yapmak istiyorum.

İşçi sınıfının sendikalar aracılığıyla gerçekleştirdiği ekonomik mücadalesinin ise burjuvazinin ya da tekelsi düzenin ekonomik dayanaklarını etkilediği pek söylenemiyor

Ekonomik cephede burjuva iktidarı sonrasında çıkan işçi sendikalarının ücret pazarlığı mücadelelerinin ve bunlar için yapılan grevlerin, burjuvazinin ekonomik iktidarını zayıflattığı ve zayıflatacağı düşüncesi çok tartışma gerektiriyor. Tekelsi durumlarda ise zaman zaman ekonomik iktidarın sağlamlaştırılmasının bir yolu bile olabiliyor.

Bu bağlamda Y. Küçük'ün Tezler'de ortaya çıkardığı bir süreçten kısaca bahsedilebilir. 1960 yıllarının sonlarında ve 1970 yıllarının başında, DİSK'in iyi pazarlık yaparak yüksek ücret düzeyi sağlaması, tekellerin yeni piyasaya sürdükleri buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi, televizyon ve benzeri metaları için gerekli pazarı da yaratmıştır. Tersinden düşünüldüğünde, DISK'in yüksek ücret sözleşmeleri yapmamış olduğu bir durumda, ihracat imkanlarının sıfıra yakın olduğu sözkonusu tarih kesitinde, bu sanayilerin ve şimdiki tekellerin yerleşemeyeceği kesinlikle söylenebilir. (*) Marx'ın iki departmanla yeniden üretim şemasının tam gerçekleşmesi demek olan böyle bir durum, bir eğilim olarak, DİSK yöneticilerinin iradelerinden bağımsızdır; kişiliklerini ilgilendirmiyor.

(*) DİSK'in zorbalıkla ortadan kaldırılması, ekonominin yüksek ücret politikasına ihtiyacının kalmamasına ve düşük ücret politikasının gündeme gelmesine denk düşüyor. Ancak her zorbalıktan önce, çok zaman bir ihanet döneminin yaşandığı biliniyor.

1970 yıllarının ortasında DISK büyük bir ihanete sahne yapılıyor. Nabi Yağcı alias Haydar Kutlu, Aydın Meriç alias H. Erdal ve Sıtkı Coşkun'un yönetimindeki bir çete, DİSK'i CHPleştirmek ve büyük sermayeye peşkeş çekmek için sınır tanımaz oyunlar ve acımasızlıklar uyguluyorlar. Evlülist darbeye kadar DISK'i gücünü yitirmiş bir örgüt haline düşürebiliyorlar.

Burjuvazinin ekonomik mücadelesinin karşısındaki gücün ekonomik dayanaklarını kemiriyor; bu, kesindir. İşçi sınıfının sendikalar aracılığıyla gerçekleştirdiği ekonomik mücadalesinin ise burjuvazinin ya da tekelsi düzenin ekonomik dayanaklarını etkilediği pek söylenemiyor. Bunu pek çok tekelsi ülkenin işçi sendikalarının da farkettiği anlaşılıyor; daha çok kendi ekonomik varlıklarını arttırmaya önem vermeye başlıyorlar. Bugün Batı Avrupa'daki ya da İsrail'deki işçi sendikaları son derece zengin, büyük bir tekel kadar varlıklı örgütlerdir.

Bir parantez açarak, Marx'ın dönüşüm teorisinin tersine çıkan bu durumun uzantısı bir tezi kaydetmek istiyorum:

Varlığın artması ideolojik geriliği de beraberinde getiriyor.

Bu tezinin iki uzantısını yazabiliyorum.

Bir: Avrupa'daki "kardeş" partilerin görece geriliği denetimlerindeki sendikaların zenginliği ile doğru orantılı ve ilgilidir.

İki: Zenginliğin artışı ile ideolojik gerilik arasında bir doğru ilişki olduğu için zenginlere ve aynı anlama gelmek üzere ideolojik gerilere ideolojik şiddeti büyük bir yoğunlukla uygulamak zorunludur.

Buradan Marx öncesi devrim pratiğinin burjuva sonrası devrim sürecine, ikinci aktarıma gelmek istiyorum. Çok kısa olarak söylenecek şudur: Tekelsi düzende işçi sınıfının ideolojik mücadelesi etkin olamamaktadır. Tekelsi düzen, özellikle basını ve televizyonu aracılığıyla, yepyeni bir "akıl" yaratabiliyor ve Marx öncesinde insan aklının en önemli özelliği olan tutarlılığa ve neden-sonuç ilişkisine bağlılığı tümüyle felce uğratıyor.

Bu nokta üzerinde ayrıca durulması gerekiyor. Uzun düşünme çabalarına ihtiyaç görüyorum. Şu sırada söyleyebileceğim şudur: "Entellekt" üzerinde sürekli "entellektüel şiddet" ile başka bir "akıl" oluşturulmalıdır. Tek başına yeterli olabileceğini sanmıyorum; ancak geliştirilecek mekanizmaların ögelerinden birisi olması gerektiğinden kuşku duymuyorum.

Pratiğin üçüncü koluna, politik mücadeleye geldiğimizde, söylenebilecekler ikilidir; kısaca yazıyorum. Birincisi, parlamentolarda etki ve gücü arttırma mücadelesi, Marx'ın teorisine tam bir zıtlık içeriyor. İkincisi, iki büyük devrim, Fransız ve Ekim Devrimleri, böyle bir politikayı doğrulamıyor. Her ikisi de mevcut meclislerde güç arttırmak yerine , başka meclisler yaratarak geliştiler; bu nedenle ikincisi daha açık olmakla, her ikisi de devrim süreci içinde, "ikili iktidar" olarak adlandırıldılar. Fransız Devrimi, kendisini, mevcut parlamentolara değil Jakoben Klüpler'de gerçekleştirdi. Ekim Devrimi, ise mevcut konuşma yerlerinin dışında "sovyet", eski Türkçesi ile "şura" iktidarlarını ortaya çıkardı.

Bu uzun parantezleri yalnızca Marx'ın dönüşüm teorisindeki dönüş noktalarını daha iyi açabilmek için değil; aynı zamanda "teorik" olanla olmayanı ayırd etmeye yardım edebilmek için yazmak zorunluluğunu duydum. Şimdi Marx'ın dönüşüm teorisindeki dönüş noktalarına gelebiliyorum.

Bir kez üretim biçiminin ya da bir sistemin bir ilişkiler ağı, hatta kapitalizmin bir tür "eter" olarak tanımlanmasının devrimden kaçış için sağladığı bazı kolaylıklar var. İster mantık düzeyinde bir ilişkiler ağı isterse metamatik alanda bir denklemler sistemi biçiminde tanımlansın, bu tanımlamada önemli olan teker teker denklemler ya da ilişkiler değil, bunların toplamıdır; bu, teker teker ilişkierde ya da denklemlerde değişmeye kapıyı açık tutuyor. Almanya'da Bernstein ve nerede ise Rusya'da aynı zamanda menşevikler, önce bu kapıdan giriyorlar.

Kapitalizmin kendisini tekelsi düzenle değiştirmeye başladığı bir zamanda dünya devrimci işçi sınıfı hareketini Alman Sosyal Demokrat Partisi temsil ediyor; o kadar öyle ki, "Sosyal Demokrat Partisi" dünyanın her tarafındaki devrimci işçi sınıfının politik hareketine hem model hem de ad oluyor. Herkes bu güçlü hareketten devrim bekliyor; Bernstein, kapitalizmin değiştiği görüşüyle ortaya çıkıyor. Nasıl ve ne ölçüde değişti; tartışmaya çok açıktır. Ancak sistemin bir ilişkiler ağı olarak tarif edilmesinden gelen ve anlamlı tartışmayı güçleştiren bir yan var, Bernstein'ın mesajından çıkarılabilecek tek bir sonuç bulunuyor; Bernstein, düzlemin esnediğini ileri sürüyor.

Parlamentolarda etki ve gücü arttırma mücadelesi, Marx'ın teorisine tam bir zıtlık içeriyor

Bernstein'ın ileri sürdüğü ikinci nokta, değişmenin sadece düzlemde ortaya çıkmadığıdır, çağdaş söylemdeki bir kavramla "feedback" etkisiyle vektörlerden birisinin de köreltildiği iddiası formüle ediliyor. Oklardan birisi, delici ve yıkıcı etkisini yitiriyor; Bernstein, üretici güçlerden işçi sınıfının yırtıcılığını ve bu nedenle tarihsel olarak kendisine verilen rolü yitirdiğini de kaydediyor.

Dönüşümden dönüş, Marx'ın dönüşüm teorisi olarak çizmek istediğim mekanizmanın iki ögesinde çok nettir; üçüncü ögede ise daha ileri boyutlara varıyor. Üretici güçlerden ve delici oklardan birincisi körelirken, Bernstein'ın formülasyonuna göre, ikincisi önplana çıkıyor. Önplana çıkan, teknolojik ilerlemedir.

Burada politik ve ideolojik mücadelenin alanlarını, cephelerini ve boyutlarını gösterebilmek için bir parantez daha açmak gereğini duyuyorum. Ayrıca, izleyicilerimden izin dileyerek, Yalçın Küçük'ün bir ısrarına daha işaret etmek istiyorum. Bir tek yazıda Yalçın Küçük'e üçüncü kez başvurmam, çalışmalarını daha yakından bilmemden ileri geliyor. Bu başvuru şudur: Sovyet toplum düşüncesinin son otuz yıldır ısrarlı bir biçimde bilimsel-teknolojik devrimi önplana çıkarması ve Batı düşüncesinin buna uyum göstermesine karşın, Y. Küçük, yirminci yüzyılda ve özellikle Ekim Devrimi

sonrasında bir teknolojik devrim olmadığında hep ısrarlı olmuştur. Yirminci yüzyılın sonundaki teknoloji ile başındaki teknolojide niteliksel bir değişme olduğunu iddia etmek gerçekçi görünmüyor. Tekelsi düzenin enerji kaynağı olan elektrik hâlâ temel hareket kaynağıdır; otomasyon ise tedrici olarak hep devam ediyor. Turret tezgahı ile robot arasındaki gelişme ancak gazete okuyucusunu ilgilendirir; bilimsel bakış ise canlı emeğin sermaye ile değişimine bakıyor. Bu hep söyleniyor. Ford'un fabrikasında uyguladığı konveyer sisteminin bugün Japonya'da uygulanan robotlara göre daha büyük ya da daha küçük bir teknolojik değişme olup olmadığı ciddi bir biçimde tartışılabilir.

Buradaki Sovyet görüşü bilimsel-teknolojik devrimin varlığı ile yokluğu tartışması, özünde ve son çözümlemede bir sınıfsal tartışmadır; teknolojik gelişme, aktörsüz ve işçi sınıfsız bir süreçtir. Şöyle de söylenebilir; teknolojik gelişmeyi, işçi sınıfının karşısına çıkaran görüşler, sermayeye yakın becerilerin ve amorf yığınların politik öncülüğüne kayarlar. Bernstein bunu yapmıştır. Teknolojik gelişmeyi aşırı vurgulayan bütün görüşler, "insanlığın ortak mirası", ya da "uygarlık" türünden üretim biçimi ya da sistem çözümlerinde daha nebülöz, sınıfsız kategorileri önplana atıyorlar.

Söylenenler toplanabilir; teknolojik gelişme, önündeki sistemi itiyor. Ancak kimlikten yoksun bir aktör olmaktan ileriye geçemediği hatta aktör (*) bile olamadığı için ancak uysal bir itici olabiliyor.

Buraya kadar yapılan çözümlemelerden bir ara sonuca varıyorum: Marx'ın dönüşüm teorisini bir üretim biçimi ya da sistemi ile üretici güçlerin karşılaşması olarak ortaya koymuş olması, dönüşümden dönüş noktalarını da içermiş oluyor. Bu teoriden bir devrim çıkışını kuşku ile karşılıyorum. Devrim, iki sistemin karşılaşmasının sonucudur. Dönüşüm, iki düzlemin iki kalkan türünden birbirine girmesinin sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Bu sonuca biribirinden ayrı yönde iki düzeltme getirmek durumdayım. Birincisi, Marx'ın felsefi görüşü sonucu, üretici güçlerin gelişmesinin belli aşamaların bir sistemi anlatmasıdır. Dolayısıyla önde bir düzlem varsa, üretici güçlerdeki gelişmenin belli aşamasında bir başka düzlem kendisini zorluyordur; dolayısıyla bilince çıkmak üzeredir. Bu nedenle Marx'ın devrim teorisinin tek düzenli iddiasının doğru olmadığı ileri sürülebilir.

Böyle bir ileri sürülüşün ciddiye alınması gerektiğini düşünüyorum. Ancak ciddiye alındığı zaman, düşünmenin ikinci ve üçüncü aşamalarında, Marx'ın dönüşüm teorisinin zayıflığının bir kanıtı olabileceğini sanıyorum. Çünkü, bu ikinci düzeltmedir, Marx'ın bütün çabası, bu açıdan alındığında, bir sistemin bilince çıkışını önem ve geriye atma önünde gelişiyor. Başkaları bir yana, Marx'ın Blanqui ile ütopyacılarla ve hatta Bakunin ile mücadelesi bir bilince çıkışı önleme etkisi yapıyor.

Tarihsel olarak bu mücadelelerin haksızlığını ileri sürmüyorum. Söylemek istediğim şudur: Politik müdahale ve yeni düzeni çizme çabaları olmadan devrim olmaz. Marx, devrimleri veri kabul ettiği için, politik müdahaleyi küçümsüyor ve Newton'un aşırı etkisiyle kaçınılmaz ve aynı zamanda bilimsel gördüğü yeni düzeninn insan çizgileriyle bozulmasından endişe ediyor. Kaygılarına, Marx'tan önceki yüzyılda, onsekizinci yüzyılda yaşamış olsaydım, tümüyle katılabilirdim. Fakat tekelsi düzene getirilmeye başlandığı on dokuzuncu yüzyılın son otuz yılından itibaren bu itirazların dönüşümden dönüşleri kolaylaştırdığını düşünüyorum.

Sovyet politik yazınında bugün bütün dönüşçüler, kapitalizmin değiştiği noktasında birleşiyorlar. İşçi sınıfının devrimci rolünün kalmadığını ileri sürebiliyorlar ve teknolojik "devrim" ile artık sosyalizmin bütün sınıfların malı haline geldiğini, yazıp duruyorlar. Bütün dönüşler, çizilen mekanizma çerçevesinde dillendiriliyor

Buradan Lenin'e geçiyorum. Lenin'in, çok zaman Bakuninci, Blanquici ve zaman zaman hayalci suçlamasıyla karşılaşmasını, bu incelemenin çerçevesinde, normal saymak gerektiğini düşünüyorum. Lenin, jakobenci suçlamasını hiç reddetmiyor ve nerede ise onur duyduğunu hissettiriyor. Bu Lenin'in tümüyle bir politik müdahele olmasından ileri geliyor.

Lenin'i, kişilik kazanmış prolaterya olarak görmek de mümkündür; yaşadığı düzene sonsuz bir kin olarak da algılayabiliyorum. Bernstein ya da menşevikler, kapitalizmin değiştiğini ileri sürerlerken, aynı zamanda içinde yaşanabilir olduğunu de anlatmış oluyorlar. İşçi sınıfının artan ekonomik eylemlilikleri ile tedricen ve zaman içinde değişebileceğini ileri sürerlerken, beklemede büyük bir sakınca görmediklerini de ortaya koyuyorlar. Lenin sabırsızdır ve aynı anlama gelmek üzere, ani geçişten yanadır. Lenin'e göre Bernstein ve menşevikler, perspektiflerini yitirmiş tekke miskinleridir.

Devam etmeden önce burada yeni bir paranteze gerek var; sürekli olarak muhatap olarak Bernstein ya da menşevikleri almakla birlikte dönüşçülerin bunlardan ibaret olmadığını da kaydetmek durumundayım. Ayrıca ileri sürdüğüm görüşlerin soyutlayan ve aynı anlama gelmek üzere teorik değeri olduğunu iddia edebilmek için bütün dönüşlerin aynı noktadan çıktığını göstermek zorundayım. Bunda ise hiçbir güçlükle karşılaşmıyorum. Bernstein'e karşı çıkan Kautsky, yine aynı noktadan dönüşe geçti. İkinci Dünya sonrasında Stalin'in yakın danışmanlarından Profesör Evgeniy Varga, kapitalizmin değiştiği iddiasıyla ortaya

(*) Aktörü faktör ya da fail anlamında kullanıyorum.

çıktı ve Stalin tarafından afaroz edildi. Toplumsal Kurtuluş, başında, Garbaçov'a açık bir kart vermekle birlikte (*) Mihail Garbaçov'un kapitalizmin değişip değişmediği sorusunu ortaya atmasından itibaren tehlike çanları çaldığının hatırlanacağını sanıyorum; Sovyet politik yazınında bugün bütün dönüşçüler, kapitalizmin değiştiği noktasında birleşiyorlar. İşçi sınıfının devrimci rolünün kalmadığını ileri sürebiliyorlar ve teknolojik "devrim" ile artık sosyalizmin bütün sınıfların malı haline geldiğini, yazıp duruyorlar. Bütün dönüşler, çizilen mekanizma çerçevesinde dillendiriliyor.

Lenin sabırsızdır ve aynı anlama gelmek üzere, ani geçişten yanadır. Lenin'e göre Bernstein ve menşevikler, perspektiflerini yitirmiş tekke miskinleridir

Lenin'in, Marx'ta asıl büyük ve son derece olumlu "revizyon" ile kendiliğindenciliği reddetmesi ve üniversite gençliğini işçi sınıfına bilinç götürmekle görevlendirmesi, Marx'ın dönüşüm teorisindeki en büyük eksikliğini ortadan kaldırmaya yöneliktir; bunun her zaman tekrarlanmasının yararlı olacağını düşünüyorum. Lenin'in, Marx'tan ayrı olarak, dönüşüm objektivitesinin ölçüsünü yazması, dönüşümden dönmek isteyenlerin yolunu kapamada önemli bir katkıdır. Lenin'in jakoben ve benzeri suçlamalardan nerede ise hoşlanıyor olması da, bilinçli ya da bilinçsiz, ancak büyük bir politik kararlılıkla, dönüşüm teorisindeki eksikliği örtme yönünde çabalar sayılmalıdır; öyle sayıyorum.

Peki, Lenin'in bu önemli katkısına karşın, dönüşümden dönüş noktası Marksist anlayışta varlığını nasıl koruyabiliyor; son olarak bu soruyu cevaplandırmak gerektiğini düşünüyorum. Cevaplandırabilmek ve Lenin'e haksızlık yapmamak için objektif olanla subjektif olanı birbirinden ayırmak istiyorum. Önemli olan şudur: 1920 yılı ortalarından sonra Lenin ve arkadaşları, dünyada yeni bir konjonktür değerlendirmesi içine girdiler. Avrupa'da devrimden umudu kestiler. Bu kesiş, kuşkusuz, geçicidir; ancak yapılan devrimin korunması durumu ile karşı karşıya geldiler.

Yapmak ve korumak iki ayrı iştir.

Korumanın gereklerini yapmanın dinamiği içine sokmamak gereklidir. Ne yazık, bugüne ve Toplumsal Kurtuluş'un yayınına kadar, bu ayrım, kütlelerin haklılık duygularını ve Ekim Devrimine bağlılıklarını incitmeyecek bir biçimde yapılamamıştır. Trotskistlerin önermelerinde haklı oldukları noktalar olmuştur; ancak Trotskismin kendisinin inandırıcılıktan yoksun bulunması ve Trotskiy'in politikalarını hiçbir zaman Bolşevik partiden ve Stalin'den anlamlı bir biçimde ayırmanın imkansızlığı, bu haklı önermeleri de ikna gücünden yoksun etmiştir. Trotskistlerin, anti-Stalinizm çerçevesinde Ekim Devriminin kazanımlarını yoksaymaları da, haklı olabilen önermelerinin farkedilmesini bile önlüyor.

Avrupa'da yakın zamanda devrim olmayacağı değerlendirmesi yapılınca, Lenin, ilk devrimi koruyabilmek için önemli sayılabilecek bir ricatı başlatıyor. NEP, bu ricatlardan birisidir; burada anmamın nedeni, Sovyetler Birliği'nde kapitalist restorasyonu arayanların kendilerine model ve "Lenin" olarak, yalnızca NEP'i ve NEP'i başlatan Lenin'i almalarından ileri geliyor. Aslında son döneminde Lenin, her cephede ricat işareti veriyor.

Burjuva devrim sürecinde konuşmak önemlidir.

Sosyalist devrim sürecinde yazmak önemlidir.

Bu ricatın ayrıntılandırılmasını burada yapmak istemiyorum; ancak daha sonraki işçi sınıfı hareketlerindeki bütün gerici eğilimlerin kaynağı olan Çocukluk Hastalığı, bu dönemin damgasını taşıyor. "Kanun diye kanun diye kanun çiğnendi" diyen şairi haklı çıkartacak bir biçimde "DİSK, DİSK, Yaşasın DİSK" diye diye DİSK'i CHP'leştirdikten sonra büyük sermayeye peşkeş çeken hainler çetesi Eylülist darbeden sonra Türkiye'de Türk-İş yardakçılığına başladıkları zaman Lenin'in bu çalışmasını kendilerine Kuran yaptılar.

NEP ve Çocukluk Hastalığı iki önemli unsur oluyor. Fakat Hruşov'un moda yaptığı "barış içinde bir arada yaşama", "kapitalist olmayan yol", 1935 yılında Komintern politikası olan Cephe, hep bu dönemde Lenin tarafından telaffuz ediliyor. Lenin, bu dönemde, şu veya bu ölçüde iki sistemi birbirine yaklaştırıyor.

Sınıfların bilincinde her iki sistem birbirinin tam karşıtı olmalıdır. Bilinçte sistemleri birbirine yaklaştırmak devrime geçici değil devrimden dönüşü garantiliyor

Her ricat, iki düzlemin birbirine yaklaşması sonucunu ortaya çıkarıyor.

Tamamlıyorum: Devrim, bir sistem ile üretici güçlerin karşılaşmasından değil, iki sistemin çatışmasından doğuyor. Çatışmada otomatizm yok; her sistem, kendisine sıkıca bağlı sınıflara ve örgütlere sahip olmak durumundadır.

Daha da önemlisi şudur: Sınıfların bilincinde her iki sistem birbirinin tam karşıtı olmalıdır. Bilinçte sistemleri birbirine yaklaştırmak devrime geçici değil devrimden dönüşü garantiliyor.

(*) Toplumsal Kurtuluş'un Garbaçov'a ilk yaklaşımı, kütleyi harekete getirme planını desteklemekle birlikte yaptığının bir devrim olmadığı ve henüz hiçbir planının bulunmadığı noktasında gelişti. İki dünyanın da bir devrimden söz ettiği bir zamanda bu cüretli bir değerlendirme oldu ve zaman doğruladı.

Garbaçov, uluslararası ilişkilerde son derece teslimiyetçi bir tutuma girmesinin, Sovyet insanını aşırı gerici rüzgarlara açmasının yanında, Sovyet sisteminde henüz önemli bir değişikliği gerçekleştiremedi. Artık buna sadece sevinmek gerekiyor.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Olağanüstü Kongresi olaylı geçti. Sendika Başkanı Aziz Nesin kendisine yapılan eleştirilerin haksız olduğunu belirtti. Yönetimi eleştiren Tomris Uyar için Aziz Nesin: "Dört yıllık üyelik ödentisini ödemeyen Tomris Uyar, bu sözleri edebildiğine göre, kendinde utanma yoktur. Elini vicdanına değil sarhoşlukla başka bir yere koymuş olabilir" dedi. Bu cümlelere salondan ve yeni seçilmiş yönetimden kınama gelmeyince, Tomris Uyar, Pınar Kür, Ahmet Cemal, Nezihe Meriç, Füsun Akatlı ve Can Yücel istifa ettiler. Adalet Ağaoğlu ise yeni başkan Oktay Akbal'ı yetersiz bulduğundan sendikadan ayrıldı. Ardından Bilgesu Erenus da istifa edince TYS'de istifa edenlerin sayısı sekize ulaştı. Yazarımız Bilgesu Erenus'un 2 Aralık 1989 tarihinde kongrede yaptığı konuşma için Ataol Behramoğlu kongre kürsüsünden şunları söyledi; "Bilgesu kendisini bir yangının ortasına atarcasına ve şu kürsüyü yalayan alevler arasında yaptı konuşmasını. İçeriği tartışılabilir ama mutlaka gerekli bir tavır ve konuşma " dedi. Bilgesu Erenus'un konuşmasını salondan gelen tepkilerle yayımlıyoruz.

"KÜRSÜYÜ YALAYAN ALEVLER"

Çalışma raporunun okunması ve yönetim kurulunun aklanmasından sonra, eleştirilerin süresi konusunda bir oylama yapıldı. Çoğunluğun yönlendirmesiyle eleştiriler beşer dakika ile sınırlandırılmıştı. Çoğu eleştiri taşımayan ve dilekler bölümünde de rahatça yer alabilecek konuşmaların ardından sıra Bilgesu Erenus'a geldi. Sürenin yetersizliğini vurgulayarak konuşmasına başlayan Erenus şunları söyledi:

Sevgili Meslektaşlarım, Türkiye Yazarlar Sendikası Olağanüstü Kongresi'nin Değerli Üyeleri,

Sendikamızın 1980 sonrası yönetimine her zaman karşıydım, ne var ki, genel geçer anlamda kulisçilik gerektirdiği için, muhalefet yapmayı, hiç mi hiç düşünmemiştim. Yönetimin gerek duyduğu olağanüstü bu kongreden olağandışı birşey beklemediğim için, çok özür dileyerek söyleyeyim, hangi tarihte gerçekleşeceğini bile bilmiyordum ve bunu geçen hafta bir gazetecinin telefonundan öğrendim. Aynı gazeteci, "Alternatif bir listeniz olduğu söyleniyor, adaylığınızı koyacak mısınız?" gibilerinden beni oldukça şaşırtan bir soru da yöneltmişti aynı zamanda.

Günlük çalışmamı bölen bu telefon sonrası ister istemez düşünmek zorundaydım. Söylentinin kaynağı, üyelerinin bence çok haklı nedenlere dayalı ilgisizliği karşısında parmak hesabını bir türlü tutturamayan mevcut yönetimin, gerekli katılımı sağlayabilmek için, muhtemel muhaliflerini kışkırtma riskini de göze alan son bir çırpınışı olabilirdi bu ya da yönetimi değiştirme çabasındaki kimi arkadaşların dolaylı bir biçimde yolladığı görev çağrısı ya da.... Son zamanlarda artan eleştirileri bir türlü içine sindiremeyen Aziz Nesin'in eleştiri sahiplerini kongre önünde birer birer yiyerek prestij kaybını bir zafere dönüştürme tutkusu.

Aklanmış yönetimin masasında tedirgin kıpırdanışlar.

Az önce bu kürsüde aziz Nesin'in ne denli konuştuğunu gördük. Aziz Nesin kendini yiyip bitirmiştir. Ben onu gene de 1986 yılında Ekin çalışmaları sırasındaki yiğitliğiyle anımsamaya çalışacağım.

Kongre salonunda dalgalanmalar,

Kısaca şunu söylemek istiyorum, Değerli Meslektaşlarım, ben bir söylenti kurbanıyım, bağışlayın başka bir tanım bulamıyorum, bu kongrede muhalefet yapmaya basının da yardımıyla arkamdan itelendim. Gene de o ünlü fıkra örneği, boğulmaktan kurtardığı genç kız dolayısıyla kahramanlığına alkış tutulan yaşlı adam örneği, dönüp arkama sormayacağım, "Kim itti lan beni":

Genel başkanımız son günlerde çok alıngan, kendine sanabilir çünkü. Gözlerimi olabildiğince açık tutarak görevimi yapacağım ve bu konuda da tek sığınağım, tek güvencem var, içtenliğim..

Önce bir özeleştiriye başlamam gerek. Muhalefet yapmaya itelenince sendikamız tüzüğünü daha bir dikkatle okumak gereği duydum ve böylesi bir dikkati daha önce göstermediğim için de doğrusu kendime epey kızdım. Belki benim gibi bu konuda dikkatini esirgeyen üyeler vardır aranızda, yalnızca genel başkanın yetki ve görevleriyle ilgili bölümü şöyle çarçabuk bir geçeyim:

"Genel Başkan, sendika adına demeç verir, basın toplantısı yapar, sendikayı kamu ve özel kuruluşlar katında da temsil eder, tüzük ve yönetmeliklerin uygulanmasını sağlar, sendikanın sosyal ve ekonomik dirliğini sağlar, üst kuruluşlar ve sendikalarla ilişkileri yürütür, düzenler ve sendikanın tüzel kişiliğini korur, gerektiğinde şubelerdeki çalışmaları denetler ya da denetlettirir..."

Kongre salonundan gerilere doğru, "Bunları biliyoruz" uyarısı.

Pekala, bundan sonrasını bilenler bilmeyenlere anlatsın, benim zaten soluğum yetmiyor. Doğrusu Sevgili Meslektaşlarım, Aziz Nesin, böylesi anti-demokratik, dilim pek varmıyor ama, böylesi yarı faşizan bir tüzükten yetki alan bir genel başkan olarak, gerektiğinde çok da sağduyulu davranmış. Bugüne dek yaptığım eleştirilerden dolayı huzurunuzda kendisinden özür diliyorum. Ne bekliyordunuz, ne yapsındı yani genel

başkan? Gerektiğinde pekala da bir turizm şirketine dönüştürebilir bu kuruluşu, gerektiğinde dışişleri bakanlığının bir kültür kolu sayabilir, gerektiğinde asar, gerektiğinde keser, gerektiğinde "Nankörler" der, "Hainler, alçaklar, namussuzlar" ve az önce de duydunuz, daha neler neler.

Aziz Nesin aklanmış yönetimdeki yerinden kalkarak, divan başkanının kulağına eğilip, söz hakkı istiyor. Erenus sürdürüyor konuşmasını.

Aziz Bey kendisinden özür dilenmesini seviyor, sayın başkanımızın hakkını yediğimiz için utanmalıyız Değerli Meslektaşlarım. Onun 16 yıllık emeğine, özellikle ilk dönemlerine saygılıyım, kendisi bir öncüdür, öncüler yol açar, ne var ki Aziz Nesin bu sendika için artık bir ayakbağı olmuştur. Şimdi çok daha rahatlıkla söyleyebiliyorum, bu yarı faşizan tüzük, Aziz Nesin'in muhteşem egosantrizmiyle tıpatıp uyuşmaktadır ve Sayın Başkanımız asabileceği, söyleyebileceği, sövebileceğinden çok daha azını yaparak bu kutsal görev karşılığında tüzüğün ona vaadettiği maaşa bile tenezzül etmemiştir. Ben kendi hesabıma onun Büyük Grev öyküsündeki sendika ağalığını sergileyen büyük başarısını şimdi çok daha iyi kavrayabiliyorum, çünkü Aziz Nesin'in kendisi de amansız bir sendika ağasıdır bu konumda.

Kongre salonunda dalgalanmalar artıyor.

Aramızda, sendikalar yasasına göre dört kez üstüste seçildiği için artık adaylığını koyamayacak eski bir genel başkanı hedef alışımı yadırgayanlar olabilir, onlara yalnızca yanıldıklarını söyleyebilirim. Yüzündeki hüzne bakmayın, Aziz Bey şu anda bile yeniden yönetime gelişinin keyfini, hüzünle içiçe yaşıyor.

Aklanmış yönetim kurulunun oturduğu kenar masadan "yuhh" seslerini de içeren, portesto. Erenus'un konuşması sürüyor.

Yanılan ben olabilirim, bir mucize sonucu genel başkanımız değişebilir, gene de inanın değerli üyeler değişen hiçbir şey olmayacaktır. Çünkü, Aziz'li ya da Aziz'siz , Nesin'li yönetimler bu kuruluşun artık yıllarca ruhuna sinmiştir bir kez, değişik adlar kanalıyla kendini sürdürebileceğinden hiç kuşkum yok.

Aklanmış yönetimde ve kongre salonunda artan gerilim, neredeyse tütme tanımına yakın bir hareketlilik. Divan Başkanı Kurdakul, Erenus'u uyarıyor. "Kibar sözcüklerle hakaret etmeniz gerekmez Bilgesu". Erenus konuşmasını sürdürürken Kurdakul'u yanıtlıyor. "Hakaret etmiyorum, entellektüel şiddet kullanıyorum yalnızca" ve süren konuşma:

Sendikaya sinen Nesin ruhunun özeti, sıkıyönetimlerce kapatılmadan kapatıldı oynamaktadır, bu ruhun özeti, açık olduğunu gizleyemediği durumlarda kendisini yalnızca turizme açarak, Boğaziçi ve şiir gezilerini de unutmayalım, Türkiye Cumhuriyeti'nin imajını yurtiçi ve yurtdışında güzelleştirmektir bu ruhun özeti ve başka hiçbir şey değil.

Üye sandalyeleri ile aklanmış yönetimin masası arasında ve kongre boyu ayakta kalmayı yeğleyen karı koca Özyalçınerler bağırarak Erenus'un susturulmasını istiyorlar. Erenus, Nesin ruhuyla ilgili bir tanım daha yapmakta..

A, bir de, bu ruhun özeti "içmek, içmek, içmek"tir. Böylesi bir düzeyde konuşmak istemezdim ama Tomris Uyar arkadaşımıza bu kürsüde çok büyük bir haksızlık yapıldı, bu yüzden aynı düzeyde seslenmek zorunda kalacağım. Doğu Bloku ülkelerindeki yazar yoldaşlarıyla verimli mesleksel buluşmaları sırasında, "şerefe" sözcüğü yüzünden Aziz Nesin'in tavandan başka bir yer göremediğini yakınları kendi ifadesinden çok iyi bilirler.

Erenus'un konuşması sürerken, yeniden yönetime gelmenin hazırlıklarını çoktan tamamlamış eski 2. Başkan Demirtaş Ceyhun, uslu üye görünümünden sıyrılıp yanındakilere telaşla birşeyler söylüyor.

Ve bu ruh Nesin'in yakın çevresince çok başarılı bir şekilde hayata geçirilmektedir, her vesileyle "içtik, içtik, içtik" ve başka hiçbir şey.

Divan başkanı Erenus'a beş dakikalık sürenin dolduğunu anımsatıyor. Erenus konuşmasına başlamadan önceki uzatma talebeni yineleyince Başkan Kurdakul, kendi eğiliminde uzatılmasından yana olduğunu duyumsatarak, oya sunuyor. Erenus'un konuşmasını isteyenlerin sayısı çekimser kalanlar gözardı edildiğinde, istemeyenlerin sayısından fazla.

Suçumuz, Büyük Olağanüstü Kongrenin Değerli üyeleri, ilgisizlikle suçlanıyoruz, "Gelmiyoruz, katılmıyoruz" ve yalnızca eleştiriyoruz. Altıncı Kongre'ye katılmak için bazı notlar almıştım, Mart 89'a ait bu notlardan izninizle pek de kısa olmayan bir paragraf okumak zorundayım "Adlarımıza tek tek postalanan çalışma raporunu okuduğumda tek bir kalemden çıkmış olsa da, yönetim kurulunun ortak sesini duyuruyordu bu çalışma raporu ve bu ortak sesin asla bir yazar topluluğundan çıkamayacağını düşündüm.

"Devletle dirsek temasından hoşnut, ne denli cici çocuklar olduğunu kanıtlama çabasında, genelde endişelerinden tam olarak sıyrılamayan, eğilip bükülen, tepkiselliğini çoktan yitirmiş, hatta bunun bir erdem olduğunu savunacak kadar kendisine ve yazdıklarına yabancılaşan, ket vuran en çok da beceriksiz, en çok da kendi yeteneklerinden ve gücünden vazgeçmiş, yalnızca önüne atılanlarla oyalanmayı göze alan bir mırıntı, bir güçsüzlük, bir zavallılık örneği bu ses ve yazarların sesi olmaktan, aydınların tavrını yansıtmaktan çok çok uzak yani. "

Evet suçluyum, Altıncı Kongre'ye yönelik eleştirilerimi, notladığım bir yazı düzenine soktuğum halde, katılmadım, çünkü mırıltılı sesin sahibi yöneticiler, peşlerini bir türlü bırakmayan aksilik ve talihsizliklerden o denli yakınıyorlardı ki, bunları ciddiye alıp eleştirmek ayıp birşeymiş gibi geldi bana..

Aklanmış kenar masa ve karı koca Özyalçıenrler.. Divan başkanı, uyarılara karşın Erenus'un sözünü kesmek niyetinde değil, Erenus sesini yükselterek kongreye duyurma çabasında.

Bu aynı zamanda da bugün okunan çalışma raporuna yönelik eleştirilerimdir, bu anlayış değişmezse korkarım 4 yıl sonraki çalışma raporuna da ilişkin olacak.

Bu türden yetersizlikleri bizim önümüze çalışma raporu diye süren bir yönetimi ciddiye almayışımız bizim suçumuz olamaz Değerli Üyeler. Oysa, konuşmamın başında başkana tanıdığı yetkiler dolayısıyla anti-demokratik ve yarı faşizan diye adlandırdığım sendikamız tüzüğünde, önemli bir amaç maddesi var, bir askeri darbe sonrası 1914 'te kaleme alınmış olsa bile, belli bir korkusuzluğu taşıyabiliyor, okuyorum, çok kısa...

"Yazarların uğrayacakları her türlü siyasal ve ekonomik güçlükler karşısında gerekli her türlü maddi ve manevi yardımda bulunur, bunu için fonlar kurar" nokta, "bu konuda" dikkatinizi çekerim, aynen böyle yazıyor burda, " bu konuda eylemlere girişir." Tanrı ya da kul bizi korusun bu eylem sözcüğü başımıza bir dert açabilirdi, Nesin'li yönetimin ikinci darbeden sonra yalnızca bu sözcük nedeniyle amaç maddesinde bir değişikliğe gitmemesi, doğrusu şaşırtıcı.

Mademki eylem sözcüğüne karşın değiştirilmeden duruyor, tüzüğün amaç maddesinin bağlayıcılığında şunu söylebebiliriz Değerli Üyeler, yazarların ekonomik güçlükler karşısındaki çaresizliğini anlayabilirim ama yazarların uğradıkları siyasal güçlükler karşısında bu yönetimin kılı kıpırdamamıştır Değerli Meslektaşlarım ve bunda hepimizin sorumluluğu var.

Bir tek örnekle yetineceğim, sol düşünce adına binlerce beynin hapishanelerde rehin tutulduğu ülkemizde, vereceğim bu tek örnek belirleyici olacaktır sanırım. Beşinci Kongre'ye katılanlarınız hatırlar, ömrünün on küsür çalışma yılını hapishanelerde tüketmek zorunda kalan üyemiz İsmail Beşikçi ile ilgili bir dileğimiz olmuştu kongreden. Bilim özgürlüğünün savunucusu Beşikçi'nin tahliye günlerine rastlamıştı, bu genel kongre, Bunca yıllık suskunluğumuzu karşılamasa bile bir tel çekerek kongrenin selam ve sevgilerini iletmek istiyorduk. Kongre Başkanı Kemal Sülker'di, "Divana sunulmak üzere dilekçenizi yazıp getirin" dedi, imzalar toplanırken kongrenin bitiş konuşmasına geçmişti Başkan ve başkan kürsüsüyle aramızda amansız bir koşuşturma başladı, biz divana vardığımızda kongreyi kapatmak suretiyle Kemal Sülker çoktan göğüslemişti ipi. "Neden ama" dediğimizde ise yanıt, sevimli sevimli gülümseyerek "Çocuk musun Bilgesu, bu olağanüstü zamanda... yasalar......" oldu. Kemal Sülker sağlık nedeniyle şu anda burada değil, olsaydı bu sözlerini yadsımayacak kadar açık yüreklidir, beni doğrulayacağından hiç kuşkum yok.

Kongre salonunda, aklanmış masayı da kapsayan tanımı güç bir sessizlik var. Erenus'un sesi hepsini kucaklıyor şimdi.

Değerli Meslektaşlarım, hayatla tek bağlantımız yasalar olacaksa eğer neden biraradayız biz? Yasalara uymak zorunda olabiliriz ama bu, yasaları beğendiğimiz anlamına gelmez, gelmemeli... Eğer yasaların hiç değilse yorumlarını değiştirip, genişletmek için elimizden geleni ortaya koyamıyorsak, sakınıyorsak, kendimizi bir aydın, bir yazar olarak nasıl adlandırabiliriz?

Salon Erenus'un konuşması sürerkenki olağan kıpırtısında gene, tütmekte...

Bu soruyu kendimize çok daha sık sormak zorundayız Değerli Meslektaşlarım, beraberliğimizin sorgulanmasıdır bu.

Nesin'li yönetimin bu soruyu bir kez bile sorduğunu sanmıyorum. Çünkü yasalar işlerine geliyor onların, çünkü yasaları kalkan yaparak, vurdumduymazlıklarına ve evhamlarına sürekli özür üretiyorlar.

Divan başkanı yeni sürenin de bittiğini anımsatıyor. Erenus sözlerini bitirebilme telaşında..

Bu kalkan ise liberal görünme çabasındaki tekelci iktidarın fazlasıyla işine gelmekte değerli üyeler.

"Bağlayınız" diyor divan başkanı. Erenus'un talebi ise yeni bir süre. Başkan yeniden oylamaya sunuyor. Erenus'a bir önceki oylamada söz hakkı tanıyanların da çekimserler arasına katıldığı gözleniyor bu kez. Yalnızca bir ses ötelerden "Ben kendi konuşma hakkımı veriyorum. Sesin sahibi ısrarlı olmadığı için başkan "Bağlayınız " uyarısını yineliyor.

Değerli Meslektaşlarım, kongreyle ilgili kişisel tutumumu açıklamadan önce son bir söz. Yazar kimliğimizden vazgeçebiliriz ama asıl olan aydın kimliğimizdir bizim. Aydın, Sartre'nin tanımıyla "Üstüne vazife olmayan işlerle uğraşan kişi, her meslekten aydın.."

Karı-koca Özyalçınerlerin başlattığı protesto sesleri "Aydın olmayı bize mi öğretecek?"

Batı dünyasının aydını, açtığı yaraları sosyal devlet yaftasıyla ancak üstünkörü sarabilen vahşi kapitalizmin uygulamaları karşısında yaratıcılığını ve içtenliğini çoktandır yitirdi. Doğu Bloku aydını ise sahte barış arayışları ile Batı dünyasına peşkeş çekildiğini değmez özentiler uğruna görmezlikten geliyor..

Divan başkanı da, salonda yükselen seslerle birlikte, Erenus'tan aydın konusundaki bu dersi kesmesini istiyor.

Pekala, kişisel tutumuma gelince, hiçbir listem yok ve isimlerin değişip yönetim anlayışının aynen süreceği hiçbir listede yer almayacağım.

Olağanüstü kongrelerle ya da olağanlarıyla bu kemikleşmiş yapıyı sürdürme çabasındaki yöneticilerce dışlanırsam eğer, iş mahkemesine gidecek yerde, noter önünde sendikadan istifa etmeyi de seçebilirim. Yazarlar kimi zaman örgütsüz kalabilirler ama bu onların onurlu seslerini hiç mi hiç duyuramayacağı anlamına gelmez.

Divan başkanı Erenus'tan kürsüyü terketmesini istiyor.

Çoğu burada değil 5 Ağustos günü açlık grevi cinayeti konusunda iktidarı portesto etmek amacıyla Atatürk Kültür Merkezi önünde başkansız ve kurulsuz biraraya gelerek eylem koyabilen dokuz kadın yazar arkadaşıma..

Artan gürültüler karşısında, divandan son uyarı. Erenus yalnızca kongreyi selamlama izni alıyor.

Aydın kimliğimizi böylesi kemikleşmiş bir yapıdan ve her türlü resmi idelojilerden üstün tutacağınız inancıyla hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

TANIMLANMASI GÜÇ KURUMLAR ÜNİVERSİTELER

Attila Aşkıner

Son günlerde basında türban konusu başta olmak üzere, üniversitelerimizle ilgili haberlerde bir çoğalma görülmektedir. Hemen her gazete ve dergi yeni üniversite yasasının hazırlıklarıyla ilgili, dikkatli okuyucuları şaşırtıcı haberler vermeye başlamışlardır.

"Özerk üniversite kanunu hazırlanıyor.

"YÖK'ün yetkileri sınırlandırılıyor.

"YÖK kaldırılıyor" vb gibi.

Dikkatimizi çeken ve kesin olan şu ki; yine kapalı kapılar arkasında, kamunun ve üniversitelerin kendilerinden özellikle gizlenircesine üniversiteler üzerine bazı çalışmaların, yasa hazırlama uğraşılarının yürütülmekte olduğudur.

Kültürel yapımız içerisinde, en ciddi konuların bile kulaktan dolma, çarpıtılmış ve yönlendirilmiş saptamalarla değerlendirilip yorumlanması, ülkemizde geleneksel bir niteliğe dönüşmüştür.

Sorumlu ve yetkili statülerde bulunan pek çok kişiyle beraber, bilimsel kariyeri olan, bilim adamı statü ve yetkilerine sahip nice kişilerin aynı şekilde bu çarpıklığın ve sığlığın destekleyicileri veya uygulayıcıları olmaları ne kadar acıdır.

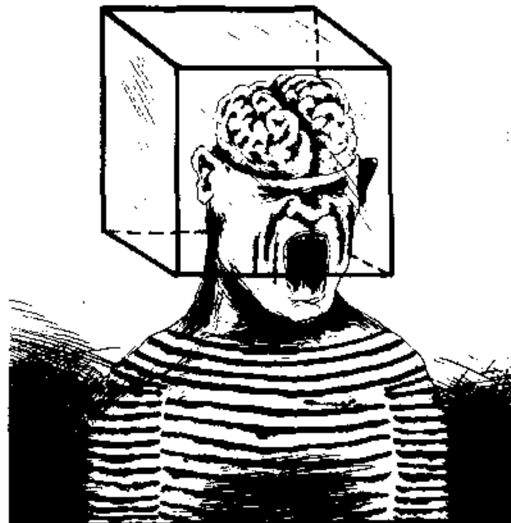
Çağdaş, uygar ve demokratik bir yapıya kavuşmuş toplumların, en dinamik kurumlarının başında, özgür, bağımsız, inceleme ve araştırmalar yapan, bilim üreten, ürettikerini hiçbir iktidar veya çıkar gruplarının kontrol veya baskısında kalmadan yayabilen, tartışabilen üniversiteler yer almaktadır. Bu yapıları ile üniversiteler aynı zamanda toplumların ve iktidarların bilgilendirilip yönlendirilmelerinde de bilimsel boyutlarda öncülük etmektedir. Bundandır ki gelişmiş çağdaş toplumların hemen hepsinde, üniversitelere toplumların lokomotifleri, başka bir ifade ile düşünen beyni, kalbi, gözü diye bakılmakta ve üstlerine titizlikle eğilinmektedir.

Toplumumuzda ise özellikle 12 Eylül döneminden itibaren bunlara, toplumu bozan, iktidar ideolojilerine ters uğraşlarda bulunan, bünyelerinde anarşistler yetiştiren sorumsuz kurumlar gözü ile bakılmaya başlanmıştır. Bu değerlendirmeyi de öncelikle iktidar ve iktidar grupları oluşturmuş ve yaymaya çalışmışlardır. Bu değerlendirme ve yaklaşım ile çıkarılan yasa ve yönetmelikler üniversitelerimizin üzerine iktidar ideolojisini bir karabasan gibi çullandırmıştır. Bu çullanma, üniversitelerimizdeki bilimsel araştırma başta olmak üzere özerkliği, özgür düşünceyi ve laik eğitimi ortadan kaldırmıştır. Dahası, her türlü örgütlenmenin, basit bir dernek kurmanın, hatta bir grubun düşüncelerini açıklamasının bile en ağır vatan hainliği suçlamaları ile yargılanıp cezalandırılır boyutlara ulaşması kültürel değer yargılarımızda bulunan köklü, miskin, uyuşuk adamsendecilik davranış ve değer yargıları adeta iliklerimize kadar işletilmiş ve yaşam felsefemize egemen kıldırılmıştır. Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan birkaç atasözümüze göz atmak olayı daha açıkça ortaya koyacaktır:

- Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.
- El öpmekle dudak aşınmaz.
- Gemisini kurtaran kaptandır.
- Büyüklerimiz en iyisini bilir.
- Baş ol da soğan başı ol.

Açıkça görülmektedir ki, bu değer yargıları ve çabalamalar içinde toplumumuz, çeşitli iç ve dış çıkar gruplarının kıskacı içine alınarak, yirminci yüzyılın son çeyreğinde pek çok olanaklar bulunmasına karşın Ortaçağ karanlığında yaşamaya mahkum edilmiş gibidir.

Ortaçağ karanlığı dünyamızda bilimin yol göstericiliği ile aşılabilmiştir. Çağdaş, uygar toplumlarda insanoğlunun yaşamına hurafeler, boş inançlar ve metafizik düşüncelerin yerine bilim ve bilimsel veriler yol göstericilik yapmaktadır. Bilim sözkonusu olduğunda da tüm toplumlarda üniversiteler önplana çıkmaktadır.

Toplumumuz bir yana, üniversitelerimizde bile inanç ve hurafe ile bilimin çatışmasında bilimden yana bir üstünlüğün, ağırlığın kazanılamamış göründüğü açıktır. Üniversitelerimizdeki kargaşa ve başarısızlıkların temelinde yatan nedenlerden birçoğu da buradan kaynaklanmaktadır. Bu çarpık ortam içerisinde üniversite gençliğinin büyük bir bölümü ile öğretim üyesi ve yardımcılarının çok küçük bir kısmı hariç tutulursa üni-

versitelerimizin kara hurafe ve iktidar ideolojileri karşısında bana dokunmayan yılan bin yaşasın felsefesi ile her şeye teslim olmuş durumda bulundukları gözden kaçmamaktadır.

Üniversiteler temelde araştırma yapan, bilim üreten, teoriler oluşturan dinamik bir yapıya sahip özerk kurumlardır. Bilim üretme, araştırma yapma öncelikle özgür düşüncenin ve tartışmanın korkusuzca söylenip yürütülebileceği bir ortamın sağlanması ile mümkündür. Bu, bilimsel çalışma veya tartışmaların olmazsa olmaz ana ilkesidir. Çağdaş, uygar dünyada bu ana kural veya ortam üniversite özerkliği ile simgelenmektedir. Konuyu biraz daha açarsak, bunun üniversitelerin iktidar ideoloji ve baskılarından bağımsız ve bilimsel verilere göre çalışabilmeleri demek olduğunu görürüz. Üniversitelerimizde 12 Eylül'le beraber her şeyden önce bu olmazsa olmaz kurala, bilim saygınlığına darbe vurulmuştur. Burada şunu belirtmeyi de uygun görüyorum; üniversitelerimizin bugünkü çarpık ve çağdışı yapılarının oluşumunda sadece 12 Eylül felsefe ve ugulayıcılarını suçlamak biraz insafsızlık olur. Bunda üniversitelerimizin öğrencileri dışında tüm kadrolarının da en az 12 Eylülcüler kadar sorumluluk taşıdıkları kanısındayım.

Bu ana yapılanma içerisinde üniversitelerimizin yapı ve sorunlarını kısaca şöyle yorumlayabiliriz.

1) Üniversitelerimiz, tam bir açıklık kazanamamış ulusal kültür politikamız içerisinde, tamamen iktidar ideolojilerinin kontrol ve yönlendirmesinde ne yapacağını bilmeyen kurumlar haline gelmişlerdir. Bu ilk önce çözülmesi gereken temel sorundur.

2) Üniversite içerisinde bilimden uzak, sadece belli bir iktidar ideolojisinin ortaklığını yürüten geniş çaplı bir kadro oluşmuştur. Bu kadrolar üniversitenin değil özerk olarak, sıradan çalışma ve araştırmalarını dahi engelleyici güçleri oluşturmuşlardır. Öyle ki birçokları yaptıkları işlerin bile farkında değillerdir diyebiliriz.

3) Bu bozukluk içerisinde üniversitenin maddi sorunları vardır. Eğitim sorunları vardır. Bina sorunları vardır. Kadrolaşma sorunları vardır. Kütüphane, yurt, kafeterya sorunları vardır. Bunların hepsi yukarıdaki ana temel soruna dayalı olup, bugünkü görünüşleri ile biraz tarafsız ve toplum geleceğini kişisel çıkarlarının üstünde tutan vasat kişilerce rahatça görülüp insanı çıldırtacak boyutlarda her gün bütün çirkinlikleri ile önümüzde sırıtmaktadırlar.

Bunlardan bazı örnekleri ortaya koymak sanırım yararlı olacaktır.

- Dünyanın hangi üniversitesinde 20-25 saat ders veren ve aynı zamanda araştırma yapan öğretim üyeleri vardır? Bu dahiler sadece bizde vardır.

- Dünyanın neresinde fakültelerinden çok vasat bir ortalama ile mezun olup da ertesi ay çok uzmanlaşmış büyük bilimsel birikimler gerektirecek konularda ders veren dahiler vardır? Sadece DTCF'de bu durumda ders verenlerin sayısının diğer dünya üniversitelerindeki sayıların toplamından çok olduğunu iddia edebilirim.

- Yine dünyanın hangi tıp, fizik, hukuk, edebiyat fakülte veya üniversitelerinde ayakları sakat öğrencilere haftalık zorunlu beden eğitimi dersleri yaptırılmaktadır?

- Dünyanın hangi üniversitesinde, laboratuvarsız, kütüphanesiz, konferanssız bir sınıfa haftada 30 saat teorik ders yüklenmektedir? Daha doğrusu yüklendiği sanılıp köhnemiş basmakalıp laflar ezberletilen bir genç nesil ortalığa salınmaktadır?

-Yine dünyanın neresinde bir üniversitede araştırıcı olması gereken öğrencilerine ihtisas dalları dışında kendi anadilleri öğretilmeye çalışılmaktadır? Böyle bir örnek dünyada tek bizde görülmektedir. Çünkü ilkokul, ortaokul ve liselerde öğretilmeyen Türkçe tüm üniversitelerimizde Türkçe kompozisyon dersleri ile öğretilmeye çalışılmaktadır.

- Dünyanın neresinde 5-6 bin öğrencisi olan bir fakülte tuvalet tamiratı nedeniyle on-on beş gün tatil edilebilmektedir? Sadece AÜ DTCF bu başarıyı göstermiştir.

-Dünyanın neresinde, bizden başka bilimsel başarısızlıklar parlamento veya üniversite kullarınca af ile başarıya dönüşmüştür.

Kısacası üniversitelerimiz dünyada bir örneği daha bulunmayacak boyutta köhnemiş, bilimsel araştırma ve inceleme yapan gerçek üniversitelerle uzaktan yakından en ufak bir benzerliği bulunmayan, tek kalemde tanımı yapılamayacak kadar karışık kurumlardır.

Üniversite değil,
Yüksek meslek okulu değil,
Lise değil, ortaokul değil,
Tanımlayabilenlere selam olsun.

BÜYÜYEN

Tüm caddeleri yürüyorum,
İnatçı bir yağmurla.
Yağmurla çoğalıyor sesim,
Ya da yağmurlara katıyorum,
Söylemek istediklerimi.

Mavi bir yağmur damlasında, çarpıyor yüzüme,
Bir avuç güvercin sesi,
İçimi kanatıyor.

Kocaman bir fırtınada kazanıyorum ellerimi
Ve birden binlerce yumruğa dönüşüyor,
Tüm fırtına.

Bir kıvılcımın parlak ışığında eriyorum,
Sonsuza akıyorum, tükenmeden
Yandıkça yüceliyor ateş,
Yaşamak, sevdikçe ve başkaldırdıkça.

Zehra Çelenk

KÜRT SORUNUNDA TÖVBEKAR TEZLER

C. Dervişoğlu

Yeni Açılım, tövbekar bir yayındır.

Yeni Açılım'ın Ekim 1989 tarihli 18. sayısında, H. Kutlu'nun izinde Türkiye'ye dönen, döner dönmez hapse konulan, kendisini "TC vatandaşı bir insan" ve TBKP üyesi olarak tanıtan, derginin sunuş yazısında ise TBKP Merkez Komitesi üyesi olarak tanıtılan Şeref Yıldız'ın "Kürt Sorunu Üzerine Tezler" başlıklı bir yazısı yayımlandı.

Yıldız, bu satırların yazıldığı sırada hâlâ gözaltındadır. Düşüncelerinden ve siyasal eylemlerinden dolayı, bu düşünce ve siyasetler ne olursa olsun, baskıya uğrayan herkes gibi Yıldız'a yapılanlar da tekelci polis devletinin, karşı çıkılması, tepki gösterilmesi gereken bir uygulamasıdır. Bunu belirtiyorum.

Öte yandan, Ş. Yıldız'ın , gözaltına alınmadan önce, "özgür" iradesiyle yazdığı anlaşılan ve her satırıyla devlet politikalarıyla uzlaşma mesajları veren ibret belgesi yazısının gözden kaçmasına, sessizce unutulup gitmesine de izin verilmemelidir.

Buna izin vermemeyi devrimci bir görev sayıyorum.

Şeref Yıldız, Kürt sorununa önemli iki soruyla başlıyor. İlk soru, Kürtlerin ayrı bir ulus olup olmadıklarına ilişkindir ve bu soruyu olumlu yanıtlıyor. Gerekçelerinin her birinin doğruluğu yanlışlığı bir yana, bu noktada bir tartışma gereği doğmuyor.

"Kürtlerin yaşadığı bölge sömürge midir?", ikinci sorudur. Yıldız bu soruya üç gerekçeyle olumsuz yanıt veriyor. Birinci söylediği, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürt bölgesinin sömürge statüsü kazanmadığıdır. İkinci olarak, Türkiye'nin emperyalist bir ülke olmadığını kapitalist pazarın sömürgelerin ortaya çıkışından sonra oluştuğunu, bu nedenle, tarihsel olarak Türkiye kapitalizminin sömürgeci olma şansını kaybettiğini, sömürgeci-sömürge ilişkileri değil, "ulusal hakları tanımayan bir topluluğun ilişkileri"nin sözkonusu olduğunu ileri sürüyor. (s.11)

Yıldız'ın vardığı bu sonuca katılmıyorum. Ancak sömürge statüsü ile ilgili tartışmaların teorik çerçevesinin, Türkiye-Kürdistan ilişkilerinin somut analizi açısından yetersiz olduğunu kabul ediyoruum. Teorik yetersizlik, tartışmanın taraflarını konuyu siyasal-örgütsel tercihlerine **göre,** bu tercihlerden **çıkarak** ele almaya itiyor. Bu da çizgileri birbirine karıştırıyor. Sömürge saptaması yapılırsa ayrı, yapılmazsa apayrı bir siyasal çizgi izlemek kaçınılmazmış gibi bir hava egemen oluyor. Oysa, ne sömürge saptaması yapanlar aynı çizgiyi izliyor, ne de sömürge demeyenler birleşebiliyor. Dolayısıyla bu aşamada farklılıkları siyasal çizgi ve hedeflere, bunların mantıksal sonuçlarına bakarak belirlemek daha doğru görünüyor.

Bu çerçevede, Şeref Yıldız'ın siyasal yönünü açığa çıkaran üçüncü gerekçesi üzerinde durmak gerekiyor.

TC vatandaşı bir insan, TBKP Merkez Komitesi üyesi ve aynı zamanda bir Kürt olan Şeref Yıldız şunları söylüyor:

"Bu tezin (sömürge tezinin) Kürt sorununa yanıt vermediğini düşünüyorum. Çünkü tez, ezilen ulus sorununa anti-emperyalist bir görev yüklüyor. Diğer yandan soruna bağımsız bir karakter kazandırıyor. Bunun sonucu olarak sorun bütünden kopuyor ve ayrı bir yol arayışını gündeme getiriyor. Kürt sorunu, Türkiye'nin demokratikleşmesi sorunudur. Ve bu karakteriyle, diğer toplumsal sorunların bir parçasıdır. Bu açıdan Kürt sorununun anti-emperyalist bir karakteri yoktur. Onun ana karakterini demokratik olma belirliyor. Çünkü mücadele emperyalist bir güce karşı değil, adil ve demokratik olmayan bir rejime karşı, ulusal hak eşitliği mücadelesidir. Bunun gereği olarak da iki halkın kurtuluş yolu tektir. Bu, Türkiye'deki rejimi demokrasiyle yer değiştirmek için mücadele yoludur. İkincisi, Kürtlerin bölgede birden fazla devletin içinde bölünmüşlüğü soruna bölgesel bir karakter kazandırıyor. Bu da sorunu, bölgede barış ve güvenliğin bir unsuru yapıyor." (s.11)

Okuyucuyu, "demokratikleşme" kavramında uyarma gereği duyuyorum. Bu formül, "yeni düşünce"den önce de vardı, ancak farklı anlamda kullanılıyordu. Devrimle sağlanacak bir demokratikleşme kastediliyordu. Yıldız'ın büyük harflerle yazdığı demokratikleşmenin bununla ilgisi yoktur. Burjuva demokrasisi anlamında ve çerçevesinde bir demokratikleşmenin sözünü ediyor.

Kürt sorununda, anti-emperyalist bir karakter aranması için Türkiye'nin emperyalist mi olması gerekiyor? Bu Aristo mantığı bile değildir. Türkiye, dünya tekelci sistemi içinde yer alan, emperyalizmin siyasal, askeri ve ekonomik örgütlenmelerine bağlı, ABD'nin

bölgedeki güvenilir karakolu ve temsilcisi bir ülkedir.

İkincisi, çağımızda kendi ulusal sınırlarına kapanmış bir ulusal sorun düşünülemez. Her ulusal başkaldırı, karşısında emperyalizmi buluyor. Kürt sorunu, tarihsel olarak geç kalmış uluslararası bir ulusal sorundur. ABD boşuna politika geliştirmiyor. Tekelci dönemde, kapitalizmin şafağında olduğu gibi, uluslaşma süreçleri ile siyasal merkezileşme ve örgütlenme süreçleri doğal ve organik bir biçimde üstüste düşmüyor. Tekelci aşamada, ezilen ulusların ulusal ve siyasal birliklerini oluşturmaları varolan devlet sınırlarında, statükoda değişikliği gerekli kılıyor. Bugünün dünyasında her statüko değişikliği bir dünya sorunudur.

Şeref Yıldız nerede yaşadığını unutmuşa benziyor. Genel Kurmay dahil, "Kürt yok" diyen kimsenin kalmadığı bir Türkiye'de Kürt yok politikasını aşmaktan söz ediyor Devletin bile gerisindedir.

Üçüncüsü, ABD'nin en yeni doktrini olan "seçmeli caydırıcılık" ve "düşük yoğunlukla savaş" stratejileri, dünyanın her yerindeki devrimci gelişmeleri bulunduğu yerde kuşatıp boğmayı öngörüyor.

Sorun, Kürt sorununun hangi bakış ile ele alındığındadır. Şeref Yıldız, statükodan, dolayısıyla sistem içi (emperyalizm içi) çözümlerden yanadır.

Dördüncüsü, "Kürtlerin bölgede birden fazla devlet içinde bölünmüşlüğünü" Şeref Yıldız bile kabul etmek zorunda kalıyor. Kürt sorununun dört parçalı uluslararası karakterini itiraf ediyor.

İtiraf ediyor, ancak sistem içi çözümden vazgeçmiyor. Kürt sorununu "bölgede barış ve güvenliğin bir unsuru" olarak görüyor. Bu TBKP'li insanların çok hoş bir düşünce sistemi var doğrusu. Programlarını alın Kürt sorununun geçtiği her yerde, neredeyse yapışık bir sözcük olarak "barışçıl"ı bulacaksınız. Ve bunlar, devletin bile olayın adını koyduğu, savaşı resmen ilan ettiği bir ülkede söyleniyor!

Bunları söyleyenin, devlet politikalarının gönüllü yandaşı, hatta akıl verici olmaması için neden kalmıyor.

Şeref Yıldız, çok açık sözlü. Birbiri ardısıra döktürmeye devam ediyor:

"Bugün doğru ve gerekli, aynı zamanda da mümkün olan, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Türk ve Kürt halkının gönüllü birliğidir. (...) Türkiye Cumhuriyeti'nin birliğini korumanın ilk koşulu bölgedeki olağanüstü duruma son vermeyi ve baskı politikasını terketmeyi gerekli kılıyor." (s.12) Devlet baskı politikasını terketmek için herhalde Şeref Yıldız ve arkadaşlarının güçlenmelerini bekleyecektir. Bunu çok uzun zaman alacağı belki de hiç gerçekleşmeyeceği bilindiğinden ve TBKP'nin yasallaşmada acelesi olduğundan Yıldız'ın açıklamalarının esas olarak misak-ı milli üstüne bir yemin ve güvence verme olarak anlaşılması gerekiyor.

İnsan, Şeref Yıldız'ın yazdıklarını anlatmaktan, aktarmaktan sıkılıyor. Ama bir görev yapıyorum ve devam etmek zorundayım. Aktarıyorum:

"Geçmişte hepimizin paylaştığı bir fikir: 'Ezilen, baskı altında bir halkın, başkaldırı en doğal hakkıdır.' Kendi adıma, bugün bunu söylemiyorum... Bugünün görevi, 'Kürt yok' politikasını aşmak, Kürt hakının iradesini Kürt kimliği ile yasal platformlara çıkarmak, diyalog ve işbirliği temelinde ortak çözüm için mücadele etmek, bunun için adım adım yürümek ve sorunun bir etapta çözümünün mümkün olmadığını bilen bir politikaya sahip olmaktır." (s.19)

Şeref Yıldız nerede yaşadığını unutmuşa benziyor. Genel Kurmay dahil, "Kürt yok" diyen kimsenin kalmadığı bir Türkiye'de Kürt yok politikasını aşmaktan söz ediyor. Devletin bile gerisindedir. "Kürt kimliğini" yasal platformlara çıkarma görevini ise Bayan Mitterand üstlenmiş bulunuyor. Yıldız ve arkadaşlarına yapacak başka bir iş kalmıyor.

Yıldız'ın 12 sayfalık yazısında, PKK adı iki kez geçiyor.

Şöyle:

"Doğu ve Güneydoğu bölgeleri, dinci gericiliği ve PKK'yı getiriyor' fikri Kürt gerçeğini atlıyor. Dinci gericilik kapitalizmin yıkıcı sonuçlarına direnme, PKK ise bu yıkıcı sonuçlar ve ulusal baskıya karşı aşırı tepkinin ürünüdür. Ne ki, Doğu ve Güneydoğu bunların toplamı değildir. (s.20)

Şeref Yıldız, başkalarının da olduğunu hatırlatıyor. Bölgede ulusal demokratik (reformist anlayışın) mücadele geleneği olduğuna dikkati çekiyor; köylerde ve dağlarda "aşırı tepkicilerin " güçlü olduğunu ima ederek, barışçıl gelişmenin güvencesini kentlerde arıyor:

"Günümüzde kırsal kesimlerin önemi azalıyor. Büyük kent merkezleri, aydınlanma merkezleri olarak insiyatifi ele alıyorlar."

Bu sözlerle, kentlerde güçlü bir reformist gelenek vardır ve onun gücüyle "aşırı tepki"leri boğarız mesajı verilmiş oluyor. Yıldız, bu çerçevede Türk ve Kürt Marksistlerini birleşmeye çağırıyor.

Perşembe'nin gelişi Çarşamba'dan bellidir. Bunca sözden sonra Yıldız, "Komünist Partisi"nin Kürt politikasını şöyle ayrıntılandırıyor:

Amaç : Kürt varlığını kabul ettirmek.

Program : Misak-ı milli içinde özel Doğu kalkınması,

Yöntem : Özel destek programı, özel vakıf, Kürt belediyelerine mali destek,

Savaşım biçimi : Barışçıl ve yasal.

Çerçeve: Kapitalizm, "Kapitalizmde çözüm mümkündür." (s.20)

"Sorunun çözümü devrime bağlı olmadığı gibi, bir etapta çözümü de mümkün görünmüyor." (s.21)

Bütün bunlardan sonra Şeref Yıldız'ın hapiste tutulduğunu anlamak güçleşiyor.

Kurulacak yeni devlet partisinin "Kürt politikasını" tahmin etmek ise kolaylaşıyor.

Bu yazı E. Şvartnadze'nin 10 Ekim 1989'da New York'ta Amerikan dış politika yazarları, emekli Dışişleri mensupları ve Amerikan üniversitelerindeki sovyetologların üye olduğu yabancı Politika Birliği'nde yaptığı konuşmanın İngilizce metninden uyarlanmış ve Washington Post gazetesinden derlendiği şekliyle 15 Ekim 1989 tarihli The Guardian gazetesinde yayımlanmıştır. Çeviri dergimiz Ankara bürosu tarafından yapılmıştır. Yazıyı özetleyen başlığı koymamız dışında hiç yoruma gerek olmadığını düşünüyoruz.

ABD DÜNYA BARIŞININ BEKÇİSİDİR!

Edvard Şvartnadze

Bugün, Birleşik Devletler'de bir yığın insanın, Sovyetler Birliğinde neler olduğu, problemlerimize nasıl yaklaştığımız ve bu problemleri aslında çözüp çözemeyeceğimiz konularında şüpheleri var. Kötümserlik giderek artıyor. Bunu anlaşılır buluyorum, zira Sovyet ekonomisinin bugün ulaştığı düzey ve ülkemizdeki bazı gelişmeler bu tür bir düşünceyi destekliyor.

Durumu basite indirgemek istemiyorum ancak çok da dramatize edilmemeli. Öyle inanıyorum ki, bundan sadece birkaç yıl sonra, erestroykanın zahmetini, sarp ve dolambaçlı yolu hatırlandığında, artık, "1989 yılının sonuna doğru onun geleceği konusunda yanlış yere kuşkular uyanmıştı" denecek. İzninizle, ekonomimizin bugünkü durumu ile Büyük Bunalım arasında bazı benzerlikleri vurgulayarak başlamak istiyorum.

O zamana kadar güçlü ve güvenli olan ortam, 1929'da ekonomik bir inişe geçti. New York'ta, Times Meydanında, ekmek kuyrukları baş gösterdi, işsizlerin kurduğu çadırlar nehir boyunca üstüste yığıldı. Washington'da ise askerler sermayeye dayanan tefeci takımıyla çatışıyordu. Gösterilerde, grevlerde ve ayaklanmalarda insanlar ölüyordu. Business Week dergisi. 7 Ekim 1931'de, 100.000 Amerikalının çalışmak ve yaşamak için Sovyetler Birliği'ne gitmeyi istediğini yazıyordu.

O yıllarda dünya kapitalist sistemindeki ciddi krizlerin, sonunda dünya devrimine yol açacağı görüşünün sol çevrelerde yaygınlık kazandığı bilinen bir gerçek. Hatta çok sonraları bile, sadece II. Dünya Savaşı'nın bu sistemin ayakta kalıp sürmesine yardım ettiğine inanıldı.

Bugün, Birleşik Devletler'in başarılarını saygıyla karşılıyoruz. Ancak, bu samimi itirafın ülkemizde Batıya yaranma olarak değerlendirildiği dönemleri de yaşadık. Çocukluğumda, belki de en çarpıcı slogan, Amerika'yı yakalamak ve onu fert başına üretimde geçmek biçimindeydi. Militan ideoloji pençesini mandıralara kadar uzatmıştı.

Gerçekten de, yarım ağız Rus sloganı "Dikkat, Iowa sığırı!" ile Kruşçev'in kaba uyarısı "Sizi Gömeceğiz" arasında fazla fark yoktu.

Sosyal fenomenlerin aynı derecede ilkel ve uğursuz algılama biçimi ülkenizde de vardı. Sadece ülkeme sıcak baktığı için insanlar işyerlerinden, esnaf birliklerinden ve üniversitelerden kovuldular. Bu "cadı avı" bir salgın gibi ülkeyi kırdı geçirdi. Her iki tarafın eğilim, beceri ve olanaklarının, daha gerçekçi açıdan değerlendirilmesinin bu kaba algılamaların yerini alması onlarca yıl sürdü. Her şeye karşın, herhangi bir sistemin ciddi güçlüklere maruz kaldığı dönemlerde, ilkel ideolojik düşünce biçimleri yeniden ortaya çıktı. Karşı tarafın artık yakında çökeceği ve tarihin çöplüğüne gideceği yolunda kehanetlerde bulunuluyordu.

Biz (Sovyetler) kendi hata, yanlışlık ve bozukluklarımızı açıkça eleştirme konusunda herkesten daha açık ve samimi olduk. Bunları yapıyoruz, zira ihtiyacımız var.

Sözde üstün liderlerimizin ellerinde biriken korkunç güç, kimilerine de şansızlık getirdi. Bugün, o katı merkeziyetçiliği şiddetle eleştiriyor ve gereğinden fazla şişirilmiş idari kumanda sistemini yıkıyoruz. Artık zaman değişti, öyle ki ülkemin ve insanlarımın geleceği artık böyle bir sisteme dayanmak zorunda kalmayacak.

Ancak görmek gerekir ki objektif nedenlerle merkeziyetçiliğin gerektiği dönemlerde de oldu. 1920'deki Batı müdahale ve ablukasını hatırlayınız. Birkaç ay içinde sanayimizi Urallara kadar uzattığımız ve ülkeyi bir harabeden alıp, birkaç yılda yeniden kurduğumuz II. Dünya Savaşı'nı hatırlayınız. Bu merkezileşmiş is-

tek olmaksızın, ülkem, Nazi savaş makinalarınca tahrip edilmiş ve dünya uygarlığı korunamamış olacaktı. Bu istem olmadan ülkem, nükleer tehdit karşısında, belki de bu savaştan sonra ayakta kalamayacaktı.

Şimdi ortak sorumluluğumuz sorusuna geliyorum. Öncellerimizin hatalarını açıkça eleştirdik. Tarihteki boş noktaları gerçekle dolduruyoruz. Ancak ortak tarihimizde hâlâ boş noktalar var. Öyle karanlık bir nokta var ki, ilk atom bombasının patlatılmasından kalmış. Askeri açıdan Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılmasının hiçbir gereği yoktu. Bize bir gözdağı vermek üzere alınan politik bir karardı. Yüzyılın trajedisi olarak teşhir edilmelidir. Eğer bunu biz yapmazsak, gelecek kuşaklar yapacaktır.

Bugünkü ekonomik problemlerimiz bir ölçüye kadar, Birleşik Devletler'in 1930'ların ilk yıllarında karşılaştığı problemlere benzemektedir

Ülkemin, insanlığın ilerlemesine yaptığı katkıdan gurur duyuyorum. Ülkemin nükleer tekelleşmeye son vermesinden ve şimdi ise nükleer tehlikeden arındırılmış bir dünyanın temellerini atmaya çalışıyor olmasından gurur duyuyorum. Perestroyka ve yeni düzen aracılığıyla, hem kendisi hem de tüm dünya için yeni ufuklar açılıyor olmasından gurur duyuyorum.

Bazen, insanların bizim yeni düşüncemizin bir fantazi olduğunu, böyle birşeyin mümkün olmadığını söyledikleri duyulabilir. Yeni düzen, adı üstünde, bizde olmayan yeni beyinlere gereksinim duyar, zira perestroykanın mimarları eski sistem içinden yetişmişlerdir, ve asıl ilgileri bu sistemi nasıl koruyacakları üzerindedir.

Yeni düşüncemizin eski sistemden kaynaklandığı doğrudur. Ancak, onun bozukluklarına karşı bir protesto olarak, ülkeyi ve halkı bu bozukluklardan kurtaracak ve halka kendi ülkesinde ve tüm dünya topluluğunda saygın bir yaşam geleceği verecek bir çaba olarak ortaya çıkmıştır. Benzetme ve karşılaştırmaların sınırlı bir değeri olduğu doğrudur. Ancak hâlâ söyleyebilirim ki bugünkü ekonomik problemlerimiz bir ölçüye kadar, Birleşik Devletler'in 1930'ların ilk yıllarında karşılaştığı problemlere benzemektedir.

Daha sonra, kontrol dışı haşin bireycilik, ana göstergeleri sağlam ve yeterli olan ekonominizdeki dengeyi alt-üst etti. Bir yurttaşımızın dediği gibi, üretime çok büyük ancak dağıtım ve tüketme o oranda az önem verilmişti. Ülkemizde, ise hükümetin katı müdahaleciliği belli bir dereceye kadar üretim için üretime verilen aşırı önemden sıkıntı çeken ekonomimizin nefesini kesti.

Bugün, devlet teşekküllerinin, dolaysıyla sosyalizmin temellerine güya zarar veren, kapitalist pazar etkinliklerini başlatmakla eleştiriliyoruz. Ancak, ekonomik sistemimiz esas olarak bir ayarlamadan, yörüngesinde yapılan bir değişiklikten geçiyor. Benzer şeyler 60 yıl önce Birleşik Devletler'de de oldu.

O tarihlerde Amerikan toplumunda tartışılan bazı görüşleri hatırlamak uygun olacaktır. Önemli ekonomi tarihçilerinden George Soulex'a göre, Büyük Bunalımın ilk yıllarında Amerika'da bir devrimin olabilirliği ve ülkede bir tür komünizm arzusu konusunda bir yığın tartışma vardı. Tüm bunlar Harper's dergisinin 1932 Ağustos sayısında bulunabilir. Elbette bazı güçler, Rousvelt, reformlarını durdurmak için çeşitli yollar denedi. Anayasa Mahkemesinin, onun düzenleyici ekonomik önlemlerini Anayasaya aykırı bulduğunu ne kadar sık açıkladığını hatırlayınız. İş dünyası açıkça bu reformları sabote etti.

Bizimki gibi bir ülke ölçeğindeki değişiklikler, her zaman eli kulağında bir felaket konusundaki kehanet, fikir ve tartışmalara hız vermiştir. Ancak, öyle inanıyorum ki, Sovyet ekonomisinin kendini yeniden yapılama becerisi yerine, sadece ne kadar hızlı bir şekilde yeni bir işleyiş biçimine dönebileceği konusunda tartışılabilir.

Partimizin, prestroyka, demokratikleşme ve toplumun yenilenmesi konularına ayak uyduramayacağını anlıyoruz. Bu da partimizin genellikle prestroyka öncesi yapılanma içinde çalışmaya devam ettiği gözönüne alınırsa, dramatize edilmemeli. Yeni bir parti yapılanmasına gereksinimiz var. Bu 28. Parti Kongresi'nde kabul edilecek. Daha sonraki aşamada da yeni parti programı üzerinde çalışılacak.

Etnik gruplar arası ilişkiler bizim için son derece önemli. Doğrusu denilebilir ki, bazen ya propaganda ile törpülenen ya da güçle bastırılan, sivri köşeleri olan bir problemdir. Şimdi artık propaganda yalan söylemiyor, güç ise bir araç olmaktan çıktı, incinmiş ulusal duygular artık ortada. Ancak ikilem, perestroyka tarafından dizginleri gevşetilen bu ulusal enerjinin radikal ve abartılmış biçimler aldığı zaman perestroykanın kendisine zarar verecek olması.

Bugün, devlet teşekküllerinin, dolaysıyla sosyalizmin temellerine güya zarar veren, kapitalist pazar etkinliklerini başlatmakla eleştiriliyoruz. Ancak, ekonomik sistemimiz esas olarak bir ayarlamadan, yörüngesinde yapılan bir değişiklikten geçiyor. Benzer şeyler 60 yıl önce Birleşik Devletler'de de oldu

Cumhuriyetler, özerk bölgeler ve merkez ilişkilerindeki varolan problemler konusunda, hiçbir gizliliği kabul etmiyoruz. Bununla birlikte bunlar politik problemler olup, prensipte merkezin yardımıyla çözülebilir. Ayrılıkçılığa yol açan etnik problemler çözümü daha zor olan problemlerdir. Beklendiği üzere, Perestroyka, uluslarımızı temelde farklı bir bazda birleştirmek zorundadır.

İnancım odur ki, gerginlik yaratan konulardan birçoğu, gelişen ekonomi, cumhuriyetlerin daha güçlü ekonomik bağımsızlıkları, daha iyi bir yaşama ve gerçek hukuk kuralları ile çözülebilir ya da en azından yumuşatılabilir. Paradoksal görünse de, aşırı kuralcı toplumumuzda kural mekanizması yasa zayıfladı.

Ülkemiz tarihinde ilk kez politik reform halkın ilgi ve isteklerini yansıtan yasaların tasarlanmasını ve benimsenmesini olanaklı kılmıştır.

Kabuk biraz delinirse, aynı şeyleri konuştuğumuz açıkça ortaya çıkacaktır: Özgürlük, eşitlik ve adalet

Artık bazı ülkelerin ya da benzer bir şekilde, ülkelerin önemli bir grubunun dünyada her şeye karar verebildikleri bir zamanda yaşamıyoruz. Sadece ahlaki bir zorunluluk oluşundan değil, aynı zamanda dünyanın, artık Üçüncü Dünya'nın oynamaya başladığı ve giderek daha büyük boyutlarda oynamayacağı rolleri sürdüreceği tek ve birbirine bağımlı bir bütün oluşu gibi objektif nedenlerle, bir konsensusa, global problemlere uluslararası yaklaşımlara gereksinim duyuyoruz. Amerika'nın geçmişi ile yeni bir benzetme yapmama izin verin. 1929 krizinde, büyük tehlikeyi göremeyen ve kendiliğinden geçeceğini uman o politikacılar gibi hareket etmiyor muyuz? Gözlerimizin önünde dünya ekonomik bir bunalıma doğru kayıyor. Üçüncü Dünya ülkelerinin borcu, ödemek zorunda oldukları faiz ve ekonomik gelişmelerinin yolu, tüm bunlar yakında ortaya çıkacak bir felaketin işeretleri değil mi?

Yanıt, her şeye karşın hiç umut verici değil. Şimdiye dek alınan önlemler, bazı eğilimleri sadece hafifletir ya da yavaşlatır. Bir çıkış yolu ya da çözüm öneremezler. Radikal, cesur adımlar, bir tür yeni düzen, gelişmekte olan ülkeleri bilimsel teknolojik ve enformasyon devrimine götürecek bir politikaya geçiş gerekiyor. Psikolojik engelleri aşarak, ulusal amaçların ötesine gidebilmek ve global anlamda yeni bir düşünce başlatmak gerekecek.

Aslında yeni düşünceyi benimsemekte geç kaldık. Kaybolan zamanı telafi etmek üzere çok fazla çaba gerekiyor. Bu ise asla kolay birşey değil. İnancım odur ki, reddetmemiz ve vazgeçmemiz gereken ilk şey ilişkilerimizde her şeye nüfuz eden ideolojik düşmanlıktır. Her birimiz kendi ilgi ve gerçekliliğimizle farklı olmaya devam edeceğiz. İlk bakışta, kavramlarımız uygunluk içinde görülemiyor. Bununla birlikte, kabuk biraz delinirse, aynı şeyleri konuştuğumuz açıkça ortaya çıkacaktır: Özgürlük, eşitlik ve adalet. Bu, evrensel fert dayanışması ve bireysel hak ve özgürlükler nosyonu ile barışa ve insanın doğal ve manevi çevresine ilişkin problemlere dayalı geniş bir uluslararası konsensusun formülasyonunu olanaklı kılıyor.

Karşılıklı nükleer caydırıcılık ise gerilim nedenlerinden bir diğeri. Biz bunu yapmakla suçlu olmamıza rağmen, itiraf ediyorum, bu konuya yaklaşımlarımızı basite indirgemeyelim. Barışı korumada, uzunca bir süre gündemde kalışı nedeniyle, bu doktrine yakınlık duyduk. Ama sorun artık yeni dönemde yeni politikalara ihtiyaç olduğudur, çünkü nükleer caydırıcılık devletler arasındaki topyekün karşı karşıya gelmeyi kaçınılmaz olarak sürdürecektir.

Nükleer silahların ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyoruz. Gerçekten de nereye gitmekte olduğumuz ve birlikte varoluşumuzun gerçekçi idealinin ne olması gerektiği konularında düşünmek zorundayız. Karşı karşıya gelmenin ve tansiyonu yükseltme sorununun kurallarını çok iyi biliyoruz, ancak birlikte hareket etme ve işbirliği konularında fazla bilgimiz yok. Bu boşluğu doldurmaya başlamanın sırası değil mi?

Birlikte hareket etme ve işbirliği konularında boşluğu doldurmaya başlamanın sırası değil mi?

Perestroykaya yardım edip etmeme konusundaki tereddütlerini sürdürmeyi düşünenlere söyleyeceğim odur ki, merhamet açısından düşünüyorlarsa yanılıyorlar. Biz bunu istemiyoruz. Aramızdaki işbirliği her iki tarafın da isteklerini karşılayacak şekilde tatminkar olmak zorundadır. İş etkinliklerimizin sizinkilerle uygunluk içinde olması açısından, yönetsel alanlar da dahil olmak üzere kalıcı önlemler alıyoruz. Sorunlar, özellikle rublenin konvertıbl olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bush yönetiminin Sovyetler Birliği ile ABD'nin Doğu ile Batı arasındaki rekabeti unsurlarının bölgesel olarak politikadan arındırılma istekliliğini takdirle karşılıyoruz. Bu tür bir bağlantısızlık birçok bölgede pratik sonuçlar yaratacak şekilde zaten başlamış bulunmakta. Şimdiye kadar alınan sonuçların tamamiyle tatminkar olduklarını söylersem samimiyetsizlik etmiş olurum. Tatminkar değillerdi. Fikir ayrılıkları devam ediyor ve çabalarımız her zaman tutarlı olamıyor ve bazen amaçlanan sonuçlar elde edilemiyor. Fakat bir başlangıç oluştu ve iki tarafın çabaları sonucu yaratılan çıkar dengesi üzerinde bu işi yürütmemiz gerekiyor.

İki ülke arasındaki işbirliğinin esaslarını kurmanın güçlüğü, temelin ne kadar sağlam olduğunu görmek için makul nedenler taşıyor. Herhangi bir büyük yapı ancak ve ancak ulusal ya da basitçe ifade etmek gerekirse, insancıl amaçlara bağlanmışsa sağlamdır. Eğer bu amaçlar samimi duygu ve düşüncelerle desteklenmişse sağlamdır. Yapılan işlerin sonuçlarını koruyacak istekle donanmışsa sağlamdır.

Sonuç olarak, günün politikasındaki en önemli unsurun cesaret olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Bugün hayatı olduğu gibi gören bir gerçekçi olmak yeterli değil. Buna ek olarak gereken geniş bir görüş ve hatta idealizm ve hevesli bir yenilik duygusuyla geçmişe dönüp, durmak yerine ileriye, geleceğe bakalım.

1988 Haziranı'nda Ankara DGM'de açılan Toplumsal Kurtuluş'un Kürt davası devam ediyor. Davanın 28 Aralık 1989 tarihli duruşmasında Bilgesu Erenus, Yalçın Küçük, İlhan Akalın, Orhan Gökdemir ve Hüsnü Öndül savunmalarını yaptılar. Bilgesu Erenus'un savunmasını sayfalarımıza alıyoruz.

BU "SUÇ"U HER ZAMAN İŞLEYECEĞİZ

Değerli Başkan, Değerli Yargıçlar,

Suçlu tanımıyla yargılandığım 1,5 yıldır süren savunma aşamasına gelinmiş Toplumsal Kurtuluş davasında, iddia makamı sizlere benimle ilgili "görevsizlik" kararı öneriyor. Bu öneri anladığım kadarıyla Devlet Güvenlik Mahkemesi dışında bir başka mahkemece yargılanmamı da kapsamakta.

Ben ise, "iddia edilen suçun faili olmadığımı ve sözkonusu fiilin suç oluşturmadığı konusunda sizlerin kararını diliyorum, sözcük anlamıyla beraatimi, aklanmamı yani bunu bir başka mahkemeden değil de kendi isteğimle gelmediğim, getirildiğim Devlet Güvenlik Mahkemesi'nden istemem, sanırım bu benim en doğal hakkım. Çünkü ben hâlâ önünüzde duran bu dava dosyasındaki savcılık iddalarının oluşması için tam 10 gün DAL'da sorgumda da açıkladığım koşullarda, bir hücrede tutuldum. Aile boyu cezalandırma geleneğinden nasibini alan, lise öğrencisi oğluma annesinin örgütsel ilişkileri olup olmadığı soruldu, tabi gene gözaltında. Yasal bir derginin çalışanları olan bizlere günlerce gizli örgüt üyesi muamelesi yapıldı. Poliste Kürt Masasına bağlandık. Bir basın organı için bundan doğal birşey olamazken, yazı kurulu oluşturmaktan dolayı suçlandık. Yazı işleri müdürümüz "göstermelik" sıfatıyla aşağılandı.

Göstermelik bir basın kuruluşu olmadığımız için yasaların sınırlarını genişletiyorduk, bunun için de basın boşluklarından yaralanmayla suçlandık. İdam ya da müebbet ağır hapis ceza hükümlülerinin, herkesten çok seslerini duyurmaya gereksinimi olduğu için, insancıl bir kaygıyla sayfalarımızı onlara açmamızı işlediğimiz müthiş suçlardan biriydi. 1,5 yıldır hâlâ önünüzde duran ve ilk günden bu yana suç oluşturma telaşındaki dosyanın artık yeterince netlik kazandığını umuyorum Değerli Yargıçlar.

Bu netliği şöyle tanımlayabilirim:

Aslında cezalandırılmak istenen, ilk günden bu yana, biz olmadık, cezalandırılmak istenen Toplumsal Kurtuluş'tu, Toplumsal Kurtuluş'un tüzel kişiliği çağdaş hukukun ve bir anlamda Anayasanın güvencesi altında olduğu için tek tek biz çalışanlarına yönelindi.

Bu yönelişin tek amacı vardı, o da Toplumsal Kurtuluş'tan vazgeçirme, caydırma ve gözdağı verme, başka hiçbir şey değil. Bu konuda benim payıma düşen ise, Duvar Yazıtları-3 başlıklı yazım oldu.

Bizler DAL'da bekletilirken oluşturulan iddianameye göre bu yazımla kanunun cürüm saydığı fiili açıkça yayın yoluyla överek halkı itaatsizliğe zorluyordum. İddia makamının bu suçlamasını sorgumda da reddettim. Bir sözcük dışında, savunmamda da reddediyorum. TCK'nun 312/1-3. maddelerine yaslandırılan suçlamada reddetmediğim tek şey **açıkça** sözcüğüdür Değerli Yargıçlar.

Açıklık kişiliğimin bir parçasıdır benim, kaldı ki belli bir ismin sahibi olarak istesem de kapalı kalamam.

Ben Duvar Yazıtları-3 genel başlıklı yazımda suç olan bir fiili değil, yürekli bir bilim adamını açıkça övdüm Değerli Yargıçlar ve bunu her zaman her yerde yapıyorum.

Sorgumda da söylediğim gibi, bilimsel ahlaktan ödün vermediği için ömrünün ve bilimsel araştırmalarının 10 yılını hapishanelere veren İsmail Beşikçi'ydi bu açıkça övdüğüm bilim adamı.

Değerli Yargıçlar sahte değerlerin baştacı edildiği ödüllendirildiği bir ülkede benim bu yaptığımı birilerinin mutlaka yapması gerekir, gelecek kuşaklara örnek olsun diye böylesı bir yürek mutlaka ve mutlaka övülmelidir. Suç aranması gerekiyorsa benim yaptığımın tam tersi suç diye sorgulanmalı Değerli Yargıçlar. Asıl sorgulanması gerekenler sahte değerleri baştacı edenlerdir, yani halkı aldatan, tek yanlı bilgi vererek onun gelişmesine ket vuran, yani bilimsel özgürlük yolunu tıkayanlar yani farklı düşünmeyi engelleyenlerdir asıl sorgulanması gerekenler.

Sizlerin önüne ilk çıkarılışımda iddia makamı ömrümden ve sanatsal çalışmalarımdan 8 yıl istiyordu, hiç gözünü kırpmadan. Şimdi ise görevsizlik öneriyor. 1,5 yılda ne değişti Değerli Yargıçlar?

Toplumsal Kurtuluş cephesinde bir değişiklikten çok bir netleşme sözkonusu. Bizler kapatılmak istenen bir yolun önünü açtık, gerekirse özgürlüğümüzden vazgeçmeyi göze alıp, farklı düşünebilme özgürlü-

ğümüzden ödün vermedik ve önü tıkanan yeni yollara çevirdik çabalarımızı. Bu bizim dünyaya geliş borcumuzdur, gözümüzü kırpmadan. İddia makamı cephesindeki değişikliğe gelince, olaki, iddia makamı bu bir buçuk yılda, dünyanın öküzün boynuzunda değil, özgür düşüncenin yolunu açanların ellerinde döndüğünü hissetmiştir, olaki iddia makamı, kişisel kurtuluşlara her gün açıkça övgüler düzülen bu ülkede Toplumsal Kurtuluş'un da söz hakkı olduğunu sezinlemiştir. Olaki sözcüğünü artık kullanmayacağım, olaki değil mutlak olan şu, iddia makamı bu bir buçuk yılda Toplumsal Kurtuluşçuları peşin cezalandırmaların, gözdağı vermelerin, caydırma çabalarının etkilemediğini görmüştür. İddia makamındaki değişiklik her ne nedenle olursa olsun ben Devlet Güvenlik Mahkemenizden talebimi yineliyorum. Bu görevin başka bir mahkemeye değil sizlere düştüğü kanısındayım. İddia makamındaki bu değişikliği aklanma kararımla vurgulayın Değerli Yargıçlar.

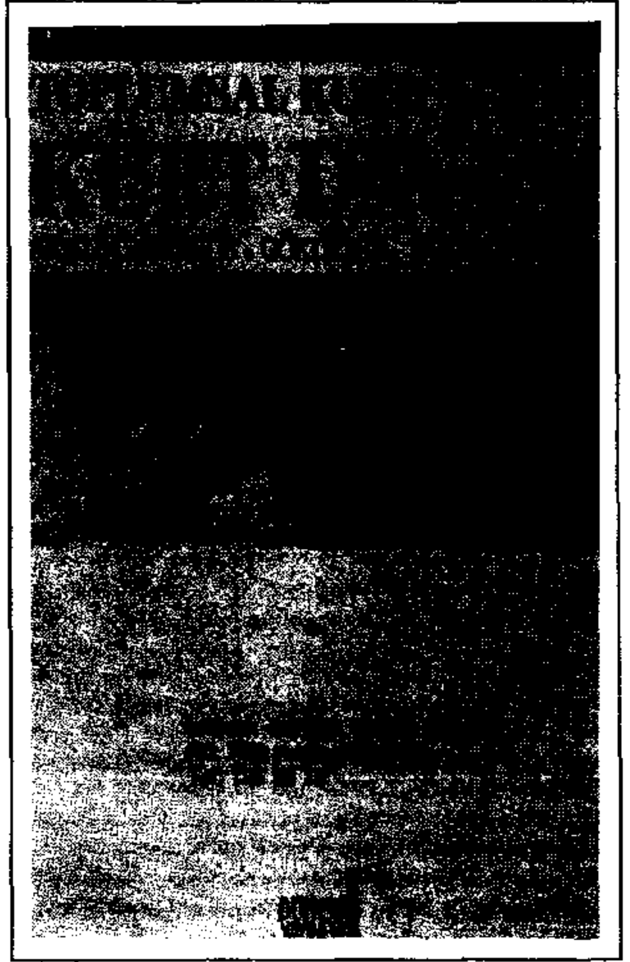
Bunu kendim için olduğu kadar gelecek kuşaklar adına da sizlerden diliyorum.

Bu aynı zamanda resmi ideolojilerin ötesinde, bilimsel arayışların da açıklanması olacaktır ve 2000 yılına çalkantılarla girmeye hazırlanan yaşlı dünyamızda gelecek kuşaklara sunulacak bir armağan çok sayılmamalı.

Bana gelince kişisel kurtuluşların bel bağlanmazlığını bütün sanatsal yapıtlarımda ana tema olarak kullandım ve toplumsal kurtuluşa olan inancımı her koşulda sürdüreceğim. Bunun yaşam borcum olduğunu daha önce de söylemiştim.

Savunmam bu kadardır.

Sizleri saygıyla selamlıyorum

ONK Ajans Açıklama Gönderdi

"DAĞ DİLİ" DAVA OLUYOR

ONK Ajans sahibi Osman Necmi Karaca, "Dağ Dili" üzerine yayınımızla ilgili olarak açıklama gönderdi. Uzun ve tekrarlarla dolu açıklamada, ONK Ajans'ın Horald Pinter'in Londra'daki ajansının isteği üzerine Dağ Dili'ni Türkiye'de ilk yayımlayan Akış ve Dönem Yayıncılık'ın orta yayını Dünya Solu'nu dava edeceği bildiriliyor.

ONK Ajans'ın açıklamasında Dünya Solu ile ilgili tazminat davası açılacağı ancak Dağ Dili'ni Aziz Çalışlar'ın çevirisiyle yayımlayan Kavram Yayınları'nın dağıtımını durdurması için noter kanalıyla protesto çekildiği belirtiliyor. Toplumsal Kurtuluş da bunu yazıyordu; uzun açıklamadan ONK Ajans'ın neyi yalanladığı ya da düzelttiği anlaşılamıyor.

ONK açıklamasında sahibinin adının Osman Nuri Karaca değil, Osman Necmi Karaca olduğunu belirtiyor. Düzeltiyor ve özür diliyoruz.

Açıklamada bu paragraf da var: "Bilgesu Erenus'la, kişisel dostluğum olmasına karşın , bu olayla ilgili olarak kendisiyle hiç konuşmadım ve kendisine herhangi bir şikayeti aktarmadım. Bu ifade de kesin olarak doğrudur. Karaca, sadece Bilgesu'nun değil, Erenusların dostudur. Bilgesu'ya böyle bir aktarma yapmamış olduğunun doğruluğuna katılıyoruz. Ancak yaptığı kimselerin olduğunu biliyoruz. Bilgimizin doğru olduğunu tekrarlıyor ve Karaca'ya verdiğimiz üzüntüden dolayı yine özür diliyoruz.

ONK açıklamasında şunları yazıyor: Atilla Birkiye (Kavram Yayınları)'ye Harold Pinter'in Dağ Dili'nin hakları o dönemde satılmış değildi. Kavram'ın ONK

Ajans'a sadece oyunlarını (Mountain Language ve One For the Road) yayın hakkını almak için yaptığı bir başvuru vardı. Güzel, demek, Kavram Yayınları da bir anlaşma olmadan çeviri basıyor.

İNGİLİZ DAİSH TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ OKUYOR

ONK açıklıyor: "Kavram Yayınları, Ocak sonunda yazılı başvuruyla oyunların yayın hakkını istemiş, Harold Pinter'in ajansı Judy Daish'in çevirileri okumak istemesi üzerine çeviriler ONK Ajans'a Kavram'ca Şubat ortalarında teslim edilmişti." Güzel, demek İngiliz Daish, Pinter'in Türkçeye yapılan her çevirisini okumak istiyor.

DAİSH DÜNYA SOLU'NA KIZIYOR

ONK açıklıyor: "Dünya Solu'nun Bahar '89 sayısında "Dağ Dili" çevirisi izin alınmadan yayınladığı için durum ajansın görevi gereği ONK'ca Daish'e bildirilmiştir (24 Mart 1989), buna karşı Judy Daish, Dünya Solu'nun izinsiz yayınından dolayı duyduğu kızgınlığı ONK'a bildirmiştir. (28 Mart 1989)" Bu da doğrudur; Dünya Solu, bir dergi olarak, izin alma gereğini duymadı. Gerekli ödemeyi yapacak gücü vardır. Daish'in kızmayıp Dünya Solu'na başvurması gerekirdi.

ONK açıklıyor: "ONK Ajans'ın dışında gelişen olaylar sonunda ve Kavram'ın istediği sözleşmeyi de temin edemediği için ONK Ajans bu işten çekilme kararı vermişti. (21 Nisan 1989)" Bunu anlamak mümkün değil. Ajans, neden çekiliyor? Ajans'ın işi böyle sorunları çözmek değil mi? Ancak açık olan şudur; çeviriler gittikten sonra Harold Pinter'in ajansı Judy Daish, Kavram'a yayın hakkı vermiyor.

DÜNYA SOLU'NA DAVA KAVRAM'A PROTESTO

ONK açıklıyor: "Kavram'ın izinsiz olarak kitabı yayımlamış olması Daish'e bildirilmiş, Daish ortada iki izinsiz yayın (Dünya Solu ve Kavram) varken ONK'un ajans görevini yapmadan çekilmesinin doğru olmayacağı, ONK'un kendilerini desteklemesini istemiştir. Dünya Solu'ndan tazminat talep edilmesi, Kavram'dan da izinsiz yayımlanan kitabın toplatılması yolunda ONK Ajans'tan harekete geçmesi istenmiştir. (11 Haziran 1989). ONK tarafından Daish'e her iki izinsiz yayınla ilgili takibi üstleneceği bildirilmiştir. (22 Haziran 1989). Judy Daish'in isteği yönünde Dünya Solu'na 100 sterling tazminat ödemesi, Kavram Yayınları'na ise satışı durdurması için noter kanalıyla protesto çekilmiştir. (7 Temmuz 1989) Bu ise çok güzeldir. Bizim de söylediğimiz budur. Harold Pinter tarafı Kavram'ın yayımladığı Aziz Çalışlar'ın çevirisinin durdurulmasını istiyor. ONK, durdurulması için noterden protesto gönderiyor.

ONK neyi yalanlıyor? Kim neye inanacak? Dünya Solu ve Kavram, Dağ Dili'ni izinsiz yayımlamışlar. Kavram, ayrıca izin için başvurmuş; ancak sonunda Dünya Solu'nun yayınının toplatılması yönünde bir istek yok ve sadece copy right hakkı isteniyor.

ONK neden çevirilerin niteliği hakkında söz etmiyor? Kurtuluş'un yayınında Harold Pinter'in Londra'daki ajansının iki çeviriyi de isminin üzerini örterek Türkiye'de çok tanınan ve Avrupa'da bir ülkede Tiyatro Yüksek Okulu'nda bölüm başkanlığı yapan, Yale Drama School'dan mezun bir tiyatrocuya gönderdiğini yazıyor. Her şeyi bilen ONK bunu neden bilmiyor?

ONK, neyi saklıyor? Eğer sorun çevirinin niteliği değil de sözleşme ise ve Kavram da sözleşme yapmak istediğine göre, neden ONK ile Kavram anlaşmıyorlar da Kavram'ın piyasaya sürdüğü kitap toplatılıyor? Neden ONK, Pinter adına, Kavram'dan anlaşma yoluna gitmiyor ya da dava açmıyor? Buna cevap gerekir.

BU KANGRENDİR

Nerede sanat dergileri, nerede çeviri dergileri, nerede gazetelerin sanat sayfası yönetmenleri? Kedi türünden pisliğin üzerini mi örteceksiniz? Ortada bir iddia var: Aziz Çalışlar'ın çevirisi bozuktur. Aziz Çalışlar'ın çevirisi üzerine Pinter, bu çeviriyi ünlü bir Türk tiyatrocusuna inceletiyor ve yayının durdurulması için ONK'a emir veriyor. Bu iddia üzerinde neden durmazsınız? Hele Cumhuriyet gazetesinde veya şurada, Aziz Çalışlar'ın çevirisini öven yazı yazanlar! İddiamızı kanıtlar mısınız? Yoksa utanır, özür diler misiniz?

AZİZ NESİN İNGİLİZCEYİ NEREDE ÖĞRENDİ?

Üstelik bütün bu pislikler dururken Pinter'e Aziz Nesin'den Aziz Çalışlar hakkında rapor göndertmek neye yarıyor? Aziz Nesin İngilizce biliyor mu? Aziz Çalışlar'ın kimliği ya da kişiliğinin çevirisiyle ne ilgisi var?

ONK'un ve Osman Karaca'nın burada bir rolü bulunmuyor. Açıklamasına teşekkür ediyoruz. Verdiğimiz üzüntüden dolayı özür diliyoruz.

Tazminat davasına gelince, bunu açmaya gerek yoktur. Görüşürüz. Pazarlık yaparız. Gerekli ödemeyi yaparız.

PARMAKLIKLARDAN GELEN ŞİİR

Halil Kantarcı

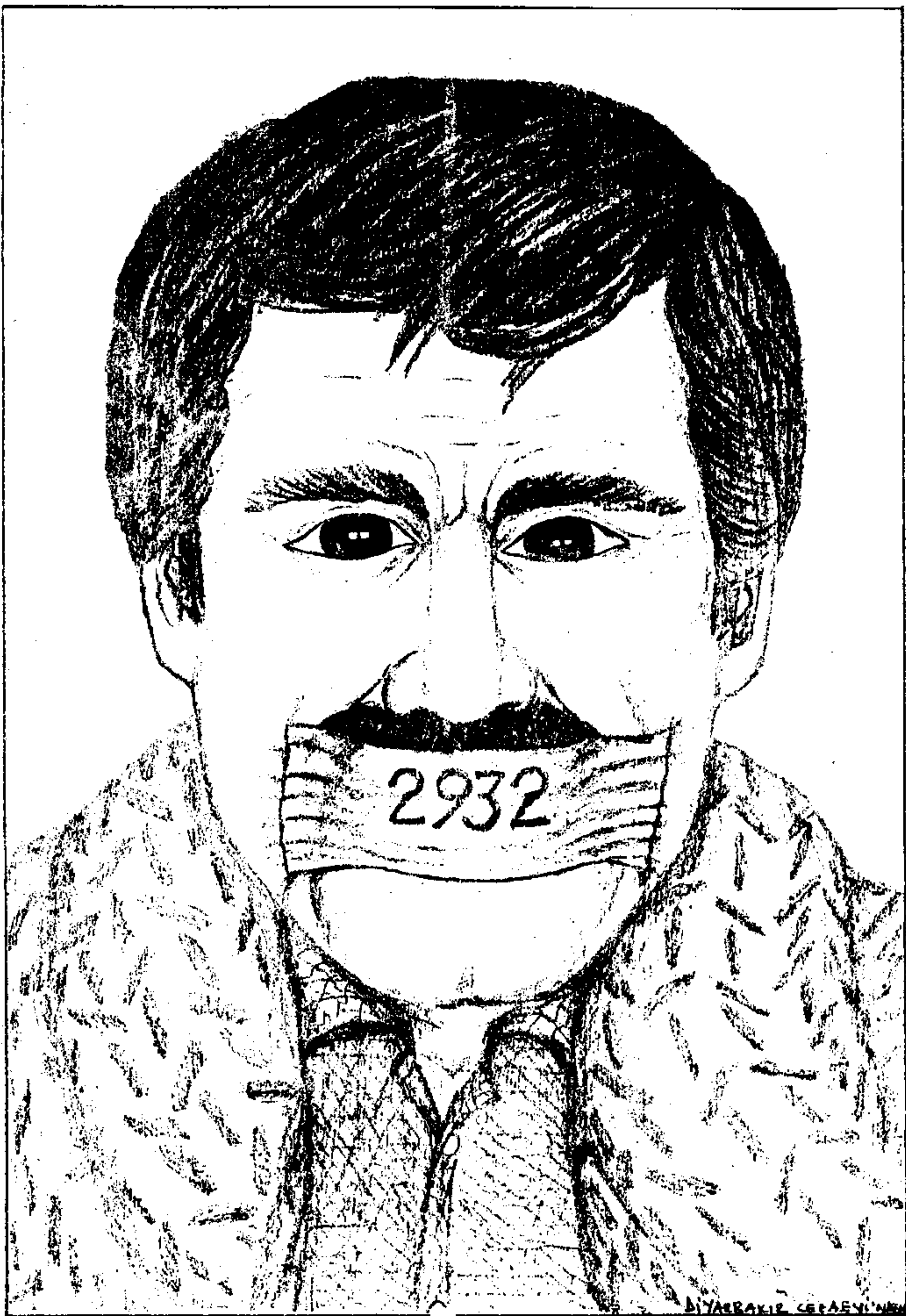
Dünyayı barış rüzgarlarının aldatıcı görünümü sararken, sınıf savaşımı başta Latin Amerika ülkelerinden El Salvador, Peru, Kolombiya olmak üzere, G.Afrika ülkeleri, G. Asya ülkeleri, Ortadoğu ve daha birçok bölgede büyüyerek yayılıyor. Bu sıcak savaşlar bir başka cephede de aynı hız ve kızgınlıkla sürmektedir: Sanat ve edebiyat cephesi..

Tüm dünyada burjuvazi, devrimci mücadelelere, değerlere, önderlere ve geçmişe karşı sinema filmleri, romanlar, öyküler, şiirler, tiyatro oyunları, anıtlar, karikatürler, resimler vb sanat ve edebiyat türlerinden yapıtlarla saldırmaktadır. Devrimci güçler ise, bu saldırıları aynı türden yapıtlarla püskürtmeye, emekçi kütleler arasında yayılıp güçlenmeye çalışmaktadırlar.

Yurdumuzda da bu savaşım verilmektedir. Bu cephede verilen savaşımın sıcak cepheyle doğrudan doğruya bir bağı olmasa bile, dolaylı olarak bağı olduğu ve o cephedeki savaşımın sonuçlarından etkilendiği bir gerçektir. Bizde de öyle oldu. 12 Eylül faşizminin gelişinden sonra ülkemiz ağır bir tahribata uğradı. Sanat ve edebiyatımız da bu yıkımdan payına düşeni aldı. Birçok ilerici sanatçı ve edebiyatçı soruşturmalara uğradi, tutuklandı, hüküm giydi, ülkeden ayrılmak zorunda bırakıldı. Her türlü kitap suç unsuru olarak televizyon ve renkli burjuva basından teşhir edildi, toplatıldı, yüzbinlercesi yok edildi. Bütün bu vahşete karşın, elindeki bayrağı hiç düşürmeyen, kollarına ve ayaklarına vurulan zincirlerden bir sihirbaz gibi sıyrılan edebiyatın asi büyükbabası şiirdi. Şiir, imgelerle yargının sarp duvarlarını kolayca aşarak okura ulaşıyor, mesajlar veriyor, heyecanlandırıyordu; ama yetersiz kalıyordu. Pen Kulübü'nün bile henüz hiçbir soruşturma açılmamışken, yöneticileri tarafından kapatılarak darbecilere değişik bir biçimde yardımcı olunduğu bir ülkede, onbeş yirmi şair-yazarın aktif direnişi ne yapabilirdi ki? Ama yine de onlar ellerinden geleni yaptılar. Birçok edebiyatçı pencerelerinden şöyle bir başını uzattıkları fildişi kulelerine yeniden çekilmiş, sanat ve edebiyat cephesindeki onurlu savaşımı az sayıda aydın omuzlamak zorunda kalmıştı. Yalnızdılar; ama yalnızlıkları çok da uzun sürmedi. Onlara birçok yeni arkadaş katıldı. Katılanların bir kısmı da "içerdekiler"di.

Şiir, öykü, karikatür, roman türünden yapıtlar veren cezaevlerindeki bu arkadaşlar ve ürünleri çok geçmeden tartışılmaya başlandı. Kimdi bu insanlar? Edebiyat ve sanat uğraşına nasıl ve hangi koşullarda atılmışlardı ? Sorunları nelerdi? Nereye doğru gidiyorlardı?.. Bunlar ve benzeri soruların yanıtları bugün bile yeterince verilmiş değildir. Verilen yanıtlara da, bazı çevreler inatla kulaklarını tıkayarak duymazlıktan geliyorlar. Zaten onlar için yanıtlar önemli de değildir; onlar eski hegemonyacı anlayışlarını sürdürerek, bu ürünlerin tümüne "mahpushane edebiyatı" vb damgalar vurup dışlamaya çalışmış, saplandıkları önyargı batağından ne yazık ki kurtulamamışlardır. "İçerden" biri olarak ben, onlara, "Önyargılar, gerçeğe cehaletten daha uzaktır" sözünü anımsatarak, yazımın bundan sonraki paragraflarında cezaevinden çıkan edebiyatın ilgili olduğum şiir türü üzerinde durarak, deneyimim ve gözlemlerim ışığında yukarıdaki soruları yanıtlamaya çalışacağım.

Faşist darbeyi takip eden yıllarda cezaevlerinde gittikçe çoğalan tutuklu kütlesinin önemli bir kısmını öğrenci gençlik oluşturuyordu. Bu genç insanlar dünya görüşleri, bu görüşten kaynaklanan görenekleri, öğrenim ve edebi okuma bilgileri ve ruhsal yapılarıyla küçümsenemeyecek bir birikime sahiptiler; ama istisnalar dışında, bu birikimin ortanın üstünde olduğunu da o zaman söyleyemezdik. Yakın tarihimizin en çok acı çeken, hâlâ da çekmekte olan bu kuşağının içinden, yapısı şiir yazmaya uygun ve yetenekli olanlar üretime başladılar. Kendilerin kuşatan nesnel gerçekleri (işkenceler, idamlar, zincirler, özgürlük aşkı, ihanet, özlemler, umutlar, umutsuzluklar vb vb) bilinçlerinin süzgecinden geçirererk kağıda döktüler. Şiirlerin hemen tümü serbest ölçüyle yazılıyordu; ama bu, çıkan ürünlerin şiirsel geleneğimizle gerçek anlamda bir bağı olduğu anlamına gelmezdi. Çünkü şiir yazan arkadaşların çoğu, çağdaş şiirimizin tarihini, gelişmesini ve çeşitli akımlarını (toplumsal gerçekçi, Garip akımı, ikinci yeni ve sonrasını) bilmiyorlardı; ama bilmeden de olsa, eğretileme, değişmece, benzetme yapıldığı oluyordu. Ve ilk ürünler genellikle imgenin az kullanıldığı slogan ağırlıklı basit şiirlerdi. Bu ilk şiirler, cezaevlerine bırakalım çeşitli kaynak kitapları, Cumhuriyet gazetesinin bile uzun zaman sokulmadığı, beyaz kağıdın tutuklulara her hafta sayıyla gönderildiği, kurşun, tükenmez ve dolmakalemlerin yasak olduğu bir dönemin ürünleridir. Eksiktirler, sorunları vardır.

2932
DİYARBAKIR CEZAEVİ'NDEN

Ama şartlar değişmeye başladığında, değiştiğinde eksikler ve sorular ortadan kalkmadı; sorunların başka kaynakları da vardı.

Şiir yazan arkadaşların bir kısmı, insanın tüm duyu organlarıyla algıladıklarını, hayallerini, düşlerini, duygularını, düşüncelerini ve heyecanlarını kapsaması gereken gerçekliği, salt cezaevlerini kuşatan nesnel şartlara, direnişe ve devrim şehitlerine övgüye indirerek dar sınırlar içine hapsettiler. Başkalarının yazdığı, doğa ve aşk şiirlerine, kendileri yazmayarak ılımlı bir tavır aldılar; ama ortaya çıkan bir-iki erotik şiiri hemen dışladılar ve üreticileri hakkında derin "bilimsel" çözümlemeler yaptılar. Üstelik, Neruda, Ritsos ve daha birçok toplumcu gerçekçi ozanın erotik şiirler yazdığını bildikleri halde. Durum böyle olunca, çok güzel örnekler de çıkmasına karşın, içerdeki şairlerin bir kısmı kendini tekrar etmeye, şiirler de gittikçe birbirine benzemeye başladı. Sonuçta da ortaya belgesel nitelikli bir şiir çıktı. Ve bugünlere gelindi...

Son yıllarda, cezaevi doğumlu şairler bir yol ayrımına gelmiş ve yollarını ayırmışlardır. Şiirini dar kalıpların dışına taşıyarak olumlu bir örnek olan Nejden Çelik gibileri çıktığı gibi, kitabındaki bir şiirde, "bu yerlere düşende/ duygusal mı olduk ne" diyen arkadaşlarımız da çıkmıştır. Yolları ayrılsa da bu arkadaşların tümü hâlâ, Mao Zedung'un da dediği gibi, "Devrimci kültür cephesinin çeşitli düzeylerdeki öncü erleri"dir. Bunlardan herhangi birini dışlamak, akla kara arasında çok renk olduğunu ve her rengin de birçok tonu olduğunu görmemektir.

Bugün artık, yurdumuzdaki karşı-devrim bataryaları her gün, her saat, her dakika emekçilerin ve onun öncülerinin üzerine ateş yağdırmaktadır. Radyo, televizyon, dergiler, kitaplar, gazeteler, müzik kasetleri vb ile yapılan bu saldırının yol açtığı yıkım büyüktür; bu yıkım, yazımın üçüncü paragrafında belirttilerimi de eklersek, korkunç boyutlardadır. Bugün salt devrimci cephede yer almak, o cephenin bataryalarından birinde küçük bir top olmak yetmemektedir; toplarımızı yenilemeli, ateş gücümüzü ve alanımızı arttırmalıyız. Bunun da yolu, yapıcı iç eleştiri ve tartışmadan ve kendimizi geliştirmemizden geçer.

Aşağıdaki açıklama 27.2.1989 tarihinde M. Selim Çürükkaya, Fevzi Yetkin, M. İzzet Baykal, Abuzer Dehşet, Mehmet Tanboğa, Mustafa Karasu, Bedrettin Kavak, Yılmaz Uzun, Ramazan Ödemiş, Süleyman Günyeli, Salih Ağaç, İrfan Güler ve M.Fahri Çiftkuş tarafından Askeri Yargıtay'ın ilgili dairesine sunulmak üzere Diyarbakır Askeri Mahkemesine gönderilmek istenmiş ama Kürtçe yazıldığı için Adalet Bakanlığı ve Ceyhan Cumhuriyet Savcılığı'nca elkonulmuştur.
Tutuklular yaptıkları açıklamada savunmalarına elkonulmasını protesto ediyor, 2932 sayılı yasanın kaldırılmasını isteyerek kamuoyunu bu konuda mücadeleye çağırıyorlar. 21 sayfalık savunmanın önsözünün Türkçesini yayımlıyoruz.

"2932 SAYILI YASA KALDIRILSIN"

Bu savunmamızı Kürtçe yapıyoruz. Kürt dili, bugün milyonlarca insan tarafından konuşulan bir dildir. İran, Irak, Suriye ve Sovyetler Birliği'nde dillerini serbestçe kullanabilen Kürtler, radyo ve televizyonlarda Kürtçe haber ve müzik yayını yapabiliyorlar.

TC'nin egemenliğinde yaşayan milyonlarca Kürdün dili yıllarca yasaklanmış; yoğun bir asimilasyonla Kürtler dil, kültür ve sanat alanında imha edilmeye çalışılmıştır.

1982 TC Anayasası Kürt diliyle yazı yazmayı, teyp ve video kasetleriyle yayın yapmayı yasaklayarak imha hareketine anayasa metniyle destek vermiştir.

Bir ulusun dil, kültür ve sanatına karşı girişilen bu hunharca ve çağdışı katliama karşı hiçbir insan sessiz kalamaz, kalmamalıdır da.

Bunun için bizler savunmamızı Kürtçe yaparak bu dilin ve kültürün yaşamasına katkıda bulunmaya çalışacağız.

Kuşların katliamı, çiçeklerin katliamı, böceklerin katliamı, insanların katliamı kötüdür. Ama hiçbir katliam dilin, kültürün ve sanatın katliamı kadar kötü değildir. Bir ulusun dilini, kültürünü ve sanatını katletmek, o ulusun bireylerini hayvanlaştırmakla özdeştir. Bir ulusu toptan dilsiz, kültürsüz ve sanatsız hale getirmek isteyen korkunç bir canavarlığa karşı bu savunmamızı Kürtçe yaparak, insanlara insanlığımızı haykırmak istiyoruz.

Diyarbakır Askeri Mahkemelerinde Kürtçe savunma yapan tutsaklar ya konuşturulmamakta ya duruşmalardan dışarı atılmakta ya da haklarında dava açılmaktadır. Bu durum savunma hakkını tamamen ortadan kaldırmaktadır. Mahkemenin dilinde savunma yapmak zorunda değildir sanık. Kendi anadiliyle savunma yapıyorsa, mahkeme sanığa bir tercüman bulmak zorundadır. TC uluslararası sözleşmelerle bunu kabul etmiştir. Ayrıca TC Anayasasında da "Hiç kimse kendi anadilinden, dininden dolayı horgörülüp suçlanamaz" denmektedir. Bizlerin dilimizden dolayı suçlanmamızı, dilimizden dolayı aleyhimize davaların açılmasını insanlıkla bağdaştırmıyoruz. Bu konuda yapılan engellemeleri insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak değerlendiriyoruz.

TEMEL ÖZGÜRLÜKLER VE SİSTEMATİK DİRENİŞ

Suat Parlar

Türkiye'de insan hak ve özgürlüklerini temel alan bir hukuk devleti anlayışının yakın tarihin hiçbir döneminde yaşama geçirildiği söylenemez. Ülkemizde "Polis Devleti" uygulamaları en tipik örnekleriyle kurumsal bir işleyişe kavuşturulmuştur. Bu kurumsal işleyiş olağınüstü yönetim metodlarına "yasal" bir çerçeve verilmesi sonucunda süreklilik kazanmıştır. Böyle yasal bir çerçevenin "evrensel hukuk" ilkeleri ile bağdaşmadığı açıktır.

İşkence olgusunu; "kurumsal" özellikleri içinde değerlendirmek, belirli bir yönetsel sistematiğin işlevsel ürünü olarak ele almak, ona karşı çıkışın en etkili araçlarını tesbit etmemizi kolaylaştıracaktır.

Yönetsel erkin toplumu kendi istekleri doğrultusunda ve hukuk devleti sınırlamalarının ötesinde otoriter bir hızla istediği kalıba dökebilmesinin en uygun aracıdır işkence... Bu yönüyle işkence "politik" bir niteliğe sahiptir ve hukuk devleti, demokrasi, çağdaş uygarlık diyalektiğinin önündeki en önemli engeldir.

Ülkemizde binlerce insan işkenceden geçirildi, ölenlerin yanısıra yüzlerce insan sakat kaldı. Bu insanların, Türkiye'nin yaşadığı tarihsel bir zorbalık aşamasının, "zorunlu kurbanları" olarak görülmesi yanlıştır. Yapılanlarda, birbirileri ile zincirleme sosyo-politik ve hukuki ilişkileri bulunan yönetsel erklerin ortak sorumluluğu vardır. Bu sorumluluğu tanımlamak, hukuki ve işlevsel yönlerini tartışmak, sistemsel bir bütünlük olarak işkenceyi yargılamak, hepimizin ortak görevidir. Böyle bir görev ciddi bir "hukuk savaşı"nın verilmesi ile mümkündür.

Ayrıca günümüzün en acımasız gerçekliklerinden olan keyfi gözaltı ve haksız tutuklamalar hakkında kamuoyuna açıklanan resmi rakamlar bile yeterince ürkütücüdür. Kişi güvenliği; "idari takdir yetkisi" gibi her türlü yoruma elverişli bir yasal normla, gözaltı konusundaki keyfi uygulamalarla ciddi bir tehdit altındadır. Bunun yanı sıra tutuklama gibi kullanımı son derece duyarlı hukuki ve yasal ölçütlere bağlanmış bir koruma tedbirinin yaygın bir uygulama haline getirilmesi "yargısız ceza olmaz" prensibinin ihlalidir. Kanun hükmünde olduğu Anayasaca öngörülen uluslararası anlaşmalar ve bu arada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilgili maddeleri ne yazıkki uygulamada geçerli değildir.

Tüm bunların bize gösterdiği; işkence, keyfi gözaltı, haksız tutuklamaya karşı yasal olanakları sonuna kadar kullanacak olan, kişi güvenliği konusunda akla ve insanlığın ortak kazanımlarına aykırı yasaların değiştirilmesi için uğraş veren, amaçları somut bir "hukuk savaşı"nın çerçevesine göre belirginlik taşıyan merkezi bir yapılanmanı kurulması zorunluluğudur.

Kişi güvenliğini işlemez hale getirenler düzeyinde, sistematize bir karşı tepki üretilmezse, toplum olarak daha yaygın ve ölçüsüz şiddet deneyleriyle karşılaşacağımız açıktır.

Yukarıda çok özet olarak gerekçelendirmeye çalıştığımız görüşler doğrultusunda bazı tesbitler, sonuçları itibariyle şöyle sıralanabilir:

1- Ülkemizde işkence keyfi gözaltı, haksız tutuklama kişi güvenliğini ortadan kaldıran ve aynı sürecin vazgeçilmez parçaları olan uygulamalardır.

2- Bu süreç yasal bir görünüm içinde gerçekleşmekle birlikte, özünde toplumsal gelişmenin dinamiklerini kontrole yönelik, bu anlamda anti-demokratik içeriğe sahip, politik nitelikli bir süreçtir.

3- Kişi güvenliği konusunda uluslararası anlaşmaların imzalanması ülkemizde bunu anlamlı kılacak somut bir hukuk mücadelesi olmadığı için pratikte yarar sağlayamaz.

4- "İşkence kurbanları" biçiminde ayrı bir kategori yoktur. İşkencenin kurbanları Türkiye'nin bugün yaşayan insanları ve gelecek kuşaklardır. O nedenle işkence konusunda "devr-i sabık" yaratmak işkencenin yönetsel erk düzeyinde sorumlularını ortaya çıkarmak hepimiz için yaşamsal bir sorundur.

5- İşkenceden dolayı fiziksel ve ruhsal olarak sakatlanmış insanları tedavi edecek bir merkezin kurulması yolunda yapılan çalışmalar ivedilikle koordine edilmelidir. Ayrıca, devletin, tazminat sorumluluğunu or-

taya koyacak biçimde davalar açılmalı, bu konuda yasal düzenlemelere gidilmesi için kamuoyu oluşturulmalıdır.

6- Aynı biçimde keyfi gözaltı ve haksız tutuklama uygulamaları dava konusu yapılmalı, ihracatçılara milyarlık teşvikler vererek, ihracattan onur payı çıkaran yönetim, haksızlığa uğramış insanların zararlarını bir ölçüde karşılamaya zorlanmalıdır.

7- Bu tesbitleri bir çalışma ve dernekleşme programının asgari ölçütleri olarak kabul ediyoruz. Somut uğraş alanı "kişi güvenliği" olan işkence, keyfi gözaltı, haksız tutuklamalara karşı en somut karşı çıkış yöntemlerini, yaşama geçirecek bir örgütlenme anlayışından yanayız. Sadece protesto etmek yeterli olmuyor. Başta hukukçular ve doktorlar olmak üzere tüm insanlarımızın "sistematik baskı ve işkenceye" karşı "sistematik direnişi" gerekiyor.

Temel özgürlükler derneği (TEMÖD) "kişi güvenliği" temelinde somut hukuk ve uygarlık araçlarından yararlanarak pratik bir mücadele içinde olacaktır. Kişi güvenliği konusu soyut tartışmalara elverişli değildir. O anlamda katkılarını belirgin ölçülerle sunan tüm kişi ve kuruluşların desteğini bekliyoruz.

....

On yaşındaydım
Adım Stefan Li
Nerden, niçin getirmişler bizi Mancestere.
Çocuk düşlerimin sıcacık bir erkeninde
Bir kova su ile uyandırdılar işe beni
Ve işte o karanlık erkendenberi
Sizin gibi konuşamam
kekelerim
Ki ki kirden kaybolmuş çi çipil gözlerim
Si si silinmiş sarı çillerim yüzümde
Ben bir İngiliz emekçisiyim
Keşkekçinin keşkeklenmiş
Keşkek kepçesi.

Karanlık olur kış günlerin geceleri
Nasıl kör bir karanlık sabahın beşinde,
Önce ellerim küser bana
Sonra gözlerim üşür
Susar kalırım öyle.
Sabahın beşinden akşamın dokuzuna iş
Ben on yaşında Stefan Li
Haftada dört Şilin verirler eline.

Sermaye insanların çalışmış emeğidir
Diyor temel kitaplar.
Ve bu eşkiyalık
Hâlâ sürüyor böyle yeryüzünde.

Müştak Erenus

Dergimizi hazırlayıp bağlamak üzereyken Dr. İldeniz Kurtulan'ın yazısı geldi. Aynı günlerde Kızıl Ordu'nun Bakû'ye girdiği haberleri geliyordu. Ordu birlikleriyle "Halk" Cephesi arasında çatışmalar sürerken Nahcıvan'da Azeri-Ermeni çatışmaları olduğu haber veriliyordu. Kurtulan'ın Bakû'de görüştüğü Azerbaycan "Halk" Cephesi Lideri Abulfazl Aliyef tam bir Türk milliyetçisi. Öyle ki, daha önceleri çok sevdiği türkücü İbrahim Tatlıses'in Kürt olduğunu öğrenince sevmez oluyor. Kurtulan'ın yazısı "Halk" Cephesi'nin karekterini çarpıcı bir biçimde ortaya koyuyor.

BAKÛ

İldeniz Kurtulan

Uzun yıllardan beri huzuru kaçan Polonya'da ve onu izleyen öteki Doğu Avrupa ülkelerinde sol aleyhine gelişen olaylar nihayet Sovyetler Birliği'ne de sıçradı. Bu arada en çalkantılı birimlerden biri de Azerbaycan. Azerbaycan ileri derecede ilgi alanında olduğundan bir imkan bulup olayları yakından görmek istedim. Rastlantı da işime yaradı. Bir tura katıldım. Bu tur ilk kez olarak İstanbul-Bakû yoluna doğrudan doğruya aşacaktı. Moskova'ya uğramadan. Bu yüzden Bakû'de olağanüstü bir karşılama sonra da on gün süren olağanüstü ağırlamayla karşılaştı. Sovyetler'deki milliyetçi akımların yoğunlaştığını daha önceki inceleme-gezi yazılarımda ele almıştım. "Toplumsal Kurtuluş" okurları anımsayabilirler. Geçen süre içinde ümmetçilik ve milliyetçilik almış yürümüş.... Değil mi ki Bakû'ye Türkiye'den gelmişiz, Türküz yani, öyleyse canlarını vermeye hazırlar, gözlerini kırpmadan. İşte böyle bir geziyle Bakû'deyiz. Olayların odağında Halk Cephesi var. Soluğu cephenin merkezinde alıyoruz. Bina ulusal Azerbaycan bayrağıyla süslü. Önünü durgun bir kalabalık doldurmuş. Ermenistan'dan kovulan Azeriler, Özbekistan'dan Misketler.

Halk Cephesi merkez binasında hemen çevremizi sarıyorlar. Kendileriyle ilgilenmemizi istiyorlar. Özellikle Misketlerin söyleyecek çok sözü var, çok yakınması. Oturup kendilerini canı gönülden dinliyoruz. Sıra bize gelince, biz Halk Cephesi önderi Abulfazl Aliyef ile görüşmek istiyoruz. Cephenin militanlarından Aydın Abbas ve Kamil Rıza, (ikisi de soyadlarındaki 'of'u silmiş) bizi otelde buluyor ve mitingin ertesi gün, "bey" in bizi kabul edeceğini haber veriyorlar. (Öndere, bey diyorlar.)

Miting Kasım'ın 17'sinde. Halk Cephesi uyanış hareketinin ilk mitinginin yıl dönümü.

Günü gelince ani bir kararla, programda olmadığı halde turla gelen yolcular paldır-küldür otobüslerle doldurulup Bakû'nün dışına çıkarılıyorlar. Nedeni açıklanmıyor. Mitinge Türk misafirlerimiz girmesin deniliyor, o kadar.

Akrabalarıma sarınıp Bakû'yü terketmiyorum. Oysa bu konuda sıkı bir takip ve baskı uygulandı. Neden dersiniz?

Sonra olayları baştan irdelerken şu sonuca vardım: Turda bulunanlar, ki sayıları sanırım 160 kadardı, hemen hemen hepsi ya da hepsine yakın bir kesimi, milliyetçi, ümmetçi, ırkçı, Turancı, Türk-islam sentezcisi ve bu görüşlerin organı gazetelerin muhabirleri, patronları, ayrıca işadamları ve büyük tüccardı.

Her gittiğimiz yerde kimisi Turancılık yapar, kimisi din kitapları, karınca duaları dağıtır. (Bunu da söylemeliyim ki hüsnü kabul görür.) Bunlar mitinge buyur edilseler kesinkes konuşacaklar. Ne anlatacaklar? Ergenekon'dan Börteçine'den, Kızıl Elma'dan başka ne olabilir?

Önlendiğine bakılırsa, her şeye karşın , Azerbaycan Halk Cephesinin de daha o aşamaya gelmemiş olduğu anlaşılıyor.

17 Kasım Bakû'yim. Hükümet Konağının önündeki esas adı Lenin, şimdiki adı "Azatlık" Alanında. Deriklerine bakılırsa bu alan Sovyetler Birliği'nin en büyük alanıymış. Moskova'daki Kızıl Alan'dan 3 kez daha büyük.

Konağın önünde bir Azeri yontucunun yapıtı, çok büyük bir Lenin heykeli var, onun da altında, alan gösterilerini selamlayan geniş bir set. Mitingde tek tip bir bayrak var, üç renkli, aylı yıldızlı ulusal bayrak. Ve korkunç kalabalık. Kadınlı, erkekli çoluklu, çocuklu.

Saat 16.00'da mitingi önder Abulfazl Aliyef kürsüye geçerek açtı. Önce, geçen yılki mitingin baş çekenlerinin adlarını okuyarak yanına çağırdı.

Nimet Penehof, Mehmet Hatemi, Mansur Aliyef, Vurgun Alimof..

İlk konuşmacı Vagıf Samedoğlu günün önemini dile getirdi. Sonra önder tekrar kürsüye çıkarak bir elinde ulusal bayrak, halka marşlar söyletti. Halk çok yatkın, hep bir ağızdan söylüyorlar. Yerli konuşmacılardan sonra Tatar Halk Cephesi ve ardından Rus Halk Cephesi mümessilleri kendi dillerinde konuştular. Bu sonuncusu;

"Biz," diyor. "Hür insan olmak isteriz, asker değil" ve sürdürüyor, "Garbaçov, çok partili döneme geçemeyiz, diyor. Çünkü bunu halk istemiyor. Yanlış, Garbaçov halk adına konuşamaz..." Kalabalık coşuyor.

En heyecanlı konuşmayı şair Halil Rıza yaptı. Yönetimi yerdi, Sovyet emperyalizminden söz etti. Komünist Partisi'nin lağvını istedi...

Sonra da günün geç saatlerinde miting sükunet içinde bitti, kalabalık dağıldı.

Bana ilginç gelen husus, alanın tank ve panzerlerle çevrilmemiş olması; ne polis, ne asker ne de benzeri üniformalıların bulunmamasıydı. Ayrıca mitinge gelenlerin üstü aranmaması.

Yoksa yönetim mitingi ciddiye almıyor mu?

18 Kasım. Mitingin ertesi günü. Azerbaycan Halk Cephesi militanlarından daha önce görüştüğümüz, Aydın Abbas (namı diğer Türk Aydın) ve Kamil Rıza beni öndere götürmek üzere arabalarına aldılar.

Hemen kaynaşıyoruz. Aydın kendisine neden "Türk" dendiğini anlatıyor. Söylentiye göre Aydın sabahları "Korkma Sönmez"i okumazsa kızına kahvaltı vermezmiş. Ama gülüyor Aydın, "Tevatür" diyor.

Kentin kenar semtlerinin birine ulaşıyoruz. Bir site. Blok apartmanların önünde duruyoruz. Türk Aydın geldiğimizi telefonla bildirmeye gidiyor. Kısa bir süre sonra apartmanın kapısının önünde onu görüyoruz. Arkasından cephedaşları bir yarım halka oluşturmuşlar. Kuşkulu gözlerle bakıyorlar. Önder, kıvırcık, kır saçlı ve sakallı, esmer tenli, kemer burunlu, kara gözlü ve uzun boylu, tipik bir Doğulu. Kendinden emin hareketleri ve omuzundaki paltoyla heybetli görünmeye çalışıyor. Beceriyor da.

Ağır, ağır bana doğru yürüdü. Merasimle kucaklaştık, öpüştük.

Maiyetindekileri tanıtıyor.

Nimet Penahof, İtibar Memedof, Yusuf Samedoğlu, İsa Gamberof ve Penah Hüseyinof.

Ben de tanıtıyorum kendimi ve aslen oralı olduğumu da söylüyorum. Ve bir halk hareketinin önderiyle görüşmenin tatlı bir heyecan duygusunu dile getiriyorum.

Kolkola apartmanın merdivenlerini tırmanıyoruz. İlk sözü,

"Asansör de bozuk.." demek oluyor, "Her şey gibi..."

Beşinci katta bir daireye giriyoruz,

"Burası," diyor "Kardeşimini evi. Şimdilik burada kalıyorum."

Orta halli bir ev. Koridorun yeri çıplak. Bir sürü ayakkabı. Çizmelerimi çıkarıp onlara katıyorum.

Odası ikiye üç metre boyutlarında. Odanın iki duvarına basit sandık tahtalarından raflar çakılmış, kitaplarla doldurulmuş. Girişin tam karşısında büyükçe Atatürk portresi. Atatürk mareşal üniformalarını kuşanmış. Tablo taş basma resimleri gibi, zevksiz tabela ressamı elinden çıkmış gibi. Sağdaki kitaplığın üstünde bir büst,

"Kimdir?"

"Atatürk."

"Hım..." diyorum, ama ilgisi yok. Büstün yanında bir sakallı gencin fotoğrafı, ilgilenmiyorum, onun da yanında kim olsun beğenirdiniz? Türkan Şoray! Evet. Türkan Sultan. Sultanın yanında da Şah İsmail'in yine aynı tabela ressamın elinden çıkan bir portresi.

Ötede bir sehpa, üstünde televizyon onun üstünde yine aynı Şah İsmail'den bir tane daha. Öbür kütüphanenin önünde küçük bir çalışma masası ve iki sandalye.

Odanın boş duvarının dibinde de bir yer yatağı... Tevazü mü diyorsunuz? Benim bildiğim Azerbaycan'ın kent yaşamında Çarlık döneminin bir mirası olacak köylülüğe pek yer yoktur. Her evin piyanosu olduğu gibi sarı ve süslü karyolalar da vardır. Evet "bey" çok alçakgönüllü olmalı. Çöktü yer yatağına, giriştik muhabbete.

Önce ilgisini çekeceğimden emin olduğum 1918-1920 yılları arasında yaşanan bağımsızlık evresinin, yani Azerbaycan yakın tarihinin bu yitirilmiş diliminden söz ettim ve o dönemin ileri gelenleriyle olan yakınlığımı anlattım. Çok sevindi ve aşırı bir heyecan gösterdi. Sonra kendisine sordum:

"Bugün mitinglerde dalgalanan, her milliyetçi Azerinin yakasını bir rozet olarak süsleyen üç renkli ay yıldızlı bayrak neyi simgeler?"

Aliyef, "Önce neden bayrak taşıyoruz " diye söze başladı. "Bir kere Azerbaycan Halk Cephesi önceki bağımsız dönemin, yani "Müsavat" döneminin bir uzantısı değildir. Tarihimizde birkaç kez bağımsız devletler kurulmuştur. Onlardan bize böylesi bir miras kalsaydı, belki onları da kullanırdık. Bu bayrak bize son bağımsız dönemden emanet kaldı..."

Aliyef'in açıklaması yetersizdi. Bu yüzden kendisine, bu bayrağın Ziya Gökalp'in Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak ilkelerinden ilham alarak bağımsız dönemin Şura-yı Milli Reisi Mehmet Emin Resulzade tarafından benimsenerek bir yasa ile Azerbaycan ulusal bayrağı olarak saptanmış olduğunu anlattım. Bayraktaki mavi renk Türklüğü, kırmızı çağdaşlığı ve yeşil de İslamı simgeler. Tabii ki ay-yıldız da yine Türklük izini taşır. Bu bayrak bugün benimsenmişse şu üç soru kendiliğinden ortaya çıkar:

"Bir, Pantürkizm ya da Turancılıkla aranız nasıl?"

"Reddediyorum. Böyle bir kavram yoktur derim. Ancak Türkçülüğü kabul ederim. Bence Türkçülük, Türk halkının sosyo-ekonomik ve politik anlamda çağdaş bir düzeye ulaşması ve bağımsızlaşması anlamında ele alınmalı . Turancılık büyük bir emperyalizm yaratılması ülküsüdür. Ben buna karşıyım. Çünkü etnik grupların haklarına saygılıyım. Şöyle diyebilirim, Avrupa halklarının bir parlamentoda toplanabildikleri gibi Türk halkları da bir kurultayda yanyana gelebilmeliler; ama her biri ayrı ayrı bağımsız devletler olduğu halde. Dünyanın belirli bir rengi var, bu rengi silip ortadan kaldırmak olmaz. Bu böyle kabul edilmeli. Öğrendiğime göre Türkiye'de Ermeniler benim ağzımdan şöyle bir iddia yaymışlar, güya ben tüm Türk dünyasının Türkiye bayrağı altında birleşmelerini istermişim. Hayır benim hiçbir zaman böyle bir istek ya da iddiam olmamıştır. Ben Azerbaycan'ı gelecekte, bağımsız ve demokratik bir ülke olarak görüyorum. Yani Türkiye'yi kendi sınırları içinde, Azerbaycan'ı kendi sınırları içinde kabul ediyorum. O Orta Asya'dan çıkan Turan ideolojisi, ancak Türklerin bir kaynaktan geldiklerini anlatmaktan başka bir anlam taşımaz."

"Ya Panislamizm?"

"Onun için de aynı şeyleri söylerim. Bu "pan"lar hep emperyalizme karşı birer silah olarak ortaya çıkmıştır. İngiliz emperyalizmi döneminde panislamizm

ezilen halkları yanında olarak onlara destek olmuş. Şimdi eğer İngiliz emperyalizmi ortadan kalkmışsa, panislamizm de ortadan kalkmış sayılır. Kısacası, antürkizm de panislamizm de birer savunma araçlarıdır. Demokratik gelişme sürecinde emperyalizm etkisini yitirir ve panlar da yeryüzünden silinir."

"Gelelim 'kırmızı'ya, yani çağdaşlaşmak. Ama ben size başka bir soru soracağım. Devrimci misiniz?

"İnkılap sözcüğünün anlamı üstünde durmak isterim. Kimine göre yıkmak devirmek, kimine göre tekamül etmek anlamında kullanılır. İnkılap yıkıcılıksa ben inkılapçı değilim."

"Ya Atatürk devrimleri?"

"Atatürk Türkiye'de inkılaplarıyla tüm sorunlara çözüm getirdi yani tekamülü sağladı. Ben ondan yanayım."

Bu konuyu burada kesmek ve başka konulara da biraz değinmek gerekti. Kendisine;

"Geçenlerde TRT televizyonunda Mehmet Ali Birand'ın 32. gün adlı programında sizi seyrettik ve dinledik. Orada bir "birleşmek"ten söz ettiniz, yani Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın birleşmesinden. Bu konuda nasıl bir statü düşünüyorsunuz? Kuzey mi Güney'e yapışacak Yoksa Güney mi Kuzey'e?"

"Evet iki Azerbaycan birbirinden çok farklı iki statükoda bulunuyor. İşte bu konuda ben devrimciyim. Çünkü milletler kendi mukadderatlarını kendileri tayin etmeliler. Bölünmüş olan başka ülkeler de birleşmek üzeredir, Almanya birleşecek, Kore birleşecek, dünya birleşmeye gidiyor. Sovyet yönetimi yani Rusya emperyalizmi yavaş yavaş ortadan kalktığı gibi İran da parçalanıyor. İran'daki Türkler, Kürtler ve Farslar ayrılacaklardır. Belki federatif belki konfederatif bir yönetim biçimi seçerler, bilmiyorum. Sonuçta iki Azerbaycan birleşecektir. Birleşmiş Milletler gözetiminde birleşecekler.

Azerbaycan, Hemedan'dan Derbend'e kadar uzanan geniş bir ülkedir. Tarih boyu bu topraklar üstünde tek bir millet yaşamış. Birleşme dileğimizin barışçı ve demokratik bir düzende gerçekleşmesini isteriz. Ama engel olunursa işte o zaman 'devrim' olur, silahlar konuşur ve kan akar... Tabii ki ben böyle olmasını istemem.

Geçen yıl ilk mitingimizde ben bu görüşümü anlattım. Her iki Azerbaycan'ın sınır boyu sakinleri tertipledikleri mitinglerde birleşme arzusunu dile getirdiler. Özellikle Culfa, Huda Aferin ve Astara'da bu haklı istek desteklendi. Biz gücümüzü birlikten alacağız. Bir karınca yekvücutsa, ikiye bölünmüş bir filden daha güçlüdür. Biz bölünmüşlüğümüz yüzünden 70 yıldan beri dünyada hakkettiğimiz yere kurulamıyoruz. Oysa 30 milyonluk bir milletiz. Bu 30 milyonun tüm mücadelesini iki Azerbaycan'ın birleşmesi için seferber etmeliyiz."

"Bu birleşme fikrine İran ne der? Bir fikriniz var mı?"

"İran diplomasisi oldum olası dolambaçlı çalışır. Şimdi onlar birleşme isteğinden söz etmeyecekler. Abulfazl dinsizdir ya da ajandır diyecekler. İngilizin, Rusun, Türkün ajanıdır. Ve böylece zihinleri bulandıracaklar."

"Peki, son bir sorum var, diyelim ki yukarıdakiler birden ipleri kesiverdiler, Azerbaycan'da yönetime katılacak bir kadro mevcut mu? Azerbaycan halkı buna hazır mı?"

"Değil, hayır. Şu anda çağdaş bir devlet düzeyini tutturamayız. Ama ekonomimiz çok güçlüdür. Bu varsıllık bize öyle bir imkan sağlar ki kendi ayaklarımız üstünde durur ve dünya varoldukça hiçbir ülkenin yardımına ihtiyaç göstermeden bağımsız yaşamamızı sürdürebiliriz. Halkın hiçbir ekonomik sıkıntısı olmayacağına göre tüm gücüyle demokratik bir düzen kurmaktan başka bir endişesi olmayacaktır.

Yönetici kadroya gelince, hemen kurulur. Şöyle böyle iki yıl içinde istediğimiz düzeye çıkarız."

Önder Aliyef biraz düşündükten sonra konuşmasını şöyle sürdürdü;

"Bu halk bundan daha iyi bir yönetime layıktır.

Nasıl demiştiniz? Birdenbire iplerimiz kesilirse ne olur?

Mevcut kukla hükümet mi ülkeyi yönetir? Yoksa yönetimi halk mı seçer? Şimdiden bu düşünülmeli.

Bu kukla hükümet kuklalığından kurtulup olumlu bir organize devlet biçimine dönüşürse dileklerimiz yerine gelir. Tabii bu oldukça zor bir olaydır."

Bu zor olayın gerçekleşmesi size göre ne kadar zaman ister?

"Tahminen üç yıl kadar."

Bu söyleşi için çok teşekkür ederim.

Özgürlükleri için savaşım veren halklara bir mesajınız var mı?

"Hangi halklar?"

Özgürlük için çarpışan herhangisi..."

"Evet. Sovyetler Birliği'nde halklar özgürlükleri için savaş veriyorlar. Önlenmemeli. Yoksa çok kan dökülür. Diyelim bastırıldı. Bir süre sonra tekrar başlar. İşte Çekoslovakya isyanını Sovyetler tanklarla bastırdılar, ne oldu? Yine kazanan Çekoslovakya halkı oldu.

Berlin duvarları yıkılıyor! İşte gözlerimizin önünde. Ben ezenlere karşıyım ve haklarını arayanların yanındayım. Bunu böyle yazın."

Türkiye insanına bir mesajınız var mı?

"Var. Ben Türke vurgunum. Bunun nedenini bilmiyorum. Ama bu aşırı sevginin sağlıklı olmadığını biliyorum. Bu kadar sevda olmaz. Bu sevda kör eder insanı. Aşkın gözü kördür derler ya doğrudur. Her şey bir yana ben derim ki 'Türk tarihin mucizesidir'..."

Bitirdik söyleşiyi.

Azerbaycan'ın bir numaralı adamı, Halk Cephesi önderi Abulfazl Aliyef oturduğu yer yatağından dizlerini ova ova kalktı, sonra bir süre de ayakta sohbet ettik, özel mülkiyete dair, liberal ekonomiye dair, özel girişime dair.. Gördüm ki yetmiş yıllık sosyalist iktidarına karşın ortaya çıkan insan tipi kendi toplumunun dışında gelişen, kapitalizmin ortaya çıkardığı dev üretim güçlere, insanın insan tarafından sömürülmesine aldırmadan sevecen bakıyor.

The Guardian, zamanında Büyük Britanya Komünist Partisi'nin etkinliğinin görece bulunduğu günlerde yüksek tiraja ulaşmış bir gazete. Bu aralar parti üye sayısının düşüşüne koşut olarak o da büyük tiraj kaybetti. Yayınını sürekli olarak büyük çapta SBKP'nin toplu abonelerine dayalı olarak sürdürüyordu. Geçtiğimiz günlerde SBKP bu desteğe son verdiğini duyurdu. Michael Scammell'in 29 Ekim 1989 tarihli nüshasında çıkan Solzenitsin'e ilişkin yazısını okuduktan sonra bu karar hiç şaşırtıcı gelmiyor. Scammell'in yazısının çevirisini tam olarak sunuyoruz.

RUS DEVRİMİNİN YENİDEN YAZIMI

Michael Scammell

Aleksandr Solzenitsin'in en değerli özelliklerinden biri kabul edilegelmiş görüşleri kabule yanaşmaması ve genel eğilimlere aldırış etmemesidir. İngilizce yayımlanmış son önemli yapıtından beri dokuz yıl geçti ve geniş okur kitleleri tarafından hemen hemen unutuldu ya da devrini tamamlamış olarak kabul edildi. Bu denli uzun bir sessizlikten sonra, yeni bir başyapıt hem yeteneklerinin devam etmekte olduğunu hem de bundan şüphe edenlerin yanıldıklarını göstermekte yardımcı olabilirdi. Fakat ortaya çıkan "yeni" romanı, tam 17 yıl önce yayımlamış olduğu bir romanın daha sonra değineceğim önemli bir değişiklik dışında, aynı adla ve neredeyse aynı karakterlerle, yeniden yayımlanmasından başka birşey değil. Elde etmeye çalıştığı başka şeyler ne olursa olsun, okuyucuya kur yapmak bunlardan biri değil.

Bu ekzantrizmin nedeni ne olabilir? Tembellik ya da yazar kabızlığı olmadığı açık. **1914 Ağustosu'nu** bin sayfalık **1916 Ekimi** ve onu da 2800 sayfadan az olmayan dört ciltlik **1917 Martı** izledi. Dördüncü, benzer hacimde, bir kitap tamamlamak üzere,ve serinin tamamlanmasından önce başkaları da tasarlanmakta Toplam rakam ne olursa olsun Amerikalı okuyucuların serinin tümünü edinebilecekleri yıllar, bunun yanında edebi ve tarihi öneminin anlaşılması da daha uzun bir süreyi gerektirecek. Boyutları ve zamanlama gözönünde bulundurulduğunda okuyucu tepkisi ve edebi şöhret acilliğini kaybetme eğilimi gösteriyor.

Bununla birlikte Solzenitsin'in davranışının asıl açıklaması **Kızıl Teker** adını verdiği bu koca destana ilişkin amaçlarında bulunabilir. Sözkonusu "teker" Rus Devriminin tekeridir ve Solzenitsin bu büyük girişimi ile devrimin tam olarak neden ve nasıl olduğunu açıklayabilmek için yüzyıl başındaki Rusya tarihini yeniden incelemeyi tasarlamaktadır. Onun bu tarihı yorumlayış biçimi elbette ana hatlarıyla revizyonist ve anti-Lenininsttir (anti-Sovyetizmden söz etmeye bile gerek yok) ve zamanın kişi ve olaylarının yakından çözümlenmesine dayanmaktadır.

Fakat burada olayın can alıcı noktasına geliyoruz. Solzenistin Rusya tarihinin yorumlanış biçiminin tek doğru biçimi olduğuna sarsılmaz olarak inanmaktadır, yaşamının ve şöhretinin geri kalanını kendi ülke insanlarını bunun doğruluğuna ikna etmeye adamıştır. **1914 Ağustosu**'nun orijinali Solzenitsin henüz Sovyetler Birliği'ndeyken ve çok gerekli olan bilgilere ulaşması olanaksızken yayımlanmıştı. Fakat Batıya sürgününden beri, tezi için çok miktarda yeni bilgilere kavuşmuştur ve bunları okurlarının bilgisine sunmak istemektedir. Dolayısıyla dizinin geri kalan kitaplarını yayımlamadan önce bu ilk kitabı yeniden yazma ihtiyacı duymuştur.

Gorbaçov, Stolipin'in reinkarnasyonundan başka nedir?

Solzeitsin'i en meşgul eden okurları, kuşkusuz, Sovyetler'deki okuyucularıdır ve onlar Solzenitsin'in Batı kütüphanelerinde bulduğu yeni bilgilerden hâlâ habersizdirler. Bu okuyucuların büyük çoğunluğunun devrim öncesi Rusya tarihi konusunda oryantasyonları Sovyet propagandası eliyle çarpıtılmıştır ve Solzenitsin de kendsine onların tarihi bilinçlerini uyarmak ve eski varsayımcıları sorgulatmak görevlerini edinmiştir. Bu açıdan Amerikan ve Batı okuyucuları Solzenitsin'in ilgi alanı dışındadır. Eğer yazdıklarını beğe-

nirsek ne âlâ yoksa bizim beğenip beğenmememiz umurunda değildir.

Pekâlâ yazdıkları nedir? Orijinali gibi şimdiki **1914 Ağustosu** da Birinci Dünya Savaşı öncesi yıllarla savaşın ilk ve felaketli yılına ayrılmıştır. Hikayenin merkezinde Doğu Prusya'daki Tanenberg Savaşının eksiksiz bir anlatımı yer almaktadır. Bu savaşta General Samsonov kumandasındaki Rus ordusu Almanlar karşısında ağır bir yenilgiye uğrayıp dağılmıştı. Bozgun sonrası Samsonov intihar etmişti. Öykünün bu bölümümün büyük kısmı rahatsız eden derece bilmiş ve kendini beğenmiş ve cepheye Yüksek Komuta Heyeti'nce istihbarat amacıyla gönderilmiş Albay Georgi Varotintsev görünümünde aslında yazarın belirgin öbür kişiliği tarafından anlatılmaktadır. Aynı zamanda, Solzenitsin'in geleneksel ve rahat gerçekçiliği romanın öteki kahramanlarının kafasına da girip orada olan bitenleri anlatmasına olanak vermekte, bu arada intihar öncesi Samsonov'un iç fırtınalarının anlatımı romanın en güzel bölümünü oluşturmaktadır.

Bir dizi geriye dönüşler aracılığıyla Varotintsev'in savaş öncesi ev yaşamı hakkında bazı bilgiler ediniyoruz. Savaş öncesi günlere gene üç genç askerin (Saşa Lenartoviç, Yaroslav Karitonov ve Şanya Laenitsin) ve zamanla kendi emekleri ile zenginleşmiş bir Kuzey Kafkasyalı toprak ağası aile (Tomçaklar) üyelerinin yaşamları ile göz atabiliyoruz. Tüm bu karakterler Solzenitsin'in kendi aile üyelerinden seçilmiş biyografik modellere dayanmaktadır.

Ne yazık ki, bu barış dönemi anlatımları 82 bölümlük kitabın daha çok ilk dokuz bölümü ile 75-78. bölümleriyle sınırlı kalmakta ve kitabın geri kalan bölümlerini dolduran askeri ve tarihi ayrıntı zenginliği içinde süreklilikleri kaybolup, unutulmaktadır. Fakat, Solzenitsin'in bir başka amacına, Tolstoy ve onun **Savaş ve Barış** adlı yapıtı ile aşık atmak amacına işaret etmekteler. Bu amaç sadece genç Lazenitsin'in romanda Tolstoy'u Yasnaya Polyana'da ziyaret etmesi ve sorularına aldığı yanıtlardan tatmin olmamasının anlatılmasıyla değil, aynı zamanda Solzenitsin'in kitap boyunca Tolstoy'un tarih kuramı ile açık biçimde polemiğe girmesiyle de ortaya çıkmaktadır. Gerçekte, tüm kitap bir almaşık kuram ileri sürmek için yazılmış gibi görünmektedir.

1914 Ağustosu Sovyet okurlar için anlamlılığı inkar edilemez ama Amerikalılar için nesi tavsiye edilebilir? Yazık ki, çok değil. Ne içerdiği bilgi ve ne de tarih yorumu yenidir

Solzenitsin'in romanda gerçekleştirdiği ekleme ve değişiklikler bu anlamda önem kazanmaktadır. Kitabın orijinaline eklenmiş 300 sayfadan 200'ü 1906'dan 1911'e suikastte öldürülünceye kadar Rusya'nın başbakanlığını yapmış devlet adamı Pyotr Stolipin'in çalışmaları ve kişiliği ve geri kalan 100 sayfası da Rusya'nın son çarı 2. Nikola'nın traji-komik imajına ayrılmıştır.

Stolipin'in tarihi önemi, kendi adıyla anılan tepeden inme reformlarla kendine özgü bir devrim peşinde olmasındadır. Başlangıçta 1905 Devrimi sonrası karışıklıkları bastırıp Rus İmparatorluğu'nda düzeni kurmak için başbakanlığa getirilen Stolipin ayaklanma suçlaması ile binlerce köylüyü ayaküstü astırması ve devrimci girişimlerde bulunduğundan şüphelenilen herkesi hapsettirip sürdürmesi ile bir korku düzeni kurmuştur. Bununla birlikte ortaklaşa kullanıma dayalı geleneksel Rus tarım yapısını kararlı bir biçimde değiştirerek ele geçirilen tarımsal toprağı bağımsız ve

Gorbaçov, toprak reformu ile 80 yıl önce Stolipin'in sağlamaya çalıştığının bir biçimini gecikmiş bile olsa gerçekleştirmeye uğraşmıyor mu?

kişisel çiftçi mülkiyetlerine dönüştürmüştür ve bunun için de kurduğu tedhiş düzenini kullanmıştır.

Bu, hem toprak özleminden kaynaklanan köylü huzursuzluğunu yatıştırmak hem de 1861'de köleliğin kaldırılmasından beri Rusya'nın başına dert olan toplumsal çalkantıya çözüm olarak öne sürülen klasik muhafazakar yanıtın hayata geçirilmesi ile topraklı köylülüğe dayalı yeni bir toplumsal düzen yaratmak amacına yönelik cesur bir girişimdi. Ve bir süre için Stolipin'in başarıya ulaştığı bile düşünüldü. Fakat her çeşit ilerici ve özgürlükçü fikirlere düşmanlığı, muhafazakar Duma'yı kaâle almamak ya da onun iradesini

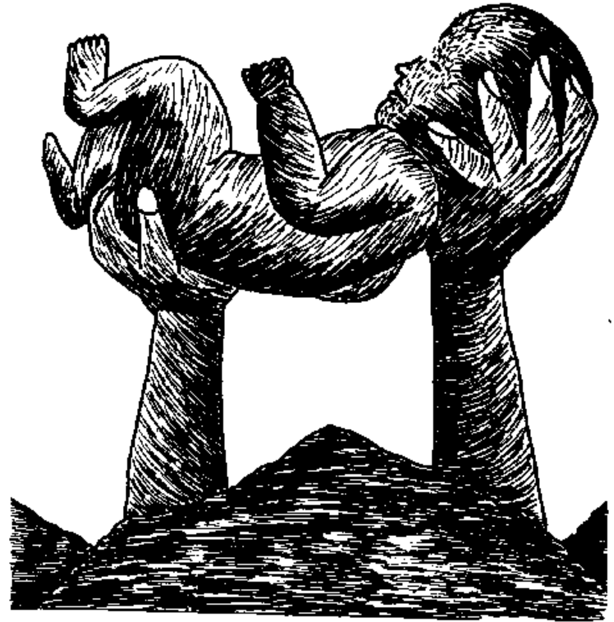
aşmak ve kendi içine kapalı yöntemlerle olağanüstü dönem uygulamaları ve ülkeyi kararnamelerle yönetme çabaları kendisine her yerde, bu arada da özellikle güçsüz Nikola'nın sarayında, tepkiler çekti, düşmanları yarattı. 1911'de Stolipin, şaibeli bir SR (Sosalist Devrimci) olan ve klasik Rus geleneğine uygun biçimde gizli polisle de ilişki içinde bulunan Merdko Bogrov tarafından öldürüldü. Suikastte polisin rolü, hiçbir zaman kanıtlanmamış olmakla birlikte, ileri sürülmüştü.

Solzenitsin'in Stolipin'den hoşlanmasını anlamak zor değildir. 1973'teki **Sovyet Liderlerine Mektub**'unda vatandaşları için önerdiği otoriter ama ileri görüşlü yönetici tipi için biçilmiş kaftandı. Görüşüne göre, Stolipin Rusya'yı devrimden kurtarabilecek tek insandı ve haklı olduğunu düşündürecek sağlam gerekçeler vardır. Solzenitsin, aynı zamanda, okuyucularına anti-Tolstoycu bir görüş olan tarihin bazı güçlü ve kişilerden bağımsız olaylar "akışı" tarafından belirlenmediği (Lenin'in Marx'ın diyalektik sürecin kaçınılmazlığı kavramı ile kaynaştırdığı görüşe karşı), bunun yerine Stolipin, Lenin (bu ciltle kısa bir rol dışında görünmekle birlikte sonraki ciltlerde daha büyük rollerde ortaya çıkıyor), Bogrov ve 2. Nikola (kişisel olarak güçlü olmamakla birlikte erke sahip olduğu için) gibi kişilerin güçlü ve etkin eylemlerine dayandığı görüşünü de işlemektedir.

Elbette tarih, "eğer"lerle doludur ve Solzenitsin bile tarihi geri getiremez fakat yazar birçok kez kahinliğini kanıtlamıştır ve tarihin bu türden tozlu yeniden oluşturulması bile bugünün olayları için şaşırtıcı derecede ilgili görünmektedir. Gorbaçov, Stolipin'in reinkarnasyonundan başka nedir? Hiç değilse, amacının gücü, inatçılığı, ve otoritativ görüntüsü olarak, henüz baskıcılığında olmasa bile. Ve Gorbaçov, toprak reformu ile 80 yıl önce Stolipin'in sağlamaya çalıştığının bir biçimini gecikmiş bile olsa gerçekleştirmeye uğraşmıyor mu? 70 yıldır köylülüğü ezip yok etmek, ortadan kaldırmak için Sovyet yönetiminin ters yönde tüm yaptıklarından sonra, hiç değilse Solzenitsin için, en son Sovyet politikalarında acı bir dönüş yok mudur? Henüz Gorbaçov'un perestroyka ve glasnost politikalarını desteklemek yönünde kendini bağlamış olmamakla birlikte daha önceki yönetimlerin her şeyini eleştirmiş olmasıyla karşılaştırıldığında, bu sessizliği anlamalı değil midir?

Dolayısıyla, **1914 Ağustosu** Sovyet okurlar için anlamlılığı inkar edilemese bile Amerikalılar için nesi tavsiye edilebilir? Yazık ki, çok değil. Ne içerdiği bilgi ve ne de tarih yorumu yenidir. Daha da kötüsü Solzenitsin'in deyimiyle "kesik zaman dilimlerinde ki bu öykü " inanılmaz ölçüde uzatılmış ve kurudur. Bazı heyecanlı savaş sahneleri ve Samsonov'un sempatik portresine karşın, anlatım dili ve zavallı didaktik diyalogları ile kitap uzun bölümleri boyunca gazete köşe yazarlarının günlük yazılarının sonsuz bir dizisi gibi görünüyor.

Böyle bir fiyasko, hem Solzenitsin hem de okurları için bir trajedi olarak adlandırılabilir. Sorunun bir bölümü, önsözde de görüldüğü üzere, sık sık yinelenen Solzenitsin böbürlenmesinde aranabilir. Ona göre bu kitap henüz 19 yaşındayken 1937'de düşünülmüş ve ancak 60'ların sonlarında devam etme olanağı bulunmuştur. 30'ların Sovyetler'inde bir klişe olan **Savaş ve Barış**'ın yeniden yazılması hayalinin Solzenitsin için henüz çocuk yaşlarındayken daha başından ham bir hayal olabileceği ve ileriki yaşlara taşınmaması gerektiğini hiç düşünmemiştir. Daha da kötüsü, bu hayal orijinal kitaptakinden de o kadar daha belirgin bir biçimde görülüyor ki, **Ivan Denisoviç'in Yaşamından Bir Gün, ilk Çember** ve **Kanser Koğuşu** adlı yapıtların aynı yazarın kaleminden çıktığına inanmak imkansızdır. Karakterler hiçbir psişik derinliğe ve iç dünyaya sahip değildirler, Satranç tahtası üzerinde, aklında daha önemli konular olduğu izlemini uyandıran, biri tarafından rastgele hareket ettirilen piyonlara benzemektedirler.

Desen: Enver Şimşeksoy, Diyarbakır Cezaevi

Fakat bu beceriksizlikteki hiçbir şey zorunlu değildi. **Çınar ve Dana** ile **Gulya Takımadaları,** her ikisi de bilgi dolu belgesel nitelikli yapıtlardır, Solzenitsin'in yazdığı en güzel şeylerden ikisidir. Sorun, bu iki yapıtta romancı maskesinden sıyrılıp en rahat olduğu polemik alanında yazmış olması ve şimdi yeniden artık giderek hiç uymayacak olan aynı maskeyi kuşanmak istemesinde aranabilir. Hitap tonu hem çok tiz hem de yapay, yazımı da şişkin ve gereksiz uzatılmıştır. Kitap, devrim öncesi Rusya'ya kesik kopuk bakışlar için bir okuma parçasıdır ve kariyerinin sonuna yaklaşmış bir yazarın ne duruma düştüğünün görülmesi için okunabilir. Yazık ki, ne eğlendiricidir ne de sanatsal. Usta yolunu yitirmiştir.

İHMALYAN'IN ANILARI VE YENİ TÜRDEN TKP PİŞMANLARI

H. Y.

Vartan İhmalyan'ın **"Bir YaşamÖyküsü"** *adlı kitabı yayımlanalı epeyce oluyor.

Kitap artık ünlüdür. Ünü, ne yazarının politik kişiliğinden, ne de yazdıklarının çok önemli olmasından geliyor. Kitabın ünü, kitap üstüne yazılanlardan ve yayımlandığı zaman TKP yakın tarihiyle ilgil tek yanlı bir kampanyaya denk düşmesinden geliyor.

Kitap, Vedat Türkali'nin "Sunuş" yazısıyla başlıyor. Türkali, kitabı "...bir dönemi yansıtan belge niteliğinde bir yapıt" olarak sunuyor ve kitapta "Coşkucu, duygusal biçem ve yer yer öznel yargılara gidildiği izlenimini bıraksa da nesnel yan ağır basıyor" saptamasını yapıyor.

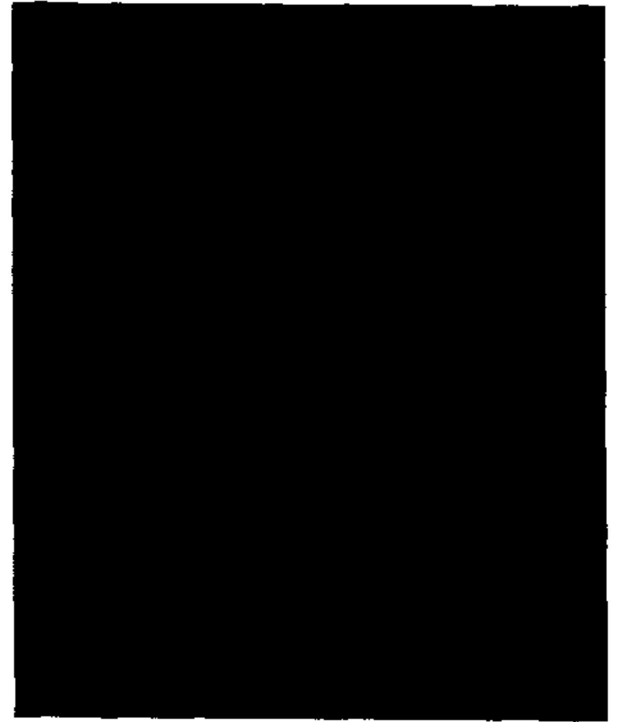
"Okurken" başlığı ile ikinci sunuşu yazan Mete Tunçay ise İhmalyan'ın yaklaşımlarını, özellikle İ. Bilen'e yönelttiği "eleştirileri" paylaşmasına rağmen anılarla ilgili olarak ters yönde bir vurgu yapmaktan kendini alamıyor. Şunları söylüyor: "Yalnız şurasını da unutmamak gerekir ki, Vartan İhmalyan'ın anıları, olanca iyiniyetine ve dürüstlüğüne karşın, öznel bir bakıştan ileri gidememektedir. Geçmişte olup bitenler, henüz nesnellikle ortaya konulmayı, çözümlenmeyi, tartışılmayı, eleştirilmeyi, yargılanmayı ve değerlendirilmeyi beklemektedir." (s.12)

Kitabın işlevini anlayabilmek için, kitapla doğrudan ya da dolaylı ilgili yorum ve tanıtım yazılarına başvurmak gerekiyor.

Bunlara, bunların bir bölümüne yeri gelince başvuracağım.

Kitap, 1930'larda TKP'ye giren iki Ermeni kardeşten büyüğünün anılarından oluşuyor. Başlık kitabın içeriğine uygundur ve tam bir kişisel yaşam öyküsüdür. Kişisel yaşamında yer tuttuğu ölçüde TKP tarihinin bir dönemini de İhmalyan'ın gözlüğünden yansıtıyor. Bunun ötesinde tarihsel bir belge özelliği olduğunu söylemek, Vedat Türkali'nin yaptığı gibi "nesnel yanın ağır bastığını" iddia etmek kitabı okuyanların kolayca görebileceği gibi abartmalardır.

İhmalyan'ın Türkiye'deki partili yaşamı çok önemli

olmuyor. Öğrenimini tamamlama ve geçimini sağlama çabaları daha öndedir. 1944'te kendisine önerilen Üsküdar-Kadıköy parti kömitesi sekreterliğini kabul etmiyor. (s.86) 1944 Haziran'ında Robert Koleji bitirip diplomasını alıyor. Ermeni olduğu için askerliğini er olarak yapıyor. 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nin basın bürosunda çalışırken bir yandan da bir inşaat şirketindeki işine gidip geliyor. (s.94) 1946 tevkifatında 3 ay kadar gözaltında tutuluyor ve bırakılıyor. 1948 yılında yurtdışına çıkıyor ve ölümüne kadar yurtdışında yaşıyor.

Yurtdışı yaşamı, o dönemin komünist mültecilerinin tipik yaşamıdır. Budapeşte, Pekin ve Moskova radyolarının Türkçe servislerinde çalışıyor. Radyoculuktan başka işi olmayan TKP yurtdışı bürosuna bağlı olarak partililiği sürüyor ve 1962-65 arası TKP Moskova grubu parti sekreterliği yapıyor. TKP tarihi açı-

---

* Vartan İhmalyan, Bir Yaşam Öyküsü, Cem Yayınevi, İstanbul 1989

sında önemli olabilecek bilgiler bu döneme aittir. İhmalyan'ın kitabında ise bu dönemle ilgili yeni bilgiler yok denecek kadar az. Kendi yazışmalarını, bir de Yıldız Sertel'in muhtemelen annesi Sabiha Sertel ile birlikte yazdığı "Leibzig Grubu İçindeki Anlaşmazlıklar ve Partinin İçindeki Buhran Hakkındaki Görüşlerim" başlıklı raporu aktarıyor. Bu ikincisi önemlidir. Belge niteliği taşıyor. Ancak, Zeki Baştimar, İ. Bilen, Aram Pehlivanyan üçlüsünün partiden ihraç edilen Bilal Şen ile ilgili raporlarını ve Bilal Şen'in savunmasını nedense çok yer tutar diye aktarmıyor. Parti işleyişiyle ilgili yakınmaların dışında İhmalyan'ın 308 sayfalık kitabında 1965 Leibzig tasfiyesinde, tarafların ideolojik siyasal tutumları ve tartışmaları içeriği ile ilgili bir tek satıra rastlanmıyor. Bunun yerine İhmalyan'ın sevdiği ve haklı bulduğu insanlarla, sevmediği hatta nefret ettiği insanlar arasındaki bir kör döğüşü kitabın ana konusu oluyor.

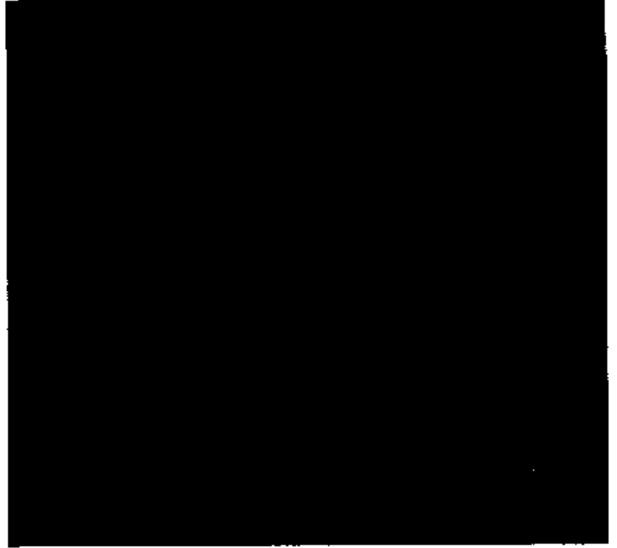
İhmalyan'ın kitabı sosyalist ülkelerdeki kardeş partililiğin traji-komik bir örneği olan TKP parti yaşamının gerçekleştiği ortamı da veremiyor. Parti içi dinamikleri öldüren bürokratik vesayeti göremiyor; ya da Moskova'da yaşayan biri olarak gösteremiyor. İhmalyan'ın kitabında verdiği kendi imajı gariptir. Parti içindeki çatışmalarda kimin neyi savunduğuna ve tartışmaların, tasfiyelerin yürüdüğü parti ortamına sanki ilgisizdir.

Olup bitenlerin belgeli ve siyasal bir anlatımı ve açıklaması yapılamayınca yazılanlar birkaç kişiyi karalamaktan öteye gidemiyor.

İhmalyan'ın iki "kötü"sü ve düşmanı İsmail Bilen ile Aram Pehlivanyan'dır ve İhmalyan, bu iki kişinin kötülüğüne doğdukları gün karar vermiş gibidir.

İhmalyan ve Aram Pehlivanyan gençlik yıllarından arkadaştırlar. Aynı yıllarda partili oluyorlar. İlk gençlik yıllarıyla ilgili anılarda bile İhmalyan'ın Aram'la ilgili tek bir olumlu sözü yoktur. Aynı parti örgütünde çalıştıkları dönemde Aram'ın aidatlarını vermediğini (s.65), Hitler için "deha" dediğini (s.66), başkasının partiye verdiği bağışı "içettiğini" (s.86) yazıyor. Birlikte denize gidiyorlar. Şunları yazıyor: "Aram Pehlivanyan anadan doğma soyunmuş, sağına soluna bakmıyor.."(s.75) Kullandığı dil ve şu sözler İhmalyan'ın Aram Pehlivanyan'a karşı nefretle karışık bir kompleks yüklü olduğunu gösteriyor: "Kaldı ki, ben A. Saydan'ı Hitler'e 'deha' dediği için partiden attırabilirdim de. Bunu yapmadım. Niye mi? Çünkü parti kadromuz çok sınırlıydı, adama gereksinim vardı. Ben de onu 'adam'dan saymıştım... Oysa, kendisi yıllar sonra, Laz İsmail'in (İ. Bilen) kıçını yalaya yalaya TKP Merkez Komitesine ve Politbüro üyeliğine seçildikten sonra eski parti arkadaşı bizlere atmadığı kazık kalmadı." (s.66)

Benzer duyguları İ. Bilen'e karşı da besliyor. İlk karşılaşmalarını anlatıyor. Veli Gündüz, İ. Bilen'e masanın üstündeki radyoyu göstererek Bizim Radyo'yu çıkaramadıklarını söylüyor. İ. Bilen "Ondan kolay ne var yahu, şu radyoyu şey yaparsın, şu şeyi var ya, şeye doğru çevrdin mi şey olur, bal gibi alırsın şeyi.."

diyor ve İhmalyan "buz" kesiliyor (s.152) İ. Bilen eleştirisi, daha doğru deyimle karalaması böyle başlıyor.

Stalin ölmüştür. Artık Sovyetler Birliği'nde Stalinci olmak meziyet değil kusurdur. Anti-Stalinist kampanya başlamıştır. Böyle bir ortamda, İ. Bilen Stalin ile ilgili bir soruya "Bana bak, Stalin tam bir yoldaştı" yanıtını veriyor. Böyle bir yanıt o gün ve bugün anti-Stalinistler açısından büyük bir suç sayılabilir, ancak Stalin'e başka türden bakanlar açısından İ. Bilen'in lehine bir puandır.

Kitapta yazılanlardan birçok benzer örnek verilebilir.

Ayrıca, İhmalyan'ın tek tek somut olaylara ilişkin suçlamaları doğru da olabilir. Bunu tartışmıyorum. Söylediğim, İhmalyan'ın yazdıklarının çok subjektif ve kanıtsız olduğudur.

Başka görüşte olanlar ve İhmalyan'ı kendi çözümlemelerine destekleyici bir araç olarak kullanmak isteyenler var.

Bunların başında Vedat Türkali geliyor ve İ. Bilen'e yönelik kampanyanın başını o çekiyor. Türkali'nin Çağatay Anadol ile yaptığı, **Görüş** dergisinin 29 ve 30. sayılarında yayımlanan söyleşisi İ. Bilen'i kötüleme kapmanyasında "start" işlevi gördü. Türkali, "Stalin'in çok kötü bir karalaması" olarak gördüğü İ. Bilen'e "yedi denizin süprüntüsü bir adam", "sahtekar soytarı" türünden çok düzeysiz sözcüklerle saldırdı ve İhmalyan'ın kitabını söylediklerini kanıtlayan bir kaynak olarak gösterdi.

Arkasından, Alp Otman **Yeni Açılım** dergisinin 17. sayısında "Solun Tarih Anlayışı ve 'Gelenkesel Sol'un Tarihinin Eleştirisi Hakkında Notlar" başlığıyla yayımladığı yazısında, V. İhmalyan'ın TKP tarihine eleştirel yaklaştığını, olgulara öznel yorumlar getirdiğini, tam da bu nedenle "göreceli ve çoğulcu bir anlayışla tarih yazımı için" değerli bir malzeme ürettiğini söylüyor. (s.24)

Otman burada durmuyor ve sözü kendisinin de paylaştığı anlaşılan TKP yakın tarihinin "günahlarına"

getiriyor. Aynen aktarıyorum:

"Kollektif işlenen 'politik günah'ın boyutları düşünüldüğünde 'günah'a ortak olan bireylerin de kendilerini arındırabilmeleri için köklü bir pişmanlık duymaları, bunu pratikte tavırlarıyla ortaya koymaları gerekmiyor mu? Rejisör T. Abuladse'nin 'Pişmanlık' adlı filminde Avel, vicdanıyla barışabilmek için diktatör babası Varlam'ın ölüsünü mezardan çıkarıp uçurumdan aşağı atar. Eğer yanlışlığına ikna olmuşsa politik bir hareket de 'ideolojik' ve 'resmi' tarihini öylece arşive kaldırmaya hazır olabilmelidir. V. Türkali'nin de filmin mesajını böyle yorumladığını, kişilerden, daha çok TKP'deki Stalinist zihniyeti eleştirmeye önem verdiğini düşünüyorum. (s.25)

"İdeolojik" ve "resmi" tarih anlayışını artık kimsenin savunacağını sanmıyorum. "Pişmanlık", "günah" ve "vicdan" sözcükleriyle tarih ve politika tartışması yapmak ise mümkün değil. Kraldan çok kralcılık ile "pişmanlık" arasında dogmatizmle inkarcılığın aynı madalyonun iki yüzü olmaları türünden yakın ve kişisel bir bağ olabilir ve vardır. Bir kişi geçmişine bakarken yaptığı hatalardan pişmanlık da duyabilir vb ancak siyaset tarihine böyle bakılmaz. "Köklü pişmanlık duygusu" nun çıkacağı yolun inkarcılık ve döneklik olduğunun yüzlerce örneği var. Hele de içinde yaşadığımız sosyalist ülkelerde ve geleneksel komünist partilerinde inançsızlığın bulaşıcı hastalık gibi yayıldığı geçmişte yapılan her şeyin "Stalinist", "sekterlik" olarak suçlandığı, kapitalizme övgüler düzüldüğü günlerde yukarıdaki sözlerin objektif anlamı burjuvaziden özür dilemedir. Stalin'i ve "Satilinizm"i en başından beri doğru-yanlış teorik siyasal gerekçelerle eleştirenleri, Troçkistleri ayrı tutuyorum. Sosyalist ülkelerden gelen ve bütün oportünist resmi partilerde moda olan anti-Stalinist kampanyayı ise çok açıkça dünya burjuvazisine şirin görünme kampanyası olarak görüyorum. Türkiye'deki birleşik anti-Stalinist kampanyanın savunucularına bakın: TBKP, Murat Belge ve Halil Berktay. Bu üçlünün yapmak istediği şey de çok açıktır: Türkiye Cumhuriyeti'nin izin vereceği açık, geniş rahat bir parti oluşturmak istiyorlar. Tümü de tövbekardır.

İ. Bilen ve İ. Bilen dönemi TKP'si bütün oportünistliğine, "sol" olmaktan çok sağ içerikli sekterliğine rağmen varolan burjuva düzenini ve istikrarını şu ya da bu ölçüde tehdit eden, bozan bir güçtü. Şimdi Türkiye'deki tekelci düzenin istikrar unsuru olmak isteyenler dönemin TKP imajından kurtulmak zorundadırlar. Her konuda bunu yapıyorlar,

Bir de Haydar Kutlu'nun yazdıkları var. O yazılar tamamlanınca TKP yakın tarihiyle ilgili tartışmada yeni sözler söylenecektir. Burada çok kısaca iki nokta üstünde duracağım.

Haydar Kutlu, Yeni Açılım'ın 17. sayısında yayımlanan "Yeniden Örgütlenme Görevi" yazısında 1973-80 dönemi TKP'sinin "..elinde olanaklar varolduğu halde demokrasi ve demokratik haklar için CHP ile işbirliği yapmadığı için "eleştirilmesi gerektiğini söylüyor. (s.14) Ekliyor: "Parti, kısacası, "aşırı muhalefet partisi" konumundaydı. Tüm devrimci sola egemen olan sol sekter çizgi bizde de egemendi. Temel politika, ya da politik strateji devrim beklentisine dayalıydı." (s.14)

Haydar Kutlu'ya ve onun gibi düşünen insanlara şimdilik söylemek istediğim iki söz var.

Birincisi, bir iddiadır. Açıkça yazıyorum: Kendilerinin ve yeni dostlarının İ. Bilen'e yükledikleri sol içinde, özellikle sendikalardaki entrika ve Bizans oyunlarının kurucusu ve yürütücüsü Haydar Kutlu ve arkadaşlarıdır. Sağ ve sekter, klikçi bir çizgiyi partiye ve sola dayatan ekip biliniyor. Bu iddiayı zamanı gelince kanıtlarıyla ortaya koymak zor olmayacak.

İkincisi, bir öneridir. Haydar Kutlu ve arkadaşlarına, onları TKP'nin yaptığı "sol sekterliklerden" arındırma eski deyimle "tenzih" etme önerisini yapıyorum. Buna tanıklık edecek epeyce insan var. Yine açıkça yazıyorum: Haydar Kutlu ve arkadaşları CHP ile daha yakın işbirliği yapmak için ellerinden geleni artlarına koymamış, parti içindeki bütün devrimci çıkışlara karşı koymuş, devrim beklentisine dayalı bir politik strateji yerine, reformlara dayalı bir politik strateji için canla başla çalışmış ve sonunda başarılı da olmuşlardır.

V. Ihmalyan'ın anılarının da araç yapıldığı tartışma ve kampanyaların eşeledikçe nerelere çıktığı görülüyor. Ancak kısa tutulması gereken bu yazıyı burada bitirmek gerekiyor. Söylenecekler ise bu yazı ile bitmiyor.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE

İrfan Dayıoğlu

70 yılı aşkın bir tarihi geçmişe sahip olmasına karşın ülkemiz solunun, örgütsel bütünlüğe ve adına hareket ettiğini söylediği sınıfı örgütleyebilme düzeyine ulaştığı söylenemez. Bunca uzun bir mücadele geleneğine ve oluşturulan birikimlere rağmen, süreç bir bütün olarak ele alındığında ortaya çıkan; teorik açıdan Marksist-Leninist doğrular ışığında ülkemizin ayırdedici tarihsel, ulusal ve kültürel özgünlükleri üzerinde objektif gerçekliğe cevap verici tarzda yeniden üretilen, geliştirilip yetkinleştirilerek sürekliliği sağlanan istikrarlı bir politik hattın bulunmadığı, bu hattı sosyal gerçekliğe dönüştürmenin ifadesi olan pratik mücadele açısından da biriktirilen değerlerin aktarımı biçiminde bir kesintisizliğin yaşanmadığı görülür.

Mücadele tarihimizin her iki açısından da bütünlüklü bir gelişim kaydetmeyen, eksikli ve kesintili özgünlüğün günümüzde kendisini ağırlıklı bir biçimde hissettirmesi karşısında, Türkiye sosyalistlerinin günümüzdeki ana görevlerinden biri de; geçmişi bir bütünsellik içinde ele alarak devrimci mücadelenin yaratılmış tüm değerlerini ortaya çıkarmak ve bu değerler ışığında geleceğe uzanan yolu döşemektir.

Sağlıklı bir yönelişin buradan geçtiği açıktır.

Ancak, Türkiye devrimci hareketinde her yeni oluşum, bir öncekini yadsıyarak ve devrimci tarihi hep kendisinden başlatarak siyaset sahnesine çıkmış, bu da devrimci kuşaklar arasında kopukluğa neden olmuştur. Oluşan bu boşlukta "toptan inkarcılık" fazla güçlükle karşılaşmadan kendisine yer edinmiştir. Böylesi bir objektivite geleceği sahiplenme adına geçmişi önyargısız inceleme gereksinimi oluşturmadığından, olumsuzluğu olumluluğa dönüştürecek dinamikleri üretmede engel oluşturmuştur.

Mücadele tarihimizin oluşturduğu teorik-pratik değerlerin yapılıp bunun ışığında geleceğe müdahale etme yerine, toptan yadsımacılığın zeminini tercih eden "önderlik"lerin yanısıra, ülkemiz tarihinde güçlü yerleşik demokratik geleneklerin olmaması ve tarihsel özelliklerimizden olan Doğu toplumlarına özgü birey şekillenişimizin yatkınlığı gibi nedenlerin kuşatması altında örgütsel işleyişlerde egemen motif; bireycilik, tekkecilik, şeflik olmuştur. Bu tür örgütlenmeler aşılamadığından yapılar, kendini yeniden üretemez hale gelmiş, bu durum her bunalımda bölünmeyle sonuçlanmıştır. Bölünmenin nedenleri -öyle olmamasına karşın- hep ideolojik gösterildiğinden, sorunun çözümü için harcanan çabalar kaynaktan uzakta tüketilir olduğundan, havanda su dövülmüştür.

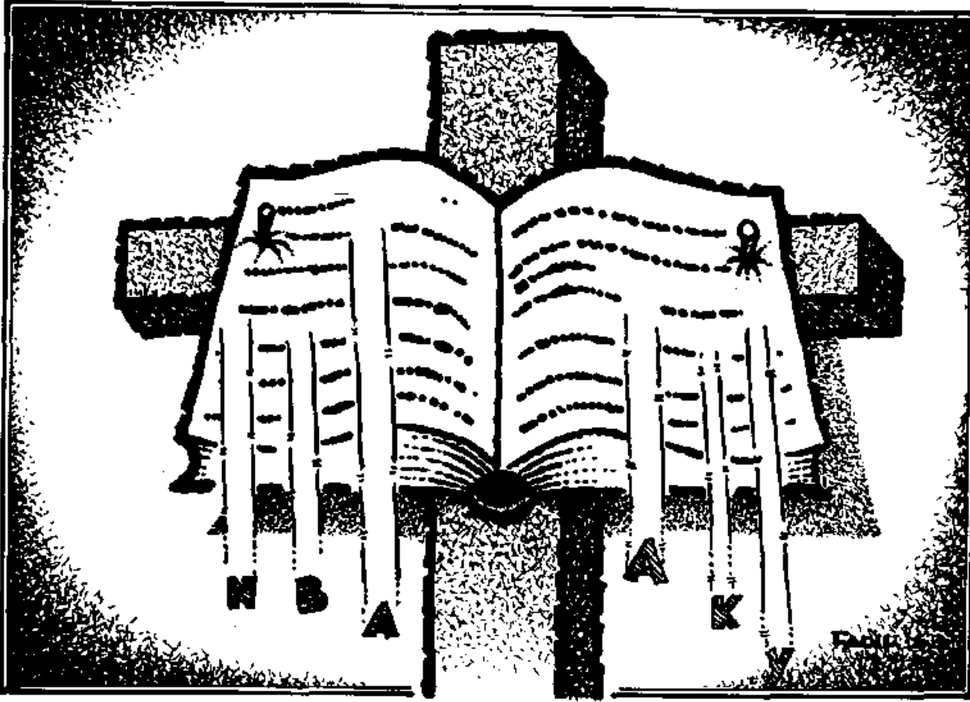
12 Mart darbesi sonunda, örnek bir direnme ortaya koymasına karşın yenilmiş olan 71 devrimci hareketinin ardından mücadeleyi devralan yeni kuşak; geçmiş kuşağın geleceğe uzanan köprülerini oluşturacak deneyim ve birikimlerini özümseme durumundan yoksun olarak, kendini hızla ve coşkuyla sosyal pratiğin içinde bulmuştur. Bir başka deyişle, yaşamın nesnel akışından yalıtılarak tabulaştırılan 71 hareketinin teorik perspektifi ve ihtilalci ruhunun sempatisine ek olarak reformizme duyduğu tepkiyle de mücadele içinde yeralan gençlik; bilimselliğe ulaşma, yetkinleşme kaygısı duymaksızın ülke gerçekliğinin ürettiği sorunların çözümlenmesi misyonunu yüklenmek durumunda kalmıştır. Bu aktivite ortasında ölçü doğal olarak, ideolojik-politik yol göstericilikten yoksun pratik eylemlilik olmuştur.

Başlayan bu pratik, giderek anti-faşist mücadeleye dönüşmüş, anti-faşist mücadele kitlesel karakter kazanarak, halk yığınlarını kucaklamış, mahallelerde, işyerlerinde güçlü direniş eylemleri yaşanmış, Fatsa, Tariş, Gültepe örneklerinde de görüldüğü gibi birçok bölgede halk savunma birlikleri oluşmuş, örgütlü gücün mevziler kazanmaya yetenekli olduğu gösterilmiştir.

Ancak yönlendirici, geliştirici, sonuç üretici teorik perspektiften yoksun pratiğin kendiliğindenci ve tek yanlı gelişimiyle elde edilen bu mevziler, iktidar yaratmanın zemini olmaktan uzak kalmışlardır. Daha da ötesi iktidar persektifinden yoksun oluş, iktidara alternatif olma yerine, örgütlerin birbirine alternatif olmasını doğurmuştur. Bu durum eylem birliği zemininin ortadan kalkmasına, asıl yöneliş olan iktidara yürümede örgüt dinamiklerinin körelmesine ve giderek örgütlerin kendi kendilerini tüketmesine neden olmuştur.

İktidar perspektifinden yoksunluk, iradeciliği yetersiz kıldığından kendiliğindencilik sürece damgasını vurmuştur. 74-80 döneminin ana teması anti-faşist mücadele olmuştur.

12 Eylül öncesi dönemde iktidarı hedeflememenin yanısıra, burjuvazi karşısında yaşamın tüm temel alanlarında ve en zor dönemlerde işçi sınıfının bağımsız sınıf tutumunu ortaya koyarak bu gelenekle yoğrulmayan, siyasi, kültürel düzeyini yükseltme kaygısı duymaksızın kararlılık, inanç ve coşkuyla yer

kendini yetiştiriyor. Eski yapıların, kadronun bireysel gelişimi önünde engel olduğu, bu yapı içinde gelişme yolları tıkandığı için "örgütlülük" dışına düşen kadro, bugün yüksek bir bilinç düzeyine ulaşma kavgası vererek, bu özellikleri bünyesinde bütünleştirip kurtuluşun partisini yaratmada görev talebinde bulunuyor.

Geleceğin devrimci hareketinin önündeki ana sorunlardan biri; bilinci ve inancıyla yetkinleşmiş kadrolar üretmektir. Çünkü, bireylerin tek tek bilinç ve inanç düzeyleri, örgütün genel düzeyini yansıtır.

Sosyalistler için toplumu dönüştürmenin en temel aracı örgüttür. Düşüncenin eyleme dökülmesinin yegane aracı örgüt, ancak onu diri tutan elemanlarınca gereği gibi işlevlendirilebilirse yaşamı düzenleyici, dönüştürücü, geliştirici görevini yerine getirebilir. Burada yeterli ve gerekli şart, kadrolarının geniş bir ideolojik ve tarih bilinciyle donanmasının yanısıra, iradenin zorunu da bu birikime katıcı özelliklere sahip olmasıdır.

Günümüzde yenilenmeden çok söz edilmesine karşın, nereden başlamak gerektiği bilinemiyor. Bence eski örgüt yapılarından başlamak gerekiyor, bu yapıların tepelerinden başlanmalıdır. Tasfiyeci, bölücü önderliklerin devrimci bir tarzda tasfiye edilmesiyle başlanmalıdır. Çağın yeni insanını sosyalist ahlak ve kültür bazında yaratmak, yaşatmak gerekiyor.

Örgütlerin amaç yapılmasını önüne geçmek gerekiyor. Amaç, devrim için kavgadır. Geleceğin özgür toplumunu yaratmadır. Sosyalistler her zaman yeniden gelişenden yanadır. Eskimiş çürüyen ilişkiler ağında boğularak topluma önderlik edemezler. Sosyalistler için insan amaçtır. Örgütlenmenin gereği de bu amaca yönelik olmak zorundadır. Eski yapılarda yaşanan bunalımın temel nedeni amacın araca koşulmasında yatıyor.

Yaşanan bunalımı eski yapılarla aşma olanağı olmadığı açıktır. Bunalım eskinin basit tekrarlarından uzak, yaşamıyla sosyalizmi özümsemiş, sosyalistliği bir yaşam biçimi haline getirmiş, inanç ve bilinciyle yetkin, kararlı kadroların biraraya geldiği yeni bir örgütlenmeyle aşılabilir.

Yeni yapıda, düşünce ve davranış bütünlüğü olmayan, geçmiş olumsuzluklardan arınmamış, eski düşünce kalıplarını aşmamış, kollektif yaşamı hazmetmemiş insanlara yer olmayacaktır. Olmamalıdır.

aldığı örgüt yapılarının 12 Eylül sonrası ağır baskı koşullarında işlevsiz kalıp dağılmasıyla yalnız kaldığı zaman, siyasi kadronun pratik mücadeleye olan tutkusu "yeni" arayışlara girmesini engelleyemiyor. Siyasal seçeneklerdeki yalpalamaların yanısıra, 12 Eylül öncesi örgütsel işleyişlerin içinde pek gereksinim duyulmayan ve eksikliği hissedilmeyen, geleceğin insanı olma yönünde kadronun çok yönlü kişilik gelişimini yeterince sağlayamaması durumu, 12 Eylül sonrasının ideolojik bilinçle donanmış güçlü kişilik ve bireysel yetkinlikleri gerekli kılan yalnızlık ortamında, kadroyu bir paradoks içine sokuyor. Saf değiştiren eski siyasiler ve aydınlar tarafından, örgütlülüğün çok yönlü kişilik gelişimlerinin bütün dinamiklerini köreltiği ve bireysel özgürlükleri felce uğrattığı en çekici araçlar kullanılarak aktarıldığında yanlış zeminlerde, yanlış motiflerle bireyselleşme ve özgürleşme eğilimleri içerisine girilebiliyor.

Özetle yaşanan süreç; karşısında ilke olmaktan öte bir yaşam alışkanlığına dönüşmüş gerçekçi, dengeli, istikrarlı net bir alternatif siyasal davranış hattı oluşturamadığında, egemen ilişkinin düşünceyi de egemen kılacağı genel doğrusuna uygun işliyor. Bireyselleşme ve özgürleşme adına örgütlülük suçlu ilan edilip terkedilebiliyor. Giderek süreç, birey olabilme özgürleşme adına çağdaşlığın, sağduyunun eseri olan insani değerlerin terkedilmesine dek vardırılabiliyor.

Bu egemen gibi görünen olumsuzlukların yanında, geleceğin güvencesi olacak dinamiklerde birikiyor. Eski kalıplardan sıyrılan kadro, geleceğimizin kurtuluş partisini yaratmada üstüne düşeni yerine getirmeye çalışıyor.

Tek başına inancın yeniyi yaratmaya yetmeyeceği gerçeğini saptayıp, bu inancı bilinçle donatmak için

ÖLÜLERİMİZE SAHİP ÇIKALIM

A.Veli Yıldırım

Sosyalist Gençlik imzalı yeni yıl takvimini getirdi öğrenci arkadaşlar. Kırmızı zemin üzerine siyah baskılı takvim Lenin'in 120. doğum yıldönümüne adanmış. Lenin sağ alt köşede ışıl ışıl gözleri ve o tanıdık şapkasıyla gülümsüyor. Nedense şu 'sosyalist kamptaki' rüzgarlardan sonra Lenin'in gülümsemesi bana biraz buruk geldi. Lenin, ömrünü işçi sınıfına adamış bir adam, başka ülkelerde anıtının sökülmesine olduğu kadar anıtının dikilmesine de onay göstermezdi samrım. Lenin sosyalist gençliğin takviminde canlı ve sımsıcak bakıyor, onu kim putlaştırabilir ki?...

Merhaba Lenin, 120. yaşına merhaba...

Öğrenci arkadaşlar takvimlerine gün gün önemli olayları, devrimci hareketin tarihinin önemli günlerini işlemişler. Koca bir yüzyıl, bir tarih sığdırılmış bir yaprağa. Şu yaşadığımız tarihsizleştirme ve Eylül diktatörlüğünün hiçleştirme tavrı adeta tersine çevrilmek istenmiş. Ve oraya yaşayan bir tarih raptedilmiş. Bir tarih ki acıları olduğu gibi sevinçleri de var. Bir tarih ki zaferlerle çoştuğu kadar yenilgilerden de öğreniyor.

İşte 1 Ocak: Küba Devrimi, 24 Aralık: Maraş katliamı, 13 Şubat: DİSK'in kuruluşu, 22 Nisan: Lenin'in doğumu...

12 Eylül: Kara gün, sermaya diktatörlüğü, takvimde de siyaha boyanmış.

Ve en çok da ölümler işlenmiş takvime. Devrimcilerin ölümleri, onurlu ölümler, genç ölümler.

EYLÜL CİNAYETLERİ

Eylül diktatörlüğü 17 devrimciyi katletti.

Ölüm ister istemez bir yenilgiyi çağrıştırıyor. Yenilgi ise çarpışmayı. Fakat en kötüsü açık bir çarpışmayı yaşamadan senin hanene yenilginin yazılıyor

Yaşamda, klasik bir şekilde söyleyeceksek bütün yaralar kapanıyor. Bütün kırıklıklar tamir ediliyor.

Ancak çarpışmasız yenilgi psikolojik boyutta kendini gösteriyor ve bunu eylemsiz bir devrimci hareketin bir çırpıda silip atması kolay görünmüyor. Tahribat giderilemiyor.

Çarpışmasız yenilgi, yenilgilerin en kötüsü, en rezili...

Kuşkusuz her çarpışma kendi kuralını üretiyor. Sınıflar savaşı bir bütün olarak kendi düzlemini belirliyor. Ve artık ölümler de, kayıplar da, yaralanmalar da, ne kadar acı, ne kadar sarsıcı olursa olsun olağan oluyor, doğal oluyor.

Eylül'ün idamlarına geliyorum, cinayetlerine. Katledilen 17 insana, 17 devrimciye.. Görülen o ki hiçbir ölüm bir idam kadar vahşice olmuyor. Sınıfsal kin kusuluyor. Cellatlar işverenlerinin kana susamışlığını canlı bir senaryo ile idamlarla gideriyorlar.

Hangi askeri diktatörlük dönemin, uygulamasına bakılırsa bakılsın hiçbiri farklılık göstermiyor. Yargı tümüyle göstermelik oluyor. Bir yandan zor bütün çıplaklığıyla alanlara salınırken diğer yandan da çılgınlık derecesine varan bir biçimsellik, ifrata varan bir göstermelik egemen oluyor. Rejim düşmanları kendilerini polis binalarının 5. katlarından atıp intihar ediyorlar, sabuna basıp ayakları kayıyor, düşüyorlar 4. kattan, boylarının yarısına gelen kalorifer borularında kendilerini asıyorlar ve de kaçarken vuruluyorlar. 9.sınıf bir yazıcının elinden çıkmış senaryolar.

Yalnız ve yalnız burjuvazinin iğrençliği dalında ödüle aday. Evet baylar rejim düşmanı oldukları için yaşam hakları yoktur demiyorlar. Kendi kanunlarına karşı bile her türlü kanunsuzluğun hükmünü sürdürürlerken aptalca bir biçimciliğe sarılıyorlar ve insan öldürmek için kanun yapıyorlar. Her planlı cinayet için bir kanun! Haber vermeler, şu gün öleceksin de-

GİDENLERE

Onlar öldü
Uzun söz gerekmez
Her devrimci, yaşarken zaten biraz
Hayata nişanlı, ölüme sözlü

Yalın sözlerle anlatılmalı bu ölüm
Onlar nasıl gittilerse ölüme
Yiğit ve sade
Fırtınası sessizliğinde
Sözcüklerle

Çünkü onlar
Ölümü güzel kıldılar
Geçip bir sabah umudun
Ve yetimlerin safına

Metin Demirtaş

meler. Darağacı ve kan. Burjuvazinin iğrenç vahşiliği. Ve yürüsün diye kapitalizm...Ve yürüsün diye baskı ve sömürü.

Eylül diktatörlüğü 17 devrimciyi idam sehpasında katletti. Hayır! Suçlu-suçsuz, haklı-haksız, hukuka uyum mu, değil mi tartışmasına yer yok. Bu bana hiç mi hiç anlamlı gelmiyor. Hangi suç, hangi hak, kimin hukuku? Çarpışmada ölü vermek doğal değil mi? Karşı tarafın adaletine sığınmak adaletsizliğe baştan onay göstermek değil mi? Evet onlar devrimcileri öldürmeyi kafalarına koymuşlardı, bunu planladılar ve gerçekleştirdiler. Ve katledilen hiçbir devrimci aman dilemedi, bağışlanmak istemedi, pişmanlık duymadı.

17 genç insan onurluca, kararlıca yürüdüler ölümün üstüne. Biliyorum ölümün güzel bir yanı yok. Ama onlar ölümü de güzel kıldılar. Sevgili Metin Demirtaş ne güzel yazmış. Birlikte okuyalım.

ADALILAR TÜRKÜ SÖYLER

Önce Necdet Adalı öldürülüyor. Eylül karanlığının 27. gününde. Ekimin 8'ini 9'a bağlayan gece. Şöyle yazıyor son mektubunda.

9 Ekim 1980, Çarşamba

Sevgili Anneciğim ve Babacığım,

Sizleri ve ezilen halklar uğruna verilen mücadeleyi erken bırakmak zorunda kaldığım için üzgünüm, ama bundan ve içinde bulunduğum durumdan dolayı hiçbir zaman pişmanlık duymadan ve şu kısa yaşamım içerisinde hiçbir şahsi çıkar gözetmeden ezilen halklar uğruna verilen mücadelede yerimi almaya çalıştım ve bundan dolayı gurur duyuyorum.

Mektup 23 satırda bitiyor, son sözü arkadaşlara selamlar olarak. Ardından Serdar Soyergin için kuruluyor darağacı. Halkın devrimci öncüsü Serdar Adana'da 26 Ekim' 80 gecesi öldürülüyor. Generallerin sekiz on saniyesini alıyor Serdar'ın ölüm fermanını çıkartmak. Yargılanması ise birkaç güne sığdırılıyor.

Sonrasında 15 ölüm daha...

Erdal Eren	13 Aralık 1980, Ankara
Veysel Günay	8 Haziran 1981, Gaziantep
Kadir Tandoğan	25 Haziran 1981, İstanbul
Ahmet Saner	25 Haziran 1981, İstanbul
Mustafa Özenç	20 Ağustos 1981, Adana
İ. Ethem Coşkun	13 Mart 1982, İzmir
Necati Vardar	13 Mart 1982, İzmir
Seyit Konuk	13 Mart 1982, İzmir
Ali Aktaş	23 Ocak 1983, İzmir
Ramazan Yukarıgöz	29 Ocak 1983, İzmit
Erdoğan Yazgan	29 Ocak 1983, İzmit
Ömer Yazgan	29 Ocak 1983, İzmit
Mehmet Kambur	29 Ocak 1983, İzmit
İlyas Has	7 Ekim 1984, İzmir
Hıdır Aslan	24 Ekim 1984, İzmir

Son cinayet Dersim'den Hıdır Aslan'a. 7 insan için 5 general, "Öldürülsün" diye oy kullanmış. 8 insanı Danışma Meclisi ölüme göndermiş, 2 insanı TBMM.

UZUN SÖZ GEREKMEZ

Devrimci ölüler ortak değerlerimizdir. Şu ya da bu çizgiden olmaları onların yalnız bu çizgiye mensup olmaları anlamına gelmiyor. 17 insan öldürülmüş. Devrimci kamuoyu kaç tanesinin adını biliyor, mücadelesi ve yaşantısı hakkında bilgiye sahip? Ancak bugün varolan ve mücadele eden bazı yapılar kimi insanları anıyorlar. Mücadeleleri onurumuzdur diyorlar. Bunun yadsınacak bir yanı yok. Ne var ki ortak bir devrimci değerler sistemi üretilmesi, devrimci ölülerimize bir bütün olarak sahip çıkılması gerektiğini düşünüyorum. Irmaklar çoşkuyla denizleri besliyor. Sözgelimi Mahir'i anıp da Deniz'i unutmak mümkün mü? Gerçi bugün 1970'lerin değerleri artık kollektifleşti, birlikte savunuluyor ama ortak değerler yaratmak için bir yirmi yılın geçmesine de gerek yok.

Evet uzun söze gerek yok. Devrimci ölüler hepimizindir, ölülerimize sahip çıkalım.

BÜTÜN ARKADAŞLARA:
"EYLÜL'ÜN KATLETTİĞİ 18 DEVRİMCİ"
başlıklı çalışma için
EYLÜL DİKTATÖRLÜĞÜNCE İDAM EDİLEN:

Erdal Eren	Necdet Adalı
Serdar Söyergin	Ahmet Saner
Kadir Tandoğan	Veysel Güney
Seyit Konuk	İ. Ethem Coşkun
Necati Vardar	Ali Ağtaş
İsmet Şahin	Hıdır Aslan
Ramazan Yukarıgöz	Ömer Yazgan
Erdoğan Yazgan	Mehmet Kambur
Mustafa Özenç	İlyas Has

Yoldaşlara ait elinde mektup, şiir, fotograf vb. bulunan arkadaşların bunların birer fotokopisini, ortak anıları olanların anılarını yazmalarını ve **PK 172 Yenişehir-Ankara** adresine göndermelerini, bunun devrimci bir görev olduğunu, birlikte üretmenin coşku ve sevincini belirtiyor,duyarlı arkadaşlara teşekkürlerimi iletiyorum.

ONLAR ÖLDÜKLERİYLE KALMADILAR...

CEMAL SÜREYA BIÇAKLA SOYDU KELİMELERİ

Çağlar Doğanel

Bir yığın gereksiz belki de gerekli tartışmalara karşın, zaman bir gerçeğin üzerindeki örtüyü çekip almıştır. Bugün Türkçede yazılan şiire hangi konumdan olursa olsun gelişigüzel bir bakış bile, bir çırpıda bir ismi ve bir dönemi bir kenara ayırabilir. Nazım Hikmet, bu isimdir. Bu dönem de 1955-1960 arasıdır. Nazım, şiirimizin gürbüz bir okulu oldu. İyi öğrencilerin yanısıra yakyaşık elli yıla sığabilmiş kötü öğrencilerin olması olağan sayılmalıdır.

Edip, Turgut ve Cemal, Cemal Süreyya, Türkçede yazılan şiirin bir büyük deneyidirler. Yerçekimli Karanfil, Dünyanın En Güzel Arabistanı, Üvercinka: bu üç şiir kitabı yayımlandığı yıllarda, bir yeni dilin müjdesini verdiler. Zaman bir yandan bu yargıyı doğrularken; öte yandan tam üç on yıl boyunca , bu üç ismin Türkçeyi güzelleştirme çabalarına tanık oldu. Dilimizin öğrencisi, şiirimizin öğretmeni oldular.

Önce Nazım öldü. Cemal "Türk şiirinin N vitamini" dedi, *"okudukça yüzümüze kan geliyor"*. Nazım'dan çok sonra Turgut öldü. Edip cenazesinde *"kendi ölümümü gördüm"* dedi, Cemal şiir yazdı: *"Öldüğü gün hepimizi işten attılar"*. Sonra Edip öldü. Cemal bir şiir daha yazdı:

'Yeşil ipek gömleğinin yakasında
Büyük zamana düşer

Herşeyin fazlası zararlıdır ya
Fazla şiirden öldü Edip Cansever

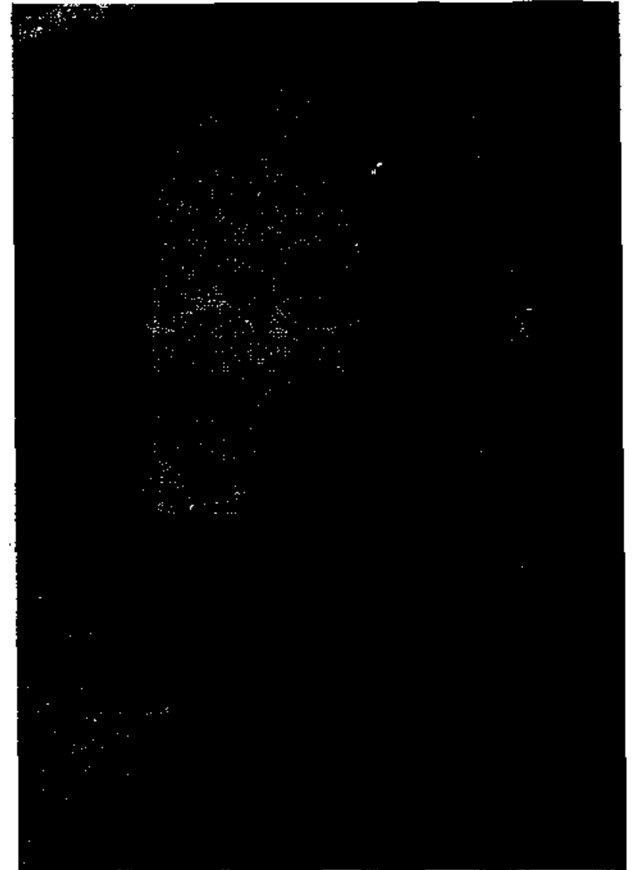
En sonunda Cemal öldü.
Bir şair daha öldü!

Nazım, zaten devrimcilere doğmuştu. İlk kanat çırpınışlarının hemen ertesinde, devrimcilerin her zaman yakın olduğu, hatta bu yakınlığın yüceltme düzeyine çıktığı bir sanat adamı oldu. Politik mücadelesi, uzun sürmüş hapishane hayatı, kavgası ve inadıyla şiirinin dışında *okunan* bir şair oldu. Nazım şiirinin "ne" olduğuna ilişkin inceleme ve araştırmalar, açık söylemek gerekirse politikanın dili üzerine kurulmuştur. Bir kitaplığın en fazla iki rafını doldurabilecek Nazım kitaplarından, bu şiirin "ne" olduğunu yakalayabilmek, hep bilinen benzetmeyle, keçiboynuzu yemektir.

Edip Cansever ve Turgut Uyar, şiirlerindeki özneye verilebilecek bir adla, edebiyatımızın bu, biri *yalnız*, diğeri *hüzünlü* iki şairi, devrimcilerin hep uzaktan baktığı iki adam oldular. Ne 60'lı yıllar, ne de 70'li yıllar, bu soğukluğu gidermeye yetmedi. Hatta 70'li yıllar için şu bile söylenebilir: Edip ve Turgut, *Sonrası Kalır* ve *Toplandılar*'la bir "prim" bile yapabilirlerdi. Tersi oldu, devrimcilerle aralarındaki mesafe bu yıllarda daha açıldı.

Cemal Süreya! Kimi vurgu farklarıyla, Cemal Süreya da aynı yazgıyı paylaştı.

Nedenleri üzerinde [illegible] üç şairle açılan ara [illegible] nakla kısalabilirdi: her [illegible]

politik etkilerinden kendilerini muaf tuttukları bir coğrafyada daha da arttı.

Bir şair daha öldü!

Sonrası belki kronoloji. 1931'de doğdu. Trenlerin Batının "mümbit" ovalarına *mecburi iskan* Kürtleri taşıdığı yıllarda bir sürgün çocuk olarak Bilecik'e geldi. *Göçebe*'de, **"bir mezarın doğurduğu iştahlı bir çocuktur Anadolu şiiri"** der:

"Dedelerin yüzlerinde erozyon
Silip götürmüştür bütün evetleri

Annelerinse ağızlarında hiyeroglif
Babalarınsa ağızları atasözleri".

Anasının ağzında hiyeroglif olan bir çocuktur. Çünkü, *"Fırat suyu bütün bir bölgeyi / Takma adlarla dolanmak / Zorundadır"*. Hatta;

"O yıllarda ülkemizde
Çeşitli hükümlerle
Yetmiş iki dilden
İkisi yasaklanmıştı
İkincisi Türkçe"

Bilecik biter, Mülkiye başlar. Türkiye'yi yönetenlerin Mülkiyeli ve Türkiyeli diye ikiye ayrıldığı yıllarda, yönetilmeyi *kafaya almamayı* seçer. Patronun karısını zimmetine geçirip Amasya'dan Kars'a kaçmakta olan bir sayman yardımcısıyla Alevilikten konuşur; yanındaki, bir gazetede sürekli Marilyn Monroe'nin resimlerine bakmaktadır. "Marilyn Monroe öldü" der ona, *"Ölümü siyah bir kakül gibi alnına düşürmesini bildi".*

Sonrası 60'lı yıllar. Adamın aptalı güreşçi olur derler ya, doğrusu şudur: Solcunun aptalı dergici olur. En aptalı da edebiyat dergicisi. Akıllı bir mülkiye müfettişi olmaktansa, aptal, belki de abdal olmaya karar verir. İstifa eder, Papirüs'ü çıkarmaya başlar. 60'lı yılların hizasına yazılan bir dergi olur Papirüs. Diğeri, 80'li yılların renksiz Yazko Edebiyat'ının annesi Yeni Dergi, bir diğeri de kavgacı Halkın Dostları'dır. Cemal Süreya yıllar sonra, "Valla" diyecektir, "Benim gönlüm hep Halkın Dostları'ndan yana olmuştu."

Edip, Turgut, Cemal: Üçünün de, şiirlerinin politik etkilerinden kendilerini muaf tuttuklarını söyledim. Buna belki ideolojik etkileri de eklenebilir. Bunu şöyle söylemek de mümkün: Türkiye'nin ikinci on yılına deformasyon denebilecek iki on yıllık kültür erozyonunda, örneğin tek başına Hasan Hüseyin, politik etkinin yaptığı primle, üçüne birden değişilmiştir. Üstelik Hasan Hüseyin, bu etkinin izini sürmemiş olmasına karşın. Belki de sorgulanması gereken bir gerçekliğin iki ucu ya da tersi ve yüzü budur.

Şunu da gözden kaçırmayalım. Cemal Süreya, hiçbir zaman bu gerçekliğin tam bir ucunda olmadı. Özellikle düzyazılarında durduğu yeri *daha çok* belli edebildi. Papirüs'ten başlayan imzasız başyazılar, günlük gazetelerdeki yazıları, yakın yıllarda İzdüşümleri, bunların hepsi Cemal Süreya'daki rahatsızlığın aynı zamanda politik birer ifadesi oldular. Ama hiç önemli değil.

Çünkü, başka bir "önem" var bu yazılarda. *Şapkam Dolu Çiçekle*'den *Günübirlik*'e ve *Günlük*'lere , kitaplaşmış denemelerine kadar uzanan yazılar bir "kişilik"in kendisidir. Yani, özetle Cemal Süreya, yazıda bir üsluptur.

Ferah bir şiir yazdı.

Bir yanda büyük bir şiir, ama öte yanda, şiirini ürettiği koşullarla hesaplaşamamak. Bir yanda, *sarkastik olanla* lirizmin, dilin olanaklarını dört-beş kulaç birden derinleştiren buluşması. Öte yanda şiirinin okul kitaplarına girmemiş olmasına hayıflanma. Ve dahası; ödül jürileri... Bir gerilim olmalı bütün bunlarda.

Yazdığı şiir, dilimizin en güzel şiirlerindendir. Anasının dili Türkçe olmayan bir adam, Türkçenin en güzel şiirlerini yazdı. Bir mizah mı var bunda? Yoksa humor dedikleri bu mu? Belki de hırsın yalın hali.

Galiba bu nedenle bıçakla soydu kelimeleri.

ÖLDÜ SÜREYA

şair hep bir çocukluktan
bir çocukluğa taşınır
adresini değiştirdin ama
önce bilgeliğini tüketseydin

ölünce sen ölüler sevinir önce
gözlerimi döver dörtnala üvercinka
kanımın bulaştığı her yerde
tibet'te mesela, uçurumda, yurdumda
afrika dahil

kendimde ararım her kötü kışın nedenini
kötüm nerde, pasım, uğultum
bu ayazı çeken atlılar
bu kışı ısıtan kadın
bu incir oymağı- köpüklü dağların arasında
ayla öpüşen ölüler, nerde
hepsi için günde bir kez
arka bahçeye bakarım
artık senin için de

doğrusu gözlerime bir yer bulamadım

Mesut Hastürk

Kadının Özgürlük Koşulu:

SOSYALİST OLMAK

Nuray Bayındır

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de toplumun yarısını oluşturan kadınlar için sosyalizm öneminden birşey yitirmedi. İnsanlar için hâlâ bir zorunluluktur sosyalizm.

Sosyalizmi istemek ciddiyet gerektirir, sorumluluk, fedekarlık, yaratıcılık gerektirir. Sosyalist insan gelişmeye açık insandır. Moral, inanç, fizik ve beyinsel tüm güçleriyle iktidara yürüyüşe katılan insandır. Zorlayıcıdır. Yaşamı, düşünce ve davranış birliği; çevresinde ve kitlelerde eşi bulunmaz bir propaganda malzemesidir. Etkileyici ve örgütleyicidir. Sosyalist insan sosyalizmi yaşayan insandır.

Burada kadın olmanın anlamı daha bir güzellik dolu oluyor. Sosyalist kadın toplumsal ilişkilerin embriyonu halinde seyreden ikili ilişkilerde devrimci, dönüştürücü, geliştiricidir. Sosyalizmin olmazsa olmaz unsurudur.

Türkiye solunda örgütsel alanda kadın sorunu yaşanıyor. Devrimci kadının faaliyeti kendini dönüştürme sürecini yaşamadan örgüt çatısında mekanikleştiriliyor. Devrimci insanın sınıfsal kökeni, kültürü ya da kültürsüzlüğü örgütsel alanda, kadın sorunun yanısıra tersinden erkek sorununun da varlığını ya da göreceli varlığını gösterir. Bugün gerçek anlamda kadına bakışta kendini özgürleştirebilmiş çok az sosyalist vardır.

Kadın özgürlüğü sorunu ne sosyalizme ne de sosyalizm sonrasına ertelenemeyecek boyutta ciddi bir sorundur. Soruna bakış bütünlüklü insan olmanın ölçüsü, iktidara yürüyüşün denek taşı.

İktidara yürüyüşte insanın gelişimi üzerindeki tüm baskı mekanizmalarını yerle bir eden, insanların cinsiyetlerine göre farklı değerlendirmelere tabi tutulmayan, özgürlük ve sorumlulukları aynı oranda ve aynı nedenlere dayandırılarak dağıtılan bir örgütlenme sosyalizmin habercisidir.

"Bir toplumda kadınların durumu o toplumun özgürlük derecesidir" benzeri klasik deyimi örgüt bazına indirgediğimizde şöyle deriz: Bir devrimci örgütte kadınların durumu o örgütün gelişmişlik derecesidir. Türkiye solunun böylesi sosyalist bir örgütlenmeye ihtiyacı var.

Bunun için:

"Otoriteye" hayranlık eski insanın mayasında var bunu yıkmak gerektiğine inanıyorum. Şöyle yıkılacak gibi değil pratik gerekiyor. Birlikte çalışma, birlikte düşünme ve tartışma süreci geliştirici olur. Zorunluluğun bilincine varan çocuklarımız da söylüyor. Söylemesi kolay ama yapması zor diye, zor olduğu kadar kendimize ve yoldaşlarımıza karşı da bazan kırıcı, dağıtıcı ve toparlayıcı bir dizi eylemi gerekli kılıyor.

Alışkanlıklarımızın kalıplarını yıkmalıyız. Davranışlarımıza sinmiş "otoriter" örgüt mantığını sadece söylemde değil hayatın canlı pratiğinde yerle bir etmeliyiz. İnsan eylemini yönlendiren tek gerçek otoriter bilgi, birikim ve tecrübenin gücüdür. Kollektiftir. Gerisi herhangi bir garnizonda askerliğe benzer. Disiplinin her zamankinden daha çok gerektiğine inanıyorum, yaratıcılığın kaynağıdır çünkü disiplin. Sosyalist insan, sosyalist kadın için bunun böyle olması gerekli ve zorunludur. Burada ufak bir parantez açıp kadın özgürlüğü önünde en büyük engel olan toplumun ekonomik-kültürel kurumlarına aile ve fahişeliğe değinmek istiyorum.

Nasıl ki kapitalizmde aile eskinin düşünce, davranış, örf, adet, din ve alışkanlık kalıplarıyla zoraki ayakta tutulabiliyorsa ve bütün özellikleriyle sistemin embriyonik bir görüntüsü ise sosyalist insan için de örgüt, yoldaşlık ve yaşam arkadaşlığı ilişkileri gelecek toplumun embriyonik ilişkileridir.

"Evliliğe en benzer düzen feodalizmdi (1) Kapitalist feodal düzeni yıkınca ufaltıp ailenin içine hapsetmiştir. Modern ailede, sadece köleliğin (hizmetkarlığın) değil, serflerin de tohumu vardır. Aile daha sonraları geniş ölçüde toplum ve devlet düzeninde gelişen bütün bu karşıtlıkları minyatür biçimde varlığında taşır." Engels aynı şekilde ailenin kökeni itibariyle kişilere ve mala sahip olma esasına dayandığını belirtir.

Fahişelik ise erkek üstünlüğüne dayalı bütün toplumlarda sürekli vardır. Yine Engels'ten dinleyelim: "Fahişelik de ötekiler gibi bir toplumsal kurumdur. Öteden beri gelen cinsel özgürlüğü -hiç kuşkusuz erkekıer adına- sürdürür. Gerçekte egemen sınıfların sadece göz yummakla kalmayıp kendilerinin de uygulamalarına karşın sözde yasaklanır. Oysa uygulamada, bu yasaklama, erkeği hiçbir biçimde etkilemezken kadına en ağır darbeyi vurur. Bu tür kadınlar, erkeğin kadın üzerindeki kayıtsız şartsız üstünlüğünü sürdürmek amacıyla, toplum dışına itilirler." Bu yönüyle fahişelik erkek egemenliğinin ve şovenizminin ataerkil ekonomik koşullardaki yoğunlaşmasının ürünüdür. Ataerkil düzende kaldırılması olası değildir. Ancak insan araç değil amaç olduğu bir toplumsal düzende bütünüyle toplumlar tarihine gömülecektir. Böylesi bütünlüklü insanların oluştuğu bir toplumda "kişi ve mala" hakimiyetin ilkel ve ekonomik temelleriyle bozulmayan yanlızca bir tek cinsel özgürlük standardı geçerli olacaktır. O da gönüllü (yalnızca karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı, iki cinsin özgür iradeleriyle gerçekleştirdikleri) birlikteliktir. Parantezi kapatıp tekrar Türkiye soluna dönüyorum.

70 sonrası devrimci düşüncenin kırsal kesimlerde rağbet görmesiyle birlikte köy kökenli üniversiteli ve liseli gençler genellikle, "halkın" gruplarında tercihlerini yaptılar. Kırların öneminin gereğinden fazla abartılması gençler arasında sosyalist kültür yerine köy kültürünün yayılmasına nedene oldu. Şehirlerin sosyailistliği ile tam ters ilişkiler zemininde devrimci ahlakın da nasibini alması kaçınılmazdı."Böyle durumda kokuşma kaçınılmaz. Rezillik kaçınılmaz. Çünkü yalancılık, ikiyüzlülük, tembellik, "bacım" deyip yatak düşünmek ve en dar anlamda kültürsüzlük birer erdem niteliği oluyor."(2)

Yeterli sosyalist birikimi ve sosyalist kültürü almamış tüm gruplar dağılmaya mahkumdur. Bunlardan kadın sorununda tutarlı olmalarını beklemek yanlış olur. Hiç olmazsa, "halk" adına halkın gerisine düşmesinler yeter.

Türkiye solu kendini yenilemek zorundadır. Gelişememenin, iktidara yürüyüşte adım atamamanın temelinde bütünlüklü sosyalist insan olamamanın gerçeği var. Bu sorun devrimci kadınların insiyatifli katılım ve çabalarıyla çözülmek zorundadır.

(1) Cinsel Politika, Kate Millet
(2) Bilim ve Edebiyat, Yalçın Küçük

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN "SİS"Lİ DÜŞÜNCELERİ

Hasan Akgüç

Bugün 12 Eylül darbesi hemen herkes tarafından değerlendiriliyor, eleştiriliyor. Savunan kimse kalmadı. Bu dönemde çok sık duyduğumuz dil, sözlük bile artık mizahımıza katkıda bulunmaktadır. Geriye pek çok acının yanısıra traji-komik bir şekilde bir de bu mizahi yan kaldı sadece.

Tam da 12 Eylül'ü -en azından tarihsel kişilikleriyle- geride bıraktığımız bugünlerde Zülfü Livaneli'nin bol ödüllü "Sis" filmi vizyona girdi.

Film 12 Eylül öncesini, 1978'leri anlatmaktadır. "Kardeşin kardeşi vurduğu" bir dönemdir. Film de talihsiz bir şekilde o dönemi anlatmak için bu 12 Eylül klişesini kullanmaktadır. (*) Hakim bir babanın üniversitede okuyan ve aynı evde kalan iki oğlundan biri öldürülür. İkisi de solcudur fakat farklı örgütlerdedirler. Dolayısıyla kuşkular ölen çocuğun ağabeyi üzerinde toplanır ve polis tarafından aranmaya başlanır. Solcuların farklı fraksiyonlardan olanları öldürmeleri olağan olaylardan olduğu için bu normaldir. Ama haksızlık etmeyelim, başkaları da siyasi cinayetler işliyorlar. Cinayet sonrasında yakalanan 4 kişinin katili ve hakimin oğlunu da öldürdüğünü itiraf eden ince bıyıklı bir genç var. Geçmişte "canı sıkıldıkça" adam öldüren faşistler gibi psikopat bir kompozisyon çiziyor. Biz onun faşist olabileceğini bu kompozisyondan ve ince sarkık bıyıklarından çıkarıyoruz. Örgütlü olduğuna dair bir belirti bulamıyoruz filmde. Geçmişte örgütlü faşist cinayetlerin ve katliamların yaygınlığı herkesçe bilinmese böyle bir vurgulamayı istemeye hakkımız olmayabilir, ancak öylesine biliniyor ki. Baba, öldürülen oğlunun katil zanlısı gencin ailesiyle görüşüyor, kardeşiyle konuşmak istiyor ve onu takip ediyor. Sonunda izbe bir mekanda grup olarak hu çeken ya da ayin yapan insanların arasında görüyor. Buradan da yakalanan gencin sağ görüşlü olduğunu destekleyen bir belirti yakalıyoruz. Ancak özellikle fanatik dinci bir görüntü verilmesi insanı düşündürüyor ister istemez. Çünkü geçmişte faşistlerin dini motifleri pek önplanda tutmadıklarını biliyoruz. Yoksa 12 Eylül laisizminin "irticai tehdit" vurgusunun "faşist" tehditten daha öncelikli olduğu tezine gönderme mi yapılıyor?

BELİRSİZ DÖNEMİN SİSLİ KİŞİLİKLERİ

Sağcısıyla, solcusuyla kişiler ideolojileri ve buna uygun tavırlarıyla yer almazlar filmde. Solcuların da solcu oldukları belirli değildir. Öyleki hakimin öldürülen oğlunun taraftarları intikam için diğer oğlunu

(*) Bu cümlede yanlışlıklar olabilir, ya da duygusallaşmış önyargıların etkisi vardır belki. Birincisi konu seçiminde "kardeşin kardeşi vurması" motifinin kullanılmasını, bir 12 Eylül bakışının talihsiz bir şekilde tekrarlanmasını Zülfü Livaneli'ye yakıştıramamak belki de benim açımdan bir "talihsizlik"tir. İkincisi, film-iyimser bir değerlendirmeyle-bir dönemi anlatma iddiasından çok, polisiye kurgusuna tarihsel bir arkaplan olarak 12 Eylül öncesini kullanma amacındadır belki. Ama her durumda film Eylül öncesini yargılayan bir hikaye anlatıyor. Filmi seyrettikten sonra ben bu hikayeyi daha önce de dinlemiştim diyorsunuz. 9 yıldır dinlediklerimize ne kadar benziyor"

aramaktadırlar ve hakim bu nedenle oğlunu saklamaktadır. Katil zanlısı olarak yakalanan sağcı gence rağmen bu intikam tutkusu devam eder. Hatta baba bile oğlunu öldürenin sağcı genç olduğuna inanmaz. Öylesine kimin kimi vurduğu belli olmayan, kardeşin kardeşi vurmasının bir baba için kendi çoçukları açısından bile ki ayrıksı görülemediği tüyler ürpertici bir dönemdir. Bunları dehşetle öğreniyoruz!

Film cinayet olayı ve onun soruşturulması çerçevesinde döner. Hakimin tanık oldukları yer yer yargılamaları, kısacası bakışı filmin mesajını vermektedir. Kendisi hem olayların kişisi hem de yargılayıcısıdır bir anlamda. Kaçınılmaz bir otorite gibi dolaşmaktadır. Kişiler onun bu konumunu güçlendirecek biçimde davranırlar zaten. Örneğin oğluyla cinayet olayını hiç konuşmazlar. Filmin sonunda oğlu kardeşini öldürmediğini söylemesine rağmen o ana kadar babasına karşı bir suçlu gibi durur, kendi konumunu onun insiyatifine bırakır. Pişman gibidir, ne kendini savunur ne de tartışır babasıyla. Babası kendisi karşısında en sonunda haklı çıkmıştır sanki. Diğer örgütün tehditlerine karşı babasının kendisini saklamasına izin verir, hiçbir politik ya da solcu -solculuğu neresinden belliyse- tavrı sorgulaması yoktur, kendi konumuna ilişkin.

Hele başka bir örnek var ki, kahramanımızın yargılayıcı otoritesini gösterebilmesi için biçilmiş kaftandır. Hakim elbette bu fırsatı kaçırmaz, kelimenin tam anlamıyla "döktürür". Bir lokantada karşılaştığı polis tarafından arandığı anlaşılan solcu bir genci arabasına alarak uzaklaştırır, yardımcı olur. Burada bir paranteze gerek var. Devrimci genç sakallı, pejmurde kılıklıdır. Biz zaten sol örgüt üyelerinin böylesi insanlar olduklarını 12 Eylül TV'sinde, yakalanan insanlar gösterildiğinde öğrenmiştik. Yalnız orada küçük bir fark var. O insanlar yakalanmalarının sonrasında uzunca bir "muamele" sonrasında TV'ye çıkarılıyordu, dolayısıyla o pejmurde hatta "ürkünç" denilebilecek görünümler özellikle yaratılıyordu. Biz yine hakimle gencin kısa süren diyaloguna gelelim. Hakimin çarpıcı sorusu "Ailenle ilişkilerin nasıl?" şeklindedir. (*) Genç doğru dürüst cevap vermez, daha sonra şaşırtıcı bir şekilde "Beni kurtarmış olmanız kişiliğim üzerinde baskı kurma hakkını size vermez" der. Son derece kaba tavırlara sahip biridir. İnsani ilişkileri zayıf, anlatılan klişelere uyan bir tiptir. O kadar yaşamayan bir tipoloji çiziliyor ki bu kabalaştırmaya gülümsüyorsunuz sadece. (**) Daha sonra hakim, gençten, arabadan inmesini ister. Tabi genç kendisinden beklenen davranışı gösterir ve tabancasını çekerek yola devam etmesini ister. Kahramanımız acı acı gülümser. O zaten bu davranışı beklemiyor muydu? Bu teröristler söyleyecek birşeyleri kalmayınca hemen silahlarına sarılırlar. Kendi kardeşlerini bile vuracak kadar beyinleri yıkanmış insalardan daha başka ne beklenir ki?

Bu kadarı yeter. Filmin her şeyin sisler arasında flu olduğu ana temi nedeniyle özellikle muğlak, silik bıraktığı kişiler ve olaylar içinden büyük bir netlikle algılamamızı istediği noktalar bunlar. Kaba çarpıtmalara ve mesaja sinirlenirken insanı gülümseten sahneler de yok değil. Hakimin eski Milli Birlikçi olduğunu anladığımız babasını oynayan Kenan Pars'ın yaşlandıkça şaşırtıcı bir şekilde Kenan Evren'e benzeyen yüzüyle ikide bir sorunlara çözüm olarak "Sallandıracaksın birkaç tanesini, bak ne olur o zaman" tesbitiyle ortaya çıktığı sahnelerde gülümsemeden edemiyorsunuz.

Başından beri söylenenlerle birlikte anlaşılacağı gibi filmin sinemasal yanlarından çok mesajı beni ilgilendiriyor. Belki bir sinema yazarı çıkıp mesajı kötü ama harika bir sinema örneği diyebilir. Bu da yazının amacı açısından beni ilgilendirmiyor. Yurtdışında "yüzümüzü ağartan" "ulusal gururumuzu" okşayan bu filme böylesi değerlendirmeleri atfedenleri görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Biz yine "klasik" tavrımızla böylesi "ülkemiz sinemasını onurlandıran olumlulukları baltalayıcı" bir şekilde karşı çıkmaya devam edeceğiz.

12 Eylül sonrasında birkaç "dönem filmi" yapıldı. Bir kısmı yer yer aynı türden değerlendirmeleri içeriyordu, bir kısmı da kelimenin tam anlamıyla "karanlıkta göz kırpıyordu". Zülfü Livaneli ise karanlıkta göz bile kırpmıyor, kendi subjektif karanlığını bir gerçeklik olarak sunmaya çalışıyor filminde.

İnsanlar bugün "Hanna's war" filmini seyredince işkence sahnelerinde o iğrençlikleri tepkiyle karşılıyorlar. Oysa Türkiye'de o işkencelerin daha vahşice uygulamasına tanık olmadık mı? Hâlâ da oluyoruz. Bunların ne kadarı sinemamıza yansıdı? (***)

12 Eylül'ün filminin yapılması gereken bir dönemde, 12 Eylül öncesini hem de tam 12 Eylül'ün kendi gerekçelerini haklı çıkaran bir biçimde anlatan bir filmle karşılaşıyoruz.

Belleklerimizin silinme çabasına karşı çıkmalıyız. Tarihin çarpıtılmasına karşı çıkmalıyız.

(*) Ben kendi adıma bu sorunun ardından "Baskı altında bir çocukluk mu yaşadın?" sorusunu bekledim. 12 Eylül dönemi boyunca "teröristler" üzerinde yapılan psikoljik, sosyolojik incelemeler -itirafçıların "samimi" açıklamalarıyla beslenerek- böyle bir bulguyu ortaya koymuştu çünkü.

(**) Geçmişte Tarık Akan'ın bir devrimciyi oynadığı bir film izlemiştim. Orada Tarık Akan film boyunca çift tabancayla dolaşan, sloganlarla konuşan bir tipti. Hele filmin bir sahnesinde kaçırılan bir Migros kamyonundaki yiyecek ve malzemeleri halka dağıtmasını hatırladıkça kendimi gülmekten alıkoyamıyorum. Yiyecekleri dağıtmıyor, sert bir sesle "alın,alın" diye bağırarak adeta kafalarına fırlatıyordu. İster istemez bu filmi hatırlıyorum.

(***) Sinemasal kaygıyı dıştalayan, kaba aktarmacı, didaktik filmler anlamında yansıtmaktan söz etmiyorum. Sinema diline sahip ancak son on yılın işkenceler, cezaevleri, idamlar gibi çok net gerçekliklerini ortaya koyan filmler yapılamaz mı Türkiye'de? Tamam, sansür engeli vb. Ama yine de denemeye değmez mi?

KAÇIŞ DÖNEMİNDE YENİ GÖREVLER

KURTULUŞ'UN gecikmeli yayımlanan önceki sayısında ve bu sayfada "Zenginlerin Valsi" sözkonusu edildi. Dünyada mülk sahiplerinin 1815-1848 dönemiyle karşılaştırılabilecek bir güven dönemine girdikleri yazıldı; vals, bu dönemin ürünüdür.

YILIN son konserinde CSO, Aralık 1989 ayının son günlerinde, Straus'tan valsler çaldı ve Lehar'dan şarkılar dinletti. Genel Kurmay Başkanı Torumtay, bazı bakanlar, konserdeydi; şef Gürel Aykal, yalnızca orkestrayı değil kalanları da yöneterek, Ankara'nın ileri gelenlerinin de şarkı söylemelerini ve el çırpmalarını sağladı. Profesör Aykal, büyük bir oyunculukla, Ankara'ya ünlü Metternich gecelerinden birisini çaldı ve yaşattı.

UYGUNDUR: Tarihin kaydettiği bu büyük kaçıştan Türkiye'nin de pay çıkarması yerindedir.

DÜNYADA sosyalizmden kaçış yaşanmaktadır. Ancak asıl kaçanların aydınlar olduğu görülmektedir. Görülen çok nettir ve şudur: Çekoslovakya'daki sosyalizm düşmanlığı yalnızca aydınlar ve öğrenciler arasında etkindir. Bütün şamatasına karşın oyun yazarı Havel, Komünist Partisi'nin devlet başkanını halkın seçmesi önerisine evet diyememiştir. Romanya'da yeni yönetim hiç de başarılı sosyalistler sayılmayacak olan Çavuşeski ve eşinin cenazelerini ne yapacağını bilememektedir. Romanya topraklarında bunların birer ziyaretgah haline gelmesinden kaygılanarak ölü vücutlarını Karadeniz'e atma planları yapmaktadır. Bulgaristan'da ise "aydın" muhalefeti bir avuç lise öğrencisi ile din adamlarını geçememektedir.

ANCAK sözkonusu ülkelerin komünist partilerinin böylesi cılız, perspektiften yoksun, sosyalist iktidarların yıkılışından en büyük çoşkuyu alan Cumhuriyet gazetesinin nitelemesiyle Madonna ve Jackson gençliğinin muhalefeti karşısında çaresiz kaldığı da bir gerçektir. Sözkonusu ülke komünist partileri içinden çürümüştür. Buna göz yummak mümkün görünmüyor. Bu çürümeyi görmek gerekir.

SOSYALİST ülkeler, işçi sınıfı öndersiz kalmıştır. Kapitalist yolcuları desteklememekle birlikte sosyalizmi korumak için de harekete geçmiyor. Atalet sosyalist ülkeler işçi sınıfına damgasını vuruyor. Avrupa ülkeleri komünist partileri ise şaşkınlığı yaşıyorlar.

GARBAÇOV Hükümeti, uluslararası ilişkilerde tam bir teslimiyetçi politika izliyor. Buna dayanak olarak hangi meydan savaşını kaybettiğini anlamak güçtür. Sovyet ekonomisi, Garbaçov püblisistlerinin gösterdiklerinin aksine büyük sorunlarla karşı karşıya bulunmuyor. Ancak Lenin'in, 1921 yılında güney sınırında Türkiye, İran ve Afganistan ile sağladığı "güvenlik kordonunun" benzerini, Doğu Avrupa denilen ülkelerdeki sosyalist devletleri, kötü anlamında, sosyal demokrat hükümetlere dönüştürerek bu kez Doğu sınırlarında Mustafa Kemal Paşa, İran Şahı, Afgan Kralı rejimlerinin yeni dönemde benzerlerini yaratmak istediği anlaşılıyor. Bu amaçla düne kadar Varşova Pakti toplantılarında biraraya gelip öpüştüğü liderleri, yeniçeri güruhunun önüne vezir kellesi atan Osmanlı sultanları örneği, feda ediyor. Sonlarına katkıda bulunuyor.

TÜRKİYE'DE ise kaçışın kilometre taşları daha iyi biliniyor. Bir: 1978 yılının son ayında gerçekleştirilen Maraş katliamı, bir mezhep kavgasından daha çok, Türkiye soluna karşı aklın sınırlarını aşan bir katliam ve korkutma provası oluyor. Vahşetin Maraş'ta çıktığı yüksekliğin her zaman tekrarlanabileceğini sanmamak gerekir. İki: Bunu, Eylülist darbe izliyor. Maraş'taki genel prova bu kez Türkiye'de uygulanıyor. Solculuktan pişman etmek ve bir büyük kaçışı gerçekleştirmek Eylülist darbenin ilk ve temel amacıdır. Buna rağmen 1984 yılı, aydın ve halk cephelerinde bir silkinme ve uyanış dönemi oluyor. Üç: Behice Boran'ın cenazesinin arkasından Nihat Sargın ile Nabi Yağcı'nın Ankara'ya inerek hükümet kuvvetlerine teslim olmaları, bun ın, daha sonra Yunanistan'ın en gerici partisine katılan Mikis Tehodorakis ve benzerleri tarafından yurtdışından, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri aracılığıyla yurtiçinden bir kampanya haline getirilmesi, teslimiyetin bir

Devamı arka sayfada